

Koert
van der Velde
**Religieuze
belevenissen**

Gesprekken over het ervaren van God

vangennep amsterdam

RELIGIEUZE BELEVENISSEN

Koert van der Velde

Religieuze belevissen

Van Gennep · Amsterdam

De hier bijeengebrachte gesprekken werden eerder gepubliceerd
in dagblad *Trouw*.

© 2007 Koert van der Velde/Uitgeverij Van Gennep
Nieuwezijds Voorburgwal 330
1012 RW Amsterdam

Verzorging binnenwerk TAT Zetwerk
Ontwerp omslag ■
Foto auteur ■
Drukwerk Bariet

ISBN 9789055158812
NUR 740

Inhoud

Inleiding 13

Een overdonderend 'ik wil dat je dit ziet'-gevoel 16
Jan van der Kooi

Ik voelde heel duidelijk zijn aanwezigheid 20
Elly van Meel

Het portret ving mijn blik en het hield die vast 23
Johan Goud

God, waar was je voor mijn kind? 26
José van der Donk

Lange stoeten met mensen die in nood waren 28
Trees Verwilligen

Dit is heilige grond, dus kom me niet te na 31
Marja Verburg

Zeker weten: toen zweefde ik de kamer uit 34
Piet Vermeulen

Het leek op het verhaal van de profeet Elia 37
Piet Deunhouwer

In zijn ogen zag ik een oneindige diepte 41
Peter Kampschuurl

Er was alleen nog maar liefde 43
Ina Thouvignon

Het licht was fel, zonder contouren 46
Marcel Seelen

- Rationaliseren is soms een handicap 49
Jacques Janssen
- De goddelijke bron vloeide over 52
Wilma de Groot
- Genzen vlogen een rondje over de begraafplaats 54
Bram Grandia
- Vervuld van geluk fietste ik naar huis 57
Anja Strik
- De vangers in het circus gaven mij het antwoord 60
Ditta van den Hooff-Schütten
- Het leek alsof een grote hand me vasthield 62
Jan Bredie
- Ik voelde toen een vleugje van de Eeuwige 65
Liesbeth Linker
- Toen kreeg ik een e-mail van mijn overleden moeder 68
Alain Sadon
- In die ruimte verbond het alle deelnemers 71
Ruud Thelosen
- Zijn lichaam schokte mee van verdriet 74
Vincent Hermans
- Er scheen een licht door mijn rug naar binnen 77
Iris van Haaren
- Mijn goeroe vertegenwoordigt mijn hogere doel 80
Rob de Bont
- Dankzij Thoma a Kempis kwam ik de nacht door 83
G. den Rooyen-Tuinstra
- Ik zweefde even weg van de wereld 86
Juul van der Kuil

- Al moet ik in een doosje, alles is beter dan de hel 89
Mohammed Bouras
- Ik voelde daar iets buitengewoon liefs 92
Jacques van de Sande
- Toch bleef ik al die tijd in gesprek met God 95
Henk Bakker
- Een stem die er niet was zei: 'Gaaf je niks aan' 98
W.M. Baan
- Ietsisten kan ik daardoor heel goed begrijpen 101
Herman Hegger
- Als enige zag ik onze dode moeder 104
Vera de Kort
- Ik hoefde niet meer als een hond zonder baas op zoek 107
Laura Faber
- De sluier van mijn oordelen wil ik wegrukken 110
Harm Jan Wilbrink
- Ineens viel er een smaragdgroene steen uit de hemel 113
Rokus Houweling
- Bij het zingen van boventonen ervaar ik andere dimensies 116
Mark van Tongeren
- Geef mij dan maar de rauwe werkelijkheid 119
Ruard Ganzevoort
- Ineens wist ik dat ik niet meer alleen was 122
Laura Visser
- Toen ik Bach hoorde, kreeg ik kippenvel 124
Jan Derk Gerritsen
- Ik zag mensen met tranen in hun ogen 126
Henk Leegte

- God tilde mij op en legde me terug 129
Maria de Groot
- Acht uur lang zweefde ik over het landschap 132
Welmoed Vlieger
- Eigenlijk wil het liefst zwijgen met de Eeuwige 135
Piet van Middelaar
- De langsvliegende vogel gaf mij een boodschap 138
Erik Kolthof
- Misschien schrijft God de muziek wel met mij mee 141
Kees Wieringa
- Ik donderde van grote hoogte naar beneden 144
Fred van Gunst
- Ik zag hem met eigen ogen voor mij staan 147
Berthilde van der Zwaag
- Ik voel hoop omdat ik een lied zing 150
Jan-Gerd Heetderks
- Even lijken de dingen zoals ze bedoeld zijn 153
Theo Brinkel
- Ik leer van het collectieve bewustzijnsveld 156
Simone Kuiter
- Zijn stem knalde mijn hart binnen 159
Daniëlla Veenstra
- Die verontrusting heb ik geprobeerd in beeld te vangen 162
Marijke Vijfhuizen
- Er verschenen overal oogjes in het gras 165
Bauke Regnerus
- Ik weet dat God mij al die tijd heeft gezocht 168
Inge Boulonois

- In de auto riep ik huilend uit: 'Hoe groot zijt Gij!' 171
Anton Roem
- Deze boodschap kwam uit hogere sferen 174
Bram Herens
- Mijn verstand zit mijn geloof in de weg 179
Michiel Verweij
- Ook God geeft weleens een corrigerende tik 182
Haitse Sjoerd Wiersma
- Het sloeg fysiek bij me in, als een elektrische schok 185
Catharina Visser
- Nu weet ik zeker dat het licht de ster van Jezus was 187
Magda Keemink
- Ik adoreer de wijsheid in de cel van een embryo 190
Wil Uitgeest
- Ik leer mensen in bedrijven de Tien Geboden 193
Marco Pesie
- Hij haalde een mes tevoorschijn 196
Geneviève van Velzen
- Ik kon het wel uitschreeuwen: we leven maar even! 199
Karen Wassink
- Plots klonk haar stem: 'Ach joh, kom op.' 202
Annelies van Hees
- Al schrijvend ontdekte ik mijn geschiedenis 205
Joost Reijnders
- In de snee op mijn hoofd zag ik Gods hand 208
Henk van Loenen
- Ik word het instrument van de tekst 212
Marcel den Dulk

- Je komt terug in de wereld die je achterlaat 215
Julia Rijnvis
- Het kan ook met theebladeren, maar ik doe de I Tjing 218
Han Boering
- Mijn ziekte was een harde les van het leven 221
Johan Lute van de Velde
- Een kerkdienst is voor mij net een houseparty 224
Paul Buitenhuis
- Engelen zijn een beetje van mezelf en een beetje van boven 227
Rini Rikkert
- Ik steeg naar een oceaan van gelukzaligheid 230
Hans Hofenk
- Het *Ganz Andere* zei me dat ik met hem moest trouwen 233
Clara Ellemers
- Ik zag hoe ik verdween in een zwart gat 236
Paul Stolkwijk
- Het was alsof de stem uit de hemel klonk 239
Henk van Triest
- Ik moest mijn medestudenten de voeten wassen 242
Han Cuperus
- Af en toe ontdooi ik even het vriesvak van mijn verdriet 245
Jeanet Doornbos
- In nood steunde ik op mijn oude geloofsbeleving 248
Han Borg
- Die regenboog zei me: 'Je staat er niet alleen voor.' 251
Wout Huizing
- Die mooie ervaring toen ik verdronk 254
Leo Onderwater

- Soms vraag ik de doden om mij even te helpen 257
Mieke Heijerman
- Misschien stond er wel een engel aan mijn bed 260
Frits Groeneveld
- In die kerk in Chartres werd ik ontregeld 263
Stefan Belderbos
- Geeft niks dat ik door dat coma m'n ego verloor 266
Lex van Heukelom
- De weg kwijt door het labyrint? Ik vond hem juist daar 269
Selma Sevenhuijsen
- In die lege ruimte proef ik een aanwezigheid 272
Anneke Polkerman
- César Francks Prière speel ik als een gebed zonder woorden 275
Theo Griekspoor
- God zit in mijn kleinkinderen en zelfs in het kassameisje 278
Henk Friederichs
- Die ufo's kunnen de wereld van de ondergang redden 281
Paul Harmans
- Met open mond legde ik het boek neer. Ik was verbijsterd 284
Maria Hockers
- Waken bij een stervende brengt je in een oase van rust 287
Mirre Bots
- Dan ruik ik parfums van rozen en lentemelanges 290
Piet Hamers
- Als ik me openstel, voel ik de hartslag van de oerkracht 293
Peter de Vries
- Ik voelde vanaf toen grote dankbaarheid voor het leven 296
Betty van Dam

- Die zondagmiddag gaf ik een enorme schreeuw: de dood 299
José Hoekstra
- Die nacht glipten warme vachten langs mijn benen 302
Chris Doude van Troostwijk
- Pasen leert mij dat het goede het kwaad overwint 305
Dieuwertje Kielman
- Toen versoberde ik: weg tv, weg scooter, weg kennissen 308
Arie Vuyk
- Wonderverhalen gingen altijd over anderen. Tot toen 311
Julie Dons
- Dat zwarte braaksel was een metafoor: ik kotste van het leven 314
Esma Choho
- We waakten bij Jezus, ik had er nog wel uren willen zitten 317
Ronald Meester
- Op mijn derde werd ik al opgenomen: ik zag dingen 320
Peter van den Oetelaar
- Ik werd een met het water 323
Piet Winkelaar
- Al lopende leerde ik dat ik helemaal niet hoeft te weten wat ik
precies wil 326
Ariena dos Reis Chantre
- Na een uittreding wist ik dingen die ik niet kon weten 329
Nic Lijnes
- Ik beseftte dat mijn ik losstaat van cultuur, religie, afkomst 332
Kevin Abdoelkariem

Inleiding

In *Religieuze belevenissen* beantwoorden ruim honderd mensen vragen over wat ze op religieus gebied zoal beleven of hebben beleefd. Sommigen vertellen over verbijsterende wonderen die ze hebben meegemaakt, anderen getuigen van alledaagse gebeurtenissen die ze religieus interpreteren. Sommigen hebben een onwankelbaar geloof, anderen hebben zo hun twijfels of halen laconiek de schouders op. Sommigen beleven iets religieus in de kerk, anderen in het zwembad of na een portie paddo's in de natuur. De een ziet Jezus in de keuken staan, een ander ziet ufo's.

‘Als je niets beleeft van de aanwezigheid van God in je leven, dan ben je op een bepaald moment uitgepraat,’ zei een pastor onlangs in een kerkblad. En zo is het. Zonder religieuze beleving geen religie – misschien is beleving wel de kern ervan. Toch lezen we niet vaak over de religieuze beleving van mensen. Berichtgeving over religie gaat vaak over saaie kerkelijke gezagsdragers of bizarre spirituele leraren. Daarnaast brengen enquêtes in beeld wat gewone mensen geloven, en registreren de media hoe ze in georganiseerd verband feestvieren en ruzie maken.

Maar er gebeurt veel meer. Achter de beleden geloofsvoorstellingen en collectieve rituelen zoals de zondagse kerkdienst, schuilt de beleving die maakt dat kerkgangers kerkgangers blijven. Zonder beleving geen bezoek aan newageworkshops en geen gebed in de moskee. Sterker nog, veel mensen hebben weleens een religieuze ervaring gehad, zonder daarom de behoefte te voelen zich bij een religieus verband aan te sluiten. *Religieuze belevenissen* gaat niet over wat men allemaal wel of niet gelooft of bij welke club men hoort, maar over beleving.

De gelijknamige rubriek staat al meer dan twee jaar wekelijks in *Trouw*. Na een oproep aan de lezers stroomden de aanmeldingen

binnen. Ook een eigen zoektocht naar kandidaten leverde onderhoudende interviews op. Volgens sommigen is vertellen over religieuze beleving nog een taboe – erover praten betekent al gauw jezelf belachelijk maken. De interviews in *Religieuze belevenissen* bewijzen dat er een bonte waaier van religieuze ervaringen te vinden is. Als mensen het taboe voorbij zijn en openhartig worden, blijken ze vaak een kleurrijk religieus leven te hebben.

Dit is helemaal interessant in deze geseculariseerde tijd. De traditionele, met de paplepel ingegoten religiositeit is ongeloofwaardig geworden, maar met het ontstaan van de zogenaamde belevingsamenleving lijkt een nieuwe ontvankelijkheid te ontstaan voor religieuze beleving. Je ziet dan ook hoe belangrijk de beleving is in het religieuze leven van verreweg de meeste geïnterviewden. En dat bij anderen de interesse ervoor groot is.

Veel van de geïnterviewden geloven, al dan niet expliciet, in de waarheid van hun eigen, kleine of grote repertoire aan religieuze voorstellingen – zoals een ingrijpende God, reïncarnatie of een alwijs hoger zelf. Hun religieuze belevenissen zijn hun spontaan overkomen, of vormen een permanente onderstroom in hun dagelijks leven. Sommigen hebben eenmalig iets religieus beleefd, anderen spreken van een voortdurend contact. Of lijden eronder, tegen wil en dank.

Sommige mensen geloven niet; ze zijn agnost, maar hechten wel belang aan de beleving. Zo iemand ben ik. Met de interviews kan ik weliswaar een kritische houding aannemen, maar dat heeft als doel meer interessants te horen te krijgen. Ik bekijk iemands religieuze beleving niet met de bril van de waarheid of onwaarheid, maar zoek naar schoonheid in zijn of haar verhaal – zit er spanning in de beleving, is ze verrassend, getuigt ze van wijsheid? Of is ze wellicht egocentrisch, te gemakkelijk, naïef?

Dit boek is een onderzoek naar de rijkdom van religieuze beleving in de huidige tijd. Kortweg komt mijn vraagstelling neer op: wat heeft men beleefd, en gelooft men het zelf? Dit laatste ook uit persoonlijke interesse. Jaren geleden heb ook ik iets beleefd wat je een religieuze ervaring zou kunnen noemen – het was alsof

ik de stem van God hoorde, op de berg Sinaï nog wel. Het maakte me vooral benieuwd: in wat voor variëteiten komt dit voor, en hoe verhouden mensen zich er zoal toe?

Koert van der Velde (47) studeerde godsdienstwetenschappen aan de Universiteit van Leiden. Hij werkt als religiejournalist bij dagblad *Trouw* en hij werkt aan een studie over religieuze beleving zonder geloof. Deze zal eind volgend jaar onder de titel *Flirten met God* verschijnen bij Uitgeverij Inmerc.

Jan van der Kooi

Jan van der Kooi (48) is schilder en tekenaar in Friesland.

Een overdonderend ‘ik wil dat je dit ziet’-gevoel

Wat gebeurde er?

Het was nog nacht. In de vrieskou klommen we omhoog, de Poonhill in Nepal op (3500 meter). Het enige wat je in het donker zag waren de sterren. Na een uur waren we boven. Er heerste een doodse stilte. Ik wist wat er gebeuren zou: om ons heen lagen de achttien hoogste toppen van de wereld, die één voor één door de zon beschenen zouden gaan worden. Om twee minuten voor zes kwam de eerste top in de zon te liggen. Eerst was hij abrikooskleurig, maar al snel begon de piek steeds feller te schitteren in de nacht. Twee minuten later verscheen elders aan de horizon de tweede piek en na een kwartier waren het er achttien, terwijl wijzelf nog in het pikkedonker stonden.

Mensen begonnen spontaan te bidden en te zingen, zelfs de grootste rouwdouwers zagen dat er iets groots, iets kosmisch aan het gebeuren was. Iemand riep uit: ‘Ik geloof niet in God, maar als ik dit zie...’ Het waren niet alleen westerlingen die onder de indruk waren. Ook Nepalezen, die hindoe zijn, stonden met open mond te kijken.

Wat hebt u eraan beleefd?

Het was ontroerend. Ik voelde de nietigheid van mijn eigen bestaan, werd overrompeld door het besef dat ik wel heel mooie tekeningen kan maken, maar dat ze het niet haalden bij die toppen. Dit was van een zo veel grotere schoonheid. Bovenmenselijk mooi: geen mens heeft dit kunnen maken of zelfs maar aantasten. Daar

boven op die top ervoer ik dat een hogere scheppende kracht oftewel God dit geschapen moet hebben. Dit was niet toevallig ontstaan, dit was doelbewust gecreëerd.

Ik voelde me geweldig, was opgelucht, zoals wanneer je heimelijk verliefd bent en zij zegt je dat ze heel veel van je houdt. Het gaf me zekerheid over Gods bestaan. Ik had het eigenlijk altijd wel geweten, maar nu werd dit op een overdonderende manier bevestigd. Het voelde als genade, een begrip dat ik in mijn gereformeerde opvoeding had meegekregen, maar dat ik nooit echt had kunnen begrijpen. Dagelijks strijd ik tegen mijn tekortkomingen. Nu wist ik opeens dat ik op genade mag rekenen. Genade was een gnosis, innerlijk weten, geworden.

Natuurlijk had God me hetzelfde kunnen laten zien bij de aanblik van het platte landschap van Noord-Nederland, maar ik ben zo verwend – ook op tv en internet zie je de prachtigste dingen – dat de boodschap daar veel moeilijker tot me kan doordringen. Dit was totaal anders dan ik gewend was.

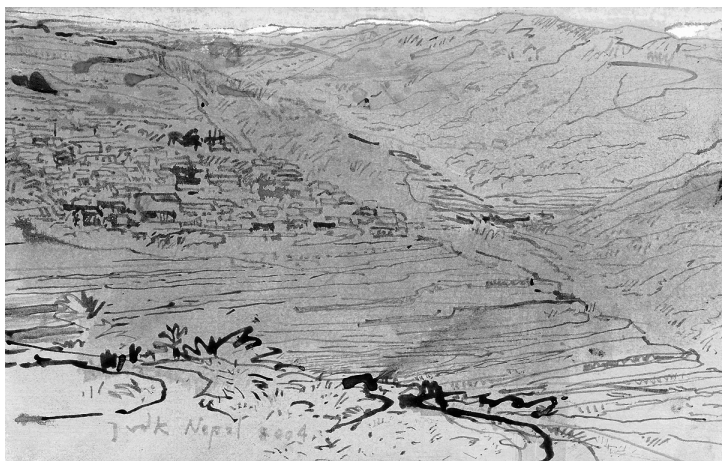
Was er een boodschap?

Jawel, maar die drong pas goed tot me door toen ik enkele dagen later geconfronteerd werd met een grote lelijkheid van het bestaan. In een arm bergdorp had ik het standje van een oud vrouwtje leeggekocht: twee appels. Voor de hygiëne schildte ik ze, en ik liet de schillen op de grond vallen. Kinderen die in de buurt rondhingen, gristen ze van de grond en stopten ze in de mond. Ze aten mijn afval op.

Na beide ervaringen had ik een ‘ik wil dat jij dit ziet’-gevoel. Ik kwam tot een soort gesprek met God. Ik voelde dat hij me iets duidelijk wilde maken, zo van: ‘Je bent nu 45. Ik heb je je talent en succes gegeven, en nu wil ik dat je dit ziet: mijn schepping, mijn kinderen, jouw naasten.’ Ik had het idee dat God me wilde laten zien wat hij gemaakt had, zodat ik in dat licht kon nadenken over wat ik de volgende veertig jaar met mijn leven wilde.

Hoe heeft het u veranderd?

Ik was in Nepal omdat ik op de vlucht was, uit balans gebracht door alle reacties op een tentoonstelling over mijn werk. Dankzij mijn Nepalreis wist ik dat ik niet verder wilde als voorheen. Vroeger was ik verkrampd aan het vechten voor geld en aanzien, tegenwoordig durf ik te experimenteren met mijn talent al kun je het streven naar succes gemakkelijker loslaten zodra je het hebt. Tegenwoordig kan ik naar de wereld kijken als naar de Bijbelse 'leliën des velds'. Ik ben soberder gaan leven. Als ik mijn tanden poets, laat ik ondertussen de kraan niet meer eindeloos stromen.

‘Op weg naar Poonhill’, tekening van Jan van der Kooi.
De bergtop gaf hem uitzicht op ‘goddelijke schoonheid’.

Elly van Meel

Elly van Meel (53) is oud-docente verpleegkunde en kerkganger in Utrecht.

Ik voelde heel duidelijk zijn aanwezigheid

Wat hebt u beleefd?

Vorige week maandag heb ik tijdens de ochtendmis een heel bijzonder moment meegemaakt. Het was tijdens de consecratie, waarbij onder de woorden van de priester het brood en de wijn tot het lichaam en het bloed van Jezus werden. Ik voelde heel duidelijk zijn aanwezigheid. Het was alsof er een verbinding was tussen het lijden dat hij geleden heeft en mijn eigen zorgen – ik voelde me flink tekortschieten omdat ik niet enthousiast genoeg had gereageerd toen mijn dochter vroeg of ze voor zes weken bij mij mocht intrekken.

Terwijl de priester het brood brak, offerde ik mijn kleine ellende aan Jezus zelf. Zoals iemand voor wie iets te zwaar is, maar die het voor de goede zaak toch doet, bood ik hem mijn lijden aan. Ik voelde me verenigd met hem, we waren lotgenoten. Ik was verreezen, had de kracht om door te gaan. Het was sterven en verrijzen tegelijkertijd.

Beleeft u zo iets iedere keer wanneer u de communie meemaakt?

Of ik veel aan de mis beleef, hangt sterk af van hoe ik verder die dag heb geleefd, of ik me lekker voel of ontevreden.

De ene keer is de beleving intenser dan de andere keer. Als ik me soms erger aan kinderen die achter me gaan zitten klieren, zit ik er egoïstisch voor mezelf. Dan vergeet ik dat we een gemeenschap zijn.

Er zijn momenten dat ik de lezing van het evangelie helemaal

niet hoor. Dan zit mijn hoofd vol met zorgen, met wat anderen gezegd hebben of wat ik net gelezen heb. Soms is het zo bekend, vanzelfsprekend en inhoudsloos dat het bijzondere langs je heen gaat. Toch is gewoonte ook belangrijk. Het houdt je op koers, zodat het de volgende keer wel lukt: het besef krijgen dat er iets veel groters gebeurt.

Ook doordeweeks ga ik enkele malen naar de mis. Die gewoonte is gegroeid en de behoefte om nog vaker te gaan groeit nog steeds. Het verlangen naar persoonlijk contact met God. Dat bouw je op. Misschien komt er een tijd dat ik iedere dag ga.

Beleeft u ook buiten de mis contact met God?

Ook in meditatie en gebed beleef ik contact. De ene keer is het een soort stem, iets wat uit al mijn gedachten oplicht, zoals de met een fluorescerende markeerstift gemerkte woorden in een tekst. Dan weet ik: aha, dáár gaat het hem om.

Hij is er altijd; of ik hem hoor hangt ervan af of ik stil genoeg ben. Hij hoort ook mij als ik kan zijn wie ik ben, liefdevol, voor mezelf en voor anderen. In de ontmoeting met anderen, wanneer je voor de ander openstaat, zelf leeg wordt, je geeft, dan kun je soms een verbondenheid voelen, waarbij hij aanwezig is.

Daar is wel flink veel oefening voor nodig, want we zijn maar al te gemakkelijk op eigenliefde uit.

Maar de mis is voor mij wel het hoogtepunt. Het is een herinnering aan hoe hij was, en hoe ook ik kán zijn. Daarom is dat moment zo'n verademing. Dan voel ik: ik ben een schepsel van God. Zijn zoon heeft laten zien hoe je optimaal kunt zijn, hij heeft het voorgedaan.

Is de kwaliteit van uitvoering van de mis van belang?

Heel belangrijk. Tijdens de doordeweekse mis is er geen zang of muziek, alleen tekst die wordt uitgesproken. Laatst gebeurde dat met zwoele stem. Zo moet het niet, is het niet heilig.

Het belangrijkste is dat het passend is bij de persoon die voorleest. Het moet echt zijn. Het hoeft niet perfect, maar zodra

de spreker zichzelf door de woorden kan laten raken, ben ook ik geraakt.

Zo'n mis duurt maar een halfuur, maar als het goed gebeurt, duurt het de eeuwigheid.

Johan Goud

Johan Goud (55) is remonstrants predikant van het Uytendogaertcentrum in Den Haag, docent in Kampen en bijzonder hoogleraar in Utrecht.

Het portret ving mijn blik en het hield die vast

Hebt u wel eens een religieuze beleving gehad?

Geen schokkende verhalen over wonderbaarlijke gebeurtenissen, getuigenissen over paranormale ervaringen of staaltjes van goddelijk ingrijpen. Toch heb ik af en toe ervaringen gehad die ik religieus noem.

Wat gebeurde er?

Het moet in mijn studententijd zijn geweest. Ik zat in mijn eentje in een café in Amsterdam. Het was een periode waarin ik me stuurloos voelde, er zat weinig richting in de talrijke bezigheden die ik ontplooid. Plotseling drong zich een besef op dat het wantrouwen, de twijfel en de onzekerheid over mijzelf, anderen en God niet fundamenteel zijn, hoeveel goede argumenten er ook voor te geven zijn. Andere dingen zoals verliefdheid, vertrouwen en verantwoordelijkheid zijn fundamenteel, niet op basis van argumenten, maar op basis van keuze.

Vijf jaar geleden liep ik in Londen door een museum toen een soortgelijke beleving zich voordeed. Ik ging langs de vele schilderijen van zaal naar zaal. Totdat een schilderij van Jan Mostaert (1520) met een portret van een man met een ovaalvormig gelaat, een krans van doornen op zijn hoofd gedrukt, zijn polsen met een touw samengebonden, mijn blik ving en vasthield. Ik dacht: ik kan nu doorlopen, maar dan onttrek ik me aan de dwang die van de blik van deze man uitgaat, en dat moet ik niet doen. Ik bleef

staan, hoe lang weet ik niet. Die man was Jezus, met wie ik was opgegroeid en die tot mijn huisraad behoorde. Nu was hij opeens heel anders. Het was alsof hij mijn stuurloze zelf een vraag stelde die me op mezelf terugwierp: de vraag naar mijn keuze.

Pasten deze ervaringen bij uw verleden?

Het waren kristallisatiepunten van ervaringen die ik had opgedaan. Al heel jong voelde ik me vreemd in de wereld staan. Wat los stond van het vanzelfsprekende sprak mij bijzonder aan. Ik identificeerde me sterk met buitengesloten – joden en zigeuners in de Tweede Wereldoorlog, negers in Zuid-Afrika. Neem die beroemde foto van dat meisje dat uit een treinwagon kijkt op weg naar Auschwitz. Zulke foto's hebben iets dwingend, roepen op tot afstand nemen van het dagelijkse. Ik heb fototentoonstellingen bezocht waar ik rondliep met tranen over mijn gezicht.

Wat betekenden deze ervaringen voor uw leven?

Ik was in de war. Ze bleven me bezighouden, tot nu toe, verstoorden mijn kijk op het leven, mijn orde van redeneren. Tegelijkertijd gaven ze rust, wezen een richting in de chaos. Er was de zekerheid dat hier – hoe sprakeloos ook – fundamentele woorden werden gesproken: de vraag naar het waarom.

Dit maakt zulke ervaringen religieus. Zonder had ik geen predikant kunnen zijn. Een predikant moet namelijk motiverende dingen kunnen zeggen. Zonder mijn religieuze ervaringen had ik dat niet gekund.

Hebt u zich afgevraagd: sprak God tot mij of was ik het zelf?

Op het moment zelf dacht ik niet: God zegt dit mij. Achteraf, toen ik ging interpreteren, kon ik dat gaan zeggen. Als je dat op het moment zelf al doet, verdwijnt de beleving, denk ik. Natuurlijk heb ik me afgevraagd of het uit mijzelf kwam. De godsdienstkritiek waarmee ik tijdens mijn studie ben opgegroeid is vlijmscherp. Toch leek het appel eerder vanbuiten dan uit mezelf

voort te komen. Dat is ook niet zo gek: dat hoofd van Jezus op het schilderij van Mostaert wás buiten mij. Ik zou het eerder een geschenk noemen dan ‘zelfgeconstrueerd’, te herleiden tot de eigen zinverlening. Dan was het me niet blijven obsederen. Het is niet spectaculair, het is een protestants wonder.

José van der Donk

José van der Donk (65) werkte met kinderen en oude mensen.

God, waar was je voor mijn kind?

Wat was de aanleiding tot uw belevenis?

Vijftien jaar geleden heeft mijn zoon zichzelf gedood. Hij had een hels leven achter de rug, tenminste, zo ervoer hij het zelf. De laatste jaren was dat zeker zo.

Als ik hem vroeg hoe het ging, zei hij: ‘Gaat wel.’ Dan wist ik dat het niet best was. Hij was hard voor zichzelf, leed aan ‘existentiële problematiek’, dacht te veel na. Zonder wrok of zelfbeklag ging hij. Alleen en gruwelijk.

Samen met een vriendin ben ik zijn dagboeken gaan lezen. Ergens stond met grote letters over het hele blad: ‘God, haal me hieruit, ik verdien beter.’ Het was geen schreeuw om de dood, maar om beter te worden, om hulp.

De jaren erna speelde er een voortdurend terugkerende vraag door mijn hoofd, een vraag aan de Schepper: Waar was je voor mijn kind?

Kreeg u antwoord?

Jaren droomde ik alleen van hem als kind, maar een jaar of vier geleden droomde ik hoe hij, 28 jaar oud, in een open kist lag opgebaard. Op een zeker moment kwam hij eruit en liep wankelend naar mij toe. We hebben wat gepraat, ik weet niet meer waarover. Toen ik wakker werd dacht ik: hij leek Lazarus wel. Waar staat dat ergens in de Bijbel?

Ik pakte het Johannesevangelie en sloeg het open: precies bij het verhaal van Lazarus. Het verhaal dat ik vanaf mijn kindertijd

kende, maar dat me nooit veel zei, las ik nu met tranen. Het was omdat Maria en Martha Jezus in hun verdriet verweten: 'Waar was je toen Lazarus nog leefde? Dan was het niet gebeurd.'

Ik voelde het antwoord in me opwellen: 'Ik was er wel, maar niet zoals jij dacht.' Ik was getroffen, dankbaar voor dit geschenk. Hoe hij er precies was, weet ik niet. Dat is een zaak van vertrouwen. De vraag is sindsdien weggebleven.

Was hij er vanaf toen op een of andere manier wél?

Ik lag eens 's nachts wakker en voelde me ellendig en eenzaam, en ik luisterde naar het geluid van het ruisende gebladerte in de tuin. Op een gegeven moment voelde ik een bries over mijn gezicht waaien. Nogal wiedes, je ligt bij het open raam, dacht ik eerst. Maar het bleef bij die ene bries. Het was geen gewone wind, deze bries was troostend. Ik ervoer er God in: '■Ik zal er zijn.'

Ook in gedichten kreeg ik antwoord. Zoals in 'Ik heb de witte waterlelie lief' van Frederik van Eeden. Die lelie staat voor mijn zoon. Uit de zwarte prut, uit de donkere diepte komt een lelie voort, zo blank en zo stil, en zo mooi.

Hebt u daarna nog contact beleefd met uw zoon?

Iets of iemand heeft mijn zoon opgevangen, daar ben ik van overtuigd. Twee keer nog leek het alsof hij heel dichtbij was en me gerust wilde stellen. De eerste keer was in het begin van de lente, de tweede keer was op mijn verjaardag. Het raam stond open en ik lag nog in bed. Toen klonk het heldere gezang van een zangvogel, zo rakelings nabij, alsof hij op de rand van mijn bed zat. Een aubade die speciaal voor mij bestemd leek. Ik heb ervan genoten in het vertrouwen dat het een teken was dat het nu goed met hem gaat. Dat was genoeg, ik zou niet meer willen vragen.

Ik ben achtmei-katholiek en ik geloof ook in reïncarnatie. Wellicht ligt hij nu ergens in een wieg te spartelen. In ieder geval heb ik er het volste vertrouwen in dat we elkaar eens weer zullen zien.

Trees Verwilligen

Trees Verwilligen (63) is kunstenares en restaureert schilderijen.

Lange stoeten met mensen die in nood waren

Wat hebt u beleefd?

Min of meer bij toeval ben ik eens op vakantie in Lourdes terechtgekomen. Het was een winderige dag in maart en het was er zo goed als uitgestorven. Ik ergerde me aan de santenkraam van Mariakitsch en liep verder op de Heiligeweg die over het wild stromende water van de rivier voerde en regelrecht naar de kerken liep. Er was niemand, dacht ik. Tot ik in een beschutte hoek van het plein, onder aan de kerk, een groepje invaliden zag zitten in kobaltblauwe wagentjes. Opeens begon een man met luide stem te bidden: *‘Notre père, qui est en ciel...’* (het onzevader). Op dat moment was het alsof ik een enorme por in mijn maag kreeg. Ik zakte door mijn knieën en was volkomen ontzet. Voor mijn geestesoog begonnen van overal lange stoeten voorbij te trekken met mensen die op allerlei manieren in nood waren. Vluchtelingen, gewonden, uitgehongerden, mensen met krukken, mensen in doodsangst en ga zo maar door. Ik zag de hele lijdende mensheid aan mij voorbij trekken.

Door de schrik barstte ik in huilen uit en het was niet te stoppen. Hoe lang ik daar zo gelegen heb weet ik niet. Langzaam begon het vreselijke visioen op te lossen. Daarna heb ik nog in de grot gezeten samen met twee heel jonge, pikzwarte nonnetjes, maar ik kon maar niet ophouden met huilen. Dat stopte uren later, toen ik in de auto van uitputting in slaap viel.

Later is er nog een keer iets wonderlijks gebeurd. Ik had een mapje met wat informatie over Maria gemaakt voor mijn werk

als kerkgids. Na gebruik heb ik het groenkartonnen mapje in de onderste la van mijn bureautje gedaan. Enkele weken later was ik iets aan het zoeken en trok deze lade open. Mijn man, die enkele meters verderop zat te lezen hief zijn hoofd op en zei: ‘Hé, wat ruik ik nu voor lekkers?’ Het mapje had een intense bloemengeur gekregen. Niets van wat er in die lade lag kon ook maar iets te maken hebben met die geur. Wekenlang bleef het mapje geuren. Ik vond het een wonder.

Wat was de boodschap?

Ik heb me vaak afgevraagd wat Onze-Lieve-Vrouwe toch van mij wilde. Het was alsof Maria in Lourdes haar werkterrein had laten zien: kijk meisje, hier ben ik allemaal mee bezig. En bij dat mapje had ik het idee dat Maria mij een lieve groet wilde zenden.

Had u ervoor ook al iets met Maria?

Altijd al ben ik een Mariakindje geweest. Als kind droeg ik vaak lichtblauw, en iedereen wilde dat ik een nonneke zou worden. Een tijdlang heb ik met mijn vingers in de oren geslapen in de hoop geen roeping te krijgen. Dat is gelukkig niet gebeurd, maar toch heb ik altijd heel veel van Maria gehouden.

Heeft het visioen in Lourdes uw leven veranderd?

Ik probeer goed te zijn voor mijn medemensen, maar ik ben geen buitensporig goed mens. Gewoon eentje met goede bedoelingen, die soms wel lukken en soms ook helemaal niet. Zo was het ervoor en zo is het erna. Wel kon ik tot dan toe moeilijk overweg met homo's en buitenlanders, maar het is alsof mijn hart toen voor deze groepen is opengegaan. Sindsdien wekt het zwakke mijn mededogen nóg meer. Vanaf die tijd steek ik mijn Mariadevotie niet meer onder stoelen of banken. Ik bid nu altijd: ‘Maria, help die en die.’

De kerk heeft Maria afgekloven tot een braaf en zedig meisje. Maar ik ben steeds duidelijker gaan beseffen dat Maria een christelijk vervolg is op de oeroude Moedercultus. Zij is verbonden

met de maan. Wanneer het volle maan is en helder, ga ik 's nachts een eind wandelen in de natuur. Dan voel ik me geborgen, beleef ik de verbinding met Moeder Aarde, met de maan, met Maria, en met mijn vorige levens: ben ik hiervoor immers niet ook al heel vaak beschenen door diezelfde maan?

Marja Verburg

Marja Verburg (51) werkt als redacteur bij een uitgeverij.

Dit is heilige grond, dus kom me niet te na

Wat gebeurde er?

Ik liep het Pelgrimspad, een voettocht van Utrecht naar Maastricht. Heerlijk om zo vrij en in een natuurlijk tempo over de aarde te gaan, met niet meer zorgen dan het vinden van een slaapplek. Al twee weken was ik op weg. Ik had die nacht in een klooster geslapen en ik liep door de uitgestrekte bossen bij Eindhoven.

Bang was ik tot dan toe niet geweest, maar dat veranderde opeens.

Op een breed bospad werd ik ingehaald door twee politieagenten op de motor. Ze stopten en vroegen me of ik een donkere man op een fiets was tegengekomen. Ik antwoordde ontkennend en vroeg: 'Is er iets gebeurd?' 'Ja,' was het enige antwoord en ze reden door. Vanaf dat moment zat de schrik mij in de benen. Verkrachting? Moord? In een uitspanning waar ik wat dronk, hoorde ik een paar mannen zeggen dat het onverantwoord is dat een vrouw alleen zich in het bos waagt.

Op het logeeradres aan de rand van de grote heide sprak de gastvrouw mij moed in: 'Morgen wordt het mooi weer en wemelt het er van de dagjesmensen.' Ik hoefde niet bang te zijn.

Maar de volgende ochtend miezerde het. De heide was één grote verlaten vlakte waar zelfs geen eenzame herder ronddwaalde. Ik voelde me godverlaten in die leegte. Achter ieder bosje waande ik een aanrander of erger. Toen zag ik een fietser aankomen. Mijn hart begon te bonken, maar naarmate hij dichterbij kwam stelden zijn rustige tempo en zijn open gezicht me gerust.

Ik vroeg hem naar de kortste weg.
'Dan mis je het mooiste stuk,' stelde hij.
Ik vertelde hem over mijn angst.
'Waar ben je bang voor?' vroeg hij.
'Eh – dat een man me lastigvalt.'
'En dan?'
'Voor aanranding.'
'En dan?'
'– misschien wel moord.'
'En dan?'
'Tja –'

Deze man durfde. Hij liet me het gevaar in de ogen zien. Alleen al door het uitspreken van mijn angsten werd ik rustiger. Hij hield me ook voor dat het zonde is om angstig over de hei te lopen. Dan zie je de schoonheid van de natuur niet meer. 'In Utrecht loop je meer risico dan hier.' Ik besloot niet af te snijden en gewoon verder te lopen.

Wat was er religieus aan?

Ik weet niet meer of ik God in mijn diepste eenzaamheid en angst daar op die heide heb aangeroepen, zoals ik gewoon ben bij hoogte-en dieptepunten. In ieder geval was het geen toeval.

Die man – hij had nog lang blond haar ook – kwam als een gezondene, als een engel op mijn pad. Het was weliswaar een gewoon mens, misschien een psycholoog, en hij woonde aan de rand van die heide, maar dat doet er allemaal niet toe. Het was een wijze man. Ik kreeg een levensles.

Wat hebt u geleerd?

Vanaf die ontmoeting wist ik dat iets in mij onschendbaar is. Ze kunnen me alles aandoen, maar het meest eigene aan mij, mijn ziel, is van God, en onkwetsbaar. Toen ik verder liep kwam er een zin in me op, die ook in de Bijbel bleek te staan: 'De plek waar ik sta is heilige grond.' In de Bijbel is het weliswaar God die ermee tegen Mozes zegt dat hij uit de buurt moet blijven en respect moet

hebben. Maar als God is vertegenwoordigd in ieder mens, en dus ook in mij, dan drukt deze zin hetzelfde uit.

Het is de kunst je niet te laten verlammen en je vrijheid te nemen. Ik voelde toen dat ik ook als vrouw alleen in de natuur mag zijn. Daar hoef ik aan niemand verantwoording voor af te leggen. Het is voor mij een manier om me op te laden, inspiratie op te doen.

Vanaf toen hoefde ik niet meer bang te zijn. Ik hoop het niet mee te maken, maar als ik ooit een kwaadwillende zal tegenkomen, dan zou ik mijn kracht voelen en die uitstralen. Ik zou hem recht in de ogen kijken, en zeggen: 'De plek waar ik sta is heilige grond.' En ook de plek waar jij staat is heilige grond, dus kom me niet te na.

Piet Vermeulen

Piet Vermeulen (73) was verkoopleider.

Zeker weten: toen zweefde ik de kamer uit

Wat hebt u beleefd?

Het was op 1 oktober 1979. Met loeiende sirenes reed de ambulance me naar het ziekenhuis. Ik had zojuist mijn derde hartinfarct gehad. Op de intensive care kwam het vierde eroverheen. Ik zweefde weg. Ik hoorde de dokter zeggen dat het niet zo best met me was. Ik zou in coma raken en daaruit waarschijnlijk nooit meer ontwaken. Hij zei dat de familie gewaarschuwd moest worden. Ik zag mijn lichaam alsof ik een toeschouwer was. De dokter en de zusters waren druk met me bezig. Het lichaam waar ik toen nog in zat, was transparant, merkte ik, en onzichtbaar voor de anderen. Ik zag mijn vrouw, de kinderen en de dominee rond mijn bed plaatsnemen.

Toen zweefde ik de kamer uit en kwam in een diep dal terecht waar andere transparante wezens schijnbaar zinloos werk aan het doen waren. Ze zagen er verslagen en moedeloos uit. Het was een dal van diepe droefenis. Ga door, ga door, gebaarden ze. In de hoogte zag ik licht, dat naarmate ik naderde steeds helderder werd. Er ging een onweerstaanbare aantrekkingskracht van uit. Toen stond ik opeens voor een grote, roestvrijstalen deur. Ik hoorde muziek en werd overweldigd door een gevoel van vreugde. Ik voelde me volkomen op mijn gemak. Het was heerlijk, daar aan gene zijde, en ik had graag willen blijven. Ik wilde naar binnen, maar voelde dat ik terug moest naar de aarde. Toen ik mijn ogen opendeed, zag ik door het raam van de ziekenhuiskamer een koe in het weiland lopen. Dát was pas vreemd.

Wat was de boodschap?

Ik had een drukke baan, reisde door alle Europese landen en moest vaak wel twee keer per dag met klanten uit eten. Ik rookte drie pakjes per dag, dronk veel en had overgewicht. Die hartaanvallen waren waarschuwingen van mijn lichaam, en van God. Na mijn ervaring wist ik veel beter wat niet belangrijk is in het leven: allerlei dagelijkse beslommeringen. Het leven is nadien veel gemakkelijker geworden.

Is het waargebeurd?

Honderd procent zeker weten. Daar heb ik nooit zelfs maar een moment aan getwijfeld. Ik ben ook niet geïnteresseerd in kritiek erop. Sommigen vinden het flauwekul, zeggen dat ik het heb gedroomd. Ook prima, dan zeggen ze dat maar. Wetenschappers mogen beweren dat ze een plekje hebben ontdekt dat bij elektrostimulatie dergelijke ervaringen geeft. Daar ga ik aan voorbij. En als iemand zegt dat het menselijk brein in een levensbedreigende situatie uit de innerlijke bibliotheek van beelden een film creëert die geruststelt, dan heb ik daar maling aan. Ik vind dat gewoon niet interessant. Voor mij staat het leven na de dood na die ervaring als een paal boven water, en daar kan helemaal niets of niemand iets aan afdoen.

Heeft de belevenis uw geloof veranderd?

Vanaf mijn geboorte heb ik niet getwijfeld. Maar ik zeg wel altijd: mensen die zo'n ervaring hebben gehad, wéten. Alle andere mensen moeten het maar geloven en afwachten. Ik ben dus van een niet-twijfelende gelovige een wetende geworden. De dominee van de Protestantse Kerk in Nederland, die nooit zoiets heeft ervaren, zegt desalniettemin dat ook hij er weet van heeft. Dat geloof ik wel, dat zal vanuit zijn studie zijn.

Ik lees de Bijbel zoals het er staat, ga ervan uit dat alles voor honderd procent waar is. Als je mijn bijbel ziet, zie je dat hij helemaal beschreven is. Op tal van plekken heb ik bevestiging gevonden dat mijn ervaring waar is.

Na die bijna-doodervaring ben ik naar Israël gegaan. Ik heb de doop in de Jordaan en de hof van Getsemane gezien. Ik heb in de Jezusboot op het meer gezeten terwijl het stormde en heb door de resten van de synagoge in Kapernaüm gelopen. De bijbel kwam zo héél dichtbij. Sinds die reis heb ik nóg meer zekerheid gekregen.

Piet Deunhouwer

Piet Deunhouwer (77) was tekenleraar en is schilder.

Het leek op het verhaal van de profeet Elia

Wat hebt u beleefd?

Het moet 1961–1962 zijn geweest, toen ik tijdens de tekenles die ik gaf plotseling zag dat de zon het lokaal verlichtte. Alles lag in een gouden gloed. Ik keek uit het raam en ik zag dat het buiten grijs was, er hing lage bewolking en er was beslist geen zon. Ik voelde me totaal ontspannen worden, rekte me helemaal uit, en voelde een diepe verbondenheid met de jonge mensen die rustig aan het werk waren.

Hoe bijzonder vond u dat?

Pas vele maanden later begreep ik dat wat ik had meegemaakt, vergelijkbaar is met het verhaal dat ik eens over de profeet Elia had gelezen. Hij hoort een zacht suizen van de wind, gaat kijken en als hij beseft dat het God was, is hij te laat. Het is voorbij voordat hij er erg in heeft. Alles wat hij kan zeggen, is dat hij God op de rug heeft gezien.

Woorden schieten tekort om te vertellen wat er gebeurd is. Het was een ontmoeting met het levende, meest waarachtige wezen, met het goddelijk licht, het numineuze, transcendente, geef het maar een naam. Als ik een poging deed, kwam me dat als onbenullig voor. Ik heb het dan ook vele jaren voor me gehouden. Gedacht dat het misschien wel inbeelding was geweest, zodat erover vertellen op egotripperij zou neerkomen.

Wat voor een invloed heeft de ervaring op u gehad?

Ik schaam me bijna om het te zeggen, maar ik kan er ook niets aan doen. De zon is blijven schijnen. Het was eigenlijk hetzelfde als met verliefdheid. Een juichend eerste begin, zo intensief, dat duurt niet voort, bij mij duurde het twee jaar. Maar de glans over alles is blijven hangen, tot op de dag van vandaag. Ik ben nooit meer neerslachtig geweest. Ook als het buiten grauw is, schijnt bij mij toch de zon, heel letterlijk hangt er een zonnige glans over de dingen.

Ik ben geweldig van de natuur gaan houden. Van het gezang van de vogels, van alle plantjes. Ik kreeg oog voor kleine beestjes, zoals kevertjes. Ik ging ook beter naar andere mensen kijken: probeerde te zien wat voor types het waren. En ik ging nog meer houden van muziek dan ik al deed.

Die ervaring is me toe komen vallen, uit genade. Erna begreep ik dat toeval niet bestaat, dat alles zo hoort te gebeuren als het gebeurt.

Hoe heeft het uw verhouding met de buitenwereld veranderd?

Vroeger was ik gauw op mijn teentjes getrapt, ik was een heftig reagerend mens, had woedeaanvallen. Dat was na die ervaring in één keer helemaal over. Voorheen leefde ik op school altijd in spanning voor de klas: oppassen, jongen, als je niet uitkijkt, ontglipt je het gezag en wordt het een bende in de klas. Er was wel orde, maar het had iets krampachtigs. Maar na die dag heb ik in de twintig jaar voor de klas die volgden nooit meer strafwerk gegeven, en 'ettertjes' had ik niet meer in de klas. Ik zag dat ieder zijn of haar eigen wereld bij zich droeg. Ze vervulden me voortaan met grote blijdschap.

Waar in bent u altijd hetzelfde gebleven?

In mijn belangstelling voor religie. Ik ben opgegroeid in een spiritistisch gezin, ben Nederlands hervormd geworden toen ik trouwde, werd vrijmetselaar en heb me verdiept in allerlei vormen van esoterie. Ik ben wat je noemt een allesvreter. Ik beoefen

ook meditatie. De bewuste, langzame ademhaling, waarmee je je gedachten, die als apen van tak naar tak buitelen, kunt stilleggen, komt nog het dichtst in de buurt bij die oorspronkelijke lichtervaring. De stilte die je dan in jezelf ervaart, heeft te maken met dat licht van buiten. Maar alle methoden ten spijt, die ene ervaring is nooit meer overtroffen.

■ 'De rode ballon' van Piet Deunhouwer
plaatje nog aan te leveren

Peter Kampschuur

Peter Kampschuur (54) is psycholoog.

In zijn ogen zag ik een oneindige diepte

Kunt u de beleving beschrijven?

Het is de beleving dat wat ik waarneem in me is. Als kind in bed staarde ik naar de patronen op het behang en dan leek het weleens alsof de muur op mijn ogen zat geplakt. En als ik op een zomerse dag, op mijn rug liggend in een weiland, naar de strakblauwe hemel staarde, leek die wel op mijn netvlies te zitten. Totdat er een vliegtuig in beeld kwam. Dan was er plotseling weer die afstand en die enorme ruimte.

Iets vergelijkbaars gebeurde als ik iemand diep in de ogen keek. Dan kon het gevoel van afstand verdwijnen, alsof die ander niet buiten maar in me was. Ik heb het zelfs eens met een libel gehad. We keken elkaar aan, in zijn gele ogen met bruine pupillen zag ik een oneindige diepte, een onbegrensde ruimte.

Later ben ik die beleving gaan opzoeken. Zo ben ik eens in een tank gaan liggen, drijvend in zeer zout water op lichaamstemperatuur. De tank was licht- en geluidsicht. Na korte tijd voelde ik niet meer waar mijn lichaam ophield en het water begon. Voor mijn zintuigen was er niets meer te onderscheiden. Wat er verder ook maar te ervaren viel, dat moest uit mezelf komen. Op een gegeven moment viel ook mijn denken stil, en kwam ik in een soort leegte. Mijn ik-gevoel verdween. Tot mijn verwondering voelde ik een soort aanwezigheid in die leegte.

Ik ben ook gaan mediteren. Zo met de ogen dicht mediterend ervoer ik voor het eerst dat alles wat ik nog hoorde binnen mijzelf was – een fluitend vogeltje, het geluid van een vliegtuig.

Na jaren van trouw mediteren, is deze beleving permanent geworden, door de dag heen, met de ogen open. Het was de eerste tijd wel wennen om zonder grenzen te zijn. Bijvoorbeeld omdat sommige mensen je toch wel erg indringende blikken toewerpen, of toen het tijdens een vakantie in de Ardennen op een viaduct tussen de heuvels net leek alsof ik in een gat viel.

Hebt u niet overwogen naar een psychiater te gaan?

De meeste psychiaters snappen hier niets van. Het was geen waan, ik maak mezelf niks wijs. Misschien kan verbeelding helpen bij het krijgen van zo'n ervaring, maar het is meer. Ik geloof dat wat ik kan ervaren, werkelijk zo is. Ik kan dan een diepere indruk van mensen en dingen krijgen, intenser waarnemen dan voorheen. Ik ben een praktijk begonnen waarin ik mensen probeer te leren zich open te stellen voor de ervaring die mij is overkomen.

Kun je dit niet ook met een goede pil bereiken?

Al zou je zo'n pil hebben, dan zou het minder waardevol zijn. Dan kun je achteraf twijfelen aan de waarde van de ervaring. Dat is een kunstgreep. Meditatie is iets natuurlijks, verstillen en loslaten van denken en van alle spanningen. Wie zich volledig ontspant, geeft zich over en beleeft de eenheid van zichzelf en de wereld, daar ben ik van overtuigd.

Wat is er religieus aan?

De beleving dat alles in mij is, van eenheid, kenden de oude Chinezen met hun tao, en ik denk dat de christenen haar kenden met hun koninkrijk der hemelen. Het is deel van de weg naar verlichting in het boeddhisme. De wereld zou beter zijn als iedereen de werkelijkheid op zo'n manier kon beleven. Dan zouden wij beseffen dat wij in het diepst van ons wezen geen verschillende personen meer zijn, niet meer tegenover elkaar staan. Het is een paradoxale ervaring. Terwijl ik de werkelijkheid ervaar als eenheid, besef ik dat ik word omvat door iets wat nog veel groter is, door God.

Ina Thouvignon

Ina Thouvignon (55) werkt in de thuiszorg.

Er was alleen nog maar liefde

Wat hebt u beleefd?

Mijn dochter had toen ze klein was een hartsvriendin. Op een gegeven ogenblik kwam er een nieuw buurmeisje naast ons wonen, en zij wilde graag vriendinnen worden met mijn dochter en haar hartsvriendin. Maar 'drie is te veel', dus er ontstond al gauw ruzie tussen mijn dochter en het buurmeisje om de gunst van de hartsvriendin. Mijn dochter kwam regelmatig verdrietig thuis omdat zij te veel was.

Op een dag kwam ze met het buurmeisje binnen en het bleek dat ze weer in het nauw gedreven werd. Ik voelde een heftige afkeer in me opkomen jegens de nieuwkomer.

Toen gebeurde er iets onverwachts. Ik voelde hoe een stroom van pure liefde mijn rug inkwam en er bij mijn hart weer uitging. Mijn gevoel van afkeer was verdwenen en er was alleen nog die liefde jegens het meisje dat voor mij stond. Dit duurde hooguit enkele seconden. Ik had het gevoel dat een instantie buiten mij me had willen laten ervaren hoe onbeduidend en klein ergernis is, vergeleken met het gevoel van pure liefde.

Heeft het uw leven veranderd?

Nee, deze ervaring heeft niet veel in gang gezet. Het was een onderdeel van mijn ontwikkeling op levensbeschouwelijk gebied. Al ben ik niet religieus opgevoed, toch was ik altijd een diepgraver. Al jong vroeg ik me af: Waarom leef ik eigenlijk?

Toch speelt de ervaring soms een rol. Als ik het moeilijk heb,

weet ik nu dat er buiten onze zichtbare wereld een andere is, en dat ik op aarde ben om te leren. Ik ben mede door die ervaring een gelovig mens geworden. En voortaan wist ik dat gevoelens, hoewel ze je soms klem kunnen zetten, in principe ook plotseling kunnen veranderen.

Bent u erdoor aan religie gaan doen?

Niet speciaal hierdoor. Kort vóór die beleving van pure liefde had ik voor het eerst een religieuze ervaring gehad. Toen mijn dochter naar de kerk wilde, heb ik haar meegenomen naar een kapel van de christengemeenschap. Terwijl we er binnenstapten, zag ik een vaag gezicht voor mijn geestesoog – het zat niet op de muur, toch was het er – het leek op dat van de lijkwade van Turijn.

Ik voelde dat zijn blik streng en barmhartig was, en ik vond het wel een beetje eng. Ik heb er met niemand over gepraat. Ik wist niet wat ik ermee moest, ik had eigenlijk niets met de figuur van Jezus.

Acht jaar ben ik met mijn dochter in die kerk blijven komen, aan de rand, want geloof belijd ik in mijn hart, niet in de kerk, en de maatschappij is mijn gemeente waarin ik gestalte probeer te geven aan een ideale relatie met anderen. Toen mijn dochter ermee stopte, ben ik dus ook gestopt. Ik ben later op de Universiteit voor Humanistiek gaan studeren.

Hebt u heimwee naar die ervaring van pure liefde gehad?

Absoluut. Ik moest ervan afkicken. Ik wist: dit gevoel is het einddoel van persoonlijke ontwikkeling. Ik had de behoefte het weer op te zoeken, maar wist niet hoe dat moest. En ik was te nuchter om God ervoor te gaan aanroepen.

Waarom vertelt u dit allemaal?

Ik praat er nooit over, ook mijn dochter weet van niets. Het is heel persoonlijk. Ik wil niet gekwetst worden. Zoals door mijn man, die mijn verhaal later gewoon vergeten bleek te zijn, of door mensen die ook wel eens zoiets zeggen te hebben meegemaakt,

maar mijn ervaring onmiddellijk wegverklaren. Ik vond het altijd heel prettig als ik in een boek of artikel iets herkende van mijn eigen ervaringen. Dat gaf de erkenning dat het bestaat en de bevestiging dat ik niet de enige ben.

Marcel Seelen

Marcel Seelen (47) is publicist en leraar op een vrije school.

Het licht was fel, zonder contouren

Wat hebt u meegemaakt?

Het gebeurde bijna vijf jaar geleden, bij mij thuis, in de kerstvakantie, na het eten. Gewoontegetrouw las ik uit een voordracht van Rudolf Steiner voor toen ik me plotseling zo moe voelde dat ik even op bed ging liggen naast Jantineke, die daar lag omdat ze de ongeneeslijke ziekte multiple sclerose heeft. Vanuit mijn linkerooghoek, naast haar, tussen bed en raam zag ik plotseling een groot licht. Het was fel maar zonder contouren, zoals een koplamp in de mist. Overweldigend, maar ik durfde mijn hoofd er niet naartoe te draaien. Hoe lang het geduurd heeft, weet ik niet, waarschijnlijk een paar minuten. Het was alsof de golven van mijn emoties in de woelige zee van mijn ziel even gladgestreken werden, alle spanning vloeide weg.

Was er een boodschap?

Ik voelde me vredig. Ik werd gezien en gekend. Het had misschien wat met Jantineke te maken. Zij levert een enorme strijd, in de allereerste plaats zij, maar ik als echtgenoot vecht mee. Ik moest altijd voor haar zorgen, ging nooit meer uit, geen theater, niet bij vrienden op bezoek. Altijd zorgen, soms meer dan ik aankon. Terwijl de jaren verstreken. Het was een enorme worsteling. Door die ervaring met het licht voelde ik: het is goed zo.

Zag uw vrouw het ook?

Nee, en ik heb haar niks verteld, de eerste dagen en weken niet. Ik was bang dat ze zou denken dat ik gek was geworden. Pas drie maanden later ben ik er bij haar over begonnen. Ik zei hikkellend dingen als: 'ik had het gevoel dat' en: 'ik meende'. Ze keek me aan en zei: 'Dat heb ik wel vaker.' 'Maar waarom heb je daar dan nooit iets over aan mij verteld?' vroeg ik.

'Het is heel persoonlijk,' zei ze. 'Er zijn momenten dat ik zo moedeloos word en zo veel pijn heb, dat ik mijn beschermengel smeek: "Help me!" Dan komt die achter me staan en maakt een zegenend gebaar.'

Het zou goed kunnen dat ik Jantineke's beschermengel heb gezien. Het is dat u ernaar vraagt, maar ik heb het nooit aan iemand verteld. Het is te kwetsbaar. Erover praten werkt al gauw ontheiligend. Ironisering zou pijn doen.

Past de ervaring in uw religieuze ontwikkeling?

Ik had nooit verwacht dat mij iets dergelijks zou overkomen. Dat het in de kersttijd gebeurde zal er wel niet direct mee te maken hebben gehad, al is dat wel een periode van inkeer en van verwachting van het komende licht – in de zomer op een terras zal iets dergelijks waarschijnlijk niet gebeuren. Het verklaart alleen niets: zo'n ervaring komt, je kunt haar niet afdwingen. Al vele jaren mediteer ik intensief en trouw, tweemaal daags een minuut of twintig. Ik zou denken dat als je dan iets religieus beleeft, dat wel tijdens zo'n meditatie zou zijn. Maar nee hoor, het gebeurde uitgerekend toen ik moe op bed was neergeploft.

Door de voordrachten van Steiner had ik kennisgenomen van zulke ervaringen. Volgens hem zijn er in de andere wereld vele soorten wezens. Later vertelde Jantineke dat ze kabouters had gezien toen we eens op vakantie in Ierland waren geweest. Ik viel van mijn stoel.

Daarna is er nooit meer zoiets gebeurd. Hoewel, anderhalf jaar geleden is mijn moeder overleden, en bij Jantineke in het

verpleeghuis waar ze tegenwoordig woont, heb ik twee keer het gevoel gehad van haar aanwezigheid. ‘Heb jij dat ook?’ vroeg ik dan aan haar. Ze knikte.

Jacques Janssen

Jacques Janssen (61) is godsdienstpsycholoog aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Rationaliseren is soms een handicap

Wat hebt u beleefd?

Het was in het voorjaar van 1954, ik was tien jaar en woonde in Meyel, een volstrekt katholiek dorp in De Peel. Ik zie me nog lopen. In processie gingen we door de velden, terwijl we in het gregoriaans de litanie van alle heiligen zongen. Ik was misdienaar en ik beantwoordde met de rest van het volk de zich steeds weer herhalende vraag van het koor. Wel vijftig heiligen werden bij naam genoemd, en dan had je nog de heiligen die per categorie werden aangeropen, zoals de belijders en de martelaren. 'Dat wij een rein en gelukkig leven mogen leiden,' zong het koor. 'Bid voor ons' en 'Wij bidden u, verhoor ons gebed,' antwoordden wij in het Latijn.

Bij mijn weten werd het gewas niet genoemd, maar we liepen natuurlijk niet voor niets tussen de velden. Als alle heiligen voor ons bidden, zit het met het gewas ook wel goed, zullen we gedacht hebben. Of het hielp, vroeg ik me niet af. Ik deed het gewoon.

Ik kan het nog steeds navoelen. Het was een heel lichamelijke beleving. Het zinderde door me heen, de rillingen liepen over mijn rug. Het gaf een eenheidsgevoel. Eenheid van alles om me heen, de mensen met elkaar, met de natuur en met God. Ik voelde me opgetild.

Opgetild?

Mijn vak heeft me een beetje verpest. Ik loop het gevaar dingen te zeggen die ik uit de godsdienstpsychologische boekjes ken. Dan hoor ik mezelf toevlucht nemen tot de formuleringen uit onderzoeken waarin mensen vaak zulke woorden gebruiken. Ik ben veroordeeld tot rationaliseren, en soms is dat een handicap.

Is dat eenheidsgevoel wel echt?

Jazeker, zo heb ik een keer meegemaakt dat de volle kerk een of ander gregoriaans lied zong, ook de huisarts zong op de voorste rij in een bloes met korte mouwen uit volle borst mee – waarom dit belangrijk is weet ik niet, maar ik heb het altijd onthouden. Het gaf een fantastisch gevoel van verbondenheid met de groep.

Hebt u later nog wel eens iets religieus beleefd?

Een paar jaar later ben ik naar het seminarie gegaan. Dat was behoorlijk heftig. Bij mijn ouders weg, in een totaal nieuwe wereld. Daar heb ik ontzettend veel gregoriaans gezongen. Fantastisch, vooral de vespers met hun eindeloze herhalingen van psalmen.

Die monotone herhaling brengt je buiten de normale beleving. Net als het bidden van de rozenkrans, met zijn weesgegroetjes. Uit onderzoek blijkt echter dat het voor de beleving niet uitmaakt of je ‘Wees gegroet Maria’ herhaalt of het woordje ‘one’. De rust die het brengt, geeft de mogelijkheid ondertussen na te denken over hogere zaken.

Later heb ik nog een keer een sterk gevoel van eenheid gehad, in de Kerk der Friezen in Rome. Aan het eind van de mis zingt men daar altijd het tweede couplet van het Wilhelmus. Religiositeit is voor mij heel sterk met gezamenlijkheid verbonden. Dat beleef je niet in een moderne slaapstad, waar ik tegenwoordig woon.

Ik zing nog steeds gregoriaans. Eigenlijk is gregoriaans uit de hand gelopen tekst. De melodie is muzikaal behang, uit de tekst pluk ik één of twee woorden aan de hand waarvan mijn gedachten elke kant op mogen vliegen.

Zingt het koor over de heilige maagd Agnes, dan overweeg ik dat het verhaal onwaarschijnlijk is, dat ze wellicht seksueel misbruikt is en dat ze vanwege haar onschuld toch maagd heet als symbool van reinheid. Dankzij de twijfel kom ik tot nieuwe interpretaties.

Houdt uw twijfel u niet van religieuze beleving af?

Juist dankzij twijfel en vaagheid kan ik religieus zijn. Gregoriaanse gezangen laten dit toe. Het Latijn versta ik weliswaar letterlijk, toch is het zingen ervan anders dan zingen in het Nederlands: het is niet alledaags. Daarom gebruiken zoveel religies een eigen taal die in het dagelijks leven niet gesproken wordt. Toen ik de eerste liederen van Huub Oosterhuis hoorde, moest ik aanvankelijk giechelen. Dat is het gevaar bij religieus gebruik van volkstaal.

De stelregel ‘hoe vager iemands geloof is, hoe minder de beleving’, gaat in mijn geval niet op. Ik heb namelijk een enorme kennis van de traditie met haar woorden, beelden en rituelen. Wie dat niet heeft, beleeft inderdaad niks.

Wilma de Groot

Wilma de Groot (53) was onderwijzeres, en doet nu een opleiding pastoraal werk.

De goddelijke bron vloeide over

Wat hebt u beleefd?

Ik heb anderhalf jaar geleden aan een week 'landschapsmeditatie' meegedaan in het ruige Estrellagebergte in Portugal. Iedere dag kregen we een opdracht. 'Zoek je plek,' luidde die de eerste dag. Ik ging op pad. Je bent anders in de natuur als je 'je plekje' zoekt, dan wanneer je de paaltjes volgt. Best eng. Op zoek naar dingen die me aanspreken, naar pakkende symboliek. Wordt het iets beschuts en beschermds of een vergezicht, let ik op de kale rotsen of vallen me juist de bloemetjes op die ertussen groeien? Ik liep rondjes, ik wist het niet. Wat hoort bij mij? Aan het eind van de dag dwaalde ik nog steeds rusteloos rond. Ik baalde, was een beetje kwaaiig.

Een van de volgende dagen luidde de opdracht 'ga je reinigen'. Ik had inmiddels wat vertrouwen opgebouwd dat het wel goed zou komen, en terwijl ik door de natuur zwierf kwam het beeld bij me op van de Olijfberg bij Jeruzalem, waarop ik eens stond. Om in de oude stad te komen moet je eerst het dal door. Voordat je omhoog kunt gaan, moet je afdalen. Afdalen is reinigen, filosofeerde ik. Dus ik zocht een diep dal uit en ben afgedaald. Ik voelde de verbinding groeien tussen mij en het symbolisch geïnterpreteerde landschap, tussen mij en God. Het heldere water van een beekje waar ik overheen moest zag ik als symbool voor ultieme zuiverheid. De onverwachte plek waar toch nog bloemetjes groeiden, als een teken dat voor God alles mogelijk is. En de zon voelde als Gods aangezicht.

Een van de laatste dagen moest ik een offer brengen. Weer liep ik daar alleen door de verlaten natuur op zoek naar een passende symbolische invulling. Het werd een heel heftige dag. Wat nou offer? Daar had ik nog nooit mee te maken gehad. Het enige offer dat ik kende was in de zin van iets voor een ander over hebben. Wel heb ik behoorlijk wat bijbelkennis en kennis van andere godsdiensten. Offers zijn een brug tussen God en mens. Vaak komt er vuur bij kijken. Gelovigen proberen hun oude shit te verbranden in de wens daarna verder te mogen. Dus ik dacht eerst dat ik maar houtjes moest gaan hakken en een vuurtje maken. Toen zag ik een waterval. Beneden spatte het water op een reusachtige steen – een soort offerblok. Ik herinnerde me die rooms-katholieke priesters, die bij hun inwijding in volledige overgave plat op de grond liggen. Dat was een eyeopener. Ik ben naar beneden gelopen, door het water naar de steen gewaad en erop gaan liggen. Zo heb ik me aan God overgegeven: hier ben ik, dacht en voelde ik, terwijl ik enkele minuten in de ijskou bleef liggen. Ik wist dat hier iets gebeurde dat heel belangrijk was en zou gaan worden. Ik was diep ontroerd.

Beleefde u contact met God?

Er was geen stem of donderslag, en de zon brak niet door. Wel kreeg ik een ontzettend blij gevoel. Ik werd warm van binnen, voelde contact met 'God', diep in mijn binnenste. De goddelijke bron waaruit ik voortkom, vloeide even over. Ik ben een leven lang actief geweest in de kerk waar het draait om een God buiten jezelf. Nu had ik een intense religieuze ervaring van God van binnenuit, wat helemaal nieuw voor mij was.

Zo hebt u uw eigen religieuze beleving gecreëerd?

Ik was op weg en was op zoek, maar ik werd gevonden. Vinden lag niet in mijn macht, het is mij overkomen. Ik werd even aangeraakt, mocht even uit mijn bron drinken.

Bram Grandia

Bram Grandia (57) is Ikonpastor en dominee in Wehl.

Ganzen vlogen een rondje over de begraafplaats

Wat hebt u meegemaakt?

Een gemeentelid dat al lang weduwe was, had me gevraagd de begrafenis te leiden van haar dochter, die suïcide had gepleegd. Vanuit de Keizersgrachtkerk in Amsterdam, waar ik pastor was, reden we naar de begraafplaats in de weilanden tussen Lemmer en Woudsend in Friesland. ‘Waar is de koster?’ vroeg de verontruste weduwe, want zonder in- en uitluidend klokgelui is zo’n afscheid niet compleet. De koster kwam niet. Ik wilde net met mijn verhaal beginnen toen er een koe kwam aangerend die éénmaal hard loeide. En aan het eind van de plechtigheid kwam er een groep koeien bij de heg staan die het op een loeien zetten. Heel toepasselijk.

Jaren later stierf er opnieuw een dochter van deze inmiddels oude vrouw; nu aan aids. Het was smerig weer en terwijl we naar de begraafplaats in Friesland reden, zei ik tegen mijn vrouw, die Friezin is: ‘Kun je niet tegen de God van Friesland zeggen dat dit verdomde rotweer moet ophouden?’ ‘Wacht maar af,’ zei ze. En inderdaad, iets voor het begin van de plechtigheid verscheen er een stukje blauw, en toen het begon, scheen de zon uitbundig. Toen we klaar waren, sloot de hemel zich. We zaten nog niet in de auto’s of het noodweer barstte weer los.

Nog een paar jaar later stierf een andere dochter van de weduwe, en we waren weer bij elkaar op de begraafplaats in Friesland. Terwijl ik mijn verhaal vertelde, kwam er een groep wilde ganzen overvliegen die, eenmaal voorbij, omkeerde

en, terwijl wij omhoogkeken, een rondje over de begraafplaats vloog.

Ziet u dit toeval als een godswonder?

Al zullen een heleboel aanwezigen niets toevalligs hebben opgemerkt, voor mij ging de hemel even open. Er viel ons iets toe. Ik zie deze opeenvolging van toevallige gebeurtenissen als een knipoog van God, en voor mij is die begraafplaats hierdoor een heilige plek geworden. Dit soort ervaringen is zo kwetsbaar. Je kunt ze zo stukpraten. Niet dat er enige natuurwet werd doorbroken. En wellicht kan een ganzenkenner melden dat ganzen in hun aard nieuwsgierig zijn, en daarom soms een rondje vliegen, al heb ik in Doesburg, waar ik tegenwoordig woon, veel ganzen gezien, maar met Judith Herzberg kan ik zeggen: 'Bijna nooit zie je een vogel in de lucht zich bedenken, zwenken terug.'

Wat voor een rol heeft dit wonderlijke toeval bij u gespeeld?

Deze ervaring heeft mijn leven niet veranderd, zoals je vaak hoort bij wonderverhalen. Al was het wel een bevestiging van het bestaan van een onverklaarbare nabijheid. Ik vond de hoeveelheid leed die over deze familie kwam zo enorm, dat zonder deze mooie toevalligheden alles helemaal troosteloos was geweest. Zo had het vreselijke tenminste niet het laatste woord.

Was dit de boodschap?

Zo ver wil ik niet gaan. In de natuur gebeurde een schitterend ongeluk, maar in die weduwe van ver in de negentig toonde zich iemand die niet capituleerde voor het lot, zich weliswaar vrolijk maakte om zulk toeval, maar zich alleen liet leiden door haar geloof. In haar zag ik een boodschap. Ik zag mezelf als haar leerling. Deze authentieke vrouw verloor vier van haar zes kinderen. Maar ze bleef op vakantie gaan. Ze was als een bloem, die steeds weer naar het licht toe draait. Tegelijk was ze op zoek, maakte ze het zich op geen enkele manier gemakkelijk. Ze vroeg zich af: 'Hoe kan ik het geloof dat God liefde is combineren met deze

ervaringen?’ Dwars tegen alles in, bleef ze geloven. Ze deed me aan een vrouwelijke Job denken. Ik vond de ontmoeting met deze vrouw op zich al een religieuze ervaring. Zij was een mens in wie ik Gods aanwezigheid ervoer. Zij was voor mij, om met Achterberg te spreken, ‘voor een tijd een plaats van God’.

Anja Strik

Anja Strik is jurist bij een non-profit organisatie.

Vervuld van geluk fietste ik naar huis

Wat hebt u beleefd?

Twintig jaar geleden zat ik in de studiezaal van de juridische faculteit toen ik spontaan opschreef: 'Anja, waar ben je mee bezig? Je houdt jezelf voor de gek. Stop ermee!' Ik besepte dat er waarheid op papier stond. Ik sloeg mijn boeken dicht en zette daarmee een punt achter mijn rechtenstudie. Vervuld van geluk fietste ik naar huis.

Kwam dat spontane schrijven zomaar uit de lucht vallen?

Ik was altijd een rationeel mens, een denkertje, en ik dacht op een levensbeschouwelijke manier. Maar ik kon er met niemand over praten. Voetbal kun je met iedereen delen, maar een gesprek over de zin van het leven niet. Dan ben je al gauw een buitenbeentje. Sommigen vonden me arrogant. Ik was geïsoleerd en depressief.

Een halfjaar eerder was ik gaan schrijven, bewust zonder erbij na te denken. Ik flapte alles eruit. Het papier was mijn vrijplaats. De woorden die zo verschenen, zijn een soort gids geworden. Stoppen met mijn studie was toen een heel goede keuze.

Wat voor boodschappen kreeg u nog meer?

Twee maanden nadat ik was gaan schrijven, werd ik op een ochtend dolgelukkig wakker. Het leek alsof ik op mijn schouder werd getikt: 'Anja, het leven is niet echt, het is een illusie, één groot spel.'

Nog weer wat later kwam de ingeving: 'Leer mensen fietsen tussen hemel en aarde!'

Waar komen zulke woorden volgens u vandaan?

Er zit altijd projectie in de woorden, maar er is iets vóór de woorden, afkomstig uit het diepste van mijzelf, dat niet met mij samenvalt. Ik zie dat als de bron van het leven, noem het God als je wilt. Daar komt alles uit voort.

Het is net als met verliefdheid. Er zijn vele talen, en die proberen allemaal iets over te brengen van het gevoel dat daarachter ligt. Dat gevoel is de bron, de taal is gebrekkig. Ik ben op zoek naar dat wat achter de woorden ligt. En daar zou ik het liefst in willen oplossen. Sommigen bleken dit mystiek te noemen, ontdekte ik.

Hoe is het om ‘opgelost’ naar de wereld te kijken?

Het nadeel van zulke indrukwekkende belevingen is dat ze het gevoel geven dat dát het echte leven is. En dat echte leven is heel anders dan de dagelijkse realiteit. Die werd illusie, wat erachter ligt was veel werkelijker.

De woorden die ik schrijf kunnen soms belerend overkomen: ‘leer mensen’. Ik denk dat dat maar vorm is, dat zo’n boodschap bedoeld is voor mijzelf: ik kon zelf immers niet eens ‘fietsen tussen hemel en aarde’.

Hoe is het tegenwoordig?

De intensiteit is niet gebleven. Het andere is normaler geworden. En de gewone werkelijkheid bijzonderder. Tegenwoordig vind ik gewoon leven al religieus. Zo is mijn adem een fingerwijzing naar de bron van het leven. Wanneer ik op mijn ademhaling let, besef ik dat ik in mijn adem verbonden ben met alles en iedereen. Soms komt dit besef geleidelijk als ik ademhaal, dan adem ik door en voorbij mijn eigen menszijn. Ik voel de adem in mijn handen en voeten – niet dat die er echt komt, maar ik voel het tintelen, voel dat ik leef, en dat ik in contact sta met de bron, voorbij alle woorden.

U kunt de woorden relativeren. Kunt u dat ook met dat wat er volgens u achter ligt?

Op zichzelf kan ik het relativeren tot op het bot. Van alles kun je denken: eigenlijk is het helemaal niks. Neem: 'Voelen dat ik leef.' Wat is dat nou helemaal? Iedereen leeft toch, en niemand doet daar toch bijzonder over? Maar sommigen, zoals ik, hebben niet altijd echt geleefd, vandaar dat ze soms zo goed kunnen beseffen wat het is om levend te zijn.

Ditta van den Hooff-Schütten

Ditta van den Hooff-Schütten (67) was groepsleidster van blinde kinderen.

De vangers in het circus gaven mij het antwoord

Wat hebt u beleefd?

Ik moest een heftige operatie ondergaan. De chirurg wilde een heel 'hekwerk' in mijn rug zetten. Als ik het niet deed, kon ik half verlamd raken, en als ik het wel deed, zat die kans er ook in. Ik was bang en ik had er niet veel vertrouwen in. Toen las ik een verhaal van pastor Henri Nouwen, die in het circus vooral op de vangers bij het trapezewerk lette, minder op de springers. Want de vangers zijn in het circus het allerbelangrijkst. Ik ben gelijk naar het Groot Chinees Staatscircus gegaan dat toen in Amsterdam was. Ik zat in mijn rolstoel vooraan en keek goed naar de vangers, in de hoop dat ik straks, bij mijn operatie, zou durven vertrouwen op de chirurgen en op God. Die avond in het circus heb ik het antwoord gevonden op de vraag of ik me moest laten opereren: al kijkend naar de vangers die de springers opvingen, kon ik me aan de operatie overgeven. Toen de springers en de vangers na hun act een rondje door de piste liepen, kwam er een naar mij toe en gaf me een amulet. Het was een gek ding, een knalrood koord met een geel bolletje eraan. Thuis heb ik het in een la opgeborgen. Ik was sprakeloos dat uitgerekend ik dit kreeg. Wat moest ik ermee?

Heeft de Chinese amulet u later geholpen?

Ik had hem bij me in het ziekenhuis, maar ik heb hem niet uit het kastje bij mijn bed gehaald. Ook later in het revalidatiecentrum niet. In het halfjaar dat ik daar op bed moest liggen, ben ik

mijn geloof helemaal kwijtgeraakt. Ik was er heel eenzaam, was teleurgesteld in mensen en voelde me in de steek gelaten door geloofsgenoten. Ik had veel pijn, en ik voelde een diepe rouw om het verlies van mobiliteit. De amulet zei me niet zo veel. Ik was zulke beelden ook helemaal niet gewend vanuit mijn gereformeerde achtergrond.

Hebt u uw geloof teruggezocht?

Ik zat zo aan de grond dat ik me heb aangemeld bij een pastoraal herstellingsoord. De eerste tijd kon ik zelfs niets godsdienstigs aanhoren. Klonk er een lied of bijbeltekst, dan liep ik huilend weg. Helemaal over m'n toeren. Ik had altijd geleefd met het idee dat als alle mensen je hebben verlaten, de Schepper er nog is. Het vreselijke was nu dat ik het gevoel had dat ook Hij er niet meer voor mij was.

Er was daar een kapel, waar ik in de stilte rust vond. Of ik draaide er soms keihard het lied van Huub Oosterhuis dat me kracht gaf: 'Die mij droeg op adelaarsvleugels. Die mij hebt geworpen in de ruimte, en als ik krijsend viel mij ondervangen met uw wieken. Totdat ik vliegen kon op eigen kracht.'

Zo heb ik mijn geloof teruggevonden. Op de dag voor kerst heb ik me opnieuw laten dopen. In het doopvont stond een kaarsje en ook de Chinese amulet lag erbij. Terwijl we luisterden naar het lied, heb ik ter afsluiting van het verleden enkele zelfgemaakte afbeeldingen van mijn vroegere verdriet verbrand. De as heb ik daarna begraven naast de kapel.

En de amulet?

Pas in het herstellingsoord was de boodschap ervan tot mij doorgedrongen. Ik begon te zien dat deze mascotte een symbool was. Het was maar een raar ding, maar hij had een boodschap: dat ik werd opgetild en mijn angsten kon laten varen. En: ga ervoor. Tegenwoordig hangt hij in mijn hobbykamer, als onderdeel van mijn kleine privé-altaar.

Jan Bredie

Jan Bredie (72) was schoolcateheet en wildeplantenkweker.

Het leek alsof een grote hand me vasthield

Wat was de context waarin u een religieuze beleving kreeg?

Ik wil er niet uitgebreid op ingaan, maar ik had een tuinproject en dat was na jarenlang plezier en harmonische samenwerking in onverzoenlijkheid ten onder gegaan. De tijd erna was ellendig. Er zat veel agressie, woede en bitterheid in me. Tegenwoordig schijnen ze dat ‘depressie’ te noemen.

Ik zocht vergetelheid in het dolen door de bossen in de buurt, en ik wilde eigenlijk alleen nog maar met bomen praten. Als ik ’s nachts weer rondliep door de bossen rond mijn huis, voelde ik me vaak schuldig aan de situatie waarin ik mezelf had gebracht.

Ik was rusteloos, ging veel op reis, pakte de trein, vloog naar de andere kant van de wereld, ging in kloosters zitten. Daar hoopte ik iets te vinden, maar ik wist niet wat. Tijdens dat gereis is er het begin van een ommekeer gegroeid.

Hoe hebt u die ommekeer beleefd?

Op een nacht was ik weer het bos ingegaan en ben ik naar de Keizerskop gelopen, een verhoging aan de bosrand, waar je in oostelijke richting over de bossen in Duitsland uitkijkt. Er staat daar een bankje waar ik op ben gaan zitten.

Ik moet zijn ingedommeld, maar plotseling zag ik een enorme lichtzee – waarschijnlijk de opgaande zon. Maar ik ervoer het als: dit is het begin van alles. Een oneindige rust maakte zich van mij meester. Ik voelde een eindeloos grote ruimte waarin ik

opgenomen was, zodat er van een ik niet eens meer sprake was. En toch ook weer wel: ik was helemaal mezelf, had het gevoel dat alles vergeven was, en dat ik er weer helemaal bij hoorde.

Ik voelde vrede en harmonie. Het was heel stil, en ik merkte dat ik zat te trillen op dat bankje. Het leek alsof er een wind was gaan waaien, niet om, maar dwars door me heen. Er was iets of iemand, en daar werd ik door aangeraakt, lief én krachtig.

Ik kan me er geen hij bij voorstellen; als het iets van een persoon was, moet het een zij geweest zijn. Het was alsof een vrouw me had omhelsd. Haar meest passende naam zou iets zijn als Koningin of Heerseres van hemel en aarde.

Het was inmiddels helemaal licht geworden en ik voelde me warm van binnen, ondanks de ochtendkou. Alles was goed. Vanaf die nacht kon ik weer dagelijks in gesprek komen met de grote Onbekende. Zoals in mijn jeugd.

Wat voor een jeugdherinnering koestert u?

Sinds die nacht wordt telkens als de zon uitbundig schijnt één jeugdherinnering weer levend. Dan zie ik me terug als een jongetje van tien, zwerfend in uitgestrekte weilanden door zompig gras, een veld oneindig geel van boterbloemen. Gezoem rond het hoofd, af en toe een reusachtig koebeest. Zomerse verrukkingen die nooit meer op deze manier zouden terugkomen.

Het gebeurde op die ene middag toen de zon door me heen brandde. Alles trilde. Ik lag plat op mijn buik bij een slootje achter een boerderij naar stekelbaarsjes en salamanders te kijken. Aanvankelijk gleden schaapjeswolken spiegelend in het wateroppervlak voorbij, tot het moment dat aarde en hemel begonnen samen te vallen. Het water was nog nooit zo helder geweest, de lucht nooit zo blauw, de wolken nooit zo echt.

Boven en onder waren niet langer gescheiden en ik werd deel van een fascinerend geheel waarvan ik me niet meer los kon maken. Het leek alsof een grote hand me vasthield.

U was dat gevoel weer kwijtgeraakt?

Het was in 1943, toen ik tien jaar oud was. Ik heb daar later veel te veel over nagedacht en op gestudeerd. Dat had ik beter niet kunnen doen. Wat ik had meegemaakt is erg kwetsbaar. Pas heel veel later kwam de ervaring van iets goddelijks terug.

Er zijn zeven van zulke momenten in mijn leven geweest. Ik kan er de rest van mijn aardse tijd over door blijven schrijven en vertellen. Het lukt tot dusver nooit adequaat. Eigenlijk kun je er niet over praten, zoals je ook niet praat over je eerste huwelijksnacht.

Deze ervaringen zijn vaste bakens in mijn geest geworden. Ik bewaar ze als zeven diamanten in een doosje. Als het leven lastig is, kijk ik in m'n doosje. Het is het motortje van mijn ziel.

Liesbeth Linker

Liesbeth Linker-Kuipers (70) is diaken en 'beroepsvrijwilliger'.

Ik voelde toen een vleugje van de Eeuwige

Wat is u overkomen?

Het was op een trieste herfstdag in de jaren zeventig. Ik zat met een groepje van een man of vijftien, allemaal mensen aan de rand van de samenleving, te vergaderen in de oude fabriek waar we spulletjes opknapten. We hadden het daar zo fijn met elkaar. Mensen aan de rand zijn vaak puur. Onder deze mensen durf ik pas echt mezelf te zijn. Heb ik altijd gehad, ook in het slaaphuis, het inloophuis en de gevangenis waar ik heb gewerkt. Ik weet niet waarom.

We dronken koffie en hadden het over de mogelijkheid van een atoomoorlog. Rietje, een vrouw die regelmatig in elkaar werd geslagen door haar man, hoorde het aan en werd steeds banger. Op een gegeven moment vroeg ze of we allemaal elkaars hand wilden vasthouden. Dat deden we. Zwijgend zaten we in de kring.

En toen gebeurde het. De zon brak door en straalde door de glas-in-loodraampjes naar binnen, precies op Rietjes handen, en op die van de anderen. Dat vond ik heel mooi. Ik heb ook altijd wat met handen gehad, ze kunnen je veel over mensen vertellen. Alles en iedereen viel verder weg. Ik voelde me vredig en gelukkig. Alles was zuiver, mooi en goed. Er was geen tijd, geen verleden, geen toekomst meer. Alle puzzelstukjes vielen in elkaar. Ik was thuis.

Achteraf bleek niemand iets bijzonders te hebben gemerkt.

Dacht u niet: dan was het inbeelding, een fijne ervaring die opkwam onder fijne mensen?

Ik heb er nooit zo veel over nagedacht. En ik dorst er met niemand over te praten. Heb het gelaten voor wat het was, was er gewoon blij mee. Bijna alle boeken van Kuitert heb ik gelezen. Aan de hand van zijn werk heb ik mijn traditionele geloof bekeken en grotendeels 'getroost ter zijde gelegd'. Dat alle beelden van God van mensen zijn bijvoorbeeld, neem ik onmiddellijk aan. Maar dat alles inbeelding zou zijn, gaat me te ver. Want ik heb nu eenmaal een vleugje van de Eeuwige gevoeld. God bestaat, dat staat voor mij als een paal boven water.

Ik was eens op weg met de auto naar Sittard, voor een vergadering in de kerk. Toen was daar een prachtige regenboog, die als een poort voor me lag. Ineens was alles anders. Ik werd omringd door prachtige kleuren, en weer was alles mooi en goed en zuiver. Blijkbaar was ik gestopt. Er was geen tijd. Toen heb ik een stem gehoord: 'Ik ben met je.' Nu had ik al nooit geloofd dat God werkelijk tegen bijvoorbeeld Abraham had gesproken, zoals 'Ik zal je maken tot een groot volk'. Dat kwam uit hemzelf. En zo moet ook de stem die ik hoorde uit mijzelf gekomen zijn. Ik heb het beleefd alsof het van buiten kwam, maar ik ben nuchter genoeg om te beseffen dat het van binnenuit moet zijn gekomen. Maar het was wel heel vertroostend, en beslist niet minder waard. Het zal dan wel uit mezelf zijn gekomen, dat betekent nog niet dat ik het was die zelf sprak. Misschien sprak God van binnenuit, door mij heen.

Hebt u ooit God ontmoet in de kerk?

Nee, nooit, moet ik eerlijk zeggen. Daar kom ik om over de Bijbel te leren, maar God wordt er zo verstopt achter Jezus. En ook Jezus heb ik nooit beleefd. Jezus was een geweldig mens, uniek, en ik houd zijn idealen hoog. Maar hij was alleen een voorbeeld, en hij is nu dood.

In de kerk voel ik me niet onprettig, maar ook niet helemaal thuis. Je moet er ook niet met verhalen over godservaringen

aankomen. Ik heb op een bijbelgroep wel eens iets verteld. De aanwezigen reageerden beleefd. Maar ja, ze snapten het niet. Logisch ook. Ze vonden het waarschijnlijk maar luchtftetserij. Ik sta alleen met deze ervaringen. Wat zou ik graag eens met iemand praten die precies hetzelfde heeft meegemaakt en me dus écht begrijpt.

Alain Sadon

Alain Sadon (41) is informatica-ingenieur en 'projectleider vernieuwing' bij de Vrije Gemeente in Amsterdam.

Toen kreeg ik een e-mail van mijn overleden moeder

Wat hebt u meegemaakt?

Een halfjaar geleden was ik in abdij Lillbosch in Echt, om een weekje uit te waaien. Zoals ik gewend was, wilde ik de eerste dag na de laatste dienst een kaarsje aansteken voor mijn moeder, die zes jaar geleden overleden is. Terwijl ik voor de kaarsen stond, besloot ik dat eens niet voor haar te doen, maar voor mijzelf. Hoewel ik helemaal niet godsdienstig ben, beeldde ik me een God in, en vroeg: 'God, help me dit weekje.' Terwijl ik het vroeg, voelde ik me ontspannen worden: ik hoefde het niet alleen te doen.

Die nacht droomde ik dat ik een e-mail kreeg van mijn moeder. Het waren maar een paar woorden, die ik vergeten ben. Blijkbaar was de inhoud niet zo belangrijk.

In de volgende scène was ik op een treinstation, waar ik een bekende ontmoette die ik bewonder. 'Als ik jou was, zou ik aandacht geven aan wat je moeder te zeggen heeft,' adviseerde hij. Toen hij dat had gezegd, werd ik me ervan bewust dat ze dood was, maar dat ze me wel een e-mail had gestuurd. Mijn hoofd sloeg op hol. Deze gedachte-explosie mondde uit in één vraag: 'Wil je leven?' Het lijkt een gekke vraag, maar ik begreep de betekenis. Je kunt immers leven en toch niet echt leven, er niet uithalen wat erin zit. Ik schreeuwde het uit: Ja!

Ik opende mijn ogen, en daar zat ik in mijn bed, als achtjarige

jongen in mijn ouderlijk huis. Beneden hoorde ik mijn moeder en mijn broertje praten. Ik dacht: 'Gelukkig, het was maar een enge droom dat mama dood is.' Toen opende ik mijn ogen weer, en zat ik rechtop in bed in mijn kloostercel, mijn keel nog rauw van de schreeuw.

Leefde u daarvoor niet genoeg, en bent u dat daarna wél gaan doen?

Uit het feit dat ik de vraag begreep, blijkt dat ik zelf al wist dat er meer mogelijk was. Door mijn ja is er iets in werking gesteld, subtiel, maar fundamenteel. Er is iets verschoven: het leven lijkt zinvoller, het mysterie heeft meer grip op me.

Mysterie?

Ik spreek liever niet van God. Ik weet niet wat dat is; welke God? Mysterie duidt op een diepte onder de oppervlakte, op een samenhang tussen gebeurtenissen waar je je normaal gesproken niet bewust van bent. Zodra je dat aandacht gaat geven, komt er iets terug. Geef het mysterie aandacht, en het mysterie geeft aandacht aan jou. Ik geloof dat je tot leven roept wat je gelooft. Je creëert je religieuze werkelijkheid zelf. Dat betekent echter niet dat we in het centrum van het universum staan, dat alles om onze oppervlakke behoeften en verlangens draait – dat heb ik tegen veel new age. We draaien zélf om iets heen. En dat iets noem ik het mysterie.

Hoe het mysterie aandacht te geven?

Het klooster is een fijne manier. Ik conformeer me er aan het pad dat daar is uitgezet om bij het mysterie in de diepte van het bestaan uit te komen. Ik doe aan alles mee, houd me aan de spelregels die daar gelden. Ik speel er met de God van dat huis, en Hij – daar is het een Hij – vindt dat leuk. Hij speelt mee.

Ik ben ook actief geweest in de spirituele gemeenschap van de Amerikaanse goeroe Andrew Cohen. De christelijke God en de goeroe bieden een ander uitzicht op het mysterie. Bij Cohen speelde ik zijn spel mee. Dat heeft veel ervaring en inzicht opgeleverd. Tot ik was uitgespeeld. Dan moet je vertrekken.

Bent u er zeker van dat het mysterie aandacht geeft aan u?

Of er werkelijk een dialoog was toen ik tot 'God' bad, en of hij werkelijk bestaat, doet er voor mij niet toe. Omdat ik het niet kan weten, en omdat het effect niet staat of valt bij die vraag. Wel ben ik de mysterieuze God die mij in mijn droom de vraag stelde heel dankbaar.' ■

non-matching quote

Ruud Thelosen

Ruud Thelosen (50) is docent bedrijfskunde aan het hbo.

In die ruimte verbond het alle deelnemers

Wat hebt u beleefd?

Ik ben vijftientwintig jaar geleden in een vormingscentrum in Drenthe op een lang weekeinde intensieve newagetraining geweest. Twee dagen geen gepraat, het was helemaal gericht op de ervaring. Er werd niet gegeten, alleen gedronken, en er stonden zware lichamelijke oefeningen op het programma. Urenlang dansen afgewisseld met meditatie, geblinddoekte wandelingen door de bossen, marathonrennen in een zaal, ademhalingsoefeningen en tai chi. Ik verwachtte uitgeput te raken, maar het tegenovergestelde gebeurde. Ik werd helderder, energiever en mijn fysieke grenzen leken te verdwijnen.

Op een gegeven moment gebeurde er iets heel bijzonders. Ik stoorde me niet langer aan irritante eigenschappen en gedragingen van medecursisten. Als ik mensen in de ogen keek, leek het alsof ik in mijn eigen hart keek. Ik voelde een onvoorwaardelijke, goddelijke liefde. Zoiets had ik nog nooit meegemaakt. Het hing in de ruimte en verbond alle deelnemers met elkaar, het straalde uit ieders ogen. Ik accepteerde iedereen zonder enige terughoudendheid, en ik voelde me ook door hen volledig geaccepteerd. We waren allemaal goddelijke wezens die samen het rijk Gods vormden. Achteraf bleken medecursisten dezelfde ervaring te hebben gehad.

Het heeft uren geduurd. Muziek klonk alsof ik in de muziek was, en een bandje met een lezing, waarop een of andere meester praatte over de betekenis van geld, klonk als een openbaring.

Ik begreep de diepere betekenis van ieder woord. Als ik niet in die bijzondere bewustzijnstoestand had gezeten, had ik er waarschijnlijk de schouders over opgehaald: het zal wel.

Hebt u later weer zulke weekeinden bezocht in de hoop nog een keer zo iets mee te maken?

Nee, ik heb nooit meer iets dergelijks gedaan. Ook na het weekeinde ging de bijzondere ervaring van liefde nog door, wel een week. Ik voelde geen kwaadheid jegens anderen, zocht bij iedereen naar echtheid, keek ze doordringend aan. Maar veel mensen stelden zulk direct contact niet erg op prijs. Geleidelijk is de intensiteit verdwenen.

De ervaring dat weekeinde was zo overweldigend dat ze voldoende was. Ik kon er nog heel lang op teren. Nu wist ik dat er meer was dan de normale manier van omgang tussen mensen. Een volgende keer wilde ik die zielsverwantschap liever niet in een georganiseerd, kunstmatig verband in een cursuscentrum in Drenthe beleven, maar in het gewone leven voelen. Dan maar een beetje minder intens.

Het gebeurt nog steeds wel eens dat ik me zielsverwant met iemand voel. Dan zijn er geen woorden meer nodig, is er een direct begrijpen van elkaar.

Hoe doet u dat?

Ik probeer niet altijd op mijn eigen kleine oordelen over anderen af te gaan, wil naar de kern van anderen kijken, ze zien als goddelijke wezens. Zo probeer ik iets van de onvoorwaardelijke liefde die ik toen voor anderen heb gevoeld tot leven te wekken in het gewone leven. Het is een weg van zelfscholing.

Ook ben ik veel over religie gaan lezen. Rudolf Steiner, Franciscus van Assisi, Meester Eckhart. In hun boeken zocht ik herkenning van wat ik had meegemaakt, van dat wat ik het wezenlijkste vind.

Bent u ook meer aan religie gaan doen?

Ik heb de christelijke traditie weer opgehaald. Weliswaar was ik rooms-katholiek opgevoed, maar in mijn jeugd heb ik nooit iets religieus ervaren. Het was een moeten. Naar de kerk ga ik al heel lang niet meer, wel ga ik soms naar een streng trappistenklooster.

Ik ben gaan beseffen dat Christus dé boodschapper van de naastenliefde was en dat ik mijn beleving van innig contact het best kan omschrijven als een 'pinksterervaring'. De apostelen die na Jezus' dood wanhopig bij elkaar zaten tot de geest over hen kwam, hen bezielde zodat ze alle talen kenden en de grenzen tussen mensen wegvielen. Er zijn geen passende woorden voor, alleen symbolen, zoals de 'vurige vlammen die op hun hoofden neerdaalden' en hen inspireerden en verlichtten. Dankzij dit verhaal weet ik dat ook mijn ervaring authentiek en betekenisvol is.

Vincent Hermans

Vincent Hermans (61) was pastor bij Stichting Pepijn en Paulus in Echt, voor mensen met een verstandelijke beperking.

Zijn lichaam schokte mee van verdriet

Wat hebt u beleefd?

In 2003 ben ik in Lourdes geweest. Ik begeleidde Jan, die een verstandelijke beperking heeft. Hij wilde per se de grote kruisweg lopen, dus gingen we op pad. Terwijl ik nadacht hoe ik hem uitleg kon geven, begon Jan zelf te vertellen, stotterend en struikelend over zijn woorden. Ik begreep dat hij als kleine jongen zelf een keer de rol van Jezus had gespeeld.

Een lange trap leidde naar het paleis van Pontius Pilatus, die Jezus veroordeelde. De koperkleurige beelden stonden te schitteren in de zon. Ik probeerde Jan uit te leggen wat het tafereel voorstelde. Hij pakte zijn rugzak en haalde zijn eigen kruis te voorschijn. Plechtig hield hij het voor de borst, terwijl hij een weesgegroetje brabbelde.

We liepen verder, tussen de vrome Italianen die op hun knieën naar boven kropen. De volgende statie heette 'Jezus neemt het kruis op zich'. 'Ik ook,' zei Jan, waarschijnlijk verwijzend naar zijn vroegere toneelrol. Toen ik verder wilde lopen, zei hij: 'Jezus aanraken.' Jezus stond hoog opgesteld, dus ik tilde Jan op en hij kon met zijn vingers net bij Jezus' voeten. We liepen verder, en ik zag hoe Jan een kushandje blies naar Jezus.

We kwamen bij 'Jezus valt onder het kruis'. Voordat ik iets kon zeggen, begon Jan. 'Ik ook gevallen. Nep. Jezus au!' Ik werd steeds stiller en Jan nam het van me over. Bij 'Jezus wordt aan het kruis genageld': 'Ik nepnagels, nephamer. Jezus au!'

In de verte, bovenop de berg, stond het kruis met Jezus en de twee misdadigers. Jan bleef naar dat punt wijzen alsof er niets anders meer was. Hij vergat zelfs een kushandje te blazen naar de kruiswegstatie 'Jezus wordt van zijn kleren beroofd'. Jan: 'Ik ook, alle kleren uit, alleen onderbroek. Ik nep, Jezus echt. Au!'

Lang stonden we bij het kruis. Jan was zichtbaar geëmotioneerd en vertelde hoe ook hij aan het kruis had gehangen, maar dan nep, met een stoeltje eronder. Bij de laatste statie 'Jezus staat op uit het graf' pijnigde ik mijn hersens: wat kon ik zeggen om hem dit uit te leggen? Maar Jan zei: 'Jezus is mijn vriend. Hij leeft in mijn hart.' Ik stond perplex. Wat een geloofsbelijdenis.

Twee dagen later, in de mis ter afsluiting van de bedevaart, ging Jan ter communie. Hij begon hartstochtelijk te huilen. Zijn hele lichaam schokte mee in zijn verdriet; het hield niet op. Ik trok hem tegen me aan en legde mijn arm om zijn schouder. Huisgenoten van Jan gaven hem schouderklopjes, maar de tranen bleven maar komen. Terwijl steeds meer mensen zich met de situatie leken te willen bemoeien, keek Jan me met zijn zwarte kraalooegjes aan, alsof hij wilde zeggen: 'Jij snapt me toch?' Ik zocht in mijn geheugen. Jan heeft toch geen nare dingen meegemaakt, er zijn toch geen familieleden overleden? Ik kende hem al zo lang, maar niets kwam naar boven als mogelijke verklaring van zo veel verdriet.

Ik besloot hem mee naar buiten te loodsen. Daar stonden we, tegen elkaar aan. Eindelijk nam het huilen af en na enige tijd zei hij: 'Nu is het over.' Ik brandde van nieuwsgierigheid naar de reden van zo'n gigantisch verdriet. Stotterend kwam het eruit: 'Jezus' pijn was vreselijk.'

Mooi verhaal, maar waarom was het een religieuze belevenis voor u?

Ik moest erom huilen en lachen tegelijk. Het was overweldigend. Het was alsof ik uit elkaar barstte. Zulke sterke geluksgevoelens had ik nog nooit gehad. Jan was zo puur en zo intens. Ik had mezelf vaak verstandelijk gehandicapt gevoeld: gedwarsboomd door mijn verstand. Jans optreden was als een geschenk, ik zag hem als een

instrument van God, het was pure genade. Als gelovige ben ik altijd op zoek naar God: waar kan ik de zekerheid van Zijn bestaan vinden? Jan gaf me die zekerheid. Op een manier die ik nog nooit zo intens gevoeld had.

Iris van Haaren

Iris van Haaren (42) is zakelijk begeleider van een kunstenaar.

Er scheen een licht door mijn rug naar binnen

Wat hebt u beleefd?

Ik heb ontelbaar veel ervaringen gehad die met geen pen te beschrijven zijn. Een van de eerste had ik op mijn twaalfde. Ik was op weg naar school. Ik weet niet waar 'het' vandaan kwam, het ging harder dan mijn schaduw. Als een orkaan knalde het door me heen.

Ik viel onmiddellijk van mijn fiets. Het liet mijn ziel in vuur achter. Dronken van het licht dat van binnenuit naar buiten kwam, dacht ik uit elkaar te klappen. Er kwam geen eind aan mezelf, ik voelde me honderd meter hoog.

In plaats van naar school ben ik toen naar een oude bunker gefietst, die in een beschutte boomgroep ligt, een halfuur verderop. Daar heb ik het uitgebruld tot ik leeg was. Ik wist dat het leven nooit meer hetzelfde zou zijn. Het was alsof ik een initiatie had ondergaan.

Jaren later zat ik in de auto en was er een hevig licht dat door mijn rug naar binnen kwam schijnen. Het was alsof ik aan mijn rechterkant mijn lijf uit werd gesleept en verdween in een enorme ruimte. Ik verdween en werd alles. Het was uitgestrekt en knus tegelijk. Er waren kleuren zonder kleuren.

Met tandenpoetsen kreeg ik eens een duw door mijn rug alsof er een enorme energielading door mij heen kwam. Ik zag zonder te zien een wereld van ettelijke dimensies waarin mensen een soort bollen waren die met draden aan elkaar verbonden waren. Het had een wiskundige perfectie, was prachtig en compleet.

Nog weer een andere keer, om een paar belevenissen te noemen waaraan ik gemakkelijker woorden kan geven, was ik op vakantie en reed ik in een taxi in de Sinaï-woestijn toen een enorme hand zich door mij heen drukte, van mijn rug naar mijn buik, en ik zag een enorme ruimte, groter dan de wereld. Onmogelijk, maar ik zag het. En ik was in die ruimte, en ik was die ruimte zelf.

Het klinkt allemaal niet erg prettig?

Dit soort ervaringen maakten me in mijn jeugd tot een eenzame, zoekende ziel. Ik was zo gevoelig dat harde woorden me al aan het huilen brachten.

Door die ervaringen kreeg ik oog voor de leegheid in het bestaan van veel mensen. Als kind voelde ik me eigenlijk alleen veilig in de natuur. In de katholieke kerk, waar ik misdienette was, vond ik de veiligheid ook niet.

Toch was ik niet ongelukkig. In de ervaringen kon ik me wentelen als in een warm bad. Elke avond voordat ik ging slapen, riep ik om opgenomen te worden in het grote licht.

Waarom noemt u deze ervaringen religieus?

Deze ervaringen leerden me dat het leven een bedoeling heeft. Ik geloof niet dat er ooit iemand verloren gaat na de dood. Dat past niet in het idee dat alles klopt. Ik ben een beschouwer, en besef dat ik maar een deel van de werkelijkheid zie. Dat het misschien allemaal niks is, gaat er bij mij niet in. Eigenlijk ben ik een heel overtuigde gelovige.

Toen mijn oma op sterven lag en ik in haar ogen keek, zag ik een afspiegeling van mijn ervaringen, daar achter die ogen. Als er iemand op mijn pad komt die gaat sterven, ben ik een beetje jaloers. En ontzettend nieuwsgierig. Met mijn verhaal ben ik hen dan tot troost.

Zit er een kloof tussen uw ervaringen en het dagelijks leven?

Nee, eigenlijk niet. Dagelijks ben ik bezig met de werkelijkheid

die er nog meer is. Nu het herfst is, kijk ik buiten naar hoe alles aan het sterven is. En zie ik daar in de bladerentroep één fris blaadje liggen, dan krijg ik tranen in mijn ogen. 'O,' roep ik dan hardop uit, 'wat een moed!' Zoiets pakt mij helemaal beet. Wat is dat blaadje toch bijzonder!

Ik ben altijd een intens levend mens geweest. Er gaat geen dag voorbij of ik zie een wonder. Soms zit ik naar mijn vingers te kijken en merk ik dat ik me verwonder met mijn ogen. Dan beseft ik hoe bijzonder dit toch is. Of als ik verliefd ben en de ander diep in de ogen kijk. Waar kijk ik dan naar? Zulke dingen vraag ik aan mezelf, elke nacht opnieuw.

Rob de Bont

Rob de Bont (55) werkt in ploegendienst bij een computerbedrijf.

Mijn goeroe vertegenwoordigt mijn hogere doel

Wat hebt u beleefd?

In 1984 ontmoette ik de Tibetaanse lama Dagpo Rinpoche, toen hij in Nederland een workshop gaf. De lessen gingen ver boven mijn pet, toch was het wel interessant om aanwezig te zijn omdat de lama me zo vaak vol vreugde en genegenheid aankeek tussen de vertalingen door.

Drie dagen later droom ik dat mijn vader en moeder ruzie hebben. Mijn broertje is me aan het pesten, maar mijn ouders gaan zo op in hun ruzie dat ze dat niet merken. Ik ben het zat en loop de donkere gang uit naar buiten. Op straat zie ik dat het al donker is en dat de ruzie in huis nog doorgaat. Boven ons huis zie ik een groot, verlicht venster. De lachende lama zit aan een tafel voor het raam. Hij wenkt me. Ik zweef naar boven, richting raam. Uit ons huis komt een vrouw naar buiten die mijn voeten vastgrijpt, maar ik schud haar van me af. Dan zweef ik het raam door naar binnen. Met een uitnodigend handgebaar verzoekt de lama mij, verder te komen.

Ik zweef bedaard de lange kamer door en kom tot stilstand voor een muur, met aan mijn rechterkant een koelkast. Ik lig op de vloer. Een monnik gaat beschermend achter mij liggen. Links van de muur gaat een deur open en tot mijn ontsteltenis komen er twee wilde dobermannpinchers uit. Genadeloze, verscheurende beesten. Woest en hongerig. Ze lopen op mij af. Ik zie hun roofdierachtige tanden en de kleine, allesziende ogen die mij taxeren. Ze zijn bedekt met slijm. Ik vrees voor mijn leven.

Ik heb geen schijn van kans tegen deze twee moordenaars, ze gaan mijn aangezicht schenden. Dan lopen ze me voorbij in de richting van de koelkast en beginnen uit een schaal melk te drinken.

Wat had deze droom u te vertellen?

Ik heb deze droom jarenlang bij me gedragen, en hem zo nu en dan overdacht. Uiteindelijk ben ik tot dit inzicht gekomen: er stond me iets heel ergs te gebeuren. Ik moest iets karmisch uitwerken. Het levensgevaar, dat werd gesymboliseerd door die twee honden, zou rakelings langs me heen scheren, maar uiteindelijk zou ik het ongeschonden doorstaan. Ik zou het kunnen verwerken, zonder een psychisch wrak te worden. Dankzij de lama is erger voorkomen.

Ik ben naar IJsland verhuisd en heb drie dochters gekregen, die me alle drie zijn ontvallen. De oudste werd uit huis geplaatst omdat mijn vrouw in die tijd alcoholiste was en ons huwelijk op de klippen liep. Later zijn we weer bij elkaar gekomen, en hebben we nog twee kinderen gekregen, die beiden op jonge leeftijd zijn gestorven. Ten slotte ben ik gescheiden en ben ik, verlangend naar contact met de lama, die ik in de veertien jaar na de droom nooit meer had gezien of gesproken, in 1999 met niets anders dan veertig kilo kleren naar Nederland teruggekeerd.

Ik was hier twee dagen en logeerde bij een vriendin, toen de telefoon ging. De lama liet vragen of ik niet naar Frankrijk wilde komen voor een veertiendaagse retraite met hem. Sindsdien doe ik dat twee keer per jaar. Hij heeft me veel geleerd.

Wat heeft hij u geleerd?

Ik had wel geleerd dat leven lijden is – het boeddhistische grondprincipe bij uitstek – maar echt begrepen had ik het nog niet. Dankzij hem heb ik de diepgang van het lijden echt leren zien. Ik dacht altijd dat het geluk om de volgende hoek van de straat lag. De kern van het boeddhisme bestaat uit de drie kostbare juwelen: de boeddha, de leer en de spirituele gemeenschap. In die

droom staat de mij beschermende monnik voor de gemeenschap, de lama voor de boeddha, en zijn uitnodigende handgebaar voor de leer.

De lama begeleidt me zonder dat ik voortdurend dicht bij hem hoeft te zijn. Hij is mijn goeroe, mijn spirituele coach. Ik ben een onafhankelijk mens, maar net als in een liefdesrelatie heb ik een onvoorwaardelijk vertrouwen in hem. Hij vertegenwoordigt het hogere doel dat ik wil bereiken.

Het contact is zo bijzonder. Ik heb verder nooit van hem gedroomd, maar heb wel in dromen kennisgemaakt met zijn vorige incarnaties. Hij heeft mij tot zich geroepen, waarschijnlijk al ver voor dit tegenwoordige leven. Na meer dan veertien jaar heb ik zijn roep uit de droom uiteindelijk herkend.

G. den Rooyen-Tuinstra

G. den Rooyen-Tuinstra (76) was onderwijzeres in Den Haag en Gennep.

Dankzij Thomas a Kempis kwam ik de nacht door

Wat hebt u meegemaakt?

Het gebeurde op de dag van mijn 'Belijdenis des Geloofs', rond Pasen 1949, in de inmiddels gesloopte Regentessekerk in Den Haag. Met honderd catechisanten stond ik voor in de overvolle kerk opgesteld.

Het had weinig gescheeld of ik had daar niet gestaan. De dag ervoor werd ik door twijfels overvallen. De oorlog had een zwaar stempel gedrukt op mijn puberteit, ik had illegale blaadjes verspreid en daardoor altijd met een zekere angst geleefd. En omdat ik van jongs af aan een uiterst serieus mens was, drong het gevaar dat ik had gelopen zich achteraf nog sterker op. Zou ik als volwassene weer zoiets doen? Als ze me dan met hun niet zachtzinnige verhoormethoden zouden ondervragen over het geloof, zou ik dan standhouden? Van slapen kwam die nacht voor mijn belijdenis niet veel terecht. Uiteindelijk nam ik maar het boekje 'Over de navolging van Christus' van Thomas a Kempis ter hand, en ik stuitte op deze tekst: 'God is getrouw, die niet zal toestaan dat gij verzocht zult worden boven hetgeen gij vermoogt, maar die ook de kracht zal schenken om de verzoeking te weerstaan.' Vol vertrouwen viel ik in slaap.

De volgende ochtend stond ik daar, voor in de kerk. Een voor een moesten de catechisanten het jawoord uitspreken, en dan las de dominee een speciaal voor die persoon uitgekozen tekst voor. Na mijn 'ja' hoorde ik de predikant tot mijn onuitsprekelijke

verbazing diezelfde tekst van Thomas a Kempis oplezen, die mij de nacht door had geholpen.

Hebt u ook wel eens getwijfeld over de vraag of dit toevallig was?

Ik ken alleen die andere twijfel, over mijn eigen geloof: waar sta ik als het erop aankomt? Over de vraag of God bestaat, en de vraag of zijn geest in de wereld werkt, heb ik nooit getwijfeld.

Het geloof dat in 1949 in de Regentessekerk werd beleden, heb ik echter niet meer. Al zou ik het toen niet zo hebben gezegd, nu vind ik dat God in het geloof van toen was als de directeur van een grote nv. Tegenwoordig zie ik God meer als een inspirerende geest. En Jezus is voor mij niet meer de grote verlosser, maar een bijzonder inspirerend mens.

Ik heb nooit geloofd dat God achter bijvoorbeeld de dood van een kind zou zitten. God doet alleen goede dingen. Dat doet hij door beïnvloeding van mensen. Hij geeft ze inspiratie. Zoals hij de predikant heeft geïnspireerd om mij die ene tekst te geven, en zoals hij mij een nacht eerder inspireerde toen ik in het boek van Thomas a Kempis bladerde, en ik bij precies deze passage uitkwam.

Gods inspiratie is inmiddels met gebouw en al van het Regentesseplein gewaaid?

Ik heb dat heel erg gevonden. Ik was er graag nog een keer teruggekomen. Maar ja, Gods Geest is nu eenmaal niet gebonden aan steen. Tussen vroeger en nu zit een wereld van verschil. Vroeger lazen wij veel lectuur en werd er door veel meer mensen nagedacht. Nu draait het om het beeld, de snelle reacties en emoties. Iedereen heeft haast.

Toch is Gods inspiratie nog werkzaam, merk ik, ook in de gewone dingen van het dagelijks leven. Soms spreek ik hem aan: ‘God help me om niet direct aan mezelf te denken,’ of: ‘Help me, zodat ik niet iets verkeerd zeg.’ Ik kan dan zijn leiding voelen, absoluut.

Ook nu in tijden van ouderdom, ziekten ons niet bespaard

blijven, gebeurt het dat de meest uitzichtloze situaties toch nog hoopvol blijken.

Ook bij meningsverschillen met familie of kennissen, of als ik een moeilijk gesprek moet voeren, komt de tekst van Thomas a Kempis weer in mijn gedachten, dat God de wereld niet in de steek zal laten. Ik denk het zelfs wel eens als ik naar de tv zit te kijken en al die narigheid zie langskomen. ‘Wat hij eenmaal begonnen is, zal toch goed eindigen.’

Juul van der Kuil

Juul van der Kuil (66) was kinderverpleegkundige.

Ik zweefde even weg van de wereld

Wat voor een beleving wilt u beschrijven?

De beleving van geborgenheid in God. Als kind beleefde ik vaak plotselinge vreugdemomenten. Ik zweefde als het ware even weg van de wereld. Er gaat dan opeens een bries door je heen, je rilt, wordt schoongebazen. Even laat je alles los. Ik heb van veel mensen gehoord dat ze dit in hun kinderjaren hadden. Wanneer ik stil ben, als ik bijvoorbeeld alleen thuis ben, dan kan ik het nog steeds voelen. Uit deze gevoelens is in de oertijd ooit religie geboren.

Het zit in ieders genen, of je er nu religieuze woorden aan geeft of niet. Het gaat om iets wat je beleeft, onafhankelijk van geloof. Ik denk dat ik deze gevoelens ook zou hebben gehad als ik niet religieus was opgevoed. Dan had ik ze alleen niet aan religie gelinkt.

En nu pakken mijn kleinkinderen het vanzelf op. Ik pas vaak op een kleindochter van zes. Laatst vroeg ze: 'Wat is God?' 'Wat denk je zelf,' vroeg ik terug, zonder haar een bepaalde kant uit te willen sturen. 'De lucht,' zei ze. 'Ja, dat is het,' zei ik. 'God is overal om je heen, net als de lucht. En je ademt hem nog in ook, dus hij is om ons heen én in ons.'

Ik ben het helemaal met mijn kleindochter eens: God is lucht, ongrijpbaar, geen persoon, maar een ervaring. Het is de ervaring dat er iets is dat er altijd al was en er altijd zal zijn, iets wat niet te omschrijven is omdat het boven het verstand uitgaat.

Ik beleef het ook in de oude, dertiende-eeuwse kerk in

mijn woonplaats Culemborg. Door de eeuwen heen hebben er mensen gelopen die iets wilden beleven dat boven hun dagelijkse werkelijkheid uitsteeg. Ook het zingen van de cantorij en de samenhang vind ik een belevenis. Het maakt me los van mijn eigen wereld, ik voel me bevrijd. En voor zover de inhoud van een lied me niet meer aanspreekt, neem ik dat voor lief. Dan zing ik gewoon even niet mee.

Toen ik bij de doopdienst van twee kleinkinderen met hen door de kerk van Dordrecht liep om ze naar hun ouders te brengen, werd ik opeens hevig geroerd. Ik voelde in die eeuwenoude kerk als het ware de godsbeleving van duizenden voor mij. Al vult iedereen die beleving op eigen wijze in, de kern is hetzelfde, denk ik.

Uw geloof is veranderd?

Jazeker. Als kind had ik een groot godsvertrouwen in de persoon van God, de God van de kinderbijbel. Het werd thuis en op school met het ademen ingezogen. Het zingen van christelijke liedjes op school en vooral thuis was belangrijk. Zelfs onder de afwas zongen we tweestemmig: 'De Heer is mijn herder.' Dit kindergeloof in God als een persoon heb ik allang losgelaten. Dus ik ken de twijfel, en heb ook zelfs wanhoop gekend: is het wel zoals ik denk en doe? Wat is de basis van dat hele kerkgebeuren?

Is 'God als lucht' in uw beleving werkelijker dan 'God als persoon'?

Jawel, God als persoon past niet bij mijn beeld van religie. Ik kan er niks meer bij voelen. En ik wil God niet tot een soort mens reduceren. Dat God, net zoals lucht, overal aanwezig is, voel ik wel echt zo. Hij is er dan ook altijd om je te troosten, je kunt op hem terugvallen.

Staat de God als lucht ons nog bij de hemelpoort op te wachten?

Ik heb eens een stervende meegemaakt die de ervaring had dat hij door een tunnel ging naar de andere kant. Kun je zoiets met psychologie en biologie wegpoetsen?

In een leven na de dood geloof ik toch eigenlijk niet. Stof zijt gij, en tot stof zult gij wederkeren. Ik ben niet zo belangrijk. Als liefde en mededogen maar voortbestaan – de eeuwige adem van God.

Mohammed Bouras

Mohammed Bouras (32) werkt bij het FNV en is moskeebestuurder.

Al moet ik in een doosje, alles is beter dan de hel

Welke religieuze beleving is u dierbaar?

Moskeebezoek wekt bij mij een sterke religieuze beleving. Helemaal de preek op vrijdag.

De imam wijdt zich dan aan reflectie over wat zich voordoet in de samenleving en wat de islam daarvan vindt. Hij doet dat aan de hand van verhalen uit de Koran, zoals over de profeet Mohammed zelf.

De imam preekt dat je niet trots moet zijn, niet eigenwijs, niet boos. Dat je jezelf moet beheersen en geduld moet hebben. Dat je je niet gek moet laten maken door je verlangens, dat zacht-aardigheid goed is, en dat geld en carrière niet het belangrijkste zijn.

In de preek leer je dat alles in het leven relatief is. Deze reflectie verbind ik met mijn eigen ervaring. Zo geef ik sturing aan mijn leven.

Het is niet alleen de preek. Je zit tussen een grote groep mensen en iedereen is aandachtig aan het luisteren. Iedereen is er gelijk – arm, rijk, jong en oud. Je ziet mensen emotioneel worden en zelfs huilen.

Soms moet ook ik huilen. Bijvoorbeeld toen de imam preekte over het belang van de moeder. Ik lijk erg op haar; we hebben een haat-liefdeverhouding. Soms ben ik boos op haar en wil ik haar niet begrijpen. Maar mijn moeder heeft mij gedragen en verzorgd. Dit besef moet mij dankbaar maken, preekte de imam.

Ik zag dat ik tekortschoot en voelde me daar schuldig over:

waarom is onze relatie niet beter, vroeg ik me in tranen af. En ik nam me voor het voortaan beter te doen.

Wat is er religieus aan deze beleving van moreel tekort?

Het is onderdeel van het je steeds bewuster van het hiernamaals worden. Naarmate ik ouder word, denk ik er vaker over: wordt het de hemel of de hel? Het aardse leven is je beproeving, nu worden we getest. De vraag is: hoe word ik een goed mens? Dat, zoals u zegt, volgens de Koran mooie vrouwen in de hemel aan je voeten liggen, houdt mij niet bezig. Al lig ik in de hemel in een doosje, ik vind het goed. Als ik maar een goede naam achterlaat en als het maar niet de hel wordt.

Kent u ook de beleving van contact met Allah?

Tijdens het collectieve gebed in de moskee ben ik even helemaal weg. De omgeving verdwijnt uit mijn bewustzijn. De concentratie die ik tijdens dit gebed opbouw, dient als voorbereiding op de individuele smeekbede die erop volgt. Dan voel ik contact met Allah.

Ik voel een grote rust over me komen en voel me in mijn waarde gelaten. Ik neem alle tijd om mijn verhaal te doen.

Ik smeek dan bijvoorbeeld om de gezondheid van familieleden, niet om een woonboot of een winnend lot uit de loterij. Dat zou in strijd zijn met de door Allah gewilde soberheid. Je intentie moet goed zijn. Ik hoop dat hij er gehoor aan geeft.

Heeft u wel eens een goddelijk ingrijpen beleefd?

Vorig jaar waren mijn vrouw en ik drie maanden met een landrover op vakantie in de woestijn. Voordat we vertrokken hebben we uitgebreid om bescherming gebeden, en tijdens de reis baden we driemaal daags, maar dan heel kort. We kwamen meerdere keren in gevaarlijke situaties terecht – met een vrouw ben je sowieso kwetsbaarder dan wanneer je als man alleen bent.

Eén keer was het echt gevaarlijk. De auto liep vast in de zuigende modder van het kilometers brede strand van Mauretanië.

De dichtstbijzijnde weg was twee kilometer verderop. Als het later in het jaar was geweest had de vloed ons verzwolgen. Gelukkig was God met ons. We overleefden het, en de auto konden we de volgende dag laten uitgraven.

Op reis merkte ik, meer nog dan in de routine van het dagelijks leven thuis, dat er bescherming was. In het Westen spreekt men van 'geluk hebben', maar wij moslims spreken van 'de hand van God'.

Jacques van de Sande

Jacques van de Sande (70) was manager office operations in het bedrijfsleven.

Ik voelde daar iets buitengewoon liefs

Wat hebt u meegemaakt?

Op een dag, de Berlijnse Muur was nog niet gevallen, nodigde een collega die wist dat ik interesse in het godsdienstige heb, me uit om een eeuwenoud religieus boek te bezorgen bij een Russisch-orthodoxe priester.

Het was een gure avond toen we van Zwolle naar Groningen reden. Daar aangekomen wachtte ons een koude verrassing. Het bezorgadres bleek een onverwarmd kapelletje op een kerkhof te zijn.

De priester had geen kachel. Hij had wel tientallen kaarsen aangestoken. De iconen lichtten er prachtig in op en er hing een vage geur van wierook. De priester merkte al snel mijn verwondering en begon te vertellen over zijn kerk en werk, over de liturgie van de veelgebruikte heilige Johannes Chrysostomos, de feesten en de sacramenten.

We moeten zo uren hebben staan praten. Er kwam iets onbe-neembaars mee met de stroom van woorden van deze charismatische priester, iets van een paar duizend jaar godservaring van zijn oosterse kerk. Tijd en ruimte vielen weg.

Vanuit dat kapelletje nam ik een gevoel mee dat zich nog het best laat omschrijven als 'iets buitengewoon liefs'. Het ging samen met een gevoel van innerlijke rust en een begin van heimwee.

Raakte het aan iets van vroeger?

Ik ben protestants opgevoed, maar ik ben het zicht op de bijbehorende kerken een beetje verloren, alleen financieel ondersteun ik ze nog. In die orthodoxe kerk heb ik iets ervaren wat ik ergens anders nooit ervaren heb. De sfeer van heiligheid, die wordt opgebouwd nog voordat de dienst is begonnen. Wat een verschil tussen deze kerk en de protestantse, waar op zondagochtend de dominee in een colbertje de kerk in loopt om te kijken hoeveel kerkgangers er zijn.

Heel bijzonder, die sterke vorm van eerbied die spreekt uit de litanieën die men er zingend herhaalt en herhaalt. Ik versta er niets van, dat is waar, en toch hebben ze een effect, een heel diepe inwerking, die je in een meditatieve staat brengt. Je voelt als het ware: hier sta ik dan, opgenomen in iets gemeenschappelijks van een andere orde, meegevoerd in een andere dimensie, een heel onaards gevoel. Het gaf een gevoel van thuiskomst op een plaats waar ik nog nooit was geweest.

Het is nu ruim een kwarteeuw later. Hoe verliep het verder op uw spirituele pad?

Maandenlang bleef de intense beleving aanwezig, maar zij evolueerde wel. Mijn heimwee deed me regelmatig terugkeren naar een orthodoxe kerk. In die dagen van intense ervaring kon ik dat slechts zien als afkomstig van voorouders, van een beschermengel of van de goddelijke Geest. Die ervaring veroorzaakte, samen met het uren staan en de maaltijd erna, een enorme kick, een geluksgevoel van een hogere orde dan verliefdheid. Moe, maar vol adrenaline keerde ik terug naar huis.

Sommigen merkten het aan mij, zelfs zonder dat ik er iets over zei. Mijn kinderen zagen me liefdevoller worden. 'God, wat was hij vriendelijk,' zeiden ze achteraf. Ze hebben zo een zekere belangstelling voor religie meegekregen, en ze gingen erover lezen.

Je moet een religieuze beleving wel onderhouden, je moet een proces van zuivering op gang brengen en houden, en dat is voor

een mens veel gevraagd. Heimwee slijt, rust verloopt weer naar onrust. Soms wordt het slechter dan het was.

Mijn religieuze leven vormt een cyclus: groei, bloei en verval, en dan weer opnieuw. Tegenwoordig ga ik regelmatig naar de katholieke mis, zo één keer in de twee maanden. En ik kijk naar de mis op tv. Het is allemaal wat rustiger geworden, van een minder hoog niveau.

Tegelijk begon ik een intellectuele zoektocht. Wat is het werkzame bestanddeel van deze ervaring, vroeg ik me af. Ik verdiepte me in filosofie, theologie en exacte wetenschappen, en ik ben tot een aantal conclusies gekomen, waarvan de belangrijkste is dat de geest van God aan de basis ligt van alle materie.

Henk Bakker

Henk Bakker (80) was administrateur

Toch bleef ik al die tijd in gesprek met God

Wat voor een religieuze belevenis hebt u gehad?

Ik zie mijn hele leven als één oneindige religieuze ervaring. Vanaf 10 mei 1940 voel ik een band met God die nooit meer is weggegaan. Ik zat die morgen op een hek bij ons huis en hoorde in de verte de bruggen over het kanaal en de Vecht bij Hardenberg ontploffen. De oorlog was een feit en ik was woedend over de invasie van de Duitsers. Ik kon ineens niets anders dan bidden, zonder woorden. Het gaf me een gevoel van overgave.

Vanaf toen ben ik met God in gesprek gebleven. Ik vroeg Hem steeds om raad en Hij dacht met me mee.

Mijn belangstelling voor het geloof was begonnen in de vijfde en zesde klas van de lagere school. Daar werd iedere week een zendingsverhaal voorgelezen. Vanaf toen wist ik dat ik zendeling wilde worden. Toen ik in 1941 mijn mulodiploma had, heb ik een brief naar de zendingschool in Oegstgeest gestuurd. Op hun advies ben ik doorgegaan naar de hbs.

Na de bevrijding lifte ik met een Amerikaans militair konvooi naar Oegstgeest. Daar heb ik een gesprek gehad met dr. Fokkema. Hij raadde me aan oorlogsvrijwilliger te worden. In augustus 1945 voer ik met de Nieuw Amsterdam naar Malakka.

Op Java kwam ik als militair verpleger in een polikliniek terecht. Er waren veel verwaarloosde zieken. Ik heb daar keihard gewerkt, ik kon gewoon niet moe worden. Al trok de medische kant me al snel meer dan de theologische, toch bleef ik al die tijd in gesprek met God.

Ik zag dat Hij mijn weg had uitgestippeld zoals ik dat graag wilde. Dat ik er zelfs een meisje ontmoette, waarmee ik in 1949 getrouwd ben, zag ik als bewijs daarvan.’■

non-matching quote

Ging het ook zo voorspoedig met de verspreiding van Gods Woord?

Op advies van Fokkema begon ik in Bandoeng aan een studie voor de zending en ik vond werk om dat te bekostigen. Het ging allemaal heel mooi, niets stond de vervulling van mijn plannen in de weg. Totdat ik me van de ene op de andere dag moest melden om mee te doen met de eerste politionele actie.

Ik vertrok met een konvooi richting Semarang. De driekwart-tonner waarop ik een plaatsje had gevonden, stortte onderweg in een ravijn. Ik liep een whiplash en een hersenschudding op. Daar is toen niets aan gedaan – het werk liet dat niet toe. Tot ik vanwege de vele klachten uiteindelijk in 1949 naar Nederland terug moest.

Tijdens de politionele acties wandelde ik op een dag in Cirebon. Ik kwam in het paleis van de sultan terecht. Hij bleek in Leiden gestudeerd te hebben. Drie uur lang hebben we over godsdienst gepraat.

Hij stelde dat moslims en christenen dezelfde God hebben, en dat was precies wat ook ik eigenlijk vond. In mijn schoonfamilie zaten verschillende moslims en gemengde huwelijken werden er normaal gevonden. Ik zag steeds minder grond voor zending. De christelijke gemeenschap floreerde er meer dan in Nederland. Wellicht was het beter dat christenen uit Indonesië zending zouden gaan bedrijven in Holland.

De mensen in Indonesië gaan anders met God om dan wij. Beter. Soms zat ik met mijn zwager in de sloppenwijken van Jakarta, waar hij woonde, en dan zag ik hoe hij gelukkig was met niets. En ik met hem. Daar voelde ik me net als iedereen dankbaar voor wat je krijgt en voelde ik Gods leiding.

Christenen in Nederland kijken elkaar al snel niet meer aan als ze theologisch van verschillende richtingen zijn. Ik heb me daar altijd ver van gehouden. Ik voel God gewoon in mij. Dat

is heel sterk, en het is nu zelfs zo sterk geworden dat ik er geen naam meer aan wil geven. Als ik hem voel, vallen al mijn zorgen weg.

W.M. Baan

W.M. Baan (85) was verpleegkundige en directrice van een ziekenhuis.

Een stem die er niet was zei: ‘Gaat je niks aan’

Wat hebt u meegemaakt?

Van jongs af aan wilde ik graag doorleren. School was alles voor me. Aan het einde van de lagere school wist ik wat ik wilde: leren spreken met redenen omgord, zoals dat heet – dominee of advocaat worden dus. Maar op een dag hoorde ik mijn moeder tegen een kennis zeggen dat ze haar oudste dochter zo graag thuis zou hebben. Met een gezin van elf kinderen kon ze die hulp wel gebruiken. Op school had ik geleerd over de koningen van Israël die niet deden wat de wil van de Heer was, dus vroeg ik me af: wat is de wil van de Heer? Dat weet je natuurlijk niet zomaar, dus ik bad en zei tegen Hem: ‘Ik ben geen Samuel die uw stem kan verstaan. U moet het me dus maar op een andere manier duidelijk maken.’

Twee jaar gingen voorbij en ik bedacht dat als het niet nodig was om bij mijn moeder thuis te blijven, de Heer me die gedachte wel zou laten vergeten. Hierin dacht ik een aanwijzing te kunnen zien van God dat ik niet moest doorleren, maar mijn moeder in de huishouding moest helpen.

Toen ik op mijn kamer in gebed ging om Hem te vragen hoe het dan verder moest met mij, gebeurde er iets merkwaardigs. Plotseling hing er een gordijn in de kamer – schuin opgenomen en van lichte, grijze stof. En tegelijk was het er ook niet. En vanachter het gordijn klonk een stem, die er ook níét was, en die zei heel streng: ‘Dat gaat je op dit moment niets aan.’

Achteraf kan ik zeggen dat het ontzettend goed heeft uitgewerkt. Ik heb me helemaal aan mijn taak in de huishouding kun-

nen wijden, en heb me nooit zorgen gemaakt over mijn toekomst. Toen ik 22 was zei mijn moeder: 'Nu zijn je broertjes en zusjes ouder, en kun je weleens wat anders gaan doen.' Ik wilde verpleegster worden, en omdat het toen oorlog was, en er hard verpleegsters nodig waren, was voor even de eis dat je mulo nodig had, vervallen. Dat ik zonder diploma verpleegster kon worden, heb ik ervaren als een grote zegen.

Wat is het wat u zo emotioneel maakt?

Gevoelszaken ontroeren mij gauw. Ik heb dit nog nooit aan iemand verteld, alleen aan mijn grootmoeder. Zij was de enige die doorvroeg. Ze was teleurgesteld dat ik niet verder ging leren. Inderdaad had ik met een hogere opleiding al eerder meer kennis van de wereld opgedaan en dan had ik haar ook eerder doorzien.

Ik ben nogal snel geëmotioneerd, maar dat schijnt normaal te zijn voor kinderen uit heel grote gezinnen. Die zijn vaak te weinig kind geweest – iets wat ik me vroeger nooit gerealiseerd heb: ik was gelukkig.

De reden dat deze ervaring altijd zo belangrijk voor me is geweest, dat is het verhaal van die koningen die niet deden wat de wil van de Heer was, en ik die dat wel wilde doen.

Hebt u een strenge God?

Nee, ik zie de ervaringen met Hem als een aanwijzing hoe je leven moet. Zo ook die keer dat Hij me gewaarschuwd heeft. Mijn vader, van wie ik veel hield, was deurwaarder. Hij had rechtvaardigheid hoog in het vaandel.

Maar ik had hem ooit een onrechtvaardig oordeel horen uitspreken over een broer van mij. Dat is me altijd bijgebleven, zelfs toen ik niet eens meer wist waarover het ook alweer ging. Nadat hij al jaren overleden was, kwam als een duveltje uit een doosje steeds weer het feit in me op dat hij eens onrechtvaardig was geweest.

Op een nacht werd ik wakker en ik hoorde iets levends in de donkere kamer. Toen klonk er een stem: 'Niet alzo, mijn

kind.' Ik wist dadelijk wat die stem bedoelde. Ik mocht niet over hem oordelen. Mijn verkeerde gedachte is vanaf toen nooit meer teruggekomen.

Herman Hegger

Herman Hegger (90) was priester en medeoprichter van de Evangelische Omroep.

Ietsisten kan ik daardoor heel goed begrijpen

Wat hebt u meegemaakt?

Het was hartje winter. In de heldere vrieskou wandelden wij, theologiestudenten, zwijgend terug naar ons klooster in Wittem. Het bevroren gras kraakte als we het betraden, alsof het zachtjes kreunde. De Geul had er plezier in om het water te laten klateren over de stenen en de volle maan keek aandachtig toe. Een oude molen stond met zijn roerloze rad langs de beek, verzonken in bezinning. Het was alsof alles rondom mij leefde, ook de donkere bossen verderop. Ik wist me nu een met de gehele wereld een levend deeltje van het ganse heelal. Ik, levende, te midden van alle levenden.

U was een diep religieus mens?

Dat weet ik niet. Door zelfanalyse heb ik later ingezien dat mijn religiositeit gestoeld was op angst. Ik was als de dood voor de hel. Toen ik op 7 juli 1925 het heilig vormsel kreeg toegediend in Lottum, kreeg ik een bidprentje met daarop het gebed: 'Heilige Geest die U verwaardigd hebt in het Heilig Vormsel op mij neder te dalen teneinde mijn ziel met Uw heilige gaven en de overvloed Uwer genade te verrijken, ontvang daarvoor mijn nederige dank.' Maar ik heb toen helemaal niets ervaren van een nederdalen van de Heilige Geest op mij.

Vond u de ervaring van de levende natuur in het Geuldal belangrijker?

Het was een pantheïstische ervaring, de ervaring dat er meer is, iets. Een betoverende beleving. Je kunt opgaan, verzinken, wegvloeien in de beleving van het oneindige en eeuwige. Ik heb daar lang mee geworsteld: ik kon God niet zien als een Iemand. Ik kan iets ^{non-matching quote} 'susten' daardoor heel goed begrijpen. Ik wist toen zeker: er bestaat iets, op de een of andere manier. Maar het was achteraf gezien ook een vlucht.

Een vlucht?

Een vlucht in de warmte, in een gevoel. Daar kun je niet op steunen. Ik ben een man van het radicale redeneren en daartegen is zulk gevoel niet bestand. Als je maar ver genoeg doorredeneert, kom je uiteindelijk bij het agnosticisme terecht.

Tot het een keer gebeurde dat het was alsof God tegen me sprak: 'Herman, en toch besta ik.' Maar waar moest ik hem dan zoeken? In de Bijbel, bedacht ik. Toen ben ik van katholiek protestants geworden.

Wie radicaal redeneert weet toch ook de Bijbel sterk te relativiseren?

Ook het christelijk geloof is niet vrij van aanvechtingen. Verzoeking noemen de protestanten het, bekoring zeggen de katholieken. Ik ken inderdaad de aanvechtingen: is het niet allemaal wishful thinking? Dan zou ik helemaal op mezelf teruggeworpen zijn, een klein puntje in dat oneindige heelal in de stroom van eeuwen, dan kun je nergens op terugvallen.

Hebt u dat nodig?

Jawel, want anders ben je maar alleen met jezelf. Heel diep in mij is een geheimzinnig plekje waarin ik ik ben, en waar niemand anders toegang heeft, ook mijn echtgenote niet. Maar hiertoe heeft God wel toegang. Daar gaat het heen en weer tussen hem en mij. Dit geeft mij de intuïtieve zekerheid dat Hij Iemand is en niet enkel iets.

Die intuïtieve zekerheid heb ik ook een keer gekregen terwijl

ik kritisch aan het observeren en redeneren was. Ik was in Helsinki bij een conferentie van de Europese pinksterbeweging. Bij de handoplegging waarbij mensen 'in de Geest' plegen te vallen, stond ik kritisch te kijken of degene die 'viel' niet stiekem een duwtje kreeg. Toen werd ik plotseling overvallen door het gevoel van een warme stroom door mij heen. Een heilig en zoet gevoel van Gods aanwezigheid. Ik stond perplex en ik vroeg me af: wat is er nu met mij aan de knikker? Ik werd mij er met een onuitsprekelijke dankbaarheid van bewust dat Hij, in Christus, mijn Vader is. Ik weet zeker dat die ervaring niet het gevolg was van een wensdroom. Ik stond daar enkel uit kritische nieuwsgierigheid.

Dankzij mijn intuïtieve zekerheid zie ik helemaal niet op tegen de dood. Straks zal ik nooit meer eenzaam zijn, ik zal juichen: eindelijk! Dan ben ik zuivere liefde.

Vera de Kort

Vera de Kort (41) is zelfstandig communicatieadviseur.

Als enige zag ik onze dode moeder

Wat hebt u meegemaakt?

Mijn 49-jarige moeder was in december 1985 stervende. Ze was erg ziek. Beurtelings hielden wij kinderen nachtwake, tot 's ochtends zeven uur wanneer mijn vader het overnam. Mijn moeder lag buiten bewustzijn in bed, ik zat op de grond. Ik draaide Bach en las haar een brief voor van een goede vriend. 'Heb je het gehoord?' vroeg ik. 'Geef dan een teken, alsjeblieft, geef een teken.' Ik vond het heel, heel erg dat er geen contact was en ik gaf haar een klap op haar arm. Er kwam geen teken. Om zeven uur werd ik afgelost en ik viel in mijn bed in een diepe slaap. Twee uur later wakte mijn vader me. 'Vera, kom snel, het gaat slecht met mama.' Ik dommelde weer in en toen ik tien minuten later de trap afrende en de slaapkamer binnenkwam, was ze al gestorven. Mijn broer was in de weer met een spiegeltje, om te kijken of ze echt niet meer ademde. Even later stonden hij, mijn zus en mijn vader bij het raam te overleggen wat er nu moest gebeuren. Ik zat op de rand van haar bed. Ik vond het zo erg dat ze was overleden terwijl ik er net niet bij was. Toen voelde ik een arm om mijn schouders en zat ze naast me, mooi en fris. 'Het is niet erg, Veer,' zei ze. Ik voelde haar tegen me aan zitten. 'Het is wel erg,' barstte ik uit. De anderen keken om: wat zeg je daar? Zij zagen niets. Ik keek in het bed en zag daar mijn gestorven moeder liggen, en ik keek naar links en daar zag ik mijn levende moeder zitten, helemaal echt. Het duurde wel twintig seconden. Ze zei nog iets liefs, ik weet niet meer precies wat.'■

non-matching quote

Hebt u haar nog vaker gezien?

Met Kerstmis, we hadden mijn moeder een paar dagen eerder begraven. Tijdens het diner was het onverwachts erg gezellig. Haar plek was leeg, maar iedereen was vrolijk.

Toen zag ik mijn moeder een hele tijd op haar stoel zitten. Ze keek content, vond het fijn dat het zo gezellig was voor ons. Ik vond het heel prettig dat ze er was, maar de anderen zagen haar niet, denk ik.

Ook ik heb haar daarna nooit meer gezien. Wel was ze nog vaak in mijn dromen, en regelmatig dacht ik dat ze bij mij achter op de fiets zat. Als ik naar de wc ging dacht ik: ho, ho, ze mag mij nu niet zien.

Soms hoor ik haar stem. Dan loop ik op straat en hoor ik haar achter me roepen: 'Veer!' Ik kijk niet meer om, ik weet dat ze er toch niet is, dat het in mijn hoofd zit. Je hoofd en je hart kunnen aan iemand denken, maar ook je oren of je neus kunnen dat. Die associëren er dan op los.

Maakten die twee als werkelijk beleefde verschijningen de dood van uw moeder minder pijnlijk?

Ik zie haar op een wolk lekker zitten borrelen met vrienden die ook dood zijn. Ik zie haar naar beneden kijken en denken: 'Veer, je maakt je zorgen om niks, ik heb het hier goed. Alsjeblieft, jij mag niet zo treurig zijn.'

Tijdens haar ziekte vroeg ze me: 'Je gaat straks toch niet te lang treuren, hè?' Ik gaf geen antwoord. 'Kijk me eens aan,' zei ze. Ik beloofde het haar. Soms voel ik me schuldig omdat ik me niet aan deze belofte kan houden.

Een paar maanden voor haar dood leek er nog niets met haar aan de hand. Maar op een nacht droomde ik dat ze zou overlijden. Ik heb haar gelijk gebeld: 'Gelukkig, je leeft nog.' We gingen naar het North Sea Jazz Festival. Ze swingde, maar na afloop voelde ze pijn. Ik heb haar gezegd dat ze zich eens moest laten onderzoeken. De arts heeft toen ongevraagd een leverpunctie gedaan. Dat activeerde een gezwel, waardoor de kanker uitzaaide.

We waren zielsverwanten. Het is treurig maar waar: ik heb nog steeds een gat in mijn ziel.

Laura Faber

Laura Faber (37) is grafisch vormgever en lerares.

Ik hoef niet meer als een hond zonder baas op zoek

Wat voor een religieuze beleving spreekt u aan?

Ik heb een tijd in Spanje gewoond en daar zag ik hoe het is als het geloof een grote rol speelt in het dagelijks leven. Waar de mensen aardig voor elkaar zijn, is het makkelijker in iets hogers te geloven dan in het geïndividualiseerde en jachtige leven in Amsterdam. Het geloof geeft verbroedering. Tijdens de *Semana Santa*, voor Pasen, is het daar zoals het bij ons is als Ajax wint. In Spanje is bij mij het verlangen naar de gemeenschap van het geloof gewekt. Iedereen krijgt nieuwe kleren voor de Heilige Week, en vrouwen maken thuis kleding voor het Mariabeeld dat door de trotse jongens van het dorp zal worden rondgedragen.

Eigenlijk zat ik vol tegenwerpingen, ik was vrij cynisch over geloven. Ik ben van een generatie die gelooft in zichzelf en die dat goed genoeg vindt. Mijn moeder vond geloof voor domme mensen, niks voor ons – wij waren daar te slim voor. Mijn vader vond juist alle geloven even prachtig. Hij sleepte me mee naar de Bhagwan en de Hare Krishna's. Als er maar gratis eten en gezelligheid was. Op dat gebied heb ik toen alles wel zo'n beetje gezien. Zo kwam ik in de jaren zeventig ook in de Amsterdamse progressief-katholieke Dominicuskerk terecht. Ik ging er naar de crèche, deed mee, maar zag het niet als mijn geloof, ik heb daar nooit gedacht 'dit zijn mijn mensen', voelde me een buitenstaander. Ik pikte het niet op. Als ze het hadden over 'iets groters', dacht ik 'leuk voor ze'.

In Spanje raakte de vraag of het waar is – of God echt bestaat – op de achtergrond. Natuurlijk bestaat sinterklaas niet, maar als iedereen eraan meedoet, bestaat hij wél.

Zocht u naar gemeenschapsgevoel of naar religieuze beleving?

In dat gemeenschappelijke katholieke geloof dat ik in Spanje zag, zat iets waar ik sterk naar verlangde. Mijn ouders waren altijd heel druk met zichzelf. Hun eigen ontplooiing stond voorop en de kinderen moesten die vooral niet in de weg staan. Toen ik vier was, zijn ze gescheiden en ze zijn beiden al lang overleden.

Ik heb altijd verlangd naar een echt gezin en ik heb daar veel pogingen toe ondernomen. Tegenwoordig probeer ik gezin te zijn met mezelf – ik heb dit jaar zelfs een kerstboom gekocht.

Vorig jaar met Pasen heb ik me in de rooms-katholieke Krijtbergkerk in Amsterdam laten dopen. Ik heb nu dus wel een Vader en dat maakt een heel verschil. Ik heb altijd geleerd dat je eerst liefde moet geven, en dat je die dan misschien terugkrijgt. Nu weet ik dat God eerst van mij houdt. De zon die 's ochtends opkomt zie ik tegenwoordig als een gift, een teken van zijn liefde. Die liefde kan ik dan weer aan een ander doorgeven. Ik hoef niet meer als een hondje zonder baas naar iemand te zoeken. Mijn enige verlangen was altijd om als een huisdier bij iemand op de bank te mogen zitten, met af en toe een aai. In mijn tegenwoordige religieuze beleving zit ook dat bankgevoel. God heeft mij gemaakt, door zijn liefde mag ik bestaan. 'Neem mij nog een keer in de palm van uw hand,' luidt een tekstje dat ik in de kerk heb opgevangen.

Voelt u zich thuis in de kerk?

In het begin schaamde ik me er altijd. Ik wist niet hoe het moest – staan, knielen, dingen zeggen in een vraag-en-antwoordspelletje. Ik ging altijd achter een pilaar zitten.

Tijdens de voorbereiding voor de doop heb ik nog wel pittige gesprekken gevoerd, bijvoorbeeld over het 'Eer je vader en je moeder'. Uiteindelijk kon ik ook hen bedanken, alleen al omdat ze mij op de wereld hebben gezet.

Na de doop zei een vrouw in de kerk: ‘Nu hoor je er helemaal bij, hè.’ Ik dacht: heeft ze mijn lagere motieven doorzien? Maar ze was helemaal oprecht.

Harm Jan Wilbrink

Harm Jan Wilbrink (34) is socioloog en oprichter van Stichting Vom Himmel hoch, die zich inzet voor het behoud van oude kerken.

De sluier van mijn oordelen wil ik wegrukken

Wat voor een religieuze beleving spreekt u aan?

Ik luister graag naar religieuze muziek in een oud kerkgebouw. Daar word ik stil van. Als ik dan na afloop de kerk uit kom, merk ik: er is iets met me gebeurd, op psychologisch niveau. Ik heb het besef gekregen dat ik een mens ben die zich geplaatst ziet in de werkelijkheid. Als ik dit goed laat doordringen, ga ik me verwonderen over alles wat er is.

Soms zie ik een vogeltje en dan denk ik: och, een gewoon vogeltje. Ik maak dan geen contact. Maar het kan ook gebeuren dat ik zie hoe uitzonderlijk zo'n beestje is. Wow! Dit is denk ik een religieuze beleving: verwondering om iets wat er is.

Maar voordat je het weet, zit je weer in je zorgen en vergeet je contact te maken met de werkelijkheid. Dit is wat religie mij leert. Ik geloof niet in een andere werkelijkheid.

Hoe bent u daar opgekomen?

Op mijn zeventiende ben ik naar de voorganger gegaan en heb ik hem gezegd dat ik niet meer geloofde, dat ik klaar was met de kerk. 'Jammer,' zei hij, 'maar succes op de weg.' De jaren daarna woonde ik in een kraakpand, ik organiseerde er popconcerten. Religie had ik helemaal uit mijn leven gebannen.

Toen ik voor een fototentoonstelling bijpassende muziek zocht, wees iemand me op Bach. Die kende ik niet, maar toen ik het hoorde was ik geraakt. Ik ontdekte dat er iets bijzonders met

die muziek aan de hand is. Bach ondertekende elk werk met 'Soli Deo gloria'. Het ging hem niet om de expressie van zijn allerindividueelste zielenroerselen, maar om universele regels waaraan hij dienstbaar wilde zijn. Hij probeerde muziek te maken zoals die misschien in de hemel klinkt.

Later leerde ik liederen waarderen, zoals 'Het hijgend hert der jacht ontkomen', psalm 42, 'Allein Gott in der Höh' sei Ehr' en 'Ach wie nichtig, ach wie flüchtig'.

Dit waren boodschappen die ik verder nooit hoorde. In de normale wereld geldt: 'Kijk mij eens, ik ben helemaal te gek.' Maar dit was zo bescheiden. Geweldig. Het leidt tot bezinning over je eigen nietigheid. Dat kende ik niet uit de kraakbeweging, daar wilde ik meer van.

Hoe bent u daar vorm aan gaan geven?

Ik had er behoefte aan het te versterken en ik ben daarvoor naar een weg aan het zoeken. Ik experimenteer 's ochtends met oefeningen. Ik ben begonnen met het opzeggen van gebeden zoals de Bergrede en gedichten van andere religies. Dat doe ik nu twee jaar, in principe elke ochtend. Al mediteer ik tegenwoordig vooral door mijn ademhalingen te tellen. Om het echt goed te kunnen doen, heb ik er een zenboeddhist als begeleider bij gezocht.

Ik doe het niet om een of ander gevoel te krijgen, maar om mijn houding te veranderen. Meditatie haalt even de aandacht weg bij dat schreeuwende mannetje dat van alles loopt te zeggen en zo kan ik mijn eigen beslotenheid en ik-gerichtheid overstijgen. Zo wil ik de sluier wegrukken die ik zelf aanbreng door de etiketten die ik overal opplak, door mijn oordelen. Door het filter uit te schakelen tussen mij en de werkelijkheid hoop ik dat ik alles weer kan zien als wonderlijk. Want zonder zulke oefeningen sta ik mijn eigen verwondering in de weg. In ons streven naar meer en beter vinden we allerlei wonderlijks niet meer wonderlijk genoeg.

We moeten niet steeds meer willen krijgen, ook niet op religieus gebied. Van die richting ben ik niet, al heb ook ik op dat gebied mijn ambities. Het christendom weet dat we totaal

afhankelijk zijn van wat het God noemt, dat je als mens niet al te veel te schreeuwen hebt. Ik neig er daarom naar me christelijk te noemen.

Rokus Houweling

Rokus Houweling (49) is marktkoopman en komkommersnijder.

Ineens viel er een smaragdgroene steen uit de hemel

Wat hebt u meegemaakt?

Vorig jaar was ik met vakantie op Bali. Van tevoren had ik al het idee dat er tijdens die reis iets met stenen zou gaan gebeuren. Ik kwam er met een kunstschilder aan de praat over het geloof. Hij was hindoe, ik christen – nou ja christen, niet dat ik in Christus als zoon van God geloof, maar op Bali ben je als blanke westerling nu eenmaal een christen. Op het eind zei hij: ‘Je moet eens naar de Jero Balian gaan. Dat is een medium, en hij heeft jou nog veel meer te vertellen.’

Ik ben naar dat medium toegegaan. Want ik was ook op Bali om meer zekerheid te krijgen over mezelf. Ik heb namelijk nogal een voorspellende geest – Fortuyn, Irak, ik zag dat aankomen. Daarmee moet je in Nederland niet te hoog van de toren blazen, want dan word je compleet afgemaakt.

In Bali is dat helemaal anders, daar leven de mensen heel dicht bij God. Ik mag dan twijfels hebben, maar die heb ik niet over zijn bestaan. Enfin, ik ging bij die Jero Balian langs en ik heb er voor het eerst van mijn leven zitten mediteren. Terwijl ik daar zat en twee uur lang mijn zelfbedachte mantra opzegde – Gods liefde, mijn liefde, mijn wijsheid voor het welzijn van anderen – kwam er opeens een grote smaragdgroene steen uit de hemel vallen. De concentratie was natuurlijk weg, maar de Jero Balian zei: ‘Mediteer maar verder, dan komen er nog meer stenen.’

Een goocheltruc?

Ik was een beetje sceptisch. Maar toen ik de Jero Balian vroeg: 'Wat betekent dit?' antwoordde hij: 'Gods liefde, mijn liefde, mijn wijsheid voor het welzijn van anderen.' Heel wonderlijk, het was precies de mantra die ik al die tijd in gedachten had opgezegd.

De steen werd in stukken gehakt en ik kreeg een deel waarmee ik naar een cafeetje ging op het strand. De eigenaar vroeg op een gegeven moment: 'Laat mij die steen eens zien?' Ik liet hem de steen zien en hij barstte in huilen uit en viel me om mijn nek. Niet normaal toch? Zo kwam ik dus thuis met een steen en een heel verhaal. Ik moest er niet mee bij mijn familie aankomen, ze keken me meewarig aan.

Dit jaar was ik weer op Bali en ik kwam er een heel wijze man tegen. Iedere ochtend om vijf uur ging ik met hem mediteren, soms in een tempel en soms bij het zwembad. Er zijn tal van technieken, zoals al uitademend *Su* zeggen, en inademen *Ham*. Dat zijn twee godennamen. Je moet er je koppie bij leeg houden, maar zitten is nog het allermoeilijkst. Toen ik eens in een tempel zat te mediteren, kreeg ik opeens het beeld van twee bokken voor mijn geestesoog. Dat bleken de symbolische beschermers van die tempel te zijn. Zo had ik vaak beelden die ik zelf niet begreep, maar die bleken aan te sluiten bij de cultuur van de mensen daar. Ik kreeg hun symboliek door. Heel bijzonder.

Hoe nu verder?

Ik lees tegenwoordig veel over spiritualiteit, op het moment ben ik met Blavatsky bezig. *De Geheime Leer*, deel 3. Mooi spul. Ik ga zeker terug naar Bali. Een wijze man daar beweerde zelfs dat ik ooit de eerste blanke hindoe priester van Bali zal worden. Ik hoop er mijn paranormale gaven verder te ontwikkelen. Want sommigen komt het allemaal aangewaaid, maar anderen zoals ik moeten oefenen en hebben discipline nodig.

Dat medium, die Jero Balian, wilde toen ik de tweede keer op Bali was dat ik weer bij hem kwam mediteren. Hij had van de godenwereld gehoord dat er dan een jadekleurige steen zo groot

als een kinderkopje uit de hemel zou komen vallen. Ik heb hem gezegd: ‘Dan wacht ik nog even, totdat ik een cameraploeg heb gevonden die meegaat om het allemaal vast te leggen, zodat ze het ook in Nederland zullen geloven.’ Ik hoop de mensen zo weer tot God te brengen.’■

non-matching quote

Mark van Tongeren

Mark van Tongeren (37) is etnomusicoloog.

Bij het zingen van boventonen ervaar ik andere dimensies

Wat hebt u beleefd?

De bewustzijnsveranderende werking van het zingen van boventonen.

Boventonen geven een heel bijzondere, spiritueel te noemen ervaring waarbij de geest op intense wijze wordt geprikkeld. Bij een gewoon lied, klassiek of volks, ben je met melodie en tekst bezig. Bij boventonen heb je geen tekst en geen melodie.

Je wordt dus niet afgeleid van die enkele toon. Dan word je op een gegeven moment meer luisteraar dan zanger. Soms klinkt er een extra stem, alsof je met iemand anders een duet zingt. Het kan ook andersom, dat twee mensen zingen en hun stemmen smelten, zodat je niet meer weet wat van jou is en wat van de ander.

Je hoort iets bijzonders wat niet door mensen is bedacht, iets universeels van de natuur. Het zingen van boventonen geeft de intuïtieve beleving dat er iets essentieels zit in geluid, iets mysterieus, wat iets zegt over de aard van de werkelijkheid. Je hoort een natuurlijke harmonie die ooit Pythagoras en Plato al aan het denken zette. Zij hebben nooit expliciet boventonen beschreven, maar zij hebben wel als eerste in de westerse wereld muziek in verband gebracht met een omvangrijkere orde van kosmische harmonie. Om die ervaring van harmonie gaat het mij.

Toen ik nog niet lang bezig was met boventonen zingen, hield ik spontane zangsessies met anderen. Op een keer zongen we met de ogen dicht op een zolderkamer in Amsterdam.

We waren begonnen met verschillende klanken die gingen resoneren. Dan ontstaan er allerlei wonderlijke akkoorden en tonen die botsen en samenvloeien. Plotseling raakte ik in de sfeer die ik als kind vaak in een steeds weer terugkerende droom had beleefd, van het zweven in de onmetelijke ruimte van de kosmos. Het was alsof al mijn cellen meetrilden, mijn hele lichaam was muziek, ik was de muziek. Ruimte en tijd verdwenen in oneindigheid. Toen ik mijn ogen opende, zat ik bij een muur en was de ruimte die ik zag kleiner dan de ruimte die ik met mijn oren waarnam.

Wat is de waarde van zo'n ervaring?

Ik overstijg er mijn alledaagse waarneming mee. De binnenkant van het lichaam lijkt vol materie, maar ik beleef soms bij het zingen dat het leeg is. Ik beleef dan wat de moderne natuurkunde zegt, dat we opeenhopingen zijn van immateriële energie en dat ruimte en tijd relatief zijn. Ik krijg de ervaring alsof er andere dimensies zijn.

Dit is een drijfveer om me ermee bezig te houden. Ik heb de intuïtie dat ik iets heel essentieels te pakken heb. Iets waarover je veel kunt zeggen, maar waarvan de ervaring voorop staat. Ik vraag me af hoe de ervaring waar het om gaat, en die met het zingen van boventonen wordt opgeroepen in de verschillende culturen, is te vertalen naar onze cultuur. Binnenkort ga ik een maand studie maken van het boventonen zingen door Tibetaanse monniken in India. Muziek is in allerlei culturen een geëigend middel om contact te leggen met het hogere. Waarom anders zingen sjamanen dan om contact te leggen met de geestenwereld, zingen christenen psalmen en moslims hun *la ilaha illa Allah*? Speciaal het in groepsverband zingen van boventonen kan een religieuze betekenis hebben, zoals bij boeddhistische monniken en katholieke broederschappen op Sardinië.

Het is een van de middelen om deel te worden van iets wat groter is dan jezelf, contact te leggen met iets wat je overstijgt, je

uit het dagelijks leven voert. Het blijft me trekken. Het kan op allerlei manieren worden opgeroepen en ook spontaan optreden buiten een religieuze context, zoals bij een popconcert.

Ruard Ganzevoort

Ruard Ganzevoort (41) is hoogleraar praktische theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Geef mij dan maar de rauwe werkelijkheid

Uw oratie droeg de titel 'De hand van God'. Hebt u die hand ook zelf weleens gevoeld?

Tien jaar geleden stapte ik in Suriname, het land van mijn jeugd, de vliegtuigtrap af en ik voelde de zon op mijn lijf branden. De tropische middagzon heeft iets overweldigends. Er was bijna te veel licht en er hing ook een speciale geur. Het gevoel uit mijn jeugd kwam terug: ik word gekoesterd in warmte, het leven is goed. De ervaring was meer fysiek dan verstandelijk, en gaf me een diep gevoel van thuiskomen.

Deze ervaring kwam dichterbij een religieuze beleving dan alle andere ervaringen die ik heb gehad. Ik maak een voorbehoud, want de context was helemaal niet religieus. Als wetenschapper kan ik deze ervaring natuurlijk ook gemakkelijk psychologisch duiden. Het greep terug op wat ik als kind beleefd heb. Er zat zelfs een biologische kant aan, fysiek als deze gewaarwording was. Ik weet eerlijk gezegd niet precies waarom deze ervaring religieus was. Maar ik voelde dat het dieper zat dan alleen de herinnering. Ik voelde dat God bestaat.

Na Suriname wist ik dat er een plaats is waar ik dit kan beleven. Ver weg, maar ik kan er naartoe. Ik ben later teruggeweest, maar heb toen toch niet weer hetzelfde ervaren. En dat is misschien maar goed ook, anders krijgt het al gauw iets magisch, dat het aan een plaats vastzit en dat je er greep op denkt te hebben.

Ik ben terughoudend. Een volledige religieuze ervaring was

het niet, maar het was net genoeg om mijn religieuze verlangen gaande te houden.

Verlangt u vaak naar de hand van God?

Heel vaak. Het idee dat er wordt ingegrepen, getroost, gezorgd, vormt een onderstroom van mijn bestaan. Ik ben er niet de hele dag mee bezig, maar altijd zit het ergens, diep van binnen. Naast het verlangen, voel ik altijd ook het gemis. Die twee gaan samen.

In mijn jeugd zat ik bij Youth for Christ en daar ben je voortdurend met God bezig, en hij met ons. Maar op de een of andere manier paste dat niet bij me. De beleving van de anderen was sterker dan die van mij. Ik was wel overtuigd, maar beleefde niet wat zij beleefden. En dat vond ik jammer. Het zal met mijn persoonlijkheid samenhangen. Ik ben vrij rationalistisch en vertrouw me niet zo gemakkelijk aan een ander toe, ook niet aan God.

Ik heb mijn theologie bijgesteld. Toen ik eens een meditatie-training deed, hing er een moderne crucifix aan de muur. Daar had ik iets mee. Ik zag er Christus in als gewond mens.

Aan de ene kant drukte dat beeld de nabijheid van God uit, aan de andere kant voelde ik het lijden en dus verlatenheid. Ik besepte dat God daar toen juist niet was.

Ziet u uzelf op religieus gebied als een rijkaard of als een armoedzaaier?

Ik hoef niet meer dan ik heb, ik ben tevreden met wat ik beleef. Als ik de hemel zou zien opengaan en God zich in woord en gebaar tot me zou richten, zou ik denken dat ik moet stoppen met drinken. Dan zou ik mezelf niet meer vertrouwen. Ik doe het liever met een glimpje. Ik heb een sober religieus leven, er gebeuren geen grootse dingen.

Het alternatief trekt me niet: een rijke religieuze beleving hebben, maar leven in een wereld die ik als illusie zou ervaren. Geef mij dan maar de rauwe werkelijkheid.

U gelooft dus eigenlijk niet in de hand van God die ingrijpt in het dagelijks leven?

Ik vraag me nooit af of een bepaalde gebeurtenis te danken was aan de hand van God. Vijftien jaar geleden is er een zoontje van me overleden en ook toen is die vraag niet bij me opgekomen. De wereld zit zo namelijk niet in elkaar, dergelijke vragen vind ik niet interessant.

Er blijven te veel losse eindjes. Je kunt bijvoorbeeld verzinnen dat God een kind laat sterven als les voor de nabestaanden, zodat zij kunnen groeien. En natuurlijk ben ik erdoor gegroeid. Maar ik geloof niet dat het dat waard was. En als God dat wel zou vinden, dan is hij niet betrouwbaar.

Laura Visser

Laura Visser (56) werkt in het onderwijs.

Ineens wist ik dat ik niet meer alleen was

Wat hebt u meegemaakt?

Ik was 45 en zat op het randje van overspannen worden. Ik had het idee dat ik op mijn werk alleen gewaardeerd zou worden als ik perfect was, en dat lukte me niet. Ik zat in een gespreksgroep bij een psychologe en ik maakte vorderingen, maar op een donderdagavond in januari kreeg ik het te kwaad.

Ik was alleen thuis en zat op de bank, en ineens zag ik mezelf in een groot donker gebouw met hele dikke muren. Door een raam keek ik naar buiten en zag een zonnig plein waar mensen liepen. Het was er vrolijk en gezellig. Oh, wat verlangde ik ernaar dáár te zijn, maar in plaats daarvan zat ik opgesloten in dat gebouw.

Terwijl ik in de keuken een glas water vulde, riep ik: ‘God, Jezus help me!’ Ineens voelde ik dat ik niet meer alleen was in die kleine keuken. Er was nog iemand, hij stond voor me, ik kon er niet omheen. Ik zag niemand, maar ik wist dat het Jezus was. Er ging warmte, liefde en ook humor van hem uit. Ik voelde me geaccepteerd zoals ik was. En ik moest om mezelf lachen. Wat nam ik mezelf toch altijd overserius.

Had u altijd al van Jezus gehouden?

Hij was zo volmaakt, zo superieur, daar kon ik tot dan toe niet zo veel mee. De figuur van Jezus maakte me altijd vooral bewust van mijn eigen onvolkomenheid, al had ik hem daar niet echt voor nodig. Dat ik tekortschoot, wist ik zelf maar al te goed. Ik was wel altijd gelovig, maar ik richtte me liever tot God.

In het keukentje moest ik lachen en huilen tegelijk. Ik zei: ‘Oké, ik ben altijd met een grote boog om u heen gelopen, maar vanaf nu wil ik het samen met u proberen.’

En hoe was dat?

Ik besepte dat ik altijd nogal streng oordeelde over mezelf en anderen. Ik nam me voor dat niet meer te doen, en zo is er meer blijdschap en harmonie in mijn leven gekomen. Toen ik die zomer in mijn tentje, 600 kilometer van huis, in gebed Jezus hiervoor bedankte, stroomde er ineens een warme golf van geluk door me heen, heel intens, van mijn kruin tot mijn tenen. Eerst vond ik het een beetje eng, tot ik me eraan kon overgeven. Een paar dagen later gebeurde het weer, en in de jaren erna gebeurde het vele malen.

Tegenwoordig heb ik het niet meer zo intens, maar dat geeft niet. Ik praat heel veel met hem, thuis, in de auto, of buiten in de natuur. Ik ben net een klein kind dat almaar tegen vader en moeder aanpraat. Als ik een zonsopgang of de sterrenhemel zie, zeg ik: ‘Heer, ziet u dat? Mooi hè?’

Ik heb het gevoel dat hij me hoort, dat ik op mijn gebeden altijd een soort antwoord krijg, en hulp als het moeilijk is. Ik weet niet of ik dit blijf zeggen als ik het heel zwaar krijg. Tot nu toe is mij dat niet overkomen. Ik vertrouw op hem.

Valt er met zo’n geloof niet heel wat af te bidden?

Anderen zeggen misschien dat zonder gebed de loop der dingen hetzelfde zou zijn. In die gedachtegang steek ik geen energie. Ik kan me niet voorstellen dat God of Jezus of de hemel niets te maken heeft met wat er allemaal gebeurt. Al denk ik als ik de krant lees en al die narigheid zie, wel: hé, wat raar, hoe kan dat nou? Waar is God nu?

De krant is voor mij een inspiratiebron voor gebed, zoals voor Darfur, in Sudan. Ook daar bid ik voor. Als een heleboel mensen gaan bidden, dan moet het helpen. Ik kan me niet voorstellen dat God mij wel helpt, maar mensen die het nog moeilijker hebben, niet.

Jan Derk Gerritsen

Jan Derk Gerritsen (74) was journalist.

Toen ik Bach hoorde, kreeg ik kippenvel

Wat hebt u meegemaakt?

Drie jaar geleden overleed mijn orgelleraar Piet Wiersma. De laatste Bach-koraal die ik bij hem instudeerde was BWV 622: 'O Mensch, bewein' dein' Sünde groß'. Het was zijn gewoonte dat je een werk eerst integraal uitvoerde voordat hij commentaar gaf. Maar in dit geval vroeg hij me al na drie maten te stoppen omdat hij vond dat ik het veel te snel speelde. 'Er staat adagio assai boven, wat betekent dat het heel langzaam moet,' zei Piet. Ik raakte er een beetje door van slag. Nu ik het zo gedragen moest uitvoeren, ging het na de tiende maat tot twee keer toe fout.

Uit irritatie begon ik God luidruchtig te vervloeken. Piet begon onbedaarlijk te lachen zodat ik maar ophield met spelen en hem vroeg wat er nou te lachen viel. Hij zei: '■ Kijk eens wat er boven staat: "O Mensch, bewein'dein'sünde groß"'.
non-matching quote

Veertien dagen daarna was zijn uitvaart in de Martinikerk in Groningen.

Toen ik na afloop thuiskwam, zette ik de radio aan. De omroeper van de Duitse klassieke zender WDR 3 kondigde aan dat we nu gingen luisteren naar het Stuttgarter Kammerorchester met het koraal 'O Mensch, bewein' dein' Sünde groß'. Ik kreeg kippenvel.

Alsof dit nog niet voldoende toevallig is, had ik op de begrafenis een pater dominicaan ontmoet die op Curaçao werkzaam was geweest. Hij vertelde me dat hij Wiersma had ontmoet toen deze voor advies over de restauratie van het orgel van de kathedraal op

het eiland was. Zijn inmiddels overleden confrater, die Wiersma begeleidde, bleek ooit les te hebben gehad van dezelfde orgelleraar als ik. 'Dan moet ik hem kennen,' zei ik, en de pater zou me een foto sturen van de confrater achter het orgel van de kathedraal op Curaçao. Ik herkende hem direct. En ik herkende nog meer: op de lessenaar stond de partituur van 'O Mensch, bewein' dein' Sünde groß'.

Wat moeten we aan met zulk toeval?

Het is ongrijpbaar, maar ik heb in mijn leven zo veel toevalligheden meegemaakt, dat ik niet geloof dat dom toeval bestaat. Neem het getal 9. Ik ben net als mijn vader en mijn grootvader op de 27ste geboren. Dat is 3×9 . En ik woonde een groot deel van mijn leven op Iepalaan 27, andere huisnummers waren 18 en 72, beide opgeteld 9.

Ook in Bachs muziek speelt het getal 9 een rol – daar was ook Piet Wiersma door gefascineerd. Drie maal drie is bij Bach belangrijk, al was hij zich daar waarschijnlijk niet van bewust.

Als ik Bach speel, kom ik al gauw in een soort religieuze beleving terecht. Het getal 9 en de toevalligheid rond die koraal 622 maken die religieuze beleving alleen maar groter. Een keer heb ik een moment gehad, midden in een koraal, dat ik ontzettend high werd – wat niet aan mijn eigen spel zal hebben gelegen. Ik was zo ver heen dat het me geen donder kon schelen als ik ter plekke zou zijn overleden. Ik was in de hoogste hemelen.

Iets van dat gevoel had ik ook altijd als ik les had van Piet. Ik ging daarom altijd met grote vreugde naar hem toe en kwam opgeladen terug. Als ik tegenwoordig 'O Mensch, bewein' dein' Sünde groß' speel, is het alsof Piet mijn handen bespeelt. Een hemelse beleving.

Vindt u het jammer dat er niet drie keer iets toevalligs met dit koraal is gebeurd?

Ik hoopte op een derde keer. En ik zocht ernaar. Maar toeval moet je overlaten aan de gang der dingen.

Henk Leegte

Henk Leegte (38) is doopsgezind predikant in Amsterdam.

Ik zag mensen met tranen in hun ogen

Wat hebt u meegemaakt?

Ik moest voorgaan in een avondmaalsdienst in een bejaardenhuis en ik zag er eerlijk gezegd tegen op om het avondmaal te moeten doen in dat sombere sfeerloze zaaltje, met zijn verlaagde plafond en tl-verlichting. En dat voor al die oude mensen. Ik moest ze vertellen over het lijden en de navolging van Jezus, het brood breken en de wijn delen, Jezus representeren, wat hij deed opnieuw actueel maken. En dat in een context zonder toekomst, voor mensen die weten dat hun levens ten einde lopen. Ze hadden er al drie jaar geen avondmaal meer gevierd, dus het moest gebeuren, maar zin had ik er helemaal niet in.

Ik begon met een preek over Zacheus, een klein mannetje, een oppertollenaar en deurwaarder die werkte voor de Romeinse bezetter. Een slecht mens. Zacheus had zich in een boom verstopt toen Jezus langskwam. Maar in plaats van dat Jezus hem voorbijliep, zei hij: 'Zacheus, vandaag moet ik bij jou eten.'

Ik had een lied uitgekozen voor na de preek, gezang 484 uit het Liedboek. 'Waarom moest ik uw stem verstaan, waarom bracht gij die onrust in mij?' Het lied was een toelichting op de preek: ik zou misschien wel willen, maar ik heb niet zo'n zin. Terwijl we het zongen besepte ik dat het over mijzelf ging.

En verdorie, erna was het avondmaal met zijn vaste formulering: 'Ik sta voor de deur en ik klop.' Het betekent hetzelfde als wat Jezus tegen Zacheus zei. Het was zo raak. Terwijl ik het uit-

sprak, hoorde ik het mezelf zeggen, en ook tegen mezelf. Ik werd boven mezelf uitgetild: het werd tegen me gezegd.

Er gebeurde ook iets met de kerkgangers. Ik zag een heleboel mensen met tranen in hun ogen. Het was een uitzonderlijke gebeurtenis, zeiden sommigen na afloop.

De stukjes vielen in elkaar. Tijdens mijn studie had ik geleerd dat een oude kerkvader het avondmaal zag als medicijn. Ik als protestant had dat altijd een belachelijke uitspraak gevonden: een pilletje dat helpt, ook al geloof je niet. Nu snapte ik opeens wat hij bedoelde. Het avondmaal geneest de ziel.

U had de dienst voorbereid. Werd u geraakt door uw eigen creatie?

Ik had het zelf allemaal bedacht en uitgesproken, er was dus niets toevalligs aan. Toch gebeurde er onverwachts ongelofelijk veel. De tekst 'Ik moet vandaag bij jou zijn,' werd ter plekke waar. Ik had het gevoel alsof God, of de Eeuwige, of het Geheim dat het leven draagt, tegen mij zei: 'Ik wil met je eten.'

Zoiets gebeurt heel vaak niet. Dan doe ik wat ik doe, ben ik bezig met wat er was, wat er moet komen, en de samenhang daartussen. Dan ben ik eerder een dienende ceremoniemeester dan een deelnemer. Maar dit hakte erin. Ineens werkte dit oeroude kerkelijke ritueel, het kreeg zeggingskracht, openbaarde zich, eigenlijk voor het eerst. ■

non-matching quote

U beleefde het als een ontmoeting?

Dat klinkt me te stellig. Al voelde ik het wel zo, toch weet ik dat het misschien een fictie was, die iets in mijzelf heeft geschapen. Ik wil dus niet zeggen dat ik God ontmoette, zelfs niet dat ik dat beleefde, terwijl ik het wel zo voel. Ik voel het als een diepe waarheid, die het diepst van mijn wezen heeft geraakt. Maar door dit hardop te zeggen komt het te dichtbij, wordt het onprettig. Ook als ik het van anderen lees, word ik kriegelig. Ik ben bang voor grootspraak. Zulke dingen zeg je niet. Erover praten wordt me te intiem.

Wanneer hebt u dit nog meer beleefd?

Iets van deze ervaring ken ik van tijdens pastorale gesprekken. Dan zit ik met iemand te praten 'voor het aangezicht van de Eeuwige'. Dit zeg je niet met zoveel woorden, maar het is wel zo. Dan bekijken we het leven alsof God erbij is. Tegen iemand die propvol kanker zit, zeg ik niet: 'Je mag erop vertrouwen dat God bij je is.' Wel dat dit voor mij zo is, en dat ik hoop dat als ik in zo'n situatie kom het nóg zo kan zien. En ik vertel verhalen uit de Bijbel waarin dit ook naar voren komt. Verder kan ik niet gaan.

Maria de Groot

Maria de Groot (68) is theoloog en dichter.

God tilde mij op en legde me terug

Wat hebt u meegemaakt?

Voor mij is het hele leven een religieuze belevenis. Eén ervaring is echter doorslaggevend geweest. Ik was 23, en vanwege de dood van een dierbare vriend bevond ik me op de bodem van mijn leven. Ik was me daardoor bewust geworden van mijn armoede, dat ik niets het mijne kan noemen, zelfs mijn lichaam niet. Ik besepte dat ook ik sterfelijk ben.

Op een nacht overdacht ik mijn situatie en deed ik de gelofte dat ik mijn leven zou wijden aan God. Ik kwam uit een vrijzinnige familie en had uit mezelf catechisatie gevolgd en me op mijn achttiende laten dopen. Ik was zeer geïnteresseerd in godsdienst, maar studeerde letteren, geen theologie – wat moest ik in die mannenkerk? Ik had nog geen idee hoe ik mijn gelofte vorm kon geven.

Plotseling stroomde er een Aanwezigheid mijn kamer binnen. Er was een ruisend geluid, zoals de wind die door de bomen waait. Die aanwezigheid vulde mijn kamer en een onbeschrijfelijke liefde tilde me uit mijn lichaam. Tegelijkertijd was ik ook in mijn lichaam, mijn hart bonkte zo hard, alsof het eruit zou komen. Ik was ver boven mijn lichaam, maar keek niet naar beneden, want ik wilde alleen nog maar bij die liefde boven mij zijn. Ik wilde het aardse leven wel verlaten op dat moment.

Toen werd ik teruggelegd waar ik was. Het heeft maar kort geduurd. Het was zo spannend, dat ik betwijfel of ik het overleefd zou hebben als het langer had geduurd.

Kenmerkend voor deze ervaring is haar intimiteit. Maar nu ik ouder word, denk ik: je moet niet alles meenemen in je graf. Er werden ook woorden gesproken, niet alleen voor mij. Ze drukten de liefde uit voor de mens in het algemeen. Welke woorden dat waren, dat zeg ik liever niet.

Hoe verklaart u deze ervaring?

Om zo'n ervaring te krijgen, moet je in ieder geval leeg zijn, want alleen een leeg vat kan worden gevuld. Als je bent gevuld door je ego of door een ideologie is er geen plaats meer voor deze goddelijke liefde.

In de jaren zestig ben ik in Amsterdam theologie gaan studeren. Religieuze ervaring stond er niet hoog aangeschreven – in het spoor van de religiekritiek van Barth en Marx. Ik ben toen naar mijn mentor gegaan en hem heb ik over mijn ervaring verteld. 'God heeft je niet teruggelegd om je kwijt te zijn,' zei hij, 'maar omdat Hij je hier nodig heeft' – het was in de tijd dat over God alleen in mannelijke zin werd gesproken.

Je kunt wel aan alles twijfelen – jezelf, je toekomst en ga maar door – maar ondanks de theologiestudie heb ik nooit getwijfeld dat God er is en dat-ie liefde is. Het spijt me voor de atheïsten, maar hun ervaring is niet houdbaar. Ik heb Gods liefde ervaren en kan daar niet aan twijfelen.

Heeft deze ervaring van uw hele leven een religieuze belevenis gemaakt?

De ervaring heeft doorgewerkt, maar zo intens heb ik het nooit meer meegemaakt. De beleving heeft andere vormen gekregen. In het dagelijks leven ben ik voortdurend in gesprek met Christus. Ik praat tegen hem, en er komen ook reacties, er is een innerlijke stem of er gebeurt iets toevalligs – voorbeelden geef ik liever niet, dan gaat het me te esoterisch klinken.

Ik voel me een soort non, maar in een klooster zou ik het nooit volhouden. Als predikant ook niet, dat heb ik wel geprobeerd. Je zingt dan het voorgeschreven lied en je preekt het voorgeschreven woord. Mijn inspiratie droogde er door op. Ik leef nogal ge-

improviseerd. In de kleine, eenvoudige kapel in huis ben ik een à twee keer per dag. Maar als ik aan het dichten ben, moet alles wijken. Dan vervangt het geconcentreerde dichten de liturgische vorm. Soms valt er een woord of fragment binnen. Het spirituele eraan zit echter niet zozeer hierin, maar in je houding. Dichten is vooral zo geconcentreerd mogelijk keihard werken.

Welmoed Vlieger

Welmoed Vlieger (29) studeert filosofie en religiestudies.

Acht uur lang zweefde ik over het landschap

Wat hebt u beleefd?

Ik was twintig en op een avond zat ik met een koptelefoon op een cassettebandje te beluisteren met muziek van Van Morrison. Terwijl ik luisterde, staarde ik voor me uit naar de valig witte muur, drie meter voor me. Op een gegeven moment zag ik een wit puntje openbarsten. Tegelijkertijd was het alsof ook mijn borstkas openbarstte. Ik voelde de energie vloeien – en dat is zacht uitgedrukt. Het stroomde met geweld, maar het was niet naar, integendeel, er stroomde een intens gevoel van liefde en geluk. Ik werd erdoor bevangen, in bezit genomen.

De hele muur viel weg en er ontvouwde zich een landschap. Vanaf een meter of honderd keek ik toe hoe het landschap onder me door rolde, alsof ik in een helikopter zat. Ik had vaart. Het land was heuvelachtig en groen bebost met weilanden. Vanuit de lucht volgde ik een pad dat dwars door de natuur liep. Er waren geen huizen of mensen.

Het gekke was dat terwijl het landschap zich voor me ontvouwde, gevoelens van verbazing ontbraken – die kwamen pas achteraf. Alles klopte, ik had geen angst, maar was gelukkig en voelde me thuis.

Het visioen heeft acht uur geduurd. Zestien keer heb ik het bandje omgedraaid, voorzichtig, opdat de ervaring niet zou verdwijnen.

Het was geen film, ik was er onderdeel van. Ik kon langzamer en sneller. Ik ging naar de bergen, tot ik voor een grijze wand tot

stilstand kwam. Toen ik een sprankje bezorgdheid voelde, werden ze iets donkerder. Tot mijn verrukking zweefde ik naar boven, eroverheen, en daar ontvouwde zich een merengebied.

Weer uren later zag ik op de weg een kleine oude man staan. Ik daalde af en ging voor hem staan. Zonder woorden zei hij zoiets als 'Ben je bereid de weg te gaan?' Ik dacht na en zei: 'Ja.'

Tot mijn ontsteltenis hoorde ik gerinkel: de brug voor mijn huis ging open, het was ochtend. Het visioen vervaagde en verdween. Ik was uitgeput.

Bent u 'de weg' gegaan?

Ik wist niet welke weg. Eerst ging ik bijna in paniek op zoek naar manieren om de ervaring terug te krijgen. Want de werkelijkheid van het visioen was werkelijker dan de dagelijkse. Ik ben eindeloos naar die muur gaan staren, herhaalde en herhaalde de muziek, probeerde zelfs een keer hallucinogene paddestoelen. Maar ik beleefde niets wat in de verste verte maar in de buurt kwam van het visioen. Later vond ik in poëzie een manier om iets van die ervaring terug te halen.

Ik ben filosofie gaan studeren, op zoek naar een antwoord op de vraag naar 'de weg.' Van Plato leerde ik dat filosofie een weg is, die me in staat stelt mijn visioen steeds weer in een nieuw daglicht te bezien.

Was uw ervaring religieus?

Nu word ik verlegen. Het klinkt een beetje gek. Het was namelijk alsof ik in die ervaring mijn geliefde ontmoet heb. Het gevoel in mijn borstkas, het landschap, het was allemaal samen een grote ontmoeting. Het was niet met een persoon, en toch voelde het als een relatie, een exclusieve relatie zelfs. Met wie of wat weet ik niet, daar ben ik naar op zoek.

Voorheen was ik niet met religie bezig. Mijn vader was dominee, maar ik voelde me niet thuis in de kerk. Hij is vorig jaar overleden, en ik heb me na een zoektocht langs theosofie, rozenkruisers en gnosis aangesloten bij een heel vrijzinnige

gemeente die het zoeken hoog in het vaandel heeft. Maar ik noem me niet christelijk, nog niet.

Enerzijds geloof ik dat ik een opdracht heb, anderzijds moet ik dat voortdurend relativeren. Een religieuze opdracht, dat klinkt me te hoogdravend. Toch word ik geconfronteerd met het gevoel dat ik er een heb. Uiteindelijk maakt het me niet uit of het maar een gevoel is, een spel van chemie en psyche, of dat het meer is. Het heeft mijn leven van een kloppend hart voorzien.

Piet van Middelaar

Piet van Middelaar (64) was geestelijk verzorger. Tegenwoordig is hij beeldhouwer en schilder. Onlangs publiceerde hij het boek Spiritualiteit en zorgverlening.

Eigenlijk wil ik het liefst zwijgen met de Eeuwige

Wat voor een beleving spreekt u aan?

De spirituele beleving van ruimten – van een kerkgebouw, een museum, de rand van het wad bij Pieterburen. In de kerkrimte van het psychiatrisch ziekenhuis waar ik werkte heb ik me altijd thuis gevoeld. Het is een soort ‘wachtruimte’, een plaats waar je je kunt ontledigen, ruimte scheppen om verwachtingsvol en ontvankelijk te zijn voor wat mogelijk is. Het is een plaats waar meer kan gebeuren dan je kunt verwachten.

Die keer op Witte Donderdag bijvoorbeeld, toen we met twintig patiënten in een kring aan tafel zaten. We deelden het brood en lieten de wijn rondgaan. We zongen een lied en ik las het gedeelte van het evangelie dat over het Avondmaal ging. We baden. Ik was tot in mijn ziel geroerd door het besef van verbondenheid met elkaar en de lange traditie, in al onze gebrokenheid. We stonden voor het aanschijn van de Eeuwige, zo voelde ik het.

Een andere keer heb ik met mevrouw Van Beek, die aan kanker leed en een zwaar leven van verwaarlozing, seksueel misbruik en mislukte relaties achter de rug had, de kruiswegstaties gelopen in een Arnhemse kerk. Langzaam, het infuus in de ene hand, mijn hand in de andere. We liepen van statie naar statie, het was ook haar levensverhaal. Identificatiemomenten te over: er had nog iemand anders diep geleden. Het troostte haar en gaf haar hoop –

er is toekomst voor haar, na dit leven. Ze hielp me op een nieuwe wijze te kijken: de beelden kwamen tot leven. Na afloop ben ik tot tranen toe geroerd naar het station gelopen.

Om op een nieuwe manier te kijken, ga ik graag naar musea toe. Zo heb ik eens een kwartier voor een beeld van Giacometti in het Kröller-Müller gestaan. Er gebeurde iets, ik was ontroerd. Waardoor? Dat weet ik niet precies. Ik laat het toe. Pas later komt de reflectie erover op gang.

Een museum of kerk is geen winkel waar je even binnenloopt. Er heerst stilte. Ik treed er binnen, ben er met eerbied en aandacht. De ervaring wordt er intenser van.

Ik heb dit ook eens buiten beleefd. Ik stond bij het wad, iets buiten Pieterburen, helemaal alleen. Ik voelde me opgenomen in een geheel, even was er tijdloosheid. Ik voelde me daar staan – deze man, zoals ik geworden ben, op weg.

Hoe moeilijk vindt u het uw ervaringen te verwoorden?

Ik ben bang voor al te grote woorden. En dat zijn ze al snel. Ze mogen zo groot zijn als kan, maar ze moeten niet los komen te staan van de ervaring. De woorden die ik tot nu toe gebruikt heb, liggen nog binnen mijn emotionaliteit.

Soms gebruik ik een woord en merk ik dat het leeg is geworden. Dan klinkt het te gemakkelijk, sta ik mijn lesje af te draaien. Prachtig vind ik dit gedicht van Van Schagen: ‘Als ik van u moet spreken, doe ik alle mooie woorden weg. Mooie woorden denken alleen maar aan zichzelf. Eigenlijk wil ik liever met u zwijgen.’

Geloofde u altijd al op deze manier of is het gaandeweg veranderd?

Als kind geloofde ik in de Almachtige Bestuurder, later in de bevrijder. Nu noem ik hem de Eeuwige en ook wel de afwezige. Zo heb ik eens een afscheidsritueel gedaan met een patiënt in de kapel van het ziekenhuis. Hij had zijn oma's verloren zonder dat hij afscheid had kunnen nemen. Terwijl we een speciaal voor deze gelegenheid ontworpen ritueel deden, stond ik met mijn rug naar het gebrandschilderde, ronde raam van de barmhartige

Samaritaan. Achteraf zei de therapeute, die de patiënt begeleidde, dat er de hele tijd een duif achter het raam had gezeten. Aan het eind van het ritueel vloog hij weg.

Dat vind ik een mooi beeld. Niet dat ik geloof in een boodschap van een toevallig neergestreken duif. Nee, het was de ontroering van de therapeute die me trof, en dat het achter mijn rug gebeurde zodat ik het niet kon zien.

Erik Kolthof

Erik Kolthof (40) is manager bij een detacheringsbureau, docent businessmagie en docent bij het Instituut voor Energiewerk.

De langsvliegende vogel gaf mij een boodschap

Welk soort beleving spreekt u aan?

De intuïtie dat niets toeval is. Met businessmagie kun je daar op inspelen. Als lijnmanager stond ik aan het hoofd van 20 man die op hun beurt weer leiding gaven aan een mannetje of 120. Deze organisatie kun je vergelijken met een lichaam.

Als ik wilde weten of het lichaam goed functioneerde, tekende ik een poppetje. Dan deed ik de ogen dicht en dacht ik een voor een aan mijn medewerkers en zette ergens een stip.

Op het lichaamsdeel waar de pen belandde, daar kwam de betreffende medewerker het best tot zijn recht – in negen van de tien gevallen klopte het. Aan het eind kon ik goed zien of er nog iets aan de organisatie miste: hart, hoofd of handen.

Nu heb ik een staffunctie, ik werk niet meer direct met personeel maar plan projecten. De vraag is daarbij: wanneer kun je het beste iets nieuws beginnen, zoals een wervingscampagne voor nieuw personeel? Dan houd ik in mijn achterhoofd dat je dat het beste kunt doen in het voorjaar of met wassende maan.

Welke rol speelt toeval in uw leven?

Een paar jaar geleden ben ik achter op een andere auto gereden. Ik zag dat als een signaal: moet ik ergens bij stilstaan? Loop ik mezelf soms voorbij? Die avond heb ik de televisie uitgelaten en heb ik me zitten afvragen: is dit het leven zoals je het wilt? Wat voel ik erbij in mijn lijf? Soms weet je lijf al dingen die je denken

nog niet doorheeft. Zo ben ik eens door mijn rug gegaan, terwijl ik later bedacht dat ik bezig was met zaken die ik liever niet wilde 'tillen'.

Ik kwam eens vijf keer in een maand iemand tegen die ik arrogant vond. Dan denk ik: misschien heeft dit me wat te vertellen, misschien erger ik me eraan omdat ik niet genoeg voor mezelf opkom.

Nu geloof ik niet meer in toeval. Je bent precies op de plek waar je hoort te zijn. Het is een boodschap die je ook vaak hoort in popmuziek, vaak op één nummer van een cd. Die draai ik dan vaker, en in de auto zing ik hardop mee.

Soms gebeuren er dingen waarvan ik niet weet wat ze me te zeggen hebben. Dan zie ik buiten een vogel vliegen, wat in mijn beleving geen bijzondere betekenis heeft. Maar als ik er voor ga zitten, dan valt me vroeg of laat de boodschap te binnen die het langsvliegende vogeltje voor mij heeft.

Hanteert u een denkmodel waarbinnen dit te verklaren is?

Ik hanteer een holistisch model – alles past in elkaar. Niet dat ik alles begrijp. Soms denk ik gewoon: 'Oké, laat ik ervan uitgaan dat het zo werkt en het gewoon zo doen. Laat ik op mijn gevoel afgaan, het gebruiken, kijken of het werkt.'

Het werkt.

Dit is mijn stijl: eerst voelen en pas achteraf redeneren. Alles is te beredeneren, dus daar heb je niet heel erg veel aan. Op het moment dat je je gedachtewereld tot rust kunt brengen, loslaten, uitschakelen, verbind je je met wat ik het hoger Zelf noem, je mag het ook God of wat ook noemen, de meeste religies zeggen eigenlijk hetzelfde.

Iedereen heeft zijn eigen waarheid. Ik probeer zo min mogelijk te oordelen of de ene meer waar is dan de andere. Het zijn allemaal invalshoeken van waaruit je kunt kijken. Door steeds weer anders te kijken, blijf je nieuwe dingen ontdekken.'■

non-matching quote

Ooit ontdekt dat sommige zaken wél bot toeval zijn?

Nee.

Wat levert uw pragmatische geloof u op?

Bewustzijnsverruiming. Vroeger had ik nog angst voor de dood. Het leven eindigde in een zwart niets. Deze overtuiging heb ik losgelaten. Als ik de dood nu eens zou gaan zien als een poort, hoe voelt dat dan? Stukken beter. Tegenwoordig heb ik mijn grafrede in het nachtkastje liggen, met de muziek erbij. Want ik wil niet dat het kommer en kwel wordt.

Kees Wieringa

Kees Wieringa (48) is pianist en componist.

Misschien schrijft God de muziek wel met mij mee

Wat voor een religieuze beleving kent u?

Ik heb religieuze belevingen bij het spelen van muziek. Nu ben ik Schumann aan het instuderen. Als ik hem speel, zit hij helemaal in mijn buik. Ik communiceer echt met hem, tenminste, zo beleef ik het. Hij spreekt mij aan door zijn muziek. Als ik alleen zou luisteren dan zou het alleen maar consumeren zijn. Maar communicatie komt van twee kanten, dus ik beïnvloed ook. Ik ben het die de muziek tot leven wekt. Ik speel zijn noten en dat geeft me een geluksgevoel. Dan raak ik in hogere sferen. Soms is een stuk zo lastig, dat ik het idee krijg dat de componist me zit te pesten. Hij is er natuurlijk niet, maar toch ook weer wel – als ik goed speel. Net als bij een traditionele, religieuze beleving.

Onlangs heb ik een eigen Bach-interpretatie gecomponeerd: Bag. Componeren is een ambacht, maar toen het klonk, klonk er iets wat ik niet verwacht had. Misschien was Bach net als ik helemaal niet zo'n religieus mens, maar zijn muziek was dat wel. Misschien heeft God, zonder dat Bach het doorhad, mee zitten schrijven. En misschien gebeurt dat ook wel met mij. Ik ben niet bewust iets religieus aan het maken, maar het kan wel die uitwerking hebben. Dan gaat het compleet buiten mij om en wordt het spel meer dan het hoorbaar maken van noten.

Bij veel muziek heb je het idee dat er een trein langskomt, een heel mooie trein. Maar het kan religieus worden zodra je je geen buitenstaander meer voelt, maar het gevoel krijgt in die trein te zitten. Ik merk soms bij concerten dat het mensen een religieuze

beleving geeft. Dan komen ze na afloop in tranen naar me toe. Dramatische toestanden. Muziek probeert uit te drukken wat in woorden niet te vatten is, iets abstracts waarvan ik vermoed dat het ook de kern van religie is.

Hebt u wel eens een religieuze beleving gehad in een traditioneel religieuze context?

Ik heb ooit een kerkdienst geleid. Het was een dienst in de vorm van een concert, met '3.14' van John Cage als gebed. Ik zat achter de piano, maar speelde niet, het bleef stil. Ikzelf heb daar niets religieus aan beleefd, maar ik merkte dat er onder de mensen in de kerk wel iets gebeurde. Er was eigenlijk geen verschil met de stilte tijdens een ritueel gebed.

Met alle respect voor de mensen die er wel van houden, zoals mijn moeder, maar ik houd niet van collectieve religiositeit. Wat daaraan bijzonder is kun je ook halen bij je voetbalclub of in je vriendenkring. Het effect dat een gemeenschap op de beleving kan hebben is oké, maar ik wil nergens bij horen.

Ik heb veel gereisd in islamitische landen en ik heb de indruk dat religiositeit zoals ik die wezenlijk vind er nauwelijks aanwezig is. Religie is er heel aards: we houden ons aan de regels, zeuren er verder niet over en gaan onze eigen gang. De beleving van contact is er, denk ik, ver te zoeken. Zo was ik een keer in Indonesië met een moslimfluitist op tournee. Hij hield zich aan de islamitische regels en speelde prachtig. Maar als ik had gezegd dat zijn spel religieus was, zou hij het vast ontkend hebben. Moslims zijn zogenaamd héél religieus, maar volgens mij heb ik religieuzere ervaringen.

Bent u een gelovige?

Ik ben gereformeerd opgevoed, maar ik geloof niet dat er een god bestaat. Vroeger zei ik nog: 'God zit in mezelf', maar ik wil het niet meer zo concreet maken. Dat woord is me gezien zijn geschiedenis te beladen. Dat betekent echter niet dat er geen contact met een metafysische, of hoe je dat ook wilt noemen, wereld te beleven valt. Vooruit, misschien kun je het de ervaring van God noemen.

Zou u religieuzer willen worden?

Het moet vooral niet méér worden. Ik beleef iets religieus tijdens concerten of als ik studeer, wel een paar keer per dag. Het maakt me tot een bevoorrecht mens en het is genoeg zo.

Ik wil er af en toe aan ruiken, maar het moet niet domineren. Ik wil zelf de teugels in handen hebben. Weliswaar heb ik soms het idee dat de religieuze beleving opkomt zodra ik zelf juist niet aan het roer ben, maar toch ben ikzelf altijd de voedingsbodem. Het teugelloze als voorwaarde van religieuze beleving moeten we niet overdrijven.

Fred van Gunst

Fred van Gunst (51) is bedrijfspsycholoog. Hij werkte als subsidiespecialist en sociaalwetenschappelijk onderzoeker, onder andere bij de Europese Commissie.

Ik donderde van grote hoogte naar beneden

Wat hebt u meegemaakt?

De eerste keer dat ik in de grote tempel van Sai Baba kwam en te midden van duizenden anderen de goeroe zag zitten, voelde ik een wilde energie door me heen stromen. Ik kreeg de indruk dat hij mee aankeek, tot tweemaal toe. Bij het eten 's avond vroegen vrienden me of ik hem ook tot me had horen spreken, en inderdaad had ik welbeschouwd enkele boodschappen ontvangen: 'welkom' en 'zullen we gaan samenwerken?'

Spiritualiteit was tot dan toe alleen een soort hobby geweest, maar nu werd het menens. De stem was er met regelmaat, en dat was soms heel handig – hoefde ik niet uren in de hitte te staan wachten om Sai Baba's voeten te mogen aanraken, ik had immers al steeds persoonlijk contact met hem. Ik heb tal van bijzondere ervaringen met hem gehad. Ik had het gevoel dat ik tot grote spirituele hoogten gestegen was.

Totdat Sai Baba's stem me een keer een verkeerd advies gaf. Hij wilde dat ik oud zeer oprakelde – wat precies zeg ik liever niet. Hierdoor kwam ik in een negatieve spiraal terecht. Mijn wezen of aura of hoe je het ook wilt noemen, klapte helemaal in elkaar. Mijn energie lekte weg, ik voelde me onbeschrijfelijk rot.

Vanaf de grote hoogte waar Sai Baba me naar had gevoerd, donderde ik naar beneden. Zijn stem in mij stelde dat hij niet verantwoordelijk was voor het ongeluk, en verdween.

U had toch ook kritischer kunnen zijn over Sai Baba en zijn vermeende stem in u?

Ik heb nooit getwijfeld aan die stem. Voordat ik hem ontmoette, hoorde ik dat nooit. Ik nam wat hij leerde serieus. Een goeroe staat tussen jou en God, en heeft zicht op spirituele werelden waartoe jij zelf geen toegang toe hebt, leerde hij. Wat uit die hogere werelden komt is goed, dacht ik. Het is toen niet in me opgekomen dat Sai Baba misschien geen goede bedoelingen zou kunnen hebben. Dankzij hem maakte ik immers grote vorderingen op het spirituele pad, dat kon ik voelen.

Zijn colleges mogen rotzooi zijn, had ik na verloop van tijd geoordeeld – ik wist bijvoorbeeld ook wel dat het miniboekje over een in Oost-Europa gevonden bijbel die de échte zou zijn, flauwekul was. Maar ik dacht dat hij zulke zaken bedoelde voor simpele Indiërs. Wat hij predikt doet er niet toe, besloot ik, maar de stem die in mij klinkt grenst aan het briljante en de energie die hij geeft is oké. Dankzij hem zat ik in hogere sferen.

Als je normaal in de maatschappij staat, zul je nooit zo hard vallen als ik gevallen ben. Maar ik was naar India afgereisd en had werk gemaakt van het spirituele pad. Ik was door Sai Baba overschaduwd, stond zoals zovelen permanent onder zijn invloed. Hoe kan het anders gebeuren dat mensen zich laten gebruiken – bij Sai Baba ook seksueel – en toch bij hem blijven?

Ik was op zoek naar het hogere, natuurlijk omdat ik een duwtje had gehad, iets naars had meegemaakt, net als al die anderen die spirituele verlichting zoeken. Misschien ben ik inderdaad ietsje te goed van vertrouwen geweest. Maar dat is eerder een teken van spirituele ontwikkeling dan van gebrek. Ik zal wel een oude ziel zijn, geen jonge, die nog op materialistisch gewin is gericht.

Wat hebt u van deze ervaring geleerd?

Het was een zware weg om er weer bovenop te krabbelen, iets wat niet iedereen lukt. Sommige mensen die hetzelfde met Sai Baba hebben meegemaakt pleegden zelfmoord. Aanvankelijk was ik heel negatief. De genezers bij wie ik na mijn crash hulp heb

gezocht, hebben de opgehoopte djinns, kwade geesten, die ze in mijn aura konden zien, verwijderd.

U gelooft dat?

Je moet het niet te rationeel bekijken, ik kon het voelen. Ik had baat bij hun behandeling en ze gaven deze verklaring. Waarschijnlijk zijn zulke integere en bescheiden genezers heel oude zielen, dus dan neem ik dat aan.

Berthilde van der Zwaag

Berthilde van der Zwaag (52) studeert theologie aan de Vrije Universiteit en is kerkelijk werker in een PKN-kerk te Eindhoven.

Ik zag hem met eigen ogen voor mij staan

Wat hebt u meegemaakt?

Het was 1973 en de film *Jesus Christ Superstar* draaide met groot succes in de bioscopen. Maar in het orthodox-gereformeerde milieu in Drenthe waar ik opgroeide, was bioscoopbezoek zondig; zeker als er een Jezusfiguur werd uitgebeeld.

Toch was ik erg nieuwsgierig. Ik woonde net zelfstandig en zei tegen mezelf dat ik het moest gaan onderzoeken.

Ter voorbereiding begon ik het lijdensverhaal te lezen, voor het eerst als doorlopend verhaal. Het greep me aan, ik huilde. Ik had altijd al met Jezus geleefd, maar zo sterk had zijn lijden me nog niet geraakt.

Terwijl ik op mijn bed zat te huilen om zijn intense lijden was Christus er plotseling. Ik zag hem met eigen ogen voor mij staan. Hij had een doorschijnend lichaam als van licht. Gek genoeg vond ik het helemaal niet raar. Ik stak mijn hand uit, die hij vastpakte. Toen was hij verdwenen.

Daarna ben ik naar de film gegaan waarin ik hem zag lopen als mens: prachtig.

Had de verschijning van Christus een boodschap voor u?

Op het moment zelf eigenlijk nog niet. Toen was het alleen het geschenk van intense troost.

Hoe heeft deze ervaring doorgewerkt?

Jarenlang was de herinnering wel ergens in mijn achterhoofd, maar een duidelijke rol speelde die niet. Ik trouwde en kreeg vier kinderen, en dat nam me helemaal in beslag. Wel heeft de ontmoeting me bevestigd in de koers die ik toen aarzelend in ben geslagen. Ik ben steeds meer losgekomen van het orthodoxe geloof, waarin regels en dwang belangrijk zijn; heb mijn eigen weg gezocht, vanuit mijn hart.

Maar vanaf toen was ik me nog meer dan ervoor bewust dat Christus in onze werkelijkheid aanwezig is. Dat voel ik elke dag. Ik heb het gevoel voor Gods aangezicht te leven, beleef een troostende nabijheid bij het lezen van Bijbelwoorden, bij het zingen, en in ontmoetingen. In pastorale contacten voel ik me omringd door een heiligheid, alsof God aanwezig is.

Angst voor de dood ken ik niet. Dood is geen einde, er volgt een vereniging – met wat weet ik niet. Met die verschijning is er een zekere godskennis in me gelegd, waardoor ik geloofszaken gewoon begrijpen kan. Ik leef met een grote zekerheid. Door die ontmoetingservaring heb ik heel veel van God begrepen, van zijn liefde, wie Jezus is, wat de opstanding betekent.

Het verbaast me altijd weer dat mensen zo bezig zijn met vragen naar de feiten van de opstanding. Zulke vragen verhinderen het contact met het gebeuren zelf. Door te vragen, blijf je buitenstaander.

Waarom bent u een wetenschappelijke opleiding theologie gaan doen, waarbij vragenstellen van groot belang is?

Ik ben theologie gaan studeren toen de herinnering aan de ontmoeting met Christus opnieuw werd gewekt. Ik ontmoette iemand die iets uitstraalde wat ik ook bij Jezus had gezien; een grote mildheid. Ik wilde zoeken naar een wetenschappelijke onderbouwing van mijn intuïtieve geloof. Nu zit ik aan mijn eindschrijft, waarvoor ik mensen zoek die net als ik een 'Christuservaring' hebben gehad.

Aan welke criteria moet zo'n ervaring voldoen om waardevol te zijn?

Ik ga ervan uit dat mijn ervaring niet tegenstrijdig hoeft te zijn met het verstand. Al is niet te bewijzen dat ik echt Christus heb ontmoet, bewijzen dat ik hem niet ontmoet heb is evenmin mogelijk. Ik wil mensen met mijn studie een hart onder de riem steken. Je hoeft je er niet voor te schamen: integendeel.

Jan-Gerd Heetderks

Jan-Gerd Heetderks (49) is gemeentepredikant in Oosterhout en preses van de Protestantse Kerk in Nederland.

Ik voel hoop omdat ik een lied zing

Wat hebt u beleefd?

De hoop dat onrecht en lijden niet het laatste woord zullen hebben. Het sterkst voel ik dat bij het lied van Huub Oosterhuis *De steppe zal bloeien*, ter afsluiting van de nachtelijke paaswake:

De dode zal leven.
De dode zal horen: nu leven.
Ten einde gegaan
en onder stenen bedolven:
dode, dode, sta op,
het licht van de morgen.
Een hand zal ons wenken,
een stem zal ons roepen: Ik open
hemel en aarde en afgrond
en wij zullen horen
en wij zullen opstaan
en lachen en juichen en leven.

Dit lied was voor mij altijd de climax van de drie dagen die uitmonden in Pasen. Pasen is voor mij het hoogtepunt. Zonder Pasen was de hoop er niet en zou het christelijke geloof er ook niet zijn. Tot een paar jaar geleden zongen we dit lied elke Pasen in onze kerk in Oosterhout, protestanten samen met katholieken, de gemeente en de cantorij.

Door de jaren heen kreeg Oosterhuis' bewerking van Jesaja 35 meer betekenis voor mij, mijn geliefden en gemeenteleden.

We zongen het op de begrafenis van mijn vrouw. Het verwoordde de hoop dat de dood niet het laatste woord heeft. Huilen wordt lachen. De dode zal leven. Daarbij gaat het niet alleen om het leven na de dood maar ook om de herschepping: de tranen mogen gedroogd, de mensen komen tot hun recht, uiteindelijk.

Wat is deze hoop meer dan een goed gevoel?

Als je hoopt op een nieuwe hemel en aarde, dan ga je niet zitten afwachten. Dan denk je: als we morgen alles met elkaar delen, waarom zouden we er dan niet nu al mee beginnen. Als we morgen niet meer in onrecht samen zullen leven, waarom het dan niet nu al proberen.

Hoop als truc?

Natuurlijk. Dat kun je van elke hoop zeggen. De hoop dat iemand van je houdt, bijvoorbeeld. Misschien houd je jezelf voor de gek. Maar je kunt ook zeggen: ik voel hoop, omdat ik een lied zing en iets herken en er iets reëls weerklinkt. Selffulfilling prophecy? Helder. Opium? Zou kunnen. Het is goed je die mogelijkheid te realiseren: roep ik maar wat om mijn hopeloosheid niet te hoeven zien? Maar met zulke gedachten kom je niet ver. Hoop ontstaat door belofte. Ik heb een religieuze praktijk nodig om de belofte steeds te herontdekken en zo verder te komen met het leven.

Hoe cultiveert u religieuze beleving, zoals de hoop?

Gewoonten zijn nodig om beleving op te bouwen. Het is niet nodig dat je steeds iets bijzonders ervaart. Het is met geloof net als met je echtgenoot en met vrienden: vaak is het gewoontjes, slechts zo nu en dan word je geraakt. Niet het uitzonderlijke maakt het waardevol. Al gaat ook daar iets bijzonders van uit.

Als preses treed ik vaak buiten de gewone paden en zo leer ik nieuwe religieuze belevingen kennen. Zoals de Afrikaanse

beleving, waar geloof sterk lichamelijk wordt gevierd. In Ghana gaat men dansend door de kerk. Kijkend door Afrikaanse ogen heb ik de Bijbel op een andere, niet-academische manier leren kennen.

Ook dicht bij huis heb ik bijzondere ervaringen gehad met mensen die sterk gericht zijn op de belijdenis en zingen op hele noten. Hun trouw en liefde aan God raakt me elke keer weer. Bij sociaalverantwoordelijke gelovigen laat ik me meeslepen in hun woede over uitbuiting en vrouwenhandel.

Theo Brinkel

Theo Brinkel (48) is lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Hij promoveerde aan de Universiteit van Tilburg op het dilemma tussen staatsvorming en minderheidsrechten in Zuid-Afrika.

Even lijken de dingen zoals ze bedoeld zijn

Wat hebt u beleefd?

Het was zes uur in de ochtend. Er hing nog nevel over het land. Geleidelijk kwam de zon op. Aan deze ochtend van 27 april 1994 was een spannende periode voorafgegaan. Er waren zware conflicten uitgevochten, met politieke moorden en autobommen. Als waarnemer bij de eerste democratische verkiezingen in Zuid-Afrika reed ik de zwarte township Mbkwini in de Westkaap binnen. Naarmate het lichter werd, zag ik lange rijen mensen staan wachten op het moment dat zij voor het eerst in hun leven hun stem mochten uitbrengen.

De sfeer was vreedzaam, feestelijk, gaf me een gevoel van bevrijding. Het was een ontspannen dag. Je mag dat gerust een wonder noemen. Eindelijk konden mensen hun burgerschap vieren. Het was een bijna sacramentele gebeurtenis. Er waren allerlei handelingen: wapens inleveren, stempel, formulier, stemhokje binnengaan. Het stemmen symboliseerde de erkenning van de menselijke waardigheid.

Ik moest denken aan het Bijbelverhaal van 'De verheerlijking op de berg' – in de nieuwe vertaling 'De stem uit de hemel' genoemd. Jezus verscheen daar met Mozes en Elia en een stem klonk: 'Dit is mijn geliefde zoon, luister naar hem.' Petrus wilde er zelfs zijn tent neerzetten. Even lijken de dingen zoals ze eigenlijk bedoeld zijn, maar het moment vasthouden, gaat niet. We moeten

weer de berg af, het gewone leven in. De armoede in Zuid-Afrika bleef, de criminaliteit nam toe.

Feestelijke verkiezingen, zonsopgang, denken aan een Bijbelverhaal: waarom was dit volgens u een religieuze beleving?

Het religieuze zat hem in de sfeer. Het zat in de beleving van de zonsopkomst, waarbij ik meteen aan de advent denk – ‘Nu daagt het in het oosten’. En in het radicaal andere perspectief dat op die dag zichtbaar werd: vrede na al het geweld. De voorhang van de ark die plotseling weggetrokken werd.

Dat soms de bedoeling van God zichtbaar wordt, is het wezen van mijn geloof. Als ik die bedoeling zie, zoals toen in Zuid-Afrika, voel ik dat als een geschenk. En ook als een opdracht, een inspiratiebron.

De bedoeling van God wordt zichtbaar door het gedrag van mensen. Maar op het moment dat het ook echt gebeurt, zoals bij die verkiezingen, doet Hij er een schepje bovenop, is er iets extra's. Dan voel je de kracht van de gebeurtenis, ook in het opkomen van de zon.

In Zuid-Afrika zijn er velen die deze religieuze ervaring met mij deelden. De volgende ochtend hebben we in de kathedraal van Kaapstad onder leiding van aartsbisschop Tutu een viering gehouden om God te danken. Hoe anders is het om met onderdrukten de Bijbel te lezen. Dan krijgt het een scherpheid die het in Nederland niet heeft.

Hebt u als christelijke politicus een goddelijke missie?

De Bijbel is mijn inspiratie, houdt mij bij de les, vraagt mijn voortdurende inzet, zegt mij dat ook het doen van kleine stappen zin heeft. Als ik zie hoe mensen in politiek en kerk elkaar te hulp komen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking – daar ben ik voor mijn partij woordvoerder van – dan denk ik: zo is het bedoeld.’■

non-matching quote

Is juist de politiek niet vaak een oorlog waarin je als politicus wel mee móét gaan?

Ik wil niet over anderen spreken. Voor mij is het perspectief van de Bijbel belangrijk om me gericht te houden op waarden als vrede, gerechtigheid en solidariteit. Politiek is voor mij niet vies, als het nodig is, laat ik me graag corrigeren.

Simone Kuiter

Simone Kuiter (31) was kandidaatlijsttrekker voor D66.

Ik leer van het collectieve bewustzijnsveld

Wat hebt u beleefd?

Op zondagmiddag 14 september 2003 had ik met mijn toenmalige partner een housewarmingparty georganiseerd. Vooraf liep ik de tuin in en keek ik naar de lucht. Toen werd ik overvallen door een intens gevoel. Mijn bewustzijn was in een klap geopend. Opeens had ik zicht op een andere wereld, alsof ik in de eeuwigheid terecht was gekomen. Ik wist dat mijn leven vanaf dat moment totaal anders zou verlopen.

Was u ervoor ook al met religie bezig?

Helemaal niet. Ik ben niet religieus opgevoed en ik had altijd veel moeite met het idee dat er een God bestond. Ik wilde carrière maken, meer geld verdienen, een mooi huis en een kindje.

Eigenlijk heb ik me de eerste 29 jaar nooit echt thuis gevoeld in het leven. Ik was toeschouwer, zag en hoorde van alles, maar kon er niks mee, had geen contact. Ik was altijd bang voor de dood, had vliegangst en was bang dat mijn vader, die een hartinfarct achter de rug had, zou overlijden. Als ik 's avond wilde inslapen, voelde het alsof ik uit mijn lichaam ging treden. In het begin heb ik doodsangsten uitgestaan. Tot een tante me aanraade me eraan over te geven. Het bleek pure gelukzaligheid, en de angst verdween.

Ter ere van mijn verjaardag, een maand voor die dag in 2003, had ik via internet min of meer willekeurig twee boeken besteld: het door een medium doorgegeven boek *Groeien naar spiritueel*

inzicht, en het boek De religie van de ziel. Achteraf denk ik dat het voortkwam uit inspiratie van de Geest die me in actie wilde laten komen.

Hoe heeft uw ervaring uw leven veranderd?

Ik ben actief geworden voor D66 Amsterdam en heb FLAG opgericht, een initiatief dat mensen helpt hun maatschappelijke dromen te verwezenlijken. Ik ben weggegaan bij het telecombedrijf waar ik werkte. Voortaan wil ik me alleen nog belangeloos voor het geheel inzetten.

Bang voor de dood ben ik niet meer. De dood is slechts een overgang naar een ander bewustzijn. Ik voel voortdurend de aanwezigheid van mensen die al zijn overgegaan.

Ik ben daardoor ook niet meer bang voor de dood van mijn vader. Hij is gezonder dan ooit. Het lijkt erop dat er ook iets aan hem veranderd is doordat ik mijn overtuigingen heb veranderd – niet dat ik dit al met hem heb besproken, daar staat hij niet erg voor open.

In het begin vonden mijn vrienden mijn verandering wel leuk, ook omdat ze dachten dat het wel over zou gaan. Anderhalf jaar lang heb ik iedere dag gehuild om de verwijdering die het met hen bracht.

De ervaring van eeuwigheid is bij me gebleven. Ik verkeer fulltime in het eeuwige leven. Alles heeft betekenis gekregen, spreekt me aan, geeft informatie. Als ik met mensen spreek, komen er beelden mee over hun toekomst, in een historische omgeving komt er informatie tot me uit het verleden. Zelfs dieren en planten geven me informatie. Alsof ze me levenslessen geven.

Wat voor levenslessen?

Zo binnen, zo buiten. Laatst zag ik op tv dat mensen in Kenia op de rand van de dood verkeerden doordat ze geen water hadden. Dat is heel verdrietig, maar tegelijkertijd kan ik daar nu niets aan veranderen. We moeten ons overgeven aan de spirituele orde, dus probeer ik vrede te hebben met de situatie. Veranderingen kun je

niet afdwingen door heel hard iets te willen. Wel kun je proberen praktische hulp te bieden. Door de situatie tegelijkertijd volledig te accepteren overstijgt je haar en houdt ze op te bestaan.

Zo is het ook met oorlog. Oorlogen hebben de functie om ons mensen op de knieën te krijgen, ze zijn bedoeld als les om in bewustzijn te kunnen groeien. Met deze redenering kun je alleen vrede hebben als je gelooft dat het leven nooit ophoudt en dat het lijden de Geest bevrijdt van het beperkte leven. Zodra er vrede is van binnen, ontstaat de vrede ook buiten ons. Als maar twee tot vier procent van de bevolking een hoger bewustzijn bereikt, trekken zij de rest van de bevolking mee en zullen er grote veranderingen plaatsvinden.

Mijn bewustzijn is op 14 september 2003 geopend voor het collectieve bewustzijnsveld waarin alle informatie uit verleden, heden en toekomst zit. Ik kan dingen daardoor goed aanvoelen. Dat is iets anders dan precies voorspellen. Toen ik Boris Dittrich een paar jaar geleden tijdens een partijbijeenkomst op het podium zag staan, wist ik: hé, dat ga ik ook doen. Maar of ik morgen tot lijsttrekker van D66 word gekozen, weet ik nog niet.

Daniëlla Veenstra

Daniëlla Veenstra (35) is afdelingsassistent bij De Hoop in Dordrecht.

Zijn stem knalde mijn hart binnen

Wat hebt u beleefd?

Toen ik hoorde dat het thema van de trainingsdag op zaterdag 4 februari van dit jaar ‘Het vaderhart van God’ zou zijn, moest ik een traantje wegpinken. Mijn vader is namelijk op deze datum overleden. Ik was nog geen anderhalf toen hij overleed. Wij woonden in Aalsmeer, het dorp waar ik ben geboren. Na de dood van mijn vader zijn mijn moeder, mijn pasgeboren zusje en ik naar het Noorden verhuisd. Het woord ‘vader’ viel me vaak zwaar. Ik merk dat ik vaak mijn vader mis, vooral wanneer ik jonge kinderen zie die leuke dingen met hun vader doen. Of wanneer mensen liefdevolle dingen zeggen over hun vader.

De volgende dag voelde ik me al beter. Ik had geen triest of onbestemd gevoel meer. De dag lachte me toe. Toen bleek dat er een spreker uit Aalsmeer op de trainingsdag zou komen, vond ik dat wel héél bijzonder – mijn Aalsmeer.

Veel van wat de spreker vertelde over verwrongen vaderbeelden klonk mij bekend in de oren. Ik begon te beseffen dat God een Vader is die je niet verlaat en altijd voor je klaarstaat en je helpt. God wil niet dat ik treur en pijn voel. Er kwam een gevoel van dankbaarheid over me heen. Lachend zat ik te bidden, zo blij was ik met dit besef.

Na het bidden gingen we met zijn allen in een kring staan. Freddy, een van de leiders, wilde iedereen iets ter bemoediging meegeven naar huis. Hij kwam naar me toe lopen en gaf me een

roos. Hij zei erbij: 'Deze roos krijg je van je Vader.' Toen moest ik huilen. Mijn vader was namelijk rozenkweker.

Was er een boodschap?

De boodschap was denk ik dat God de Vader altijd aanwezig is, met een knipoog naar mijn eigen vader. God wilde de pijn over mijn overleden vader verzachten. Terwijl ik mijn overleden vader heel erg mis, zei God me: 'Ik ben een levende Vader.' Het geluksgevoel dat ik daar van kreeg is niet meer weggegaan. Ik was genezen van mijn 'vaderwonden'.

Heeft het uw dagelijks leven veranderd?

Jawel, maar niet alleen door 4 februari. Er is nóg iets gebeurd, in oktober vorig jaar. Iets waarbij toeval geen rol speelde, en wat voor de buitenwereld ook niet zo'n spectaculair verhaal was. Tijdens een workshop voor leiders in het jeugdwerk bij mijn gemeente deden we een oefening 'Wandelen met God'. Terwijl je heen en weer liep moest je je afvragen of er iets tussen jou en God in staat dat de relatie met hem kan verstoren. Ik vroeg: waarom heeft mijn vader me verlaten? Plots klonk er een stem die zei: 'Ik heb je niet verlaten.' Het kwam niet uit mijn hoofd, maar knalde mijn hart binnen. Eigenlijk lag hier het keerpunt in mijn leven.

Ervoor was ik wel kerkelijk, maar ik had geen relatie met God en Jezus, had nooit iets op dat gebied beleefd. Nu wel. Ik ben bij Jeugd met een Opdracht een discipelschapstraining gaan doen. Daar leer je 'uitstappen in je geloof' uit je veilige gecontroleerde leventje te stappen en je open te stellen voor God, zodat de Heilige Geest zijn werk kan doen.

Inmiddels heb ik mijn baan bij een callcenter opgezegd en ben ik samen met mijn man van Assen naar Dordrecht verhuisd om in dienst van God met verslaafden te werken. Ik maak schoon en doe de administratie. Dat verdient veel minder dan bij het callcenter, maar dat is niet erg. Ik probeer zo een discipel van God te zijn. Dat kan nog veel radicaler, maar zo ver ben ik nog niet. Ik houd nog vast aan hele aardse dingen. Maar ik ben er nog in aan het groeien.

Nu is God altijd bij me, dat voel ik. Als hij zou wegvallen, wat zou ik Hem dan missen! Maar dat zal niet gebeuren, daar ben ik zelf ook nog bij.

Marijke Vijfhuizen

Marijke Vijfhuizen (53) is beeldend kunstenaar.

Die verontrusting heb ik geprobeerd in beeld te vangen

Welke beleving probeert u met uw beelden van 'De drie kinderen van Fatima' op te roepen?

Toen ik een reis maakte door Noord-Spanje en Portugal kwam ik een foldertje tegen met daarop een fotootje van de heilige maagd Maria. Je zag het beeld vanaf de rug, te midden van duizenden mensen met kaarsjes in de hand. Wat een theater. Eronder stond een foto met daarop drie kinderen. De foto is in 1917 met tegenlicht genomen, vlak nadat ze Maria hadden zien verschijnen. Ze kijken alle drie verschrikkelijk verontrust.

Die verontrusting grijpt me beet. Wat is er met die kinderen gebeurd? Ze kijken helemaal niet blij. Ze zouden een boodschap hebben gekregen over het einde der tijden, die ze geheim moesten houden. Of hebben ze hun belevenis eerst aan papa en mama verteld, toen aan meneer pastoor en is vervolgens de hele wereld over hen heen gevallen? Ook dat is beangstigend. Zeker als het niet helemaal waar was. Zeker als ze, eenmaal dit pad ingeslagen, het wel moesten volhouden om niet ontmaskerd te worden als leugenaars. Die verontrusting heb ik geprobeerd in beelden te vangen, om ze zo als spiegel te kunnen voorhouden.

Ik heb zelf ook drie kinderen, ook twee meisjes en een jongen. Ze verkennen iets, gaan iets bijzonders doen, en vervolgens gebeurt er iets waarover ze geen controle meer hebben. Ook bij hen zie ik ontvankelijkheid en kwetsbaarheid. Je hele leven kan

plotseling 180 graden draaien, je probeert vooruit te kijken, maar je hebt het niet in de hand. Heel verontrustend.

U hebt een beeldengroep gemaakt met de titel 'Eeuwigheid verveelt me'. Volgens het verhaal keken de drie kinderen van Fatima even in de eeuwigheid. Keken de drie volgens u de verontrustende verveling in?

De figuren die ik maak doen meestal niks, de handen hebben ze naast het lijf of in de zakken. Ik probeer elke keer weer het punt te vinden dat mensen stilstaan en denken: wat ga ik doen. Ik zoek het punt waarin de actie-reactieketen even wordt doorbroken.

Zo'n moment kan bij mij erg lang duren, bijna een eeuwigheid. Ik kan namelijk moeilijk keuzes maken. Op mijn atelier kan ik uitgebreid stilstaan bij iets wat ik aan het maken ben. Ik weet het nog niet, het ligt nog open. Dat is het allerleukste wat er is. Maar er komt altijd een einde aan dat moment.

Ik heb in mijn leven allerlei keuzes gemaakt – trouwen, kinderen – en het aantal mogelijkheden neemt met de jaren af. Hoewel ik ben gegroeid, gemakkelijker geworden ben en meer aankan, word ik ook steeds minder vrij. Heel verontrustend. Wekelijks vraag ik me dan ook af wat de zin van het leven, van mijn werk en van ons is.

De beelden staan op een tentoonstelling die u 'Wachten op een wonder' hebt genoemd. Hebt u er weleens een meegemaakt?

Met dat wachten wil ik uitdrukken dat je het erom gaat je open te stellen, helemaal stil te staan. Dat je dan misschien een wonder overkomt. Soms haal ik iets uit mezelf, ontstaat er iets dat niet van mijzelf lijkt te komen, heel wonderlijk en het allerleukste wat er is. Maar ik wacht nog steeds op een écht wonder, iets wat helemaal buiten mij zelf om gebeurt.

Ik ben niet gelovig opgevoed maar er moet toch iets zijn. Een heel enkele keer, als er iets verschrikkelijks gebeurd was, zoals naasten die plotseling kanker bleken te hebben waar geen houden aan was, heb ik gebeden. Dan keek ik uit het raam naar de lucht en smeeke om een teken of ingrijpen. Maar naar de lucht kun je

niet al te lang blijven kijken. Dat is ondraaglijk. Wie naar de lucht kijkt, móét daarna wel weer naar zichzelf kijken.

Het effect is dat je de dingen gaat accepteren zoals ze gebeuren. Het verontrustende gaat er zo vanzelf een beetje af.

Bauke Regnerus

Bauke Regnerus (22) is vierdejaars hbo-student in Leeuwarden, studierichting communicatie en multimedia.

Er verschenen overal oogjes in het gras

Wat hebt u meegemaakt?

Een maand geleden heb ik paddo's gebruikt. Met een paar vrienden zijn we in de natuur gaan zitten, op het grasveld in de grote tuin achter ons huis. Na een uur gingen de psychedelische paddenstoeltjes werken. Ik keek naar het hoge gras dat door de wind heen en weer golfde, en er kwamen allemaal patronen in. Er verschenen overal oogjes in het gras. Ze keken heel open. Alsof ze zeiden: 'Kom er maar bij...'

Ik ging onder een boom liggen, en ik bleef heel lang omhoog kijken. Deze boom, die ik al heel lang kende, maar waarbij ik nooit werkelijk had stilgestaan, kreeg een heel eigen karakter voor me – wijs en mysterieus, maar ook open.

Ik keek de bladermassa in en ik kreeg het gevoel dat de bladeren allemaal afzonderlijke persoonlijkheidjes waren en dat ze me welkom heetten. Ik voelde me aangesproken; het was alsof de boom mij begreep en ik die boom begreep. Alsof de boodschap was: welkom, kijk maar in het systeem.

Had het gras écht oogjes, en de boom een persoonlijkheid, of was het projectie? Keek u door een even openstaande deur een diepere werkelijkheid in, of had u alleen een gekleurde bril op?

Die oogjes waren een hallucinatie. Aan het begin van een trip zijn die vaak erg heftig. Maar gaandeweg wen je eraan en komt er ruimte voor reflectie. Ik besepte dat die oogjes me iets uiterst

reëls lieten zien. Ogen zijn een sprekend beeld van leven en levenskracht. Het was projectie die vorm gaf aan iets anders, iets diepers, iets waars. Projecties zijn dus niet waardeloos.

Vergelijk het met een softwarepakket dat je draait op je computer. Wat je ziet op het scherm is maar buitenkant.

Erachter zit een heel systeem van eentjes en nulletjes. Dat systeem is uiterst reëel en voorwaarde voor het werken van je computer. Maar normaal gesproken beseft je dat niet wanneer je naar het scherm kijkt.

Was de ervaring vervreemdend?

Heel vervreemdend. Je laat alles los wat je bent in het gewone leven. Ik was Bauke Regnerus uit Drachten niet meer. Ik was een stukje vormloos leven in de kosmos, hobby's en dergelijke had ik niet meer. Die had Bauke, en die stond nu ver van mij af. Maar ik werd er niet bang van, dacht alleen: wat gebeurt er nou?

Tegelijkertijd was de ervaring helemaal niet vervreemdend. Toen onze kat kwam langsgelopen, had ik het gevoel dat we op één lijn zaten. Normaal behoren we tot twee verschillende werelden: zij tot het natuurrijk, ik tot de mensenwereld, die min of meer buiten het dierenrijk is komen te staan. De kat zit daar nog helemaal in, ook al leeft zij ook in de wereld van de mensen. Nu besepte ik onze overeenkomstige basis in het systeem van de natuur.

Vindt u hier iets religieus aan?

Ik voelde me nietig, een onbelangrijk schakeltje, dat er evengoed niet kan zijn. Tegelijkertijd heb ik ervaren dat er meer is, waar ik onderdeel van ben, en waarmee ik verbonden en één ben. Hoeveel meer, weet ik niet, maar wel veel meer dan ik kon bevroeden.

Hierdoor ben ik aan het veranderen. Vroeger was ik heel erg bang voor de dood. O ja, dacht ik vaak, straks houdt het op, en is er vast helemaal niks.

Nu kan ik het leven iets beter relativieren. Alles gaat eeuwig door, alles leeft, altijd. Tot en met de stenen toe, op hun manier.

Ook de ervaringen die ik heb, zijn misschien wel ervaringen in een eeuwig doorgaande reeks. Ik ben in het gevoel gesterkt dat er na dit leven meer is, en ook ervoor.

Het klinkt misschien wat vaag, maar het is ook razend moeilijk onder woorden te brengen wat er op dit gebied gebeurt. Toen ik met mijn vrienden op het gras zat, deden we eerst nog moeite elkaar duidelijk te maken wat we beleefden. Tot een van ons zei: laten we er maar mee stoppen. Praten is niet nodig, we beleven immers allemaal hetzelfde onuitsprekelijke.

Inge Boulonois

Inge Boulonois (60) is beeldend kunstenaar, studeerde kunstpsychologie en is sinds kort dichter.

Ik weet dat God mij al die tijd heeft gezocht

Wat hebt u meegemaakt?

Ik was een jaar of zes. Ik lag in bed en het was donker, maar ik sliep niet. Langzaam leek er in mijn kamer een licht aan te gaan. Ik opende mijn ogen om te kijken of mijn vader of moeder misschien was binnengekomen, maar ik ontdekte dat het licht in mijzelf was. Het was een intens warm en vredig gevoel. Toen ik het de volgende dag aan mijn moeder vertelde, zei ze daar helemaal niets op. Wij waren thuis atheïstisch. Gelovigen vonden we een beetje naïef en raar. Zo heb ik er zelf ook altijd naar gekeken.

Toch is die ervaring altijd bij me gebleven. Op de kunstacademie begon ik grote doeken te schilderen vol licht en stilte, en soms voelde ik spontaan een diepe vrede in mij opkomen. Tijdens een weekend transcendente meditatie kwam een keer de ervaring van licht terug.

In een poging mijn ervaringen te begrijpen, ben ik psychologie gaan studeren. Maar in de studieboeken ben ik die ervaring nooit tegengekomen. Ik was en bleef een zoekende 'ietsiste'. Maar zolang je alleen maar 'iets' zoekt, kun je God blijven passeren.

Wat heeft van u een godgelovige gemaakt?

Een jaar of zes geleden begon ik met mijn tweede man, die musicus is bij cantatediensten in de Westerkerk in Amsterdam, mee te gaan naar diensten om van de muziek te genieten. Tijdens die diensten voelde ik me zo diep geraakt, opgetild, of hoe je het ook kunt

zeggen, dat ik ook in mijn eigen dorp kerkdiensten ben gaan bezoeken, eerst hervormde, later ook katholieke.

Een van de eerste keren dat ik naar een katholieke mis toe ging, zat ik op zaterdagavond, een kwartier voor aanvang, in een nagenoeg lege kerk toen ik me plotseling opgenomen voelde in een zee van liefde. En ik hoorde een galmende stem zeggen: 'Wees stil en weet dat ik God ben.'

Ik was nog weken in een roes. En ik was enigszins van streek omdat ik jarenlang zonder God en zijn gebod had geleefd. Ik ga hier geen openbare biecht van maken. Ik rookte bijvoorbeeld, en stoppen wilde ondanks alle kauwgom, pleisters en acupunctuur maar niet lukken. Eigenlijk was roken iets wat bij mijn zoeken paste. Ik had altijd iets onvervulds in me, en iets egocentrisch. Rokend kon ik diep en rustig ademhalen, iets wat ik in het gewone leven niet kon.

Ik heb de pastoor van die kerk gebeld en hem gezegd dat ik gedoopt wilde worden.

Op een ochtend, een jaar na mijn doop, is met de eucharistie de ervaring die ik had als kind van zes nog een keer teruggekomen. Het was tijdens het heffen van de kelk. Weer werd mijn lichaam licht, maar nu hoorde ik tegelijkertijd een stem zeggen: 'Zo groot is mijn liefde.' Mijn geloof in God is door deze ervaringen een zekerheid geworden.

Die zekerheid geldt niet uw verstand?

Ik zie mijn geloof als een geschenk. Mijn ervaringen zijn niet afdoende met de psychologie te verklaren. Maar natuurlijk ook niet te bewijzen. Ik had mijn hele leven kunnen blijven piekeren, ik zou er toch niet uit zijn gekomen. Ons kleine verstand schiet tekort. God is te groot om hem te kunnen bevatten. Als ietsist wist ik ook wel dat er meer is, maar ik bleef op zoek naar wat zich niet laat verklaren. Ik vulde het niet in met 'God'. Dan kun je blijven zoeken wat je wilt, maar vind je niets.

Gelukkig weet ik sinds ik God heb ontmoet, dat hij mij al die tijd al zocht. En dat hij het ook was die zich tot mij richtte in die

vroeger voor mij onbenoembare, ietsistische ervaringen. Dat weet ik pas sinds ik voet zette in de kerk. Als ik het eerder had geweten, dan had ik veel eerder een kerk opgezocht.’■

non-matching quote

Anton Roem

Anton Roem (68) werkte in de marketing. Onlangs verscheen van zijn hand bij uitgeverij Boekencentrum Blijf bij mij. Gebeden voor de ochtend en de avond.

In de auto riep ik huilend uit: 'Hoe groot zijt Gij!'

Wat maakt u mee?

Dagelijks beleef ik dat ik een relatie heb met God. Zo jog ik een paar keer per week in het bos. Midden in dat bos ligt een vijver, de IJzeren Man. Het is een prachtige plek, vooral 's ochtends vroeg: de mist op het water waar de kopjes van de eenden uitsteken, de takken van de bomen die over het water hangen. Daar kniel ik altijd even voor gebed. Ik vóél dat hij er aanwezig is.

Ik bid een keer of vier per dag. Het is mijn antwoord op het woord van God. Want God spreekt tot me, dat ervaar ik aan alles. In de dahliaknol, in de bloembol die op uitkomen staat, in het zaadje waaruit een boom kan groeien, in een pasgeboren kind.

Ook ervaar ik Gods aanwezigheid in mijn eigen leven. Het leven is altijd mild voor me geweest. Ik sta op met een gevoel van blijheid. Blij dat ik gezond mag zijn en in overvloed mag leven. Mijn beker stroomt over. 's Ochtends doe ik het raam open en hoor ik de vink zingen en zie ik de bloem bloeien. Wat een intens geluk. Dan roep ik uit: 'Heer, wat is het heerlijk om weer wakker te zijn.'

Een geluksgevoel door een bloem of een vink kan ook wie niet gelooft ten deel vallen. Wat maakt uw geluksgevoel religieus?

Ook het geluksgevoel van een ongelovige is eigenlijk religieus. God is zo goed dat hij ook ongelovigen niet laat vallen. God

wil contact. Hij spreekt ons aan met mooie, geluksgevoelens opwekkende zaken, en het is aan ons mensen hem te antwoorden. De ultieme manier is die van het gebed.

Hoe weet u zo zeker dat er contact is?

Soms schrijf ik een gebed maar voel ik daar niks bij. Dan gooi ik dat weg. Zodra ik emoties heb, is er communicatie. Zo voel ik dat hij wil dat ik gebeden schrijf voor mensen die nog maar moeilijk kunnen bidden of die bidden in clichés. Ik vond een uitgever: weer een teken dat God het wil. God heeft werkers in het veld nodig en daarom gebruikt Hij me. Vreemde mensen bellen me en vertellen me dat mijn boekje op hun nachtkastje ligt. Gods zegen zie ik in de respons.

Misschien is God wel verdrietig over de gebedsloosheid van tegenwoordig en gebruikt hij mij om de mensen te leren weer in normaal Nederlands contact te leggen. Zo ervaar ik het, en de respons is het bewijs.

Voordat ik een gebed ga schrijven, ga ik eerst zelf in gebed. Gebeden zijn een ingeving van de Geest. Hoe kom ik er anders bij om zulke dingen te schrijven? Ik weet dat ik hier heel voorzichtig mee moet zijn. Ik ben maar een eenvoudig mens, geen Lou de Palingboer of Jomanda. Ik wil mezelf niet ophemelen, verbaas me er ook over. Dat mijn woorden door God ingegeven zijn, wil ik niet zo boud zeggen, maar het neigt er wel naar. Is het niet geweldig dat het zo is?

Hebt u nooit getwijfeld?

Ik heb mijn ups en downs gehad. Vijfendertig jaar geleden ben ik gescheiden en ben ik hertrouwd met een fantastische vrouw. Ik voel de tweespalt nog steeds. Enerzijds mag je niet scheiden wat God samenbindt. Anderzijds heeft hij me een fantastische vrouw teruggegeven. Mijn ex is er nog steeds verdrietig over.

Mijn vrouw werd laatst een week eerder dan gepland naar het ziekenhuis geroepen om te horen wat de uitslag was van een kankeronderzoek. Dan kun je nog zo gelovig zijn en op God

vertrouwen, maar dan zit ik hem toch behoorlijk te knijpen: heeft Hij wel gedaan wat ik hem in mijn gebeden heb gevraagd?

Ze bleek clean. God is altijd het anker geweest waaraan ik vastlag. In de auto riep ik huilend uit: 'Hoe groot zijt Gij!'

De relatie met God is de hoeksteen van mijn leven. Twijfel over zijn bestaan is mij vreemd. De gedachte dat het misschien allemaal fantasie is, dat ik helemaal niet met hem communiceer, ken ik absoluut niet.

Bram Herens

Bram Herens (43) is kunstschilder.

Deze boodschap kwam uit hogere sferen

Wat hebt u meegemaakt?

In de nacht van 10 op 11 september 2001 voelde ik een onheilspellende atmosfeer hangen. De stemming had weinig te maken met mijzelf of met het familiefeestje dat de avond ervoor had plaatsgevonden. Het was grootser en monumentaler.

Ik ben naar mijn atelier gegaan en begon met een ritueel, zoals ik dat altijd doe. Ik concentreerde me op mijn gevoelens en op het lege doek, totdat het voelde alsof ik buiten mezelf trad. Dan ga ik in een soort kracht of energieveld staan, krijg het gevoel dat ik bezocht word door iets van buitenaf. Alsof ik een trechter op mijn hoofd krijg. Het duurt maar even, en daarna is het een kwestie van doorwerken om alle informatie en 'beeldmateriaal' op het doek te krijgen – 'visioen' is een te groot woord, ik zie het niet letterlijk.

Ik tekende een halfnaakt jongetje, met de handen samengeknepen, alsof hij wanhopig aan het bidden was, en een angstig gezicht. Op de achtergrond tekende ik brandende knotwilgen.

Toen ik het vroeg in de morgen af had, ben ik gaan slapen. Totdat ik wakker werd gebeld door mijn moeder. Of ik die verschrikkelijke tv-beelden van de aanslag op de Twin Towers in New York al had gezien.

Wat was de boodschap?

De boodschap van deze tekening is ambivalent. Dat ik geen brandende wolkenkrabbers heb geschilderd maar brandende

knotwilgen, komt doordat ik in de polder woon. Dit vuur duidt op een universeel gevoel, staat voor vernietiging, voor het kwaad. De tekening toont zo hoe angst probeert de liefde te overheersen en kan leiden tot een negatieve spiraal die uitmondt in ultieme angst. Maar het jongetje heeft ook een brandende braamstruik op de borst getatoeëerd. Dat drukt troost uit. We hoeven niet angstig te zijn, want dit vuur verteert niet.

Deze boodschap kwam niet uit mijzelf, maar uit hogere sferen, was het gevolg van het intreden van de Heilige Geest. Meer kan ik er niet van zeggen. Zodra ik meer zou willen weten, raakt het des te verder weg. Net als een kunstwerk zelf, moet je het niet willen begrijpen. Dat is de dood van ieder kunstwerk en voor iedere religieuze beleving.

Bent u een gelovig mens?

Jawel, maar ik ben heel ambivalent, zowel artistiek als religieus. Soms denk ik dat ik geen kunstenaar ben maar een prutser die moet stoppen. Dan gooi ik schilderijen weg, veeg ze uit met een schuursponsje, en breek mijn penselen. Ik ben pathetisch, denk ik dan, mijn werk heeft geen betekenis, is een vorm van zelfkwellig die hoogstens therapeutische waarde heeft, en dus geen enkele. Zo heb ik mijn beste werken vernietigd, zeggen vrienden, en misschien hebben ze gelijk.

Soms zit ik vol minderwaardigheidsgevoelens en frustratie. Dan denk ik aan geld, houd ik me bezig met de gedachte dat de mensen later wel zullen zien hoe goed ik ben. De werken die ik dan maak zijn altijd zielloos. Ik heb me dan niet kunnen openstellen. Ik kan enorme vrees hebben mijn inspiratiebron kwijt te raken. Of ik denk: het is allemaal maar fantasie, ik maak mezelf die 'bezieling' maar wijs.

Een dag later kan ik denken: dit of dat werk is geniaal.

Ook mijn religieuze geloof kan zo sterk zijn dat het meer een soort weten is. Maar soms ook draai ik alle boeken over religie in mijn boekenkast om. Dan denk ik: ook die auteurs weten eigenlijk helemaal niks.

Daarom heb ik de ongelovige Thomas geschilderd, een jongetje dat bij zichzelf met een vinger in zijn buikwond voelt, omdat hij zelfs twijfelt over zijn eigen bestaan.

Ik kreeg het handje dat in zijn buik priemt maar niet voor elkaar, hoe vaak en lang ik het ook probeerde. Het bleef een verschrompeld geval. Twee dagen later bezocht ik een lezing van een kunsthistorica in de plaatselijke remonstrantse kerk. Zij vertelde een verhaal over Salome die niet geloofde dat Maria als maagd het kindje Jezus had gebaard. Toen ze Maria aanraakte, verschrompelde haar hand. Zo liet God mij zien dat hij altijd aanwezig is, zelfs in mijn ongeloof.

De brandende braamstruik

De ongelovige Thomas

Michiel Verweij

Michiel Verweij (42) is als latinist werkzaam bij het Handschriftenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek in Brussel.

Mijn verstand zit mijn geloof in de weg

Wat hebt u meegemaakt?

Iedere keer dat ik in Rome kom, merk ik dat dit emotioneel van grotere betekenis is dan een bezoek aan Parijs. Ik word er omvat door de geschiedenis, voel me in de continuïteit van de eeuwen staan. Toch is Rome niet zwaar. Ik draag er de last van de eeuwen niet, krijg er wél de lust. Tijdens een depressie heb ik eens gedacht dat Rome de enige plek is waar ik me écht lekker heb gevoeld – niet bij ons in het noorden, met die grijze luchten en eeuwige ernst.

In Rome ontmoeten de catacomben mij. Tegenwoordig liggen er geen doden meer, maar velen lagen er eeuwenlang in het vaste geloof dat de verlossing nabij was. Op de sarcofagen hadden ze allerlei wonderen en genezingen door Christus laten schilderen. Ze geloofden dat het einde der tijden nabij was, het Laatste Oordeel was overmorgen.

Het is een geloof dat ook de middeleeuwen al niet meer kenden – die stelden Pasen en Kerstmis centraal – laat staan dat wij nog zo zouden kunnen geloven. Toch voel ik een zekere verbondenheid. Het vertrouwen dat die mensen nog konden hebben, slaat een beetje op mij over als ik daar loop.

Dat is prettig, want dit volle vertrouwen is een gevoel dat ik kwijt ben. Ik constateer het gemis, maar slaag er niet in het gat te dichten. Misschien ben ik sowieso wel slecht van vertrouwen, in ieder geval ben ik tamelijk voorzichtig.

Ik benijd de mensen die buiten mijn geboortedorp Oirschot naar de Heilige Eik gaan. Er is altijd volk bij de idyllisch aan het riviertje gelegen kapel met het Mariabeeldje waar je een kaars kunt branden. Ook ik kan er zonder enig probleem een kaarsje aansteken. Maar het verschil is dat de meeste gelovigen het in vertrouwen doen, terwijl ik het alleen maar doe namens mijn moeder.

De religieuze gevoelens zijn niet helemaal weg. Ik voel een zekere melancholie. Maar ik ben er te rationeel voor. Een keer toen ik door de catacomben liep, voelde ik de behoefte om er een stuk uit het evangelie te lezen. Het trof. Ik ben latinist en ik had een Latijns Nieuwe Testament bij me. Bij het graf dat van Paulus zou zijn, las ik wat van de man, maar tegelijkertijd had ik moeite met hem. Paulus was zo overtuigd van zijn gelijk, en hij polariseerde. Geef mij Petrus maar, die in de necropool onder de Sint Pieter ligt, precies onder het altaar. Dat raakt me meer. Petrus heeft Jezus nog gekend. Hij was een veel complexere persoon dan Paulus en ook hij kon tenminste twijfelen.

U ziet twijfel als een deugd?

Het is iets typisch West-Europees. In Rome vraag je niet naar de authenticiteit van relikwieën. Het lijkt daar allemaal minder problematisch. Echt of niet echt speelt er geen rol. Zo is er in een glazen kist een kleine kerstkribbe te bewonderen die afkomstig zou zijn van materiaal van de echte kribbe in Bethlehem. De kans is klein dat het echt waar is, maar toch voel ik er ontroering, een heilige sfeer. Maar soms gaat het me te ver, zelfs in Rome. Dat die uitgestalde vinger de vinger zou zijn waarmee Thomas in Jezus' wond voelde, bijvoorbeeld. Dat raakt me niet, dat vind ik alleen maar belachelijk.

Wij West-Europeanen zijn rationeler, willen falsifiëren. In Zuid-Europa is het gevoel van groter belang. Ook daar spreekt een bepaalde waarheid uit. Zuid-Europa begint al in Brabant.

Noemt u uzelf religieus?

Ik was laatst in Rome bij een congres. Bij het diner erna kwam ik de Nederlandse priester Antoine Bodar tegen. Hij vroeg: 'Ik neem aan dat u gelovig bent?' Ik heb geantwoord: 'Ik ben niet ongelovig.' Ik noem mezelf echter ook geen agnost. Een agnost weet dat hij niet weet, terwijl ik zou willen dat de dingen zijn zoals ze in het geloof worden gepresenteerd. Ik weet alleen niet hoe het te aanvaarden. Mijn verstand zit me in de weg, ik word er op religieus gebied door gehandicapt.

Haitse Sjoerd Wiersma

Haitse Sjoerd Wiersma (46) is predikant van de vrijgemaakt-gereformeerde kerk te Spakenburg-Noord.

Ook God geeft weleens een corrigerende tik

Wat hebt u meegemaakt?

In mijn studententijd bleek dat ik de ziekte van Bechterew heb, een ongeneselijke reumatische aandoening. Mijn kraakbeen verandert in bot. Ik kan mijn rug nog maar nauwelijks bewegen en ook mijn knieën, enkels en schouders worden steeds slechter. Met mijn nek kan ik alleen nog jaknikken.

Maar ik vertrouw op God, zowel bij de fijne dingen als bij de dingen die best heftig zijn. Nadat de diagnose was gesteld, ben ik intens met het geloof bezig geweest. Wat overkomt me nu? Gelukkig hoefde ik niet te wanhopen. Ik vond troost en kracht in het feit dat de Here mijn leven leidt en dat dat goed is. Dat overwegende, kon ik me aan de ziekte overgeven. Want wat God doet, is goed. En mijn dagelijkse bezigheden kan ik prima uitvoeren.

Heeft uw God u deze ziekte gegeven?

Dat is een verkeerde vraag, want dan kan het lijken alsof ik God de schuld ga geven. Ik zeg liever met Romeinen 8 vers 28: alles in mijn leven, zowel het goede als het nare, doet God meewerken ten goede. Hij heeft voor mij een goede toekomst klaarliggen, de weg daarnaartoe gaat Hij met mij, ook als die over doornen en distels loopt. Het zou kortzichtig zijn het 'ten goede' alleen op dit leven te betrekken. 'Ten goede' betekent dat ik met de Heer mag leven tot in eeuwigheid.

God straft ons niet, de straf is al gedragen door Christus. Hoogstens deelt God weleens een corrigerende tik uit. Mijn vrouw en ik hebben acht kinderen. Als vader zoek ook ik het goede voor hen. Dus geef ik niet in alles toe en moet ik aan de jongsten soms een tik uitdelen, ten goede.

Is uw ziekte een les of opdracht?

Die uitleg geeft God er niet bij. Hij is ook niet verplicht er verantwoording over af te leggen. Ik ben geen moment in opstand geweest. Zo ben ik opgevoed: ik mag leven met de Here. Hij heeft een verbond met me gesloten, dat is bezegeld in de doop. Daarin heeft Hij beloofd voor mij te zorgen en daar vertrouw ik op.

Toen de diagnose werd vastgesteld, hadden mijn verloofde en ik net onze trouwtekst gekozen. Toen de predikant op bezoek kwam en afsloot met gebed en schriftlezing, bleek hij precies dezelfde tekst te hebben gekozen. Kijk, dat zie ik als een stukje toeval, een stukje van: 'Hé, de Here leidt mijn leven.'

Bent u nooit bang dat uw Here straks zegt: 'Wiersma, goed geprobeerd, maar het was niet goed genoeg, want u bent niet uitverkoren?'

'Ik ben uitverkoren,' dat klinkt veel te hautain. Voordat ik dat zeg, moet ik eerst een hele theologie uitleggen. De *Trouw*-lezers zullen daarbij gaan steigeren. Natuurlijk ben ik niet goed genoeg, maar gelukkig heeft Christus voor mij betaald. Het begint ermee dat we blij mogen zijn dat God jou heeft aangesproken en met jou een verbond is aangegaan. God is als een kapitein op een veerboot die zegt: 'Ik breng je naar de overkant, je moet alleen wel aan boord blijven. Het enige wat je niet moet doen, is van boord gaan.' Dus ik zorg dat ik op de boot blijf.

U hebt er een dagtaak aan dit aan uw gemeenteleden uit te leggen?

Ik voer verschrikkelijk veel gesprekken over ziekte en aftakeling. Waar is de Heer, wat doet hij nu? Dan heb ik een geweldige boodschap voor ze: Hij is te vertrouwen.

Maar er zijn mensen met twijfel in de gemeente. Dan zeg ik:

‘Wat heeft de Heer tegen jou gezegd? Is het niet een wonder dat hij jou heeft aangesproken?’ Ik probeer mensen vertrouwen te geven door ze op hun doop te wijzen. ‘Hij accepteerde je zelfs toen jij nog niet voor hem gekozen had, want daar was je toen nog te klein voor.’ Soms zijn er veel van zulke gesprekken nodig, want Satan is eropuit om twijfel te zaaien. Er zijn er die ik moet zeggen: ‘De Here spreekt jou aan, maar het is alsof jij je oren hebt dichtgestopt.’

Ik heb nooit gebeden om een wonder. Het leven is eindig en het eindigt met verval. Stel dat hij mij zou genezen, dan zou even later toch de aftakeling komen. Ik kijk niet alleen naar dit leven. Er komt nog meer.

Catharina Visser

Catharina Visser (74) is schrijfster en lid van de groep Dabar.

Het sloeg fysiek bij me in, als een elektrische schok

Wat hebt u meegemaakt?

Als klein wezentje liep ik tussen de grashalmen en alles daarbuiten viel weg, alleen het moment bleef. De tijd verdween, mijn bewustzijn verwijdde, de ruimte werd groter en de kleuren dieper.

Als kind had ik vaak zulke spirituele belevingen. Met het ouder worden verdwenen die totaalervaringen. Ik bleef er wel altijd naar zoeken en soms komt er iets van terug – de verwondering over het er zijn, de diepte van het gewone.

Pas later herkende ik die plotselinge waarnemingen met een dieper bewustzijn als ervaringen, die raken aan het mystieke.

Achter onze pastorie in Aalsmeer was een kerkhof. Vanaf een afstandje stond ik een keer naar een begrafenis te kijken. De kist, de kuil, de mensen. Opeens zag ik iedereen haarscherp. Een oude vrouw stond met haar tasje bungelend langs haar benen. Het leek een stilgezette film. De kist hing boven het gat. Ik voelde het verdriet vibreren en had vooral diep medelijden met die vrouw met het tasje. Het was niet alleen een beleving, de ervaring sloeg ook fysiek bij mij in, letterlijk, vanachter in mijn nek, als een elektrische schok. De energie stroomde ook weer weg, naar die vrouw.

Zulke momenten heb ik wel meer – zoals zo veel mensen, alleen beseffen ze het vaak niet. Het zijn intensiveringen van gewone ervaringen van schoonheid en liefde, het voorportaal van mystieke eenheidsgevoelens. Het met verwondering de diepte zien.

Ik kan het ook hebben als ik liederen van Huub Oosterhuis

meezing. Soms kan het allemaal nóg veel indringender worden. Vooral het gemeenschappelijke, zoals toen we eens op 8 mei met twaalfduizend mensen het onzevader zongen. Daar krijg ik kippenvel van. Een huivering en het gevoel dat je een ziel hebt.

Een ziel?

Het centrum van je wezen. Je mystieke hart dat is aangesloten op het Ene, het goddelijke. In mij zit een energiehuisje. Alsof er vanuit de diepte van je wezen een rivier stroomt, die met al het water in verbinding staat. Vanuit die ervaring moeten, denk ik, ooit de godsdiensten zijn ontstaan.

God zit niet alleen in jezelf maar zit overal in. Hierin raken wetenschap en religie elkaar. Nou ja, op grond van indicaties van fysici, voel ik steeds meer dat God overal is. Het bevestigt mijn besef van oorsprong, verbinding en eenheid.

Probeer u dat besef te cultiveren?

Ik probeer zen te beoefenen. In de stilte voel je je aandacht veranderen. Ik kan dan eenheid voelen met aanwezigen en niet-aanwezigen.

Eens stond er een bos korenaren in een vaas en de aanwezigen moesten tien minuten de ogen sluiten en aan niets denken. Na de slag op een klankschaal opende ik mijn ogen en ineens waren de aren veel helderder, ik zag ze veel bewuster.

Zoals je in gedachten door een bos kunt lopen tot het moment dat je overal om je heen de schoonheid ziet. Of dat de aandacht voor een vriend zich plotseling verdiept. Opeens zie je de ander met liefde en mededogen, met Gods ogen.

Veel mensen kennen dat bewustzijn niet meer. Met aandacht leven kun je aanleren, je kunt spiritueler worden door anders te leven – door je eten niet naar binnen te schrokken, maar het hapje voor hapje te proeven, geen geld over de balk te smijten, niet naar waardeloze tv-shows te kijken. Dan raak je lossier van je ego en kom je meer in je wezen terecht. De wens daartoe komt voort uit het besef dat je geen rust kunt vinden, alleen rust in God.

Magda Keemink

Magda Keemink (78) werkte in een bakkerswinkel en was kraamverzorgster.

Nu weet ik zeker dat het licht de ster van Jezus was

Wat hebt u meegemaakt?

Ik lag op bed maar sliep niet. Ik sluimerde, met de ogen halfdicht. Toen zag ik een heel mooie hemelsblauwe kleur, zo mooi, met geen pen te beschrijven. Het is de dagen erna nog vele keren teruggekomen, maar de laatste weken niet meer.

Onlangs, op een middag, ik had net gegeten, keek ik naar buiten. Er stonden wat auto's voor de deur waar de zon op scheen. Dat kan me soms zo verblinden dat ik vlug het gordijn dicht moet doen. Maar nu kon ik erin blijven kijken. Het licht kreeg de vorm van een ster, met hele fijne straaltjes die schitterden als kristal. De straaltjes werden steeds langer en kwamen mijn kamer binnen. Meer en meer kwamen ze mijn kant uit.

Wat is hier religieus aan?

Wat zal ik zeggen. Ik had het zelf een beetje moeilijk. Ik heb van alles, ben gehandicapt. Er zitten pennen en platen in mijn heupen, ik kan steeds minder lopen en verplaats mij met een rollator. Ik voelde me moedeloos. Toen het gebeurde zag ik er nog niks religieus in, maar later dacht ik: ik ben depressief en dan zie ik toch zo'n prachtig blauw licht. Hoe kan dat nou? Daar móét wel een boodschap achter zitten.

Dankzij een lied ontdekte ik welke boodschap. Ik heb ooit een heleboel cassettebandjes opgenomen, voor blijde en voor droevige dagen. Juist toen het met dat licht gebeurde, kwam ik per ongeluk

een bandje tegen met een oud lied dat me zeer trof: ‘Het is middernacht. En in de hof buigt tot de dood bedroefd, in het stof de Levensvorst in zijn gebeën, doorworstelt hij zijn strijd alleen.’ Moet je voorstellen: dat heeft hij ook voor mij gedaan. Ik denk dat de boodschap van dat blauwe licht was dat de Here Jezus ook voor mij gestorven is.

En bij die lichtstralen die de huiskamer binnenkwamen, moest ik inenen denken aan Jezus als de blinkende morgenster. Een ster was er toen hij als hulpeloos kind geboren werd, en nu had ik hem gezien als blinkende morgenster. Ik zie er de boodschap in dat Jezus komende is.

Waarom zou God speciaal aan u laten weten dat het einde der tijden nabij is?

Ik weet van m’n eigen zeker dat het de ster van Jezus was. Verder heb ik mijn hele leven helemaal nooit zoiets meegemaakt. Ik kan het een ander niet aanpraten, maar ik weet het zeker. Ik ben nu niet meer ongelukkig.

Ik heb die ervaring gehad opdat ik zijn naam groot zou maken, en dat heb ik hem ook beloofd. Vanaf toen ben ik veel gaan bidden – voor mijn zieke nichtje, voor de Israëlsche soldaten in Libanon, tegen het islamitisch terrorisme.

In de Bijbel staan zulke nare dingen dat ik hem een tijdje niet gelezen had. En ook te weinig gebeden heb. Een tijdje zelfs helemaal niet meer, ook niet voor het eten. Dus ik deed nog minder dan een varken. Die knort tenminste nog wanneer hij eten krijgt. Toen ik dat bedacht, ben ik toch maar weer begonnen met bidden.

Hoe intens hoopt u op ‘de laatste dag’?

Hij heeft beloofd dat Hij zal wederkeren en de tekenen in de wereld wijzen erop, maar als ik de Bijbel lees, dan denk ik dat dit nog niet het einde is. Er zullen nog verschrikkelijke dingen gebeuren.

Aan de ene kant hoop ik dat ik het niet zal hoeven meemaken:

het zal verschrikkelijk zijn. Maar aan de andere kant hoop ik dat Hij gauw komt: er is haast niet meer te leven zo. De wereld wordt steeds goddelozer. Al die jongelui die maar drinken en feestvieren en uitgaan.

We mogen wel bidden dat Hij haast maakt. Misschien wacht Hij op u die nog niet gelooft dat Hij de redder is en de dood heeft overwonnen. Met Hem zullen wij straks, misschien weldra, eeuwig leven in een nieuw Jeruzalem.

Vaak kijk ik naar de lucht, want Hij zal terugkomen zoals Hij vertrokken is – op een wolk.

Wil Uitgeest

Wil Uitgeest (51) is kunstenares en docente aan de Hogeschool Leiden.

Ik adoreer de wijsheid in de cel van een embryo

Wat hebt u meegemaakt?

Ik was 23 en liep op een zomerse dag in het Heilooër Bos. Het was redelijk mooi weer. Het had geregend en het bos was dampig en verzadigd van geur.

Ik liep over een bospad en keek naar de bomen, terwijl ik nadacht over wat er allemaal in die bomen gebeurde. Op de middelbare school was ik met biologie bezig geweest, dus ik bedacht hoe de verschillende soorten heten, wat er gebeurt bij fotosynthese en hoe de sapstromen lopen. Hoe zou dat allemaal in elkaar zitten? Heel interessant.

Maar op een gegeven moment kreeg ik het idee dat die bomen helemaal niet meededen, dat het ze niets kon schelen, van die fotosynthese en zo. Alles wat ik daarover denk, laat ze volkomen koud, realiseerde ik me. Ik stond een hele tijd stil, en ook mijn gedachten stopten. Ik kreeg het gevoel dat ze me iets wilden zeggen, en dat niet alleen ik naar hen keek, maar zij ook naar mij. Ik voelde in mijn binnenwereld iets resoneren, iets verborgens dat nog geen gestalte had aangenomen.

Als je dat probeert uit te beelden, maak je kunst. Zo is het ook met portrettekenen. Je gaat pas een portret van iemand schilderen als het iets meer kan worden dan alleen het uiterlijke beeld. Van alleen dat beeld zou je immers net zo goed een foto kunnen maken. Zo is het ook met dat bos. Je ziet iets in de werkelijkheid wat nog verborgen is en wat je wilt uitbeelden. Een goed gelukt schilderij is een soort brief aan andere mensen over die innerlijke

werkelijkheid. Het uitgebeelde is dan ook geen verzinsel. Rudi Fuchs heeft dat mooi gezegd: ‘ Kunstenaars verzinnen niets. Fantasie is iets voor amateurs die denken dat ze het ongerijmde moeten verzinnen en dat dat kunst is. Maar kunstwerken zijn staten van ervaring.

Wanneer wordt zo'n ervaring religieus?

Als ik naar een boom in het bos of naar een paardenbloem kijk, kan dat een religieuze ervaring worden op het moment dat ik mijn deur openzet en moeite doe, interesse opwek, een houding van verwondering oproep waardoor ik die boom of die bloem de kans geef haar verhaal te vertellen. Een verhaal zonder woorden, waarin iets zich uitspreekt, waarin iets voelbaar wordt van de zuiverheid, wijsheid en intelligentie die daar aan het werk is.

Van die intelligentie is die boom of bloem zichzelf natuurlijk niet bewust. Het is een intelligentie zoals die ook in een embryo werkt als uit een paar huidcellen een oog ontstaat. Zulke wijsheid adoreer ik. Dat adoreren doe ik door enthousiasme te wekken bij anderen. Met een kunstwerk probeer ik de deur naar de innerlijke wereld van het bos of de paardenbloem open te zetten. Dat lukt als ik die innerlijke realiteit kan omzetten in een uiterlijk beeld, het kunstwerk. Of de vonk van de ene naar de andere wereld overspringt, heb ik niet in mijn macht. Dat is een kwestie van genade. Het ervaren van die vonk noem ik religieus.

In hoeverre lijkt deze religiositeit op de religiositeit zoals die door kerken wordt vormgegeven?

Toen ik een jaar of zes was, kwam er eens een man van de kerk op bezoek bij mijn Nederlands-hervormde ouders, die nooit meer in de kerk kwamen. Hij had een zwart pak aan, en in mijn herinnering overschaduwde zijn grote gestalte me op een gegeven moment bijna helemaal, toen hij me vroeg: ‘Waarom kom jij nooit in de kerk?’

Ik dacht: ik moet wel eerlijk zijn, dus ik antwoordde: ‘Omdat God niet in de kerk woont.’

‘Waar woont hij volgens jou dan wel?’ vroeg de man.

‘Ik zie hem weleens in de duinen,’ zei ik.

Zo is het eigenlijk nog steeds. Alleen zijn de duinen eindeloos uitgebreid, en vallen bossen en paardenbloemen, kunstwerken en oude kathedralen er ook onder.

Marco Pesie

Marco Pesie (59) is managementtrainer en voorzitter van een vereniging voor ouders van kinderen met een verstandelijke handicap.

Ik leer mensen in bedrijven de Tien Geboden

Wat hebt u meegemaakt?

Vijftien jaar geleden voelde ik de sterke drang om met mijn werk bij IBM te stoppen en voor mezelf te beginnen. Dus pakte ik het zakelijk aan, maakte een businessplan, rekende alles na. Maar ik stuitte op een emotioneel probleem. Op basis van mijn verstand kon ik de overstap maken, maar ik kon ook bij de vleespotten van Egypte blijven rusten. Ik bleef twijfelen en dubben. Toen heb ik het omhoog gedelegeerd naar het hemels management en God gebeden: 'Heer, het is beide goed, als het mijn weg is. Ik hoor het wel.'

Toen is er een religieuze beleving op gang gekomen: ik kon vol vertrouwen mijn weg gaan, want wat er ook zou gebeuren, alles was goed. Er kwamen mensen op mijn pad die me ongevraagd onbetaalbare adviezen gaven, en me met precies de goede mensen in contact brachten. Precies wat ik nodig had om de eerste stap te zetten. Volgens mij heeft God ze op mijn weg gebracht.

U bent een gelovig mens?

Ik ben niet religieus opgevoed, mijn religieuze besef ging niet verder dan weten dat er een scheppende kracht is, waar ik niets mee kon. Pas door mijn vrouw ben ik echt religieus geworden. Door haar ben ik de Bijbel gaan lezen en ontdekte ik wat een complex boek dat is. Ik dacht: als het niet waar is wat erin staat, is het het papier niet waard.

De Bijbel is niet eenvoudig, hij werkt met symbolen die je moet leren kennen om ze te kunnen begrijpen.

Vooraf de Tien Geboden heb ik jarenlang bestudeerd. Neem 'Gij zult Gods naam niet ijdel gebruiken'. Dat betekent niet alleen dat je niet moet vloeken, dat is ook geen verstandige communicatievorm. Het is Gods programma, zijn drive, zijn doel en richting. Wie in zijn richting meegaat, gaat het goed. Wie er tegenin gaat, krijgt het lastig.

En neem 'Eert uw vader en uw moeder opdat uw dagen verlengd worden'. Hiermee worden niet je fysieke ouders bedoeld, maar de tradities waarop je zorgvuldig moet voortbouwen. Wie dat doet, heeft succes.

Wat hebt u aan deze inzichten gehad?

Er schuilt een fenomenale kracht in. Vooral de vraag: wat kan ik er anno 2006 mee, houdt me bezig. Ik dacht: het kan toch niet zo zijn dat het leven zo enorm complex is als het lijkt. Het moet terug te voeren zijn tot eenduidig hanteerbare uitgangspunten, tot een fundament.

De Tien Geboden vormen zo'n fundament dat me helpt problemen te herkaderen. Als ik met een managementteam zit te praten schroom ik niet te beginnen over 'Gij zult niet echtbreken' – je moet trouw zijn – en Jezus die over het water liep. Hij was in staat zijn beperkte ziel, het water, te overstijgen.

Ik krijg er altijd positieve reacties op. 'Nooit geweten dat het zo interessant is,' hoor ik vaak. Zo probeer ik mensen in het bedrijfsleven te leren dat ze naar de Tien Geboden moeten leven.

Ziet God dat?

Ik denk het wel. Soms voel ik me beschaamd. Omdat hij meekijkt ervaar ik mijn eigen menselijke kleinzerigheid, bijvoorbeeld als ik ongedurig ben in mijn gezin. God gaat met ons om als een vader met zijn zoon. Soms laat een vader zijn zoon z'n gang gaan, ook als het niet goed gaat. Soms helpt hij.

Mijn dochter heeft het syndroom van Down, en dat was geen

straf van God, denk ik. Zoiets gebeurt onder zijn ogen, hij keurt het af, maar hij grijpt ook niet in. Het is niet terug te voeren op haar individuele zelf, maar wellicht zitten er andere dimensies aan. Wellicht wil hij er anderen mee wakker schudden, hun passie en mededogen ermee oproepen.

Het leven is slechts de brugklas. Daarna begint het pas. Dan mogen we heel andere dingen doen in een andere dimensie. Dan krijg ik misschien wel een plaatsje ergens in de hemelse hiërarchie. Het vergt immers heel wat management om alles te runnen.

Geneviève van Velzen

Geneviève van Velzen (26) is journalist. Ze werkte in Kaapstad, Zuid-Afrika, voor een internationaal werkervaringsproject bij dagblad Cape Argus.

Hij haalde een mes tevoorschijn

Wat hebt u meegemaakt?

Mijn broertje en ik zijn slachtoffer geweest van zinloos geweld en tijdens dat geweld heb ik een religieus moment gehad. Mijn broertje is een rustige, twee meter lange jongen die houdt van gamen, voetbal en basketbal. Toen hij een paar maanden geleden 21 werd, hadden we een mooi feest voor hem georganiseerd. Er waren dertig heel positieve jongens en meiden van tussen de 17 en de 25. Er was drank en lekker eten en mijn moeder had bakabana gemaakt, een zoet Surinaams gerecht.

Om twaalf uur zei mijn broertje dat hij graag uit wilde. Dus ik deed mijn outfit aan, met hakjes, zodat ik er lekker vrouwelijk uitzag.

We gingen met een groepje gezellig naar een disco in zijn woonplaats Zaandam. Maar die bleek onder de grond te liggen, er waren geen detectiepoortjes en ook geen deurwachten met oortjes zodat je je veilig voelt. Er klonk harde gangsterhiphop, van die gewelddadige en seksistische muziek van MTV met stoere mannen die vrouwen nemen. Op de dansvloer stonden wannabe-gangsters, precies zoals in de videoclip. Ze liepen als haantjes rond: wie in mijn buurt komt gaat kapot.

Waar heeft mijn broertje ons naartoe gebracht, dacht ik, maar we gingen toch maar een dansje maken. De sfeer was grimmig, met blauw licht en stoomwolken.

Toen zag ik dat een grote groep jongens begon te vechten, en ik zag mijn broertje ertussenin staan. Helemaal verward. Hij is nogal een spetter, dus een concurrent van de haantjes die er chickies regelen, dus hij werd door meerdere jongens tegelijk aangepakt.

Ik deed mijn hakjes uit en met iemand anders trok ik hem uit de groep. Ik zag dat hij een bloedneus had, en erna zag ik zijn rug. Zijn shirt was helemaal rood en plakte aan zijn lijf. Hij had het zelf niet door, maar het was heel erg. De muziek ging in het donker door van je 'Ja bitch, bla bla'.

Plotseling stond een van de vechtersbaasjes van maar een meter veertig lang, voor me. Ik vroeg hem: wat ben jij aan het doen? Voor ik het wist kreeg ik een klap in mijn gezicht.

Toen ik weer keek, zag ik dat er naast zijn oog een klein traantje was getatoeëerd. Dat betekent in de gangsterwereld dat je in de gevangenis hebt gezeten voor een ernstig misdrijf.

We waren in een foute tent en we moesten weg, dus ik duwde mijn broertje de trap op naar buiten.

Buitengekomen stond dat gozertje opeens weer voor ons. Ik zag hoe hij een mes of zoiets uit zijn broekband haalde. Dit is serieus, wist ik, en ik ging tussen het ventje en mijn broertje staan en begon te schreeuwen.

Ik raakte buiten mezelf. Ik schreeuwde en had geen idee meer van tijd. Ik schreeuwde tegen het mannetje, tegen de mensen die in de buurt stonden, tegen mijn voorouders, de wintibeschermegeesten, God, Boeddha, Jezus, weet ik het – of zij ons alsjeblieft uit deze afschuwelijke situatie wilden halen.

Het moet zo'n vijf minuten hebben geduurd tot er een bodyguard kwam die de jongen tegenhield, zodat mijn broertje en ik konden wegrekken, naar de politie.

In het ziekenhuis hebben ze bij mijn broertje een stukje ijzer verwijderd, waarschijnlijk van een mes dat op een bot in zijn rug terecht was gekomen. Het is gelukkig helemaal goed gekomen.

Hebben de goden uw smeekgebed verhoord?

Ik heb terwijl ik schreeuwde, de dader in zijn ogen gekeken, hem

aangesproken op zijn humaniteit. Misschien dat ik hem daarmee wat onzeker heb gemaakt en heb vertraagd.

Misschien ook dat ik de bodyguard ermee tot actie heb aanzet. Maar in mijn beleving hebben de goden ons geholpen.

Bent u er religieuzer door geworden?

Ervoor bad ik ook al vaak voor de bescherming van mijn broertje als hij uitging. En ik had wel eens gevraagd of als er iets zou gebeuren, ik er dan bij mocht zijn.

Erna heb ik God vaak op mijn knieën bedankt: 'God, ik ben zo blij dat mijn broertje de afgelopen zomerse dagen heeft kunnen meemaken, en dat ik hem niet in een rolstoel hoeft te duwen en in zijn verdriet moet delen dat hij nooit meer kan basketballen.'

Naar de kerk ga ik nog steeds niet. Ik heb geen tussenpersonen nodig, ik heb een direct lijntje met boven.

Karen Wassink

Karen Wassink (49) is beleidsmedewerker bij de provincie Zuid-Holland. In 2003 won zij de eerste lekenpreekwedstrijd.

Ik kon het wel uitschreeuwen: we leven maar even!

Wat hebt u meegemaakt?

Ik zat in de tram en keek om me heen. De tram was vol, alle bankjes waren bezet. Ik observeerde mijn medepassagiers. Een man met een koffertje op schoot belde met zijn mobiel, de jongen naast hem rolde een sjekkie. Twee vrouwen waren druk met elkaar in gesprek. Een meisje deinde mee op de muziek uit haar walkman.

Plotseling realiseerde ik me dat honderd jaar geleden niemand nog was geboren en dat over honderd jaar iedereen weer dood is.

Op niemands gezicht viel verbazing of verwondering te lezen. Iedereen leek het vanzelfsprekend te vinden daar te zitten. Hoe is het mogelijk dat iedereen maar doet alsof het heel gewoon is dat we hier zijn. Opeens kreeg ik de neiging mijn medepassagiers toe te roepen: 'Kijk, hier ben je, en het duurt maar even!'

Is uw verwondering niet wat naïef?

Wat is er mis met naïviteit? Het gaat er juist om weer naïef te worden, met nieuwe ogen te leren kijken, open van verwondering.

Misschien zie ik dan de belangrijkste dingen. Dan zie ik het dagelijks leven met de blik van een buitenstaander, alsof ik van een andere planeet kom. Door het leven zo open mogelijk tegemoet te treden kun je iets ervaren wat daar boven uit steekt – is dat ook niet wat kunst, poëzie en religie doen – het besef oproepen dat alles wonderlijk is? ■

non-matching quote

Hoe probeert u dit besef op te roepen?

Ik kan het besef niet oproepen, alleen kan ik mijn leven zo inrichten dat ik meer opensta voor het wonder. Daar probeer ik ruimte voor te maken door in het hier en nu te leven, stil te zijn, de dingen met aandacht te doen. Dat probeerde ik ook te oefenen in bijvoorbeeld de supermarkt. Dan ging ik in de langste rij staan en probeerde ik me te verzoenen met het moment, niet gehaast te zijn en me niet te ergeren, maar te kijken naar al die mensen daar.

Dan weet ik weer dat het zonde is om voort te hollen naar het volgende, zogenaamd wél 'waardevolle' moment, en de reis ernaartoe te beschouwen als verloren tijd. Uiteindelijk is het op iedere plek en ieder moment even wonderlijk. Ik moet alleen de rust nemen om dat te beseffen. Om rust te vinden hoef ik niet op een boerderijtje in Frankrijk te gaan zitten. Het wonderlijke is niet alleen op bergtoppen en in verre woestijnen te vinden, maar ook hier en nu.

Wat is er belangrijk aan dit besef?

Als ik kijk met de ogen van iemand die hier maar even te gast is, dan ga ik vanzelf denken over wat werkelijk belangrijk is. Dan kan ik gaan proberen los te laten wat me aangepaast is en wat overbodig is.

Ik neem aan dat wat er dan overblijft in het diepste van mijzelf mijn authentieke kern is, iets wat altijd hetzelfde was, toen ik nul was en als ik straks misschien honderd ben. Die unieke kern, van waaruit ik zicht heb op het wonderlijke, die wil zich inzetten voor een betere wereld, een wereld waarin ieders bijdrage ertoe doet.

Dat ieders bijdrage ertoe doet, besef je als je ziet hoe alles met elkaar verbonden is. Door het kopje koffie dat ik drink, ben ik op allerlei manieren verbonden met alles en iedereen in de hele wereld. Het water bestaat uit druppels die misschien afkomstig zijn van de noordpool, de koffie is verbonden met de zakken bonen die in schepen hebben gelegen, met een plantage in de derde wereld, met een jongen die de koffiebonen heeft geplukt.

Als ik als onderdeelje van het geheel de verkoper in het koffiestalletje in het station vriendelijk benader in plaats van gehaast en geïrriteerd, dan raakt ook hij ontspannen, en dat draagt hij weer over aan degene die na mij komt. Zo erken je de authentieke kern van de anderen. Wie weet heeft dit een lawine tot gevolg.

Als religieuze mensen proberen te communiceren met iets wat voor hen transcendent is, bent u dan een'religieus mens'?

Dan wel, ja. Ik voel me door het wonder aangesproken en probeer te antwoorden door mijn unieke kern en talent in de wereld te brengen. Door bij te dragen aan het grotere geheel, bijvoorbeeld door vriendelijk te zijn tegen de koffieverkoper op het station.

Annelies van Hees

Annelies van Hees (41) is strafrechter.

Plots klonk haar stem: ‘Ach joh, kom op.’

Wat hebt u meegemaakt?

Tijdens mijn studie was ik lid van een jaarclub van 23 dames. Zes jaar geleden is een van hen overleden. Dat was voor mij en voor ongeveer de helft van de club een enorme schok. We wisten namelijk niet dat Renée ziek was. Dat ze terwijl ze zwanger was ook een snelle vorm van kanker had.

Het was een prachtige begrafenis, met veel ballonnen en champagne. Toen ik de echtgenoot heel veel sterkte toewenste, zei hij: ‘Ik wens jóú heel veel sterkte toe.’ Renée had onder onze desinteresse geleden, zei hij uit de grond van zijn hart.

Maar dat ik en de helft van de jaarclub het niet wisten, kwam doordat de helft die het wel wist er niet aan had gedacht het aan de anderen te vertellen. Ze hadden het druk, en het leven gaat door.

De ene helft van de jaarclub nam de andere helft hun zwijgen zo kwalijk dat we zonder te groeten uit elkaar gingen. Ik ben nog heel lang boos gebleven. Ik schreef een brief aan de moeder van Renée om haar te vertellen hoe erg ik het vond dat ik het niet geweten had, en zij schreef terug dat Renée ook niet altijd even attent was. Heel aardig, maar dat maakte niet dat ik het mijn clubgenoten vergaf.

Toen er een jaar of vier later een uitnodiging kwam voor een clubbijeenkomst ging ik achter de computer zitten om een boze e-mail te schrijven. Ik wilde niet doen alsof er niks aan de hand was, maar het eerst uitpraten. Pas dan kon er wat mij betreft weer sprake zijn van een clubuitje.

Terwijl ik mijn woede van me af aan het typen was, hoorde ik opeens Renée's stem zeggen: 'Ach joh, kom op.' Het klonk precies zoals ze kon reageren, relativerend en lief.

Ik heb de boze e-mail niet meer gestuurd. Door de stem van Renée kon ik het vergeven. De boosheid verdween.

Was het Renée of was het iets in uzelf?

Ik heb het ervaren als iets wat niet uit mijzelf kwam. Ik had niet zelf geroepen. De stem kwam plots en bleef hangen. Erna heb ik geprobeerd die stem zelf op te roepen, maar dat lukte niet.

Het houdt na de dood niet op, daar ben ik van overtuigd. Zolang je nog aan de doden denkt, kun je contact met ze hebben. Als ik me ervoor zou openstellen, zou ik contact kunnen hebben met overledenen, denk ik. We hebben er geen verklaring voor, maar over honderd of driehonderd jaar weten we er wellicht meer van. Is een mens niet als een olifant die niet weet dat mensen bestaan, terwijl hij ze wel ervaart?

Had die stem iets met God te maken?

God is voor mij liefde en vertrouwen, een hogere macht, die het goede in de mens naar boven brengt. Ik geloof in de God van het Nieuwe Testament. Die stem was ook vertrouwenwekkend en goed. Daarom voelde het als een religieus moment.

Het kan haast niet anders dan dat Renée nu bij God is. Iets anders zou strijdig zijn met mijn rechtvaardigheidsgevoel. Altijd als ik in een kerk kom, denk ik daarom aan haar.

Hoe belangrijk is God voor u?

Een paar keer in mijn leven was God er heel duidelijk. Op die heel moeilijke momenten voelde ik zijn kracht, merkte ik dat hij me erdoorheen sleepte. Deze ervaringen zijn zo verweven met nare dingen in mijn leven, dat ik er hier maar liever niet over praat.

Soms, als ik aan de toestand in de wereld denk, heb ik een 'Primo Levi-gevoel': hoe kan dat nou als er een God is? Ik kan me goed voorstellen dat je het, als je joods bent, volstrekt onmogelijk

zou vinden nog te geloven na de Tweede Wereldoorlog. Maar dan denk ik weer aan een Nel Benschop-achtig gedicht, kitscherig maar toch pakkend. Iemand spreekt met Christus die zegt: 'Ik ben altijd met je meegelopen. Kijk maar, hier zie je vier voetstappen.' 'Maar er staan er maar twee, precies toen ik het moeilijk had,' zegt die iemand. 'Toen heb ik je gedragen,' antwoordde Jezus.

Eert u God in een kerk?

Ik ga een keer per maand. Het is de vraag of het bevorderlijk is voor je geloof. Ik ben zes jaar kerkvoogd geweest en als je dan in de keuken kijkt, zie je van alles aanbranden.

Tegelijkertijd houdt de gemeenschap je wel betrokken, helpt ze je dicht bij het gevoel te blijven van het Nieuwe Testament, het goede te doen, te proberen te leven zoals Jezus het bedoeld heeft.

Joost Reijnders

Joost Reijnders (52) is journalist. Zijn boek heet Een reis in stilte.

Al schrijvend ontdekte ik mijn geschiedenis

Wat hebt u meegemaakt?

Ik ben twee keer een week in La Grande Chartreuse bij Grenoble in Frankrijk geweest, het hoofdklooster van de kartuizers, een katholieke orde van kluizenaars. 's Ochtends bij de eucharistieviering werden gasten, die op het balkon zaten, uitgenodigd naar het koor te komen en bij de monniken te gaan staan. Daar stond ik dan tussen die mannen, een heel bijzondere ervaring. Deze mannen leven in stilte en zijn supergeconcentreerd, helemaal in zichzelf gekeerd. Ze hebben alles opgegeven en zijn hun hele leven op weg naar het licht. Daar word ik stil van. Stiekem stond ik te kijken: hoe ervaren zij het? Ik zag hun religiositeit van heel dichtbij, voelde dat ze contact hebben met een hoger wezen.

Voelde ook u contact?

Het is paradoxaal. Ik was een en al activiteit terwijl ik me probeerde in te leven in deze mannen die in alle rust contempleren – informatie verzamelen en rangschikken, vragen verzinnen, aantekeningen maken en uitwerken. Ik voelde geen contact met God.

Op wat voor een manier was uw kloosterbezoek misschien wel religieus?

Toen ik het verhaal ging uitwerken, zette het me aan tot nadenken en heb ik er veel aan beleefd. Ik heb er de tijd voor genomen, eerst een paar maanden gewacht. In het begin was er het verhaal over die mensen, maar al schrijvend ontdekte ik dat het ook over mijzelf ging, over mijn geschiedenis.

Op het eerste gezicht staat het leven van die kartuizerkluizenaars ver van mij af, maar gaandeweg realiseerde ik me dat ze heel dichtbij staan. Ze zijn deel van mijn achtergrond, het katholieke Brabant van de jaren zestig, waar ik misdienaar en seminarist ben geweest. De broer en zus van mijn grootvader gingen de missie in en de overste-generaal van de kartuizers is een familielid – vandaar dat ik in hun besloten wereld werd toegelaten.

Ik ben een kind van mijn generatie, dus zwoer ik altijd bij vrijblijvendheid. Maar deze mannen waren zo toegewijd en overtuigd dat me de gedachte bekreep: je kunt wel roepen dat er niks is, maar is dat echt wel zo?

Door het schrijven van een boek over mijn ervaring bij de kartuizers ging ik me afvragen: is er misschien toch meer dan alleen die platte leegte? En: wat zijn m'n uiteindelijke drijfveren? Door de kartuizers, die weliswaar in isolement leven maar tegelijkertijd bezig zijn voor het heil van de mensheid, besepte ik weer dat het gaat om respect en naastenliefde.

Bent u er geloviger door geworden?

Ik denk het wel. Of beter: ik ben me er meer bewust van geworden dat ik eigenlijk een gelovig mens ben. Sinds mijn verblijf bij de kartuizers denk ik meer na over de zin van het leven. Ik had er nooit tijd voor, en mijn verstand heeft begrip voor godsdienstige en vooral kerkelijke zaken jarenlang in de weg gestaan. Ik was van mijn geloof afgevalen.

Hebt u de behoefte nog eens terug te gaan, maar dan zonder pen en papier, voor uzelf?

Nee, eigenlijk niet. Het kloosterleven van de kartuizer is zwaar, hoor.

U schrijft dat u al tijdenlang een talisman bij u draagt. Waarom draagt u die?

Waarom zou ik dat niet doen? Ik heb me afgevraagd of het met geloof te maken heeft, maar dat heeft het niet. Het heeft te maken

met mijn katholieke achtergrond. Ik vond het metalen kokertje met daarin een madonna in de tas van mijn moeder. Die tas had ze in 1937 als vijftienjarig meisje van een oom gekregen die missionaris was in Oeganda en hem in Egypte had gekocht. Toen ze dat jaar in Kevelaer was, heeft ze van haar zakcenten die madonna gekocht en in die tas gedaan en die heeft er verder altijd ingezet. En nu heb ik hem altijd in mijn broekzak zitten. Maar bijgelovig ben ik niet. Rationeel weet ik ook wel dat het heel raar is, maar emotioneel is het gewoon een prettig idee.

Henk van Loenen

Henk van Loenen (60) is godsdienstleraar en dichter onder de naam Juliën Holtrigter.

In de snee op mijn hoofd zag ik Gods hand

Wat hebt u meegemaakt?

Het was een jaar of vijftientig geleden. Ik was tekenleraar. Aan het eind van een lange schooldag, de leerlingen waren naar huis, zat ik nog even achter mijn bureau in het tekenlokaal. Mijn oog viel op de oudpapierbak. Daarin zag ik een tekening liggen van een gezicht. Het portret was door een leerling gemaakt en was kennelijk mislukt. Ik pakte de tekening want ze intrigeerde me, waarom weet ik niet.

Ik begon met potlood een diepe snee op het voorhoofd te tekenen, en vervolgens voorzag ik de snee van een hechting door draad te tekenen dat met grove steken de wond bij elkaar hield. Ik bekeek het portret nog eens, stopte het in mijn tas en ging naar huis.

De volgende dag ging ik trimmen en ik liep over de dijk het stadje uit. Opeens stormden er vier honden op me af. Ze waren erg agressief en ik probeerde ze van me af te schoppen. Helemaal verkeerd, want daardoor werden ze nog agressiever en ze beten me in mijn benen. In paniek ben ik teruggerend, en in een poging ze af te schudden sprong ik over een struik heen. Maar daarachter lag een drie meter diepe gracht. Ik viel voorover en kwam met mijn hoofd op de stenen rand terecht. Het bloedde hevig. De honden liepen om en kwamen weer op me afgevlogen. Gelukkig kwam er een man die me uit deze situatie bevrijdde en me naar de dokter hielp. Die lijmdde de wond dicht en deed een strak verband om

mijn hoofd. Toen na een tijdje het verband eraf ging, zat er een litteken, precies zoals ik het getekend had.

De hand van God?

Ik heb deze gebeurtenis lang gezien als bewijs dat er meer is dan wij kunnen zien, meer dan wetenschappers aannemen. Het heeft ook invloed gehad op mijn geloof. Verstandelijk had ik er moeite mee om geloofszaken aan te nemen. Deze gebeurtenis heeft me een zekerheid gegeven die het verstand niet kan geven.

Tegelijkertijd bleef ik echter een nuchter mens, had ik toch moeite het te geloven. Ik kan me namelijk heel goed voorstellen dat mensen zeggen: 'Henk, dat is een wel erg sterk verhaal zeg. Zoiets kan toch niet?' Het is dat ik het zelf beleefd heb, anders zou ook ik zeggen: ja, hoor eens...

Als 'er is meer' de boodschap was, dan had God die toch ook op een minder hardhandige manier kunnen geven?

Het gebeurde in een moeilijke periode van mijn leven, waarover ik hier liever niet uitweid. De boodschap leek: al val je nog zo hard, je mag het vertrouwen hebben dat het goed komt. Ik had de gehechte wond immers vooraf al getekend.

Ik heb altijd het gevoel gehad dat wat ik tekende dieper ging dan ik besepte. Mijn talent voor tekenen is echter niet zo groot. De laatste jaren ben ik gedichten gaan schrijven, en dat gaat me beter af.

Hoe heeft uw val uw religieuze ontwikkeling beïnvloed?

De val heeft me bij de christelijke gemeenschap gehouden. Als het niet was gebeurd, zou ik niet weten hoe het verder was gegaan. Ik was oorspronkelijk gereformeerd, maar was er op een dood spoor terechtgekomen: ik kon het allemaal niet meer zo geloven. Na de val ben ik in de katholieke kerk terecht gekomen. Het lichamelijke en visuele is heel belangrijk voor me. Dat bleek mijn manier om religieus te zijn. Opstaan, lopen, handen ophouden, knielen, beelden, kruis en kluis, kelk en brood, ga maar door. Het

onzichtbare moet zichtbaar worden gemaakt. Ik ben erg visueel ingesteld en daar heeft het lot in de vorm van de tekening van het gezicht met de wond bij aangesloten.

De uit de prullenbak geviste tekening van een leerling

Marcel den Dulk

Marcel den Dulk (51) is dirigent en organist-pianist.

Ik word het instrument van de tekst

Wat hebt u meegemaakt?

Ook ik heb wel dingen meegemaakt waarvan ik zeg: wat bijzonder, dat moet te maken hebben gehad met God. Het probleem met verhalen over het gevoel van een hand op de schouder of het zien van een licht, is dat veel mensen bij het horen ervan afhaken, inclusief ikzelf.

Een jaar geleden ben ik op een ander spoor terechtgekomen, dankzij de ‘lekenpreekwedstrijd’, waarbij ik de publieksprijs heb gewonnen. Ik heb gemerkt dat je door in Bijbelteksten te duiken ontdekkingen kunt doen, en als je die in een preek vat, kunnen ze mij en andere mensen diep raken, helemaal in combinatie met muziek.

Toen ik in onze gemeente preekte over hoe Petrus zijn moedige stap zet op het water, heb ik dat gecombineerd met piano-improvisaties op onder meer twee liederen uit mijn jeugd – *Scheepken onder Jezus hoede* en *Ruwe stormen mogen woeden*. Improviseren is als het overbrengen van een boodschap, niet gehinderd door het zoeken naar de juiste woorden. Je voelde het gesprek in de hoofden van de gemeenteleden. Het spel met donkere en lichte tonen waarmee ik een eigen vertaling van de preek zocht, werkte heel direct. Je hebt het ook bij films: wat gevoelloos zouden veel scènes zijn zonder de bijbehorende filmmuziek.

Je kunt verrast worden door je eigen spel, helemaal als je improviseert. Wandelend over de toetsen geeft het instrument dingen terug waar je dan op doorgaat en waarbij je merkt dat

er een vonk overspringt waardoor onbenoembare zaken voelbaar worden. Improvisaties zijn niet-herhaalbare ontdekkingen.

Ik heb me onlangs verdiept in psalm 127 – ‘Als pijlen in de hand van een held, zo zijn de zonen der jeugd.’ De traditionele interpretatie luidt dat je op God moet vertrouwen, want zelfs het krijgen van kinderen is niet jouw verdienste. Ik denk echter dat die pijlen staan voor het kostbare van de jeugd: het opene, ontvankelijke dat met het ouder worden de neiging heeft om af te stompden, maar wat je levend moet zien te houden.

In een lied van Sweelinck over deze psalm, dat mijn koor op een bruiloft ten gehore bracht, ontdekte ik allerlei motiefjes die de tekst uitbeelden, zoals steeds snellere noten die omhooggingen – de pijlen. Ik heb die heel energiek laten zingen, want gelukkig is de mens die het jeugdige levend houdt. Erna heb ik de muziek vloeiend, rond en romantisch laten uitvoeren, om uit te drukken dat je het jeugdige vol vertrouwen met je mee mag nemen. Vervolgens kun je jezelf erop aanspreken, kan de tekst je helpen jeugd in het leven te staan.

Wat is hier religieus aan?

Er zijn honderdduizend dingen die om me heen gebeuren waarbij ik me dit kan afvragen: is het een teken van God of niet? Ik ben er huiverig voor om in de goede dingen de hand van God te zien. Wat moeten we dan met de dingen waarmee we ongelukkig zijn? Ik geloof niet in een straffende God, misschien kan sommige narigheid als les bedoeld zijn, maar dat blijft moeilijk. Dit soort gedachten worden al gauw ongeloofwaardig en plat.

En toch kan ik met musiceren en preken het gevoel krijgen dat ik door God op dit spoor ben gezet. Die richting ga ik steeds meer op denken. Als je eenmaal een instrument hebt leren spelen, kun je jezelf een instrument gaan voelen, helemaal bij zingen, waarbij je stem het instrument is. Maar ook op de piano heb je toonladders die je alleen kunt spelen als je er vooral niet bij nadenkt. Je denken houdt je motoriek onmogelijk bij en kan dwarsliggen. Maar als je

alles kunt loslaten, instrument wordt, ben je pas werkelijk in staat bij mensen binnen te komen.

Het kan ook zo werken bij preken. Een goede redenaar leest zijn tekst niet voor. Je hebt het stramien van je verhaal in je hoofd en daarmee treed je naar buiten terwijl je je zo veel mogelijk richt op je publiek. Als het goed gaat, word je het instrument van de tekst die uit je mond komt, en dan hebben jij en je toehoorders pas werkelijk het gevoel contact te maken.

Wordt u dan een instrument van God?

Misschien soms een beetje.

Julia Rijnvis

Julia Rijnvis (46) is hoofd externe zaken van de Scientologykerk in Amsterdam.

Je komt terug in de wereld die je achterlaat

Wat hebt u meegemaakt?

Ik was twaalf en was in mijn eentje aan het wandelen tijdens een vakantie in de Vogezen. Boven op een heuvel stond ik stil en ik keek over alles heen. Het was een rustige, onbewolkte herfstdag en ik genoot van een weids uitzicht. Er was verder niemand en op het geruis van wat bomen na was het stil. Het leek alsof ik boven alles uitgetild werd, alsof ik de hele wereld overzag. Ik voelde me deel van een groter geheel dat ergens naar op weg is. En tegelijkertijd besepte ik verantwoordelijk te zijn voor alles wat ik zag, voor vrede binnen het grote geheel.

Erna was het leven nooit meer hetzelfde. Het had er een extra dimensie bij gekregen. Pas jaren later heb ik me gerealiseerd dat ik toen een religieuze beleving heb gehad.

Heeft deze beleving uw leven beïnvloed op religieus gebied?

Deze ervaring heeft me op een idealistisch spoor gezet. Ik wilde mensen helpen. Ik kwam in de hotellerie terecht en werkte als bemiddelaar bij een uitzendbureau. Heel goed voor je mensenkennis, maar het contact blijft steken, het gaat niet echt diep. Toen las ik een uitspraak van Ron L. Hubbard, de stichter van de Scientologykerk. Hij zei: 'Op de dag dat we elkaar volledig kunnen vertrouwen, zal er vrede zijn op aarde.' Ik kreeg weer dat plaatje van mensen die met elkaar in vrede leven. Dat het echt kan.

Is die uitspraak van Hubbard niet een open deur?

Ik vind hem heel inspirerend. Bij scientology kon ik diepgaand en praktisch aan mijn ideaal werken van een betere wereld – in de verslavingszorg en de strijd voor mensenrechten. Zo kan ik oefenen in vertrouwen en bijdragen aan vrede.’■

non-matching quote

Vond u bij scientology behalve praktische manieren om de wereld te verbeteren ook methoden om iets religieus te beleven?

Ik ontvang er auditing, en tijdens deze vorm van religieuze counseling heb ik intense religieuze belevingen gehad. Je zit dan in een comfortabele stoel en iemand stelt je vragen waarop je zelf antwoorden gaat vinden. Vaak zie je die in beelden.

Zo heb ik een goede vriend verloren aan een ongeneeslijke ziekte. Ik had er veel verdriet van. Maar er kwamen ook gevoelens op waarvan ik betwijfelde of die zuiver en alleen met de dood van mijn vriend te maken hadden. Ik voelde me verschrikkelijk verlaten. Terwijl we tijdens zijn leven toch goed afscheid hadden genomen. Dit klopte niet. Wat moest ik met mijn gevoelens aan?

Toen heb ik een religieuze counseling ontvangen waarbij ik mijzelf in een vorig leven zag. Ik zag hoe ik mijn dierbare man vroegtijdig had verloren en dat ik toen écht eenzaam en verlaten ergens op de prairie zat. Wat moest ik? Het werd helder: mijn gevoelens van verlatenheid hoorden bij die episode, die ik nooit goed verwerkt had en die nu naar boven kwam. De gevoelens van verlatenheid die na de dood van die vriend waren opgekomen, kon ik nu plaatsen en ze werden er vanzelf minder door. Ik voelde me opgelucht en bevrijd.

Was u zeker over dat vorige leven of hebt u ook gedacht aan de mogelijkheid dat de beelden die u voor zich zag berustten op fantasie?

Daar had ik helemaal geen twijfels over. Ik zag dat ik kleren aanhad die bij een andere tijd hoorden. Dat verzin je niet.

Ik heb van jongs af aan in reïncarnatie geloofd. Hubbard heeft onderzoek gedaan naar vorige levens en de manier waarop je

daarnaartoe terug kunt gaan. Als je dat ook zelf beleefd hebt, wéét je dat het zo is.

Hebt u achteraf het idee dat u als kind op de heuvel een roeping hebt gehad?

Eigenlijk wel ja. En bij scientology werd die roeping vervuld. Ik geloof dat je terugkomt in de wereld die je achterlaat. Vandaar dat ik me nu zo druk maak over de manier waarop ik hem straks weer wil aantreffen.

Han Boering

Han Boering (63) is consultant en publicist op het gebied van de I Tjing.

Het kan ook met theebladeren, maar ik doe de I Tjing

Wat hebt u meegemaakt?

In 1968 liet iemand de I Tjing bij mij in huis liggen. Ik werd nieuwsgierig dus ik stelde het orakel een vraag. 'Jij gaat hier je hele leven mee bezig blijven,' stelde het boek. Ik geloofde er niets van.

Erna kwam ik in een existentiële crisis terecht – een zeer onverwachte scheiding die me ontzettend heeft aangegrepen.

Ik raadpleegde de I Tjing weer. Er sprak zo'n bezorgdheid uit dat ik me gesteund voelde. Er was contact.

In de verte lijkt het gooien van de I Tjing op het doen van een gebed. Alleen krijg je bij de I Tjing gegarandeerd antwoord. Het komt aan op het stellen van goede vragen – een vage vraag krijgt een vaag antwoord. Antwoorden zijn nooit onjuist. Omdat de door het orakel blootgelegde dieptestructuren van de werkelijkheid niet altijd gelijk duidelijk zijn, kunnen antwoorden als onbegrijpelijk overkomen.

Later ben ik nog een keer in een noodsituatie terechtgekomen met het ziek worden en sterven van mijn echtgenote. De I Tjing heeft me ook toen erg geholpen. In de drie jaar dat zij ziek was, heb ik honderden adviezen gevraagd en gekregen. Het kwam er steeds op neer dat het zaak was om zelf zo stabiel mogelijk te blijven. Toen er na twee jaar weer uitzaaiingen werden geconstateerd, zei de I Tjing dat het nog één jaar zou duren – een precieze tijds aanduiding geeft de I Tjing niet, maar dat is wat ik eruit opmaakte. Ik kwam zo

tot aanvaarding van het onvermijdelijke. Mijn vrouw heb ik het niet gezegd. Ze had er niet om gevraagd, en I Tjing doe je zuiver persoonlijk.

Al orakelend beleeft u contact met een metafysische werkelijkheid, met God?

De I Tjing gaat over yin en yang, die worden gegenereerd door tao. 'De tao waar je over spreekt, is niet de tao,' luidt een Chinese wijsheid. Is het niet ook zo met God?

Als ik eens bezorgdheid voel spreken uit het orakel, dan voel ik de bezorgdheid van de wijzen die de I Tjing ooit hebben samengesteld, en die in zekere zin nog steeds voortleven – zo kan ik het beleven.

Als willekeurig gegooide muntjes via het systeem van de I Tjing de dieptestructuren van de werkelijkheid blootleggen, kunnen dan niet ook willekeurig geselecteerde passages uit de Bijbel dat? Kan dan niet alles als orakel dienen?

Ik heb het ook met de Bijbel geprobeerd, want ik heb mensen gezien die het doen en bij wie het werkt. Maar ik kan het niet. Ik heb het ook met tarot geprobeerd, en met theebladeren, in navolging van mijn grootmoeder. Het medium moet bij je passen. Ik ga ervan uit dat de werkelijkheid holistisch is, dat alle wegen naar Rome leiden. Dan betekent dat dat alle serieuze pogingen om de diepere werkelijkheid op het spoor te komen, kunnen werken.

Het gevaar ligt echter op de loer dat iemand die overal betekenisvolle signalen ziet paranoïde wordt. Ik heb dat van dichtbij gezien toen ik een jaar of elf was. Mijn vader was helderziend en mijn moeder kaartlegster. Ze communiceerden met de doden en er bewogen zomaar voorwerpen door het huis. Ze raakten steeds meer in de war, verloren hun grip op de dagelijkse werkelijkheid. Toen ik elf was, heb ik gezegd: 'Dit wil ik niet, en ik heb me toen voor zulke zaken afgesloten.'

Bang- en zenuwachtigmakend geloof is niet oké. Als je de hele

werkelijkheid gaat beschouwen als orakel kun je erin verstrikt raken.

In China is er het met de I Tjing verbonden pruimenbloesem-orakel, waarbij alles wat je tegenkomt als orakel kan gaan werken. In de tijd dat ik met een I Tjing-vriend met dit orakel bezig was, formuleerden we eens, terwijl we op straat liepen, een orakelvraag. Het antwoord kwam onmiddellijk. Voor onze ogen botsten twee auto's op elkaar. We keken elkaar aan als betrapte tovenaarsleeringen en zijn gelijk gestopt met deze manier van orakelen.

Johan Lute van de Velde

Johan Lute van de Velde (45) is wandelcoach.

Mijn ziekte was een harde les van het leven

Wat hebt u meegemaakt?

Ik had een drukke baan, ik werkte alleen maar, maakte weken van tachtig uur. Ik had dus geen tijd voor andere dingen die op mijn pad kwamen. Omwille van de efficiency ging ik zakelijk met andere mensen om en had ik overdag nauwelijks oog voor de juweeltjes die andere mensen in zich dragen. Aan het eind van de dag was ik helemaal op, had ik geen energie meer om me nog in anderen te verdiepen. Op mijn eigen gevoelens lette ik niet, ook daar had ik geen tijd voor.

Maar ik kreeg steeds minder energie, in een jaar of zes lekten al mijn krachten weg. Had ik eerst zeg honderd kilo energie ter beschikking, nu had ik er welhaast nul. Op een dag stelden de radioloog en de neuroloog vast dat ik lijd aan ms, multiple sclerose. Toen drong tot me door dat het heel erg mis was met me. Ik lag op bed en kon niks meer. Zelfs de gang van twintig meter naar de brievenbus was te veel voor me. Ik kon geen man meer zijn voor mijn vrouw en geen vader voor mijn kinderen.

Mijn leven was tot stilstand gekomen en op een gegeven moment had ik me ermee verzoend dat het afgelopen was. Ik had mijn eigen maat gemeten, was klaar om te gaan. Dit kwam niet plotsklaps, het was een bewustwordingsproces. Ik hoefde niks meer van mezelf, had er vrede mee.

Tegelijkertijd was alles wat niet écht belangrijk was van me afgevallen. Veranderlijke bijzaken waren niet meer van belang. Ik merkte dat als je mensen open en onbevangen tegemoet treedt,

er geen scheiding is. Wat ik dan voor anderen voelde kon ik niet anders dan liefde noemen, en die liefde is volgens mij onze goddelijke bron. Wanneer je doet wat je gevoel je ingeeft, zoek je verbinding met andere mensen. Ik moest denken aan een uitspraak van Jezus in de Bijbel – een boek waar ik verder niet zo veel mee heb. ‘Waar er twee in mijn naam samenzijn, daar ben ik in hun midden.’ Dit werd voor mij helemaal waar. De eerlijkheid en echtheid die in mijzelf besloten lag, kwam naar de oppervlakte. Mijn ziekte betekende een ongekende verdieping van mijn gevoelsleven. Ik heb nooit meer geleerd dan toen.

Was uw ziekte een les of misschien zelfs een geschenk uit de hemel?

Misschien wel ja. Door de ziekte ben ik gaan beseffen dat ik te veel ruimte had ingenomen. Ik was altijd een jongen van ‘kom op, aanpakken’. Bij een vrouw die ik vaak ken die aan ms leed, heb ik vroeger wel eens gedacht: ze kan best werken, als ze maar wil. Ik was hoogmoedig. Nu weet ik: als je het hele verhaal hoort, zul je het wél begrijpen.

Mijn ziekte heeft me nederig en mild gemaakt. Er heeft door de ziekte een transformatie plaatsgevonden van hard naar zacht, zowel vanbuiten als vanbinnen. Ik ben het gaan waarderen er gewoon te mogen zijn.

Met het vermogen vrede te hebben met mijn lot en mijn ziekte te waarderen, kwam ook het besef dat hij past in mijn ‘bestemmingsplan’. Ik had het gevoel dat mijn leven tot dan toe een marathon was, maar dat ik nu de finish had bereikt. Dat gaf een geweldige rust. Ik was schoongewassen door alle ellende. Ik voelde me als zittend op een hand. Mijn ziekte was een heel harde les van het leven zelf, en het leven, dat noem ik God.

Tegenwoordig kan ik weer hele wandelingen maken, al is de ms niet over – ms is ongeneselijk, al houd ik altijd ruimte open voor een wonder. Ik wandel met mensen die het, net als ik vroeger, te druk hebben.

Een tijdje geleden is een vriend van me overleden die op dezelfde positieve manier in het leven stond als ik tegenwoordig

sta. Hier gelden dus geen heilige wetten. Toch ben ik vol vertrouwen dat het goed komt als je het goede doet. Dat betekent ook dat als mijn ziekte weer eens hard zou toeslaan, ik daar vrede mee probeer te hebben, al is dat gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Paul Buitenhuis

Paul Buitenhuis (45) werkt in de thuiszorg en is dichter en ouderling.

Een kerkdienst is voor mij net een houseparty

Wat hebt u meegemaakt?

De extase van een housefeest. Al dansend groei je de vier uur dat zo'n feest duurt langzaam maar zeker mee in de stroom van de muziek – geen aparte nummers, alles loopt in elkaar over. Ik woon in de muziek. De muziek groeit ook zelf langzaam maar zeker naar een hoogtepunt toe, de dj gooit niet in een keer alle knoppen open, maar neemt je mee op een reis waarop je van alles kunt beleven. Al dansend kan ik het gevoel van tijdloosheid krijgen, de ensatie dat het altijd zo kan en mag blijven, tot in eeuwigheid. Kijk ik om me heen, dan zie ik dat al die andere dansende mensen er ook helemaal in meegaan. Dan voel ik me met iedereen verbonden. Alles wordt langzaamaan steeds intenser. Ik neem wel eens een xtc-pilletje in, dan is het allemaal nóg intenser. Maar ook zonder pil is het meer dan leuk genoeg.

Kunt u uw meest gewenste, meest intense ervaring beschrijven?

Terwijl de muziek en ik naar een hoogtepunt toegroeien en het is alsof het nooit meer ophoudt, lijkt alles tegelijk te gaan: de muziek, de mensen, ikzelf. Ik raak buiten mezelf, verbonden met iedereen die daar zo dynamisch bezig is, voel me deel van het collectief, ben blij om ieders blijheid, alsof ik in eenieder aanwezig ben. En tegelijkertijd kom ik juist in mezelf terecht. Ik word me bewust van mijn gevoelens, voel opeens het verdriet dat ik wat had weggestopt. Zo kwam er eens een groot verdriet op over een vriendin die doodziek was. Al dansend heb ik met haar

meegeleefd, gehuild en afscheid van haar genomen. Later hoorde ik dat ze dezelfde dag gestorven is.

Als op het eind de lichten aangaan en ik iedereen de zaal uit zie sloffen en ook ik op zoek ga naar mijn fiets, voelt alles onwerkelijk. De extase was de werkelijkheid, het dagelijkse niet. Ik voel me onthecht. Die extase wil ik dan graag zo lang mogelijk vasthouden – een verlangen naar wat voorbij is.

Ik ga nu een jaar of twee regelmatig naar housefeesten, en ik merk dat ik steeds luchtiger en gemakkelijker in het doordeweekse leven kom te staan.

Vindt u het bezoek aan houseparty's religieus, vergelijkbaar met kerkbezoek?

‘^{non-matching quote}Ik heb ontdekt dat je in de kerk dezelfde extatische momenten kunt beleven als op housefeesten. In stilte en zorgvuldig gekozen Bijbelse woorden kun je ook de geest krijgen. Speciaal tijdens de preek en de erop volgende stilte of muziek kan ik zeer worden geraakt. Maar het gaat subtieler dan op een houseparty. Er hoeft maar een vliegtuig over te denderen en ik ben eruit. De sfeer is veel breekbaarder. Het is minder overweldigend, maar het raakt wel een snaar. Dan hoor ik iets wat me aanspreekt, en dat houdt me dan bezig tot ver na de dienst. Ook tijdens een dienst zijn de doden op een bepaalde manier aanwezig. Als ik me dan openstel, dan kan iemand die officieel dood is heel dichtbij komen. In de kerk wordt op zoiets echter nauwelijks ingegaan – de doden worden er alleen herinnerd, omdat méér niet modern zou zijn. De doden alleen als herinnering; wat een triestigheid.

Ook in de kerk kan ik me zeer verbonden voelen met anderen. Ook daar praat je niet of nauwelijks met elkaar, heb je aan een half woord genoeg. En al die bejaarden, die hebben vaak ook iets onthechts, hoeven niet meer zo nodig hun stempel overal op te drukken. Zowel op een houseparty als in een kerk durven mensen zich kwetsbaar op te stellen door open te staan voor iets hogers. In het dagelijks leven zijn de mensen daar immers niet mee bezig.

Voor mij kan een preek niet lang genoeg duren. Ik wil actief zijn, op een housefeest, en ook in de kerk. Tijdens een moeilijke preek moet ik er met mijn volle aandacht bij blijven. Dan kom ik tot vragen als: waartoe zijn wij op aarde? Als er maar niet over de actualiteit gepreekt wordt. Daar heb ik niets mee, dat vind ik een anticlimax. Ik kom niet in de kerk om herinnerd te worden aan de kleinzerigheden van politici, maar omdat ik op zoek ben naar een ruimer perspectief, zoals ik dat ook kan beleven op een housefeest.

Rini Rikkert

Rini Rikkert (55) uit Alblasterdam is predikant in de PKN

Engelen zijn een beetje van mezelf en een beetje van boven

Wat hebt u meegemaakt?

Op een zondag in 1968 besloten ik en enkele vrienden van de christelijk-gereformeerde jeugdvereniging na de middagkerkdienst te blijven zitten om de viering bij te wonen van de pinkstergemeente, die na ons in het gebouw kerkte. Er was een knappe jongen op het podium die ging bidden en een heel verhaal begon dat hij Jezus in zijn hart voelde. Wie dat ook zo voelde moest naar voren komen. Lieve help, dacht ik toen, tot ik een jaar of negen was voelde ook ik God altijd heel dichtbij, was hij een maatje dat me wijze raad gaf en tegen wie ik sprak. Maar dat voelde ik al heel lang helemaal niet meer, geen Here Jezus, geen God, niets. Hij had me in de steek gelaten. Dat was mijn eigen schuld.

Ik kwam verdoofd thuis en hilde me de volgende avonden in slaap. 's Nachts begon ik te bidden. Tot ik midden in de nacht ervoer dat God aanwezig was. Ineens was er contact, hoe lang weet ik niet. Er was licht, er was liefde, heel veel liefde.

Hebt u de goede boodschap doorverteld?

Aan niemand. Ook over mijn kinderlijke gesprek met God had ik nooit iets aan anderen verteld. Ik voelde me eenzaam. Het was bij ons: 'Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg.' Na die nacht ben ik ijverig in de Bijbel gaan lezen. Ik wist nu zeker dat God bestaat, maar geloofde niet meer in God als strenge vader. Ik voelde me een ander mens, en misschien was ik wel bekeerd, dacht ik.

Dat bleek niet helemaal zo. De ervaring zakte weg, ik kreeg verkering, trouwde en kreeg kinderen. Op een gegeven moment ben ik in een depressie geraakt die drie jaar duurde. Ik bad tot God, maar er kwam nooit meer antwoord. Toch ging ik ermee door. Wat kon ik anders? Ik lag eens als een plank in bed toen ik een merkwaardig visioen kreeg. Ik stond met een kruis in mijn handen en omringd door het kwaad, riep ik: 'In de naam van Jezus Christus die het kwaad door het kruis heeft overwonnen: maak dat je wekomt!' Ik hoorde het kwaad verdwijnen. Heel gek, door de afvoer in de keuken.

Dit was het moment waarop de ommekeer is begonnen, maar ik blijf het een merkwaardig verhaal vinden. Ik had nooit zoveel met Jezus – een brave borst, maar wat moest ik ermee?

Erover gepraat heb ik verder niet. Ik ben bang dat de mensen denken: daar heb je weer zo'n freak. Ik ben theologie gaan studeren – daar kun je er ook heel afstandelijk over praten. Maar ja, als we er allemaal over zwijgen, dan weten de mensen het niet. Dus toch maar 'evangeliseren', de goede boodschap brengen dat contact met God mogelijk is.

Met God of met uw eigen fantasie?

Ik heb een rijke fantasie, maar deze belevingen staken erbovenuit. Wel kun je je afvragen of er naast God niet andere krachten actief zijn. In Amerika heb je Jacquelyne Ellis – een soort Char. Ze richt zich op engelen en via haar kun je met hen in contact treden, gewoon via de telefoon. Ik heb een cursus bij haar gevolgd en ben aan het oefenen geslagen. Achteraf gezien, zeg ik nu, was het niet God die toen ik nog jong was tegen mij sprak. Het moet een engel zijn geweest.

Ik heb onlangs een boek geschreven. Ik werd bijgestaan door wat ik noem 'het team van Hogerhand,' vijf gidsen, twee vrouwen en drie mannen. Ik heb ze allemaal een naam gegeven. Hala bijvoorbeeld, een vrouw met humor. Het is, denk ik, een beetje fantasie en een beetje van een hogere werkelijkheid.

Hoe vinden ze dit allemaal in uw protestantse kerk?

Als ik hierover met kerkmensen praat zie je ze soms kijken: ziet ze ze vliegen? Maar het zijn hele aardige mensen en ze mogen me graag, dus het gaat wel goed. In onze kerk komen vrijzinnigen en het leuke daaraan is dat ze heel goed kunnen leven met mensen die anders geloven. Ik wist een keer op kerstavond tot het laatste moment niet wat te preken. Heb ik het aan de aartsengel Gabriël gevraagd. In tien minuten had ik het verhaal op papier. Ik heb het er gewoon bij gezegd: Gabriël zegt... Je zag de mensen denken: leuke preektruc. Ik schaam me er wel een beetje voor dat ik nog zo weinig hardop durf te zeggen dat ik echt contact met de goddelijke ervaar.

Hans Hofenk

Hans Hofenk (62) is werktuigbouwkundige bij een ingenieurbureau.

Ik steeg naar een oceaan van gelukzaligheid

Wat hebt u meegemaakt?

Ik was zeven, en ik was erbij toen mijn tweelingbroertje onder de trein kwam. Ik was ontroostbaar, het leven had voor mij alle zin verloren: het kan toch zomaar afgelopen zijn?

In het Veluwedorp Bennekom, waar wij woonden werden we voortaan met argwaan gevolgd. Er was iets niet goed met ons gezin. God strafte immers niet voor niets. Ik hield geen enkel vriendje over.

Gelukkig verscheen op een nacht mijn broertje aan mij in een droom. Hij vertelde me dat hij gelukkig was en dat ik niet verdrietig hoefde te zijn, en weg was hij weer, mij verbaasd en verheugd achterlatend. Vreemd vond ik het dat hij helemaal naakt was, iets wat in ons dorp not done was.

Sindsdien heb ik veel meer vreemde ervaringen gehad. Die konden positief zijn, zoals op mijn veertiende toen ik in een droom vanuit het kerkgebouw waar wij altijd kerkten omhoog werd gevoerd en de hemel tegemoet ging. Ik bevond me tussen anderen en juichend stegen we hoger en hoger, tot wij ons tussen ontelbare zielen in een oceaan van gelukzaligheid bevonden.

Maar het was lang niet altijd prettig. Ik heb ook excursies gemaakt 'naar beneden', waar mensen zaten vastgeketend. Hun lichamen waren bedekt met bloed en slijm. Er waren overal bolle pupilloze ogen en grote etterende geslachtsdelen.

Vaak droomde ik 's nachts over verkeersrampen elders op aarde zoals jaren geleden over twee treinrampen tegelijkertijd in Zuid-

Afrika en India. Ik zag wagons kantelen bij het station en hoe de mensen die eruit kwamen rollen werden overreden. De volgende ochtend was het dan in het nieuws.

Tegenwoordig zou men zeggen dat u aan een traumatische stresstoornis leed.

Twintig jaar geleden ben ik een tijd heel depressief geweest. In die tijd heb ik me bij een groepje new agers aangesloten. Volgens hun denken had ik een gaatje in mijn aura opgelopen waardoor de indrukken mijn geest binnenkwamen.

Ik weet het niet, eigenlijk geloof ik niets, ik ben technisch ontwerper dus wil alles altijd verifiëren.

Ik ben bovendien geschoold met Kuitert: alles over boven komt van beneden. Maar stel dat al mijn ervaringen uitsluitend op fantasie waren terug te voeren. Dan zou de psyche wel erg wreed zijn om de tere kinderziel met een dooie mus te troosten.

Ik beschouw mijn visionaire ervaringen als door God gegeven projecties. Het zijn illusies, maar er zit, heb ik vaker gemerkt, toch ook iets waars in: ik heb kennelijk soms een fragment van de werkelijkheid opgevangen.

Volgens de leden van die newagegroep was ik te kritisch over de boodschappen die bij enkele leden binnenkwamen uit de andere wereld. Daar waren ze niet van gediend en ik ben toen uit die groep gezet.

Wat is het precies dat u kritisch maakt?

Het was voor mij de vraag hoe mijn 'vooruit weten' zich verhoudt tot God, de Barmhartige, en tot mijn medemens die aan het leven lijdt en slijt. Ik voel me begenadigd, maar de oneerlijkheid die erin besloten ligt, kan mij ongelukkig maken. Waarom blijven andere mensen, die het harder nodig hebben dan ik, verstoken van tekens van God?

Geopenbaarde toekomst geeft ook vaak aanleiding tot immorele conclusies zoals 'alles gaat zoals het moet gaan'. Het kunnen voorzien kan mij vervullen van hoop en vrees. Gelukkig heeft er-

varing me geleerd dat, al is iets te voorzien, de vrijheid van keuze er toch is, zodat het altijd anders kan lopen.

Gelukkig heb ik minder visioenen dan vroeger. Wel heb ik nog steeds nachtmerries over ongelukken, nu met mijn kleinkinderen in de hoofdrol. Gelukkig weet ik: het hoeft niet te gebeuren en tot nu toe gebeurde het ook niet.

Clara Ellemers

Clara Ellemers (73) was verpleegkundige, maatschappelijk werkster en grafoloog.

Het Ganz Andere zei me dat ik met hem moest trouwen

Wat hebt u meegemaakt?

Ik ben 23 jaar getrouwd geweest met een man die me afwees. Hij was neuroloog en psychiater, een echte wetenschapper. Ik was een gewone verpleegster en keek op tegen de wetenschap en tegen de wereldtop van wetenschappers waarin wij verkeerden. Alles moest van mijn man objectief en controleerbaar zijn. Volgens hem was ik 'subjectief' en hij ging zelfs denken dat ik aan wanen leed. Hij vond dat ik de weg was kwijtgeraakt. Ik hield echter van hem, dus ben ik bij hem gebleven totdat hij de relatie verbrak, 23 jaar geleden. Hij denkt nog steeds dat ik een beetje mesjogge ben.

Ik heb het zien aankomen. Op onze trouwdag op 31 mei 1961, toen ik een moment alleen was, overviel me een gevoel van vervreemding. Het was al donker en ik liep op straat toen me in een flits inviel dat ik een eenzaam avontuur aanging. Ik wist: het wordt heel moeilijk. Tegelijkertijd echter kwam de gedachte in me op dat ik een ervaring tegemoet ging die ik moest doormaken, en waarvan ik veel zou leren. Je wordt immers geworpen op aarde, en het is je taak uit te vinden hoe of wat.

Na de scheiding kwam ik in een soort tweede puberteit terecht. Het waren mijn vijftiger jaren, een periode waarin je sowieso kwetsbaarder en opener wordt voor andere werkelijkheden. Alles werd intenser. Ik kwam per ongeluk in feministische kringen terecht, waar wrok tegen mannen sterk leefde. Ik heb me toen

op Levinas gericht, op zijn filosofie over de eindeloze waarde van de Ander, en zo heb ik mezelf kunnen afhouden van gevoelens van minachting voor anderen.

Ook de Tao werd een inspiratiebron. Daardoor zag ik dat je ook betrekkelijk schuldeloos in de schuld kunt geraken. En dat in het gevaar aangaan, ook de redding zit. Door op te gaan in een ander die dat nooit bij mij zou kunnen, ben ik een persoonlijkheid geworden. Een persoonlijkheid die oog heeft voor het mysterieuze, het Ganz Andere, in zichzelf en in anderen.

Het Ganz Andere?

Ik weet niet of het een breinimpuls was of het Ganz Andere dat me in 1961 zei dat ik met mijn vroegere man moest trouwen. Wel weet ik dat ik het alleen heb gered omdat ik dat voorgevoel had gehad dat het moeilijk zou worden, en desondanks besloten had met deze stroom van het leven mee te gaan.

Dit is al met al een onstuimig proces geweest.

Het Ganz Andere is iets om je tegenaan te schuren, het moet diepte krijgen in je eigen psyche. Dat schuren deed ik door het lezen van filosofen – Spinoza, Nietzsche, Kierkegaard. Eigenlijk is dat Ganz Andere deel van je persoonlijkheid. Hierin schuilt ook het bijzondere van de ander. Dit was het ook wat in mij de liefde voor de neuroloog voedde en mij tot trouwen had gebracht.

Wat moeten wij met het Ganz Andere?

We zijn allemaal geworpen in deze wereld, een heel mooi Bijbels idee. Je treft jezelf aan. En dan is het afwachten of je voldoende inzicht in je situatie krijgt om je weg te banen. Dat trekt mij zo in de Tao: de durf te experimenteren met schijnbare tegenstellingen. Ik was in de jaren van mijn huwelijk gewend geraakt aan de beelden die de ander van mij schiep, en ben uiteindelijk aan dit beeld ontsnapt om een ander, veel complexer beeld te vormen dat er schijnbaar tegengesteld aan was. Ik was mijn kritische vermogen krijtgeraakt, keek op tegen de wetenschap, maar was

mijzelf vergeten. Ik heb daarom een queeste gedaan om mezelf terug te vinden.

Het hoe en waarom is een raadsel dat je hoog moet achten. Het leven komt denk ik neer op erbarmen, het je invoegen in een aldoor nieuwe werkelijkheid. Je in te leven in jezelf en anderen in plaats van steeds te denken: wat krijgen we nou?

Paul Stolwijk

Paul Stolwijk (44) werkt parttime in de bejaardenzorg en is geestelijk verzorger bij uitvaarten.

Ik zag hoe ik verdween in een zwart gat

Wat hebt u meegemaakt?

Twaalf jaar geleden ben ik met de priesteropleiding in Rotterdam gestopt. Ik zag het niet meer zitten met God, kerk en mezelf. Je wordt ingelijfd in de kerk van Christus, leeft in een groep, volgens een strak stramien – vroeg op en vroeg naar bed, bidden, studeren, huishouden. Over gevoelens werd niet gesproken. Als priesterstudent had ik mezelf welbeschouwd emotioneel verwaarloosd.

Toen het nog goed was tussen de kerk en mij, geloofde ik dat de kerk de plaatsbekleder was van God op aarde, en dat ook priesters via bisschop en paus dat waren. Ik was behoorlijk verwaand. Als je de kerkelijke leer maar volgde, dan zat je goed. Ik deed veel devoties, geloofsoefeningen. Zo liep ik twee keer per week met een boekje in de hand de veertiendelige kruiswegstaties in de kerk en bad ik. Het lijden van Christus stond centraal. Maar in werkelijkheid leed ik aan mezelf. Ik ontdekte dat ik homoseksueel ben en dat seks een bron van leven is, een manier om je verbonden te weten met de aarde, de natuur, jezelf en de andere mensen.

Hoe bent u op religieus gebied veranderd?

Vroeger kwam God op de eerste plaats, nu de mensen en ikzelf. Ik had werk gezocht in de thuiszorg voor ouderen en ik zag mensen maanden op bed liggen lijden voordat ze mochten sterven. ‘Broeder, waarom komt God mij niet halen?’ vroeg er een. Ik heb

op de gang een potje staan janken. ‘Hé God, waar ben je nou,’ vroeg ik. Ik begon ook aan het bestaan van God te twijfelen.

Toen volgden er een paar gebeurtenissen die me overtuigden van het bestaan van een leven na de dood. Ik had een kaakoperatie gehad en lag op de recovery toen ik een verpleegster hoorde roepen: ‘Bloed wegzuigen, hij stikt!’

Ik zag mezelf op het bed liggen en zag van bovenaf toe hoe ik vervolgens weggereden werd. Ik werd in een zwart gat getrokken en ik zei: ‘Ik ga.’ Punt.

Dit is een keerpunt geweest, ook al besepte ik dat toen nog niet. Tot dan toe had ik geloof in God altijd gekoppeld aan een leven na de dood. Daar zaten voorwaarden aan – trouw, sacramenten et cetera. Nu kon ik dat loslaten. Ik kwam uit die kramp. Er zijn helemaal geen voorwaarden voor een eeuwig leven. Dat heb je sowieso. Later zat ik bij nabestaanden in de kamer waar de dode was opgebaard om te bespreken hoe we de uitvaart zouden doen. De radio stond aan en ik vroeg of die uit kon. Hij ging uit en we dachten na over wat de dode zelf gewild zou hebben. Toen begon de radio opeens spontaan *O Happy Days* te spelen, een lied van The Mama’s and The Papa’s. De dode wilde een vrolijke begrafenis begrepen wij, en we hebben dat lied toen ook gedraaid.

Een eeuwig leven heb ik dus, en of God bestaat of niet vraag ik me niet meer af: ik ga er gewoon vanuit. Geen man met baard, maar het eeuwige universum. Bij de goede dingen die gebeuren, bedank ik het universum, bij de slechte denk ik: er komen betere dagen, heb geduld. Eigenlijk ben ik religieuzer dan toen ik voor priester studeerde. Ik heb me tot taak gesteld te doen wat ik hier op aarde het best kan doen: mijn gevoelens ontwikkelen en het contact met anderen verbeteren.

Hoe doet u dat?

Ik mag tegenwoordig fouten maken van mezelf. Je vergeet weleens een pil te geven, nabestaanden kunnen me het gevoel geven dat ze zitten te zeuren, soms heb ik haast. En ik oefen, bijvoorbeeld door in alle rust tot twintig te tellen als iemand sloom is en ik

mijn ongeduld voel. Ik voel mezelf niet meer eindeloos schuldig over fouten. Soms ga ik voor de spiegel staan en zeg ik: 'Stol, je bent een klootzak.' En dan moet ik lachen.

Henk van Triest

Henk van Triest (74) was eigenaar van twee supermarkten en had een leidende functie in een levensmiddelenorganisatie.

Het was alsof de stem uit de hemel klonk

Wat hebt u meegemaakt?

In 1994 ben ik als gepensioneerd manager voor VNO/NCW op missie geweest naar Minsk in Wit-Rusland. Op een zaterdagmorgen zijn we naar een Russisch-orthodoxe kerk geweest. Samen met een tolk en vijf Russische gastheren werden we hartelijk ontvangen door de patriarch. Zijn vriendelijkheid en religiositeit maakten diepe indruk. Hij gaf me een icoon van Jezus die tegenwoordig thuis in de stiltehoek staat, trots naast de statenbijbel. Hij straalde zo'n sterke zekerheid uit over Gods bestaan dat dat op mij overging. Begeesterd verliet ik de kerk.

Die middag gingen we ter ontspanning naar een natuurgebied. Aan een mooie schone rivier werd vis gevangen die direct op de barbecue ging. Terwijl we zaten te smikkelen zag ik twee kievieten zo onrustig heen en weer drementelen, dat ik tegen de Russen zei dat ergens vlakbij een nest moest zitten.

De tolk was volkomen verrast toen we bij een nest kwamen met vier kievietseieren die met de punten naar elkaar wezen, het bewijs dat de kieviet al aan het broeden was. Hij vroeg ons elkaars handen te pakken en ze in een zegenend gebaar boven het nest te houden. Toen riep hij in het Duits en Russisch: 'Dit is het werk van de Heilige Geest die ons hier samenbrengt.' Het galmde door de lucht, en het was alsof de stem uit de hemel klonk.

Er ging een rilling van verwondering door me heen. Ook nu

nog als ik door de weilanden fiets en kievieten zie spelen, hoor ik die galm weer en komt de verwondering nog boven.

Wat was er in uw eigen verleden dat deze dag van religieus leven in Rusland zo indrukwekkend kon maken?

Ik kom uit het 'rijke, gereformeerde leven'. Mijn vader geloofde nog dat er zonder de wil van God geen mus van het dak zou vallen. In de jaren vijftig zat ik op de Jongeren Vereniging en later op de ARJOS. Daar hadden we geleerd dat het communistische Oostblok van de antichrist was. Toen ik met die patriarch praatte, voelde ik me bezwaard dat ik vroeger nooit beseft had dat daar ook christenen leefden.

Als gereformeerde jongen heb ik gespreksavonden bezocht over de opkomst van de antichrist in het Oostblok maar later ook over ontwapening, abortus, Job als novelle, de verzoeningsleer van Den Heyer en de theologische opruiming van Kuitert.

Gaandeweg ben ik veranderd. Door Den Heyer en Kuitert zijn veel mensen afgehaakt, maar ik behoor tot de groep die juist dankzij hen niet afhaakte. Er is dankzij hen veel ballast weggefallen. Overgebleven is het geloof dat er een God is die met de mensen mee wil gaan in liefde en ontferming. In de ervaring met de kievieten zag ik de bevestiging dat het leven meer is dan alleen bedrijfsactiviteit.

De Russen hebben er waarschijnlijk meer aan beleefd?

Waarschijnlijk hebben zij het beleefd zoals mijn vader het met de mussen beleefde, als levend en stervend volgens de wil van God.

Ik heb daar respect voor. Dat die kievitseieren daar lagen was wat mij betreft toeval. Maar de sfeer terwijl wij met onze handen de eieren zegenden was het werk van God, denk ik.

Tweeënhalf jaar geleden is mijn vrouw overleden. Ik voel nadrukkelijk dat zij in Gods ontferming is opgenomen. Wat dat betreft heb ik mijn geloof behouden, ondanks mensen als Kuitert die zeggen dat God een fictie is en dat het met de dood 'over en uit' is. Eigenlijk heb ik te doen met Kuitert. Hij staat met lege

handen. Terwijl als ik straks dood ben en er tóch meer is, ik kan denken: wat was ik toch rijk in mijn leven, dat ik toen geloofde dat er meer was.

Han Cuperus

Han Cuperus (45) is doopsgezind predikant in Rotterdam.

Ik moest mijn medestudenten de voeten wassen

Wat hebt u meegemaakt?

Ik kom uit een oude doopsgezinde familie met een laagliturgische traditie.

Toen ik drie jaar geleden een praktisch-theologische studieweek volgde, was er een onderdeel liturgie. Op het programma stond een voetwassing. Ik en de elf andere studenten hadden daar weinig zin in. Liturgie ga je niet oefenen, vonden wij, en niemand vond het een prettig vooruitzicht de voeten van een ander te moeten wassen of een wassing te moeten ondergaan.

‘Leer het ons maar uit het woord,’ opperde ik aan de docent, maar die stelde dat het ook om de ervaring gaat.

Ik heb in de thuiszorg gewerkt en heb daar genoeg voeten gewassen. Een keer was dat heel onprettig. Toen heb ik de voeten van een morsige gehandicapte man moeten wassen. Hij commandeerde me. En terwijl ik door de knieën ging, vernederde hij me met de suggestie dat ik het lekker zou vinden om hem te wassen.

De theologen op het seminar gingen in een kring zitten, de schoenen en sokken gingen uit, er was een waskan en een handdoek. We zongen een lied en de eerste pakte de kan, knielde voor zijn buurvrouw en nodigde haar uit haar voeten te laten wassen en drogen. Daarna nodigde zij haar andere buurman uit, en zo werd de kring rondgegaan.

Het was een indringend en bijzonder mooi moment dat de gelijkwaardigheid tussen ons tot uiting bracht. Ik voelde dat we

een gemeenschap van Christus waren. We moeten het met elkaar doen totdat Christus is teruggekeerd op aarde. Wanneer dit is, doet er niet toe: er is geen tijd in de eeuwigheid. Ondertussen moet ik mijn verantwoordelijkheid nemen en kijk ik vanuit gelovig perspectief naar mijn medemens. Dit was helemaal sterk tijdens de liturgie-oefening op het seminar. In elkaar herkenden wij de aanwezigheid van God op aarde. Krampachtigheid werd ontspanning. Ik voelde me opgetild, gedragen en opgenomen door een alomvattend geheel dat ik God noem. De ervaring was bijna fysiek, een beetje licht.

Was voor u het werken in de zorg ook een religieuze aangelegenheid?

Toen ik op mijn 23ste gedoopt werd, had ik daarvoor mijn eigen geloofsbelijdenis geschreven. Ik zei: 'God is abstract. Je kan Hem wel waarnemen in de vorm van de Heilige Geest, als gevoel van warmte in je relatie met anderen.'

Daarna ben ik verpleegkundige op de hartbewaking geweest. De mensen die er werden binnengebracht, waren uit het dagelijks leven weggerukt. De confrontatie met hun ziekte leidde regelmatig tot het inzicht dat de manier waarop ze tot dan toe hadden geleefd niet goed was en dat het van nu af aan heel anders moest. Ze hadden bij wijze van spreken een Pauluservaring.

Ik hield ervan om existentiële gesprekken met deze mensen te voeren, al was dit voor een verpleegkundige niet zijn eerste taak. Mijn werk had tot dan toe alleen onbewust met mijn geloofsleven te maken, maar ik ben de twee steeds meer met elkaar gaan verbinden.

Ik had het bij mijn belijdenis wel gehad over God zien in de ander, maar dit beleefde ik niet echt in het ziekenhuis en in de thuiszorg. En toch, als ik terugkijk zie ik wel dat het altijd God is geweest die me heeft geïnspireerd tot het werk in de hulpverlening.

Dit was een geleidelijk proces van bewustwording. Steeds meer ging ik tijdens de gesprekken met anderen iets van God zien. Ik zag hoe ze op nieuwe manieren naar zichzelf en hun verleden

konden gaan kijken en hoe ze God daarin konden plaatsen. Door deze religieuze ervaringen van hen, die ook voor mij een teken van verbinding met God waren, ben ik aan mijn religieuze gevoelens steeds duidelijker woorden gaan geven, heb ik mijn denken meer in overeenstemming gebracht met mijn voelen. En andersom. Al betekenisgevend ben ik blijven schaven aan gebeurtenissen uit het verleden, die daardoor religieuzer werden. Zo heb ik me uiteindelijk tot predikant kunnen ontwikkelen. De Bijbel was hierbij mijn voorbeeld: ook die staat vol met zulke geschaafde verhalen.

Jeanet Doornbos

Jeanet Doornbos (52) is oprichter van kerkelijk communicatiebureau Kerk op Kop in Kampen. Ze ontwikkelt spelen om kerkgangers aan te zetten tot gesprek.

Af en toe ontdooi ik even het vriesvak van mijn verdriet

Wat hebt u meegemaakt?

Een keer zat ik bij een lezing van dominee Hans Stolp over engelen, en in de pauze hoorde ik mijn naam roepen. Maar er was niemand te bekennen die me riep. Ik keek een beetje verstoord om me heen. Ik zal het me wel verbeeld hebben, dacht ik, maar het gebeurde tot driemaal toe. Mijn vriendin zei: 'Dan is het waarschijnlijk iemand niet van hier.' Ik zei: 'Hou toch op met die flauwekul,' en ben koffie gaan halen. Na de pauze mocht het publiek vragen stellen. Hup, daar ging opeens mijn hand omhoog, en voordat ik het wist stond ik achter de microfoon te vertellen over mijn drie uittredingen. Terwijl ik aan het praten was, drong het tot me door dat de woorden niet van mijzelf waren maar dat ik een doorgeefluik was. Het was alsof er iemand achter me stond die door mij heen sprak. Ik raakte volledig over mijn toeren. Ik ben met een lange omweg door de weilanden naar huis gelopen en dat hielp. Die nacht was ik mentaal fit en ik was blij.

Sinds ik in 1986 drie keer ben uitgetreden, is mijn wereld 180 graden gedraaid. De eerste keer hing ik boven mijn lichaam, de twee andere keren keek ik vanuit het heelal naar de aarde. Het is niet goed uit te leggen, woorden zijn volstrekt ontoereikend.

Vanaf toen heb ik honderden religieuze ervaringen gehad. Ruim een jaar geleden kwam ik op een avond thuis na een

bespreking over een kerkdienst. Ik stond me uit te kleden om in bed te stappen terwijl ik me ondertussen afvroeg: 'Jeanet, ben je voor God met het goede bezig?' Onmiddellijk werd mijn slaapkamer totaal verlicht. Ontelbaar veel schitterende puntjes verlichtten de ruimte. Ieder potje crème, zelfs de kam en de spijlen van het bed, alles was gehuld in licht, en een diepe vrede en rust kwamen over me. Ik ben in bed gestapt en heb intens gelukkig nog zeker tien minuten rondgekeken en me er ademloos over verwonderd. Deze ervaring is later nog eens teruggekomen, weer in mijn slaapkamer, toen ik me weer eens afvroeg of ik in Gods ogen met het goede bezig was. Pats, daar was dat heldere licht weer. Zo kan ik doorgaan met vertellen, maar meestal praat ik er niet over. Er heerst zoveel ongeloof.

Hoe verklaart u die vele ervaringen?

Mensen vragen me wel eens: 'Jeanet, waarom krijg jij zoveel wonderen toebedeeld en ik niet een?' Ik weet het niet precies. Wel huil ik soms tijdenlang iedere dag, en eet dan weken niets anders dan wat fruit. Ik begrijp niet dat mensen zo ontzettend bang zijn voor verdriet. Ze vluchten ervoor, willen alleen maar huilen van het lachen. Ik heb ontzettend veel verdriet gehad, maar had er geen fractie van willen missen. Soms draai ik wat klassieke muziek om het op gang te brengen. Als je heel verdrietig bent, dan heb je veel liefde nodig. Liefde met een hoofdletter. Dus dan bid ik tot God.

Stel, ik verlies een dierbare naaste, dan kan ik wel bidden: 'God, ik heb deze mens nodig, help me dat hij weer bij me komt', maar God doet alles op zijn eigen manier, bewandelt heel andere wegen dan de mensen denken. En als er dan iets onverwachts gebeurt op het gebied waarvoor mensen gebeden hebben, dan weigeren velen in Gods hand te geloven, willen ze het wonder niet zien.

Veel mensen hebben een laag ijs om hun hart. Ze zouden hun vriesvak eens moeten ontdooien, want ijs met de smaak van verdriet zet zich vast. Verdriet van niet-gehuilde tranen verhardt.

Mensen die hun innerlijke conflicten niet oplossen, die zichzelf geen confrontaties met hun gevoelens gunnen, herken ik zo. Ze koesteren hun woede over anderen zodat ze hun eigen fouten en verdriet niet hoeven te zien. Ik huil bij tijd en wijle mijn hele vriesvak leeg. Daardoor ontstaat er ruimte, die plaats biedt aan wonderen en religieuze ervaringen.

Han Borg

Han Borg (50) is hoofd van de studentenadministratie van de Rijksuniversiteit Groningen.

In nood steunde ik op mijn oude geloofsbeleving

U hebt de rooms-katholieke kerk verlaten, schreef u maandag in de brievenrubriek van deze krant. 'Ik ga mijn eigen weg,' eindigde uw brief. Wat beleeft u zoal op die weg?

Allereerst een heleboel boosheid. Het is toch van de wilde spinnen hoe deze kerk met mensen omgaat? Als ik lees dat de kerk een man in Italië die nauwelijks nog lucht kon krijgen en die dood wilde, niet wil begraven, dan kan ik daar pisinijdig om worden. Maar ik heb ook mijn eigen ervaringen. Ik heb in verschillende kerkelijke besturen gezeten en heb te veel onverkwikkelijke situaties meegemaakt. De top is keihard en liefdeloos, heel onplezierig.

Nu ben ik op zoek, al heb ik het idee dat ik me pas kan aansluiten bij een andere kerk als ik al mijn oude veren heb afgeschud. Toen ik op mijn werk behoorlijk afgedraaid was, ben ik een aantal dagen in het klooster van Heeswijk-Dinther geweest. Ik deed met alles mee – diensten, maaltijden, gesprekken – was er deel van de gemeenschap van monniken. Even was ik helemaal los van het dagelijks leven, in een andere omgeving waar ritme en zingeving centraal staan. Het gaf weer bodem aan mijn bestaan. Als ik er later aan terugdacht, kwam het gevoel van rust en verdieping vanzelf terug.

Verder kan ik soms best nog wel genieten van een katholieke viering, bijvoorbeeld als ik met mijn vader meega naar een kerstnachtmis. De wierook, het gezang, de gewaden, het draagt allemaal bij aan de sfeer.

Maar in de magie, zoals de transsubstantiatie, het omtoveren van brood en wijn in vlees en bloed, geloof ik allang niet meer.

Geloof u niet meer in de mogelijkheid van een ingrijpende God?

Sinds ik drie jaar geleden een afscheidsbrief heb geschreven aan de bisschop – waarop natuurlijk geen enkele reactie kwam – heb ik een paar turbulente jaren achter de rug. Tot tweemaal toe kreeg ik kanker. Ik lag in het ziekenhuis en er was een kans dat ik er niet meer uit zou komen. Ik was niet bang, maar wel onrustig, de onzekerheid knaagde aan me. Ik had behoefte de balans op te maken: heb ik het wel goed gedaan – dit en dat is wel heel erg misgegaan. Kan ik het herstellen? Nee dus. Over sommige dingen was ik blij, maar over andere zaken had ik spijt en verdriet en was ik wanhopig.

Ik moest steeds denken aan het feit dat zowel mijn moeder als mijn schoonmoeder niet lang daarvoor binnen 36 uur na elkaar gestorven waren. Ik voelde dat ze heel dichtbij waren, vooral mijn moeder, met een mix van steun en tranen. ‘Had je me hier niet voor kunnen behoeden, had je niet enige voorspraak kunnen doen voor mij,’ sprak ik haar enigszins verwijtend toe. Na de geslaagde operatie heb ik in de kapel van het ziekenhuis een flinke kaars voor haar aangestoken.

De tweede keer was afgelopen zomer. Er bleek nog een zware tumor in mijn lever te zitten. Terwijl ik werd klaargemaakt voor de operatie, besepte ik dat ik niet wist of ik eruit zou komen of dat ik na een uurtje wakker zou worden gemaakt en de boodschap zou krijgen dat er niets meer aan te doen was. Ik heb toen wel een paar schietgebedjes gedaan. ‘Mijn God, mijn God, help! Zorg dat ik het overleef,’ herhaalde ik.

Het is tegenstrijdig met het ongeloof in de magie van de katholieke mis, inderdaad, maar het is niet tegenstrijdig met mijn gevoel. ik schaam me er dan ook totaal niet voor. Deze zeer fundamentele religieuze beleving ken ik nog van mijn rooms-katholieke jeugd. Ik begrijp nog steeds dat vaste geloof in bijvoorbeeld de transsubstantiatie. Toen ik voor de eerste keer het

delen van het brood mocht gaan meemaken, vertelde de pastoor ter voorbereiding met zulk een overtuigingskracht over wat er dan gebeurde, dat ik daaraan nooit heb getwijfeld, tot ik de jaren des onderscheids bereikte. Op momenten van grote nood kun je teruggrijpen op deze manier van denken die je ooit als heel werkzaam hebt beleefd, en zo uiting geven aan je gevoelens. Of zoiets helpt weet ik niet, maar het was een goede manier om mezelf voor te bereiden op de operatie.

Wout Huizing

Ds. Wout Huizing (49) is geestelijk verzorger in de ouderenzorg, docent op het baptisten seminarium, en stafmedewerker van Reliëf, christelijke vereniging van zorgaanbieders.

Die regenboog zei me: 'Je staat er niet alleen voor.'

Wat hebt u meegemaakt?

Ik werd opgeroepen om snel naar het ziekenhuis in Sneek te komen omdat mijn 48-jarige schoonmoeder op sterven lag. Hoewel ik al een paar jaar geestelijk verzorger was in de ouderenzorg en dus vaker met de dood was geconfronteerd, was dit de eerste keer dat de dood zo nabij kwam.

Onderweg begon het hard te regenen, en toen verscheen de regenboog. Ik voelde heel intens: nu lijkt het wel of je wereld ten onder gaat, maar je staat er niet alleen voor. Er komt zonlicht door de regenwolken heen. Er is leven, hier, en na de dood, daar mag je op vertrouwen.

Een heel aantal jaren later gebeurde er iets dergelijks. Het was op 11 september 2001, de dag dat vliegtuigen het wtc in New York invlogen. Ik was 's avonds op weg naar een cursus over mijn boekje *Zorg rond het levenseinde*, toen ik een regenboog zag. Ik heb de auto langs de kant van de weg gezet om het goed te kunnen bekijken, en weer voelde ik me aangesproken: 'Het lijkt of de wereld ten onder gaat, maar het gaat over, het leven wint. Ondanks alles wat er gebeurt, zal het goed komen.' Ik voelde me gesterkt.

De dood van mijn schoonmoeder heeft me, als ik terugkijk, overigens ook verrijkt. Voor die tijd raakte de dood van mensen die ik professioneel begeleidde me minder. Dat is niet verwonderlijk, ik was nog heel jong. Ik kon het nog niet in zijn volle omvang bij

mij laten binnenkomen. Nu beleef ik de dood meer van binnenuit. Ik heb ook zelf inmiddels een paar momenten van doodsangst gehad – niet in een levensbedreigende situatie, maar anticiperend op het feit dat de dood je leven ieder moment kan beëindigen. Ik heb 's nachts in angstige wanhoop liggen spoken: o jee, gaat het wel goed met mijn hart, krijg ik geen hersenbloeding?

U voelde zich aangesproken toen u de regenboog zag. Hebt u geantwoord?
Jawel, in de zin dat ik dankbaar was. Dankbaar dat ik en de wereld verder mogen. Het was geen gebed, maar ik sprak wel in mezelf, en ik denk eigenlijk wel hardop.

Tegelijkertijd vloekte ik: God, dit mag niet, dit moet niet, dit kan niet; een soort van klaaggebed.

Was die regenboog daar speciaal voor u?

Ik denk dat hij daar toevallig verscheen. Dat had alles te maken met meteorologische omstandigheden, niets met de omstandigheden van Wout Huizing. En toch was het voor mij een teken, een knipoog van boven. Mijn verstand zegt toeval, maar in mijn beleving was het meer.

Het toeval wilde ook dat op de dag dat mijn schoonmoeder stierf, mijn zwangere vrouw voor het eerst leven voelde in haar buik. Heel mooi. De gedachte aan reïncarnatie wilde er niet in. Ik kreeg de gedachte wel door anderen aangereikt, maar die heeft zich niet in mij vastgezet. Deze toevallige gebeurtenissen verwezen vooral naar iets waarin ik vast geloof: God is trouw aan mensen.

Ik ben opgegroeid met de Bijbel en heb me er tijdens mijn studie met veel plezier in verdiept. Zo heb ik vaker momenten gehad dat Bijbelteksten oplichtten. Tijdens een studieverlof klinisch pastorale vorming moest je een klimwand beklimmen met een maatje dat het touw steeds strak moest trekken, zodat je niet valt als er wat misgaat. Op vijf meter hoogte stapte ik mis. Nu kwam het aan op vertrouwen: had mijn maatje goed voor mij gezorgd? Ik dacht aan de Bijbeltekst die God vergelijkt met een adelaar die zijn jongen laat vallen en weer opvangt: 'Als je valt, val je in Gods

hand.’ Gelukkig, mijn maatje had het touw goed strak gehouden, dus ik viel niet diep.

Voor mij is de Bijbel het woord van God, zoals die regenbogen en mijn maatje bij de klimwand ook tekens van God waren: natuurverschijnselen en mensenwerk, maar verwijzend naar een God die bij ons is.

Leo Onderwater

Leo Onderwater (53) is architect.

Die mooie ervaring toen ik verdronk

Wat beleeft u hier, in de Christus Triumfatorkerk in Den Haag?

Het licht, veel meer is hier niet te beleven – 144 pilaren met daarop een dak, eronder een grote open ruimte.

Het licht is hier fenomenaal. Licht is iets alledaags, maar op het moment dat het zonlicht hier tussen de pilaren naar binnen valt, is het voor mij goddelijk licht. Nu ook. Ik zie indirect zonlicht strepen door de ruimte trekken, een symbool voor God. Hoe vaak immers is God niet alleen indirect aanwezig?

Ik vraag me af of Drexhage, de architect van deze kerk, dit van tevoren allemaal heeft bedacht. Creativiteit kan iets goddelijks hebben. Soms probeer ik een ontwerp tot in de finesses uit te werken, maar kom ik er niet uit. Maar dan zit ik later op de fiets en denk ik: het moet zus of zo. En dan blijkt de puzzel van een nieuw ontwerp ineens in elkaar te vallen. Zoiets stijgt boven de mens uit.

Het kan je overal gebeuren, maar vooral in kerken en musea overkomen zulke niet-alledaagse ervaringen me. Of ik ervaar er iets, maar sla het niet bewust op. Op een gegeven moment komt het dan toch in een andere context naar boven.

Het kan zijn dat ik in een kerk ga zitten en er niets gebeurt, of dat ik er rondloop in een poging iets aan die ruimte te beleven. Maar vaak als ik bijvoorbeeld achter een dikke pilaar van een neogotische kerk plaatsneem, zodat niemand me ziet en ik dus ook niemand tot last ben, kan ik me volledig concentreren op waar ik mee bezig ben. Beslommeringen over materiële zaken zoals geld

vallen weg, zelfs architectuur houdt me dan alleen vluchtig bezig. Ik overdenk dan mijn plaats in het leven en mijn relaties met anderen – familie, vrienden.

Of ik doe een gebedje, eventjes één op één contact met God. Dat gevoel kan gemakkelijk bij me opkomen. In een kerk voel ik de geborgenheid en voel ik dat hij er is, al kan dat gevoel in principe overal opkomen – op de fiets, in de auto, in de natuur.

Hoe overtuigd bent u van het bestaan van God?

Een discussie over het bestaan van God is zinloos, daar komen we toch nooit uit. Ik kan daarom alleen maar in blind vertrouwen in hem geloven. Ik heb een kinderlijk geloof.

Ik heb een tik: ik houd van begraafplaatsen; het is ons aller uiteindelijke bestemming.

Eigenlijk hoor ik hier niet meer te zitten. Toen ik een jaar of acht was, ben ik in Amsterdam in een gracht gevallen, tussen de kade en een kolenschip. Als in een film zag ik mijn leven voorbijkomen, met mijn vader, moeder, broertje, zusje, school en de stad Amsterdam. Daarna zag ik een prachtig wit licht en een tunnel. Na die tunnel waren er zulke schitterende kleuren dat ik geen enkele aandrang voelde om terug te keren, er was alleen totale overgave. Maar een buurman had toevallig in de gracht gekeken en had een kopje op het water zien dobberen. Ik was helemaal blauw.

Maar denk niet dat ik daar een ander mens van ben geworden. Het leven hernam zich, de overlevingsdrang en al mijn kwalijke eigenschappen leefden weer op, inclusief mijn egoïsme en streken. Ik ben te rationalistisch om hier geloofszekerheid aan te ontleen. Wellicht kan zo'n bijna-doodervaring fysiologisch verklaard worden. Zoals ik als architect fysisch kan verklaren waarom het licht in een kerk zus of zo binnenvalt.

Er zijn mensen die zeggen: 'Ik heb de Heer gezien.' Dat kan ik niet.

Ik weet niet wie God is. In een kerk gebeurt er iets met me wat ik niet kan verklaren. Ik begrijp mijn eigen emoties niet. Ik begrijp

heel veel niet – die mooie ervaring toen ik verdronk, waarom de buurman mij toen ontdekte en niet twee minuten later, klassieke muziek, de schoonheid van kunst en natuur. Voor mij spreekt hier overal God – wat, hoe en waarom weet ik allemaal niet. Maar dát hij spreekt, daarin heb ik het volste vertrouwen.’■

non-matching quote

Mieke Heijerman

Mieke Heijerman (46) is coach en aurareader.

Soms vraag ik de doden om mij even te helpen

Wat hebt u meegemaakt?

De eerste religieuze ervaring die ik me kan herinneren had ik als puber. Ik lag onder in het stapelbed en voelde me verschrikkelijk ongelukkig. Ik had met alles en iedereen ruzie, ook met mijn geloof. Ik wilde het liefst dood, wilde in ieder geval ergens anders zijn, want in de gewone wereld was het niet. Aan de ene kant wist ik: God is liefde en je moet het bij hem zoeken, maar aan de andere kant besepte ik dat alles wat ik deed in Gods ogen niet goed genoeg was. In het diepst van mijn ellende heb ik Jezus aangeroepen, niet in taal maar in gedachten. Mijn hart ging naar hem uit, verlangde dat hij er voor me was. Opeens kreeg ik het gevoel dat er iets van licht was, ik ervoer een aanwezigheid, een kracht, en ik voelde me gerustgesteld.

Ik heb God en Jezus ook vaak aangeroepen zonder dat er iets gebeurde. Ik was dan zo opgesloten in mijn ongelukkig-zijn, dat ik ervan overtuigd was dat er niemand voor mij wilde zijn, ook God niet.

Tijdens een opleiding om je intuïtie te trainen deden we eens een oefening 'contact maken met je gids'. Je moest proberen je gedachten leeg te maken en zonder oordelen waar te nemen. Toen ik de aanwezigheid van mijn overleden oma voelde, was ik hevig geraakt. Sindsdien heb ik regelmatig contact met overledenen. Op moeilijke momenten vraag ik wel eens: 'Wie wil mij eventjes helpen?' Vaak komt er dan wel iemand tevoorschijn. Even con-

tact, een kort babbeltje, met een oud-collega, mijn oma of mijn overleden psychiater is dan al genoeg.

Hoe denkt u intuïtie van fantasie te kunnen onderscheiden?

Beide werken met verbeeldingskracht. Door jezelf beter te leren kennen kun je ze beter leren onderscheiden. Als ik een blokje om wil lopen omdat iets in mij zegt dat de hond die me tegemoet loopt me wil gaan bijten, is de kans groot dat dit geen intuïtie is, maar angst. En als iets in mij zegt: nu gaat iemand mij bellen, moet ik me afvragen of die gedachte wellicht opkomt omdat ik het zo leuk zou vinden als er iemand belt. Dan is de wens de vader van de gedachte. Voor intuïtie is een zekere onbevangenheid en ontspanning nodig. Dit is ook de toestand waarin ik ontvankelijker ben voor contact met een dode. Of de beleving klopt of voortkomt uit fantasie, weet je uiteindelijk niet zeker, maar dit is voor mij geen kwestie meer, ik voel hun aanwezigheid gewoon.

Hebt u niet genoeg aan de levenden?

Ik ervaar het contact met de doden als iets religieus. Ik voel me erdoor verbonden met een overkoepelende eenheid, het grote geheel.

Ik droomde eens over een jeugdvriendin die ik jaren niet meer had gezien. Hoorde ik de volgende dag dat ze die nacht was overleden. Ik heb daar een heel plezierig gevoel aan overgehouden. Kennelijk was zij in mijn droom om het af te ronden en afscheid te nemen.

Je hebt ook mensen die 's nachts op de trap een geest tegenkomen. Ik wil geen ongevraagd bezoek, daarvoor sluit ik me af. Je wilt toch ook niet op het Centraal Station in Amsterdam zomaar door een zonderling worden aangesproken?

Tegenwoordig komt het niet vaak meer voor dat ik het liefste dood wil zijn. Ik wil ook graag hier zijn. Ik zit vaak achterop een motor. Dan moet je je helemaal overgeven, terwijl ik eigenlijk een 'meestuurder' ben. Ik kan dan de angst voor een ongeluk of misschien zelfs voor de dood in mijn buik voelen. Maar over

het algemeen heb ik eerder een doodsverlangen dan doodsangst: een verlangen naar de stilte, rust, het licht en de liefde die je dan ten deel vallen. Bij een begrafenis kan ik er best weleens naar verlangen om met de overledene mee het graf in te gaan. Op naar de hemel waar de doden zijn.

Frits Groeneveld

Frits Groeneveld (68) was redacteur geestelijk leven bij NRC Handelsblad en doopsgezind predikant in Baarn en Soest. Tegenwoordig is hij pastoraal predikant voor ouderen in Amsterdam.

Misschien stond er wel een engel aan mijn bed

Wat hebt u meegemaakt?

Eigenlijk had ik theologie willen studeren, maar mijn ouders vonden dat niet zo'n goed idee, mede omdat ik hevig stotterde. Ik zou toch nooit predikant kunnen worden. Jaren later ben ik het alsnog gaan doen, heel leuk, maar de twijfel bleef: straks ben je dominee, maar sta je daar met je spraakgebrek. Kan dat wel?

In de tijd dat ik naast mijn werk als journalist ook nog studeerde, kreeg ik een hartinfarct, en in het ziekenhuis kreeg ik er nog een overheen. Mijn laatste uurtje had geslagen, dacht ik. Ik zakte weg in een diepe ik-weet-niet-wat. Er waren allemaal vaatverruimers toegediend en mijn bewustzijn was vernauwd. Toen ik weer wakker werd, stond er iemand aan mijn bed. Het was niet de man met de zeis, zag ik, maar wie het wel was wist ik niet. Driemaal vroeg hij: komt er nog wat van? Ik begreep het niet meteen. Toen zei die vage persoon vriendelijk doch dringend: 'Je studeert toch theologie? Kan men nog op je rekenen?' Ik heb ja gezegd, en weg was hij.

Had u een engel ontmoet of had u een psychochemische hallucinatie?

Zo geanalyseerd heb ik het niet. Natuurlijk heb ik mezelf wel de psychologische vraag gesteld waarom iemand met een dergelijke handicap dominee wil worden. Tijdens een workshop waarin iedereen vertelde over wat hem dwars zat, begon ik natuurlijk

over mijn gestotter en dat ik dit altijd als een onrechtvaardigheid had beschouwd – ik deed het al veertig jaar. De workshopleidster vroeg: ‘Frits, geniet je van je handicap?’ Daarmee had ze iets in mij wakker gemaakt waardoor ik niet meer zo bang was om de preekstoel op te klimmen.

Maar bij die engel heb ik me nooit afgevraagd of die ervaring psychologische wortels zou hebben. In het begin heb ik er tegen iedereen mijn mond over gehouden, al zal ik de verpleegster wel hebben gevraagd of er iemand bij me was geweest. Maar na een tijdje dacht ik: waarom zou ik er eigenlijk over zwijgen? Vanaf toen heb ik aan anderen verteld wat een happening ik heb meegemaakt. Maar in engelen geloofde ik niet zo, en ik heb nooit gedacht: ik moet uitzoeken hoe dit zit. Natuurlijk had ik een zekere bewustzijnsvernaauwing door al die troep die was ingespoten. Misschien was ik daardoor wat ontvankelijker. Maar er was echt iemand in die kamer. Nooit heb ik gedacht dat het misschien maar een hallucinatie was. En de laatste tijd denk ik zelfs weleens: als ik me al iets bij een engel zou kunnen voorstellen, dan wijst het wel in de richting van die man aan mijn bed.

Heeft de verschijning uw geloof veranderd?

Het heeft mijn geloof intenser gemaakt. Al zeggen vrijzinnigen dat ze niet zo veel geloven, maar dat ze vragenderwijs zoeken, toch heb ik tegenwoordig over meer dingen zekerheid dan vroeger. Het goddelijke manifesteert zich niet zo vaak in je leven, en ik heb het toen wel ervaren en dat werkt bemoedigend en stimulerend.

Ik heb ook andere ervaringen met ‘God’ gehad. Zoals tijdens de eerste grote vredesdemonstratie in 1979 op het Museumplein in Amsterdam. Toen ik tussen die vele tienduizenden mensen stond en het er volstrekt niet agressief was, alleen maar ontzettend aardig en vredig, kon ik iedereen als vriend ervaren, al zagen sommigen er heel anders uit dan ik met mijn burgermansuiterlijk. Als God ooit onder de mensen is, dan was hij hier, besepte ik toen.

Zo waren er een aantal dingen en dingetjes die mij religieus hebben gevoed en dat nog steeds doen, en waardoor ik mij

religieus heb kunnen ontwikkelen. Zo ben ik de laatste paar jaar erg onder de indruk van het vooroorlogse werk van Dietrich Bonhoeffer, zoals zijn meditatie bij psalm 62, over de ziel die zich stil tot God keert. Dat vind ik nu prachtig, terwijl het me jaren geleden maar weinig had gedaan. Tegenwoordig zie ik zelfs het voordeel van wat gestotter op de preekstoel. Het houdt de aandacht vast, verdomd, er valt bij mij nooit iemand in slaap.

Stefan Belderbos

Stefan Belderbos (40) is performancekunstenaar en werkt aan een proefschrift over de integratie van performances in de liturgie.

In die kerk in Chartres werd ik ontregeld

Wat hebt u meegemaakt?

Op doorreis naar Spanje reden we zes jaar geleden vlak langs Chartres. Daar staan prachtige beelden, meende ik me te herinneren van mijn studie kunstgeschiedenis. Dus gingen we er even langs. Toen we bij de kathedraal stonden rende ik naar binnen om snel die beelden te zien, zodat we weer verder konden. Ik beende richting altaar, want daar zouden die beelden wel staan, dacht ik, maar er stond niets. Dus ging ik weer terug, richting uitgang. Ik zal me wel een kerk vergist hebben, dacht ik. Omdat mijn vriend nog even wilde blijven, ging ik halverwege de kerk op een stoel zitten en toen ik omhoog keek, zag ik de gebrandschilderde ramen – niet eens de mooiste van deze kerk. Ik vergat alles om me heen, de achtergrondmuziek die klonk, de drommen Japanse toeristen die langsliepen. Ik werd erdoor overvallen, volkomen onverwacht. De oogkleppen die me als een blinde door de kerk hadden doen rennen op zoek naar iets prachtigs, waren afgevalen. In mijn beleving was ik in mijn eentje en was er geen tijd. Nu ik had opgegeven die beelden te zien, kon ik gegrepen worden door iets anders prachtigs, iets ongezochts. Deze toestand moet een minuut of tien hebben geduurd. Toen ik daarna buiten kwam zag ik de gezochte beelden overigens, aan de voorgevel.

Ik vroeg me af of dit de eerste keer was dat ik iets religieus beleefde, en ik moest meteen denken aan een gebeurtenis van een jaar of vier ervoor, die me zeer was bijgebleven, maar waar ik

nooit iets religieus in had vermoed. Ik was met een vriendin op de Biënnale in Venetië. We sjouwden van hot naar her. Nadat we de hoofdtentoonstelling hadden bezocht, staken we een kanaaltje over en gingen een mooi gebouw binnen waar een kleine, ons onbekende expositie was. We kwamen in een soort huiskamer terecht met een prachtige blauwe vloer, waar kunstwerken hingen uit allerlei tijdperken en in vele stijlen. Er stond een pompeus bed, er waren vreemde kleifiguren en er hing een schilderij van Andy Warhol. Wat er nou precies met die kamer aan de hand was, wist ik niet. Ik kon er geen vat op krijgen. Het was niet één object maar het was het totaal dat indruk op me maakte. Zowel in Chartres als in Venetië vielen alle andere aanwezigen weg en verloor ik elk begrip van tijd. Ik ging op in een kunstwerk en werd geraakt op een manier die me van m'n stuk bracht zonder dat ik kon aanduiden wat het precies was.

Hoe hebben deze ervaringen u beïnvloed?

Beide belevingen hielden me vast, riepen me op er iets mee te doen. Zo ben ik naar Chartres teruggegaan en heb ik de kerk vanuit alle denkbare hoeken gefotografeerd. Waardoor werd ik geraakt, en hoe is dat opnieuw te vangen? Van beeldende kunst kwam ik steeds meer in de performance terecht, kunst waar je niet alleen naar kijkt, maar die je ergens in betreft, die je een ervaring wil geven. In ieder geval wil een performance ontregelen, zoals ik in Venetië en Chartres ontregeld werd.

Ik ben gaan experimenteren met het samensmeden van kerkelijke liturgie en performances. Misschien kan zo het best een religieuze beleving worden gewekt. Wat mij opvalt aan rituelen die je in kerken ziet, is dat ze maar heel weinig ruimte krijgen, ook in de katholieke kerk. Het gaat tussen neus en lippen door. Een kind steekt even een grote kaars aan, terwijl de gelovigen een zorgvuldig geformuleerde uitleg krijgen voorgeschoteld. In een performance gaat het helemaal om de handeling, en is er liever geen uitleg. De kracht zit hem in de manier waarop de performer handelt, geconcentreerd, alsof zijn leven ervan afhangt.

Zo ging het bij de performance van ‘de meelman’ die de hele viering voor in de kerk stond te mediteren. Zijn bovenlijf was ingesmeerd met bloem. Hij reciteerde iets. Toen er uiteindelijk een microfoon voor zijn mond werd gehouden klonk verstaanbaar *Wait for the Lord, Whose Day is Near*. Het koor en daarna de gemeente namen het over. Toen viel de man op een doek op een hoop aarde. Hij pakte de doek, hield die voor zich en liep richting uitgang. De ervaring die ik en anderen hier kregen, was dezelfde als die ik had in Chartres.

Lex van Heukelom

Lex van Heukelom (46) deed een opleiding tot stervensbegeleider en is onder meer kinderoppas.

Geeft niks dat ik door dat coma m'n ego verloor

Wat hebt u meegemaakt?

Het was in 1984. Ik liep met mijn vriendin een shoarmazaak op de Amsterdamse Rozengracht binnen en we wilden een shoarma bestellen.

Na ons kwam een oude Marokkaanse man binnen en die werd eerst geholpen. Mijn vriendin maakte er een opmerking over, en ik grinnikte daarom.

Toen kwam de man die achter de bar met een groot mes shoarma aan het afsnijden was woedend onze kant uit zetten, met zijn mes in de aanslag. Ik duwde mijn vriendin naar buiten en hield de glazen deur dicht, totdat hij weer terugliep. Toen ik een meter of tien gelopen had, zakte ik in elkaar. Een hartinfarct. Vanaf boven de elektriciteitskabels van de trams zag ik mezelf liggen, wel tien minuten keek ik toe hoe iemand mij hartmassage gaf totdat ik achter mijn lichaam aan de toegesnelde ambulance inging.

Ik ben elf dagen in coma geweest en werd wakker met een ernstige hersenbeschadiging. Ik herkende zelfs mijn tweelingbroer niet meer. Mijn oudste broer nam me mee naar de Tibetaanse verlichte meester Trumgpa Rinpoche, bij wie hij in de leer was, en die even in Nederland was.

De rinpoche keek dwars door me heen, en zei: *'Just meditate.'* Ik keek hem aan en zei: *'Sure.'* Hij voegde er streng aan toe: *'The proper way.'* Mijn broer vertelde de rinpoche dat ik een bijna-

doodervaring had gehad, maar de leraar keek daar niet van op. ‘Iedereen ziet zichzelf als hij dood gaat,’ reageerde hij, ‘maar je bent nog hier, dus mediteer!’

Ik ben met mijn tweelingbroer een maand ‘op de juiste manier’ gaan mediteren in Ierland – van ’s ochtends vroeg tot ’s avonds laat, en daarmee heb ik een herstel van mijn geheugen bewerkstelligd dat de specialist nooit eerder had gezien bij iemand die langer dan zes uur in coma was geweest.

Wat voor een inzicht heeft het u gegeven?

Je kunt in meditatie met jezelf aan de slag gaan, proberen jezelf te verwerkelijken, maar je kunt ook een bewustzijn op gang brengen waarin je er zelf helemaal niet toe doet. Dit laatste heeft me erg geholpen. Door mijn coma wist ik toch al niet meer zo goed wie ik was, en dankzij meditatie heb ik ontdekt dat dit juist heel waardevol is. Ons hele levensdrama is namelijk gebaseerd op de rollen die we spelen. Door meditatie ben ik in gaan zien dat we vol zitten met verhaaltjes over wie we denken of pretenderen te zijn. Alles wat we hebben geleerd en waarnemen is een vorm van fantasie die we voor echt houden maar die doorzien kan worden met meditatie. Dankzij mijn coma heb ik geleerd dat er iets achter mijn egocentrische levensverhaal ligt dat boeiender is dan dit ego denkt te zijn.

Bent u een gelovige?

Ik geloof niet, ik weet. Ik heb mezelf zien liggen, ben dus buiten mijn lichaam geweest. Ik wéét dus dat bijvoorbeeld de dood geen einde is.

Een paar jaar geleden kreeg mijn oudste broer te horen dat hij kanker had en nog maar een maand zou leven. De laatste week lag hij op zijn bed in de huiskamer en hebben wij met tien mannen en vrouwen een boeddhistische meditatie gehouden die past bij overlijden. De meditaties en recitaties gingen dag en nacht door. De tekst die we reciteerden was duizend jaar geleden geschreven en ging over het loslaten van allerlei zaken die als fantasie kunnen

worden voorzien. Toen het einde echt naderde weigerde hij nog morfine in te nemen, hij wilde het bewust meemaken. Ik zat naast zijn bed en zei als laatste tegen hem: 'Iedereen ziet zichzelf als hij dood gaat.' Mijn broer lachte. De recitatie ging voort. Precies op het moment dat het ging over het totale loslaten van alles, blies mijn broer zijn laatste adem uit.

Sindsdien heb ik een droom waarin ik geloof: ik wil in het centrum van Trumgpa Rinpoche, een kasteel in Frankrijk, waar ik viereenhalf jaar heb gewoond, een stervensbegeleiding opzetten die mensen begeleidt bij het sterven zoals mijn broer gestorven is.

Selma Sevenhuijsen

Selma Sevenhuijsen (58) is deeltijdhoogleraar zorgethiek en geeft workshops over labyrinten.

De weg kwijt door het labyrint? Ik vond hem juist daar

Wat hebt u meegemaakt?

Zes jaar geleden heb ik in de kathedraal van San Francisco een labyrint gelopen, en dat is achteraf gezien een keerpunt geweest in mijn leven. Ik wist helemaal niks van labyrinten af en was het onbevangen gaan lopen. Toen ik achteraf op het bord dat erbij stond las wat het lopen met je doet, klopte dat precies: loslaten en transformeren.

Ik zat in die tijd met een verbroken vriendschap waar ik erg mee worstelde.

Vrienden zeiden: je zult wel heel boos zijn, maar ik was vooral wanhopig over het verlies. Al lopende in het labyrint voelde ik dat de wanhoop veranderde in dankbaarheid dat die vriendschap tenminste ooit bestaan had. Ik besepte dat ik in mezelf moest kijken wat er mis was gegaan, moest zoeken naar mijn eigen projecties.

En ik wist in één keer: het labyrint is mijn symbool, hier wil ik meer mee.

Hoe ziet u het verband tussen het labyrint en het dóórbreken van het inzicht?

Mijn leven is geen rechte weg, maar verloopt in spiraalvormige cirkels. Ik kom steeds langs dezelfde problemen, wordt verdrietig om dezelfde dingen, loop tegen vergelijkbare muren op, maar toch ook steeds weer op een hoger plan. Door in een labyrint dezelfde

beweging te maken en te herhalen, en erover na te denken of jezelf vragen te stellen, kom je steeds dichterbij je innerlijke bron van wijsheid. Het lopen van een labyrint is een oude initiatieweg die me in contact bracht met het collectieve onderbewuste. Dat dit op mijn weg is gekomen was, met Jung gezegd, een kwestie van meer dan toevallige synchroniciteit.

‘Innerlijke bron’, ‘synchroniciteit’ en ‘collectief onderbewuste’. Dit zijn toch geen termen waarmee u bij uw sociaalwetenschappelijk geschoolde collega’s op veel instemming zult kunnen rekenen?

Deze zaken staan inderdaad op gespannen voet met het spraakmakende deel van de sociale wetenschappen. Die heeft ze dubieus gemaakt, en ook onze innerlijke kennis gedevalueerd.

Ik heb een areligieuze achtergrond en bevond me in de jaren zestig en zeventig in feministische kringen waar men meestal niets van religiositeit moest hebben. Ik was er in die tijd zelf ook sceptisch over.

Toch heb ik altijd al een diepere religieuze behoefte gehad, waar ik tot zes jaar terug echter niet aan toe was gekomen – op het zoeken van een diepere beleving van natuur en kunst na.

Tien jaar geleden had ik ook nooit gedacht dat een term als ‘collectief onderbewuste’ ooit in mijn vocabulaire zou voorkomen. Dus nu ik met labyrinten bezig ben, geeft een aantal mensen het idee dat ik definitief van de weg ben afgeraakt, terwijl ik zelf vind dat ik hem gevonden heb. Ik heb me voor een deel van de wetenschappelijke normen losgemaakt om in zulke spirituele zaken te kunnen gaan geloven. Dat moest ook wel. Ik kreeg een hele serie Grote Dromen waarin spirituele thema’s speelden. Ik kon daar niet omheen, moest me er aan overgeven. Tegelijk bleef ik overigens wel een intellectueel: ik ben er als een idioot over gaan lezen en schrijven.

Heeft het lopen van het labyrint u ook bij het nemen van deze stap geholpen?

Een aantal jaren geleden ben ik voor het grootste deel van mijn werktijd ontslagen en ben ik in een soort vut terecht gekomen. Dat

was geen leuk gegeven. Ik voelde me als overtollig weggegooid, verstoten door de organisatie waaraan ik jarenlang was toegewijd en waar ik een deel van mijn identiteit aan ontleende. Ik heb toen langdurig het labyrint in de kathedraal van Chartres gelopen. En ik ben zelf labyrinten gaan maken op het strand. Ik kon er uren in lopen, heel open voor wat er dan kon gebeuren. Dat gaf rust, en ik kwam steeds weer een stapje verder met het verwerken van deze vervelende gebeurtenis en voelde steeds meer vrijheid om nieuwe creatieve dingen te gaan doen.

Hoe vaker je het labyrint loopt des te meer je eraan gaat beleven. Er gebeurt altijd wel wat. Tegenwoordig woon ik een deel van het jaar in Italië, in een streek met overblijfselen van een oude Etruskische labyrintcultuur. Eigenlijk is het hele landschap daar één grote tempel. Daar heb ik mijn bestemming gevonden.

Anneke Polkerman

Anneke Polkerman (50) werkte vanuit de protestantse kerk in de evangelisatie en is agogisch counselor.

In die lege ruimte proef ik een aanwezigheid

Wat hebt u meegemaakt?

Het was eind jaren tachtig en ik had een kinderwens, wilde er het liefst twee tegelijk, graag twee jongens, liefst eeneiig. Het gebeurde overeenkomstig. Ze werden veel te vroeg geboren en toen heb ik heel duidelijk gezien dat wat de kerk zegt niet klopt. Deze argeloze kinderen waren helemaal niet ‘in zonde geboren’. Ze droegen een glans van onschuld mee uit de wereld waar zij vandaan kwamen. Voor mij was dit een boodschap van de Eeuwige.

Nu wist ik het zeker. Het was een bevestiging van mijn besluit om de kerk te verlaten. De leer beviel me niet en de sfeer stond me tegen. Je werd er op het niveau van een veertienjarige aangesproken, over schuld en erfzonde en hoe slecht de mens wel niet is.

Het vertrek is een zware weg geweest die tien jaar heeft geduurd. Ik werkte als evangelist voor een synodale, orthodox gereformeerde kerk, en ik heb ontslag genomen – helaas moest dat via de rechter. Ik kwam in een donkere leegte terecht. In die leegte lijkt er geen doorkomen aan, het is een niemandsland zonder kompas. Ik was de betrokken gemeenschap kwijt, voelde me eenzaam en werd door sommigen met de nek aangekeken. Vroeger ging ik twee keer per zondag naar de kerk, nu was er leegte. Het was onderdeel van een moeizaam verwerkingsproces.

Leegte is echter ook een kans. Het oude was op losse schroeven komen te staan, en zo ontstond er ruimte voor verandering, groei,

nieuw leven. Ik ontdekte het esoterische christendom, vooral door veel te lezen – de gnostische evangeliën van Thomas en Judas, theosofie, boeken van Hans Stolp, Jacob Slavenburg.

Dankzij de inzichten die dit gaf weet ik nu: we leven in een overgangstijd. Zo veel mensen zijn op zoek naar houvast, er zit een nieuwe gemeenschap aan te komen. Ik geloof er vast in dat er hele grote veranderingen op til zijn, op korte termijn. Hoewel ik me nooit zo heb verdiept in astrologie en astronomie, denk ik dat niemand er omheen kan: we staan op de drempel van het Watermantijdperk.

U bent uw oude geloof kwijtgeraakt, maar niet het hebben van zekerheden?
Vroeger in de kerk werd de zekerheid me door anderen opgedrongen, nu komt de zekerheid uit mijzelf. Dat is een groot verschil.

Wat voor ervaringen bevestigen u in uw geloof?

Ik heb een nieuw soort tempel ontdekt, een hele grote. Het is een ruimte waar ik niets of niemand tegenkom, tussen Schiermonnikoog en Rottum. Het is daar leeg, maar in die leegte proef ik een aanwezigheid. Als ik met mijn handen over de kwelders loop, spreek ik die ook aan, hardop, soms zelfs schreeuwend.

Wat zegt u dan?

Dat zeg ik niet.

Werd uw vroegere geloof ook bevestigd door ervaringen?

Al van jongs af aan heb ik achteraf gezien religieuze ervaringen gehad. Dat ik ze vroeger niet zo benoemde kwam doordat het geen ervaringen waren die aansloten bij wat de dominee predikte in de kerk. Ik was een jaar of tien, elf en ik woonde op dezelfde plaats als waar ik nu weer woon, bij het wad. Mijn vader was garnalenvisser en als zijn knecht ziek was, ging ik met hem mee om hem te helpen. 's Nachts voeren we op zijn kotter rond en zag ik het langzaam licht worden. Vaak zag je geen verschil tussen

lucht en water. Ik voelde me dan verbonden met het grote geheel. Heel indrukwekkend. Ik werd bevangen door de gedachte: God bestaat, ik weet het zeker.

Zo intens heb ik het later nooit meer beleefd. Maar ik weet dat ook in de leegte een stille kracht aanwezig is. Je kunt de beleving daarvan niet afdwingen, maar ik weet dat het zich weer voor gaat doen.

Theo Griekspoor

Theo Griekspoor (59) is bezorger voor een apotheek en organist. Onlangs won hij het Nationaal Orgelconcours in Leeuwarden.

César Francks *Prière* speel ik als een gebed zonder woorden

Beleeft u wel eens iets religieus aan het bespelen van een kerkorgel?

Op het concours waarop ik onlangs speelde, stond seculier werk van Franse romantici op het programma. Zodra ik daaraan begin, gaat er een luikje open en zie ik wierook en kaarsen. Al is deze muziek seculier, ze is gemaakt in donkere Franse kathedralen en daarom doorspekt met rooms-katholieke mystiek. Zodra ik zulk werk speel, kom ik in deze sfeer.

Als jongen van een jaar of tien had ik orgelles in een katholieke kerk. Als ik er binnenkwam en al die beelden zag en die lucht van wierook inademde, sprak dat zo tot mijn verbeelding dat ik voordat ik ging spelen eerst wel vijf minuten stil bleef staan.

Orgelspel kan een zeer religieuze activiteit zijn. Als ik *Prière* van César Franck speel, speel ik een gebed zonder woorden. Hier is een gesprek gaande tussen een mens en zijn Grote Baas, weet ik dan. Ook voor mijzelf is het spelen van *Prière* een gebed. Nu ik wat ouder ben geworden, kan ik de vrijheid nemen die muziek heerlijk uit te diepen, niet zomaar de noten te spelen die op papier staan en Francks aanwijzingen te volgen welke registers er open moeten, zoals de hobo of de viola da gamba. Natuurlijk doe ik dit allemaal braaf, maar tegelijkertijd probeer ik er een gevoel aan mee te geven zodat iedereen weet: dit is een gebed.

Ik kan me gemakkelijk mee laten slepen in die gebedssfeer. Ik voel me opgetild uit de drukte van het gewone leven waarin

ik steeds met van alles bezig ben. Maar ik mag niet verdwalen in dromerijen, moet accuraat het stuk technisch goed uitvoeren. Alleen als ik aan het studeren ben, ga ik soms met al mijn fantasie op de loop. Dan kom ik zo in de sfeer van het gebed dat ik eigenlijk zelf ook aan het bidden ben, en de aandacht voor de techniek snel weg is. Dan houdt het op.

Franck moet haast de deur van de hemel op een kier hebben zien staan. En als ik *Prière* speel, kijk ik een beetje met hem mee. De hemel is voor mij de samenvatting van alles wat ongrijpbaar is. Mijn vader en mijn moeder zijn gestorven en zij zijn daar ook. Als aardse sterveling ben ik van de hemel afgescheiden, maar muziek is een middel om toch een glimp op te vangen.

Lukt het ook tijdens de zondagse kerkdienst door het orgel gegrepen te worden?

Het orgel als begeleider van gemeentezang heeft een stoffig imago als psalmenpomp. Al speel je op een prachtig orgel in een heel mooie kerk de sterren van de hemel, veel publiek trekt het niet.

En toch, als ik van die ontzettend mooie psalmen en gezangen begeleid, en het orgel dicht bij de tekst houdt, dan merk ik dat de mensen zo lekker aan het zingen zijn dat ze even worden opgetild uit hun dagelijkse leven.

Met een loflied moet je ook echt lof laten horen, dan gaat mijn hele orgel open. Bij dood en ellende ga je niet voluit spelen, dan past ingetogenheid in intonatie, tempo en akkoordengebruik. Zo probeer ik de muziek de sfeer van de tekst te geven. Wanneer dat lukt, pakt het me. Wat is dat ontzettend mooi.

Hecht u religieuze betekenis aan een lange nagalm van het orgel in de kerk?

Ik kan niet goed uitleggen wat de nagalm met me doet, maar ik kan het niet missen. Ik speel in een 'droge kerk': als je alles loslaat, is het in ene keer stil. Dat is een koude douche.

Bij een mooie nagalm lijkt het geluid zich heel langzaam van je te verwijderen. Het verplaatst zich als het ware naar een andere

wereld. Als ik mijn fantasie gebruik, kan ik wel wat met Johannes de Heer. Die heeft het over ‘hemelse zalen’ – de ruimten waar de muziek naar verdwijnt.

Henk Friederichs

Henk Friederichs (80) was notaris.

God zit in mijn kleinkinderen en zelfs in het kassameisje

Wat hebt u meegemaakt?

Twee weken geleden deed ik als buitenlid van de oecumenische geloofsgemeenschap De Hooge Berkt in Brabant mee aan een retraite. Tijdens iedere gebedsdienst is er vijf minuten stilte. Zoals zo vaak, had ik moeite om die stilte in te vullen met waarvoor zij bestemd is: contact met God. Ik probeer de vooraf uitgesproken woorden of evangelieteksten dan maar te overdenken. Verder dan me ze te herinneren en in te prenten kom ik niet.

Deze keer zat ik wat te prakkiseren en keek ik wat rond, naar de mensen om me heen. Ze waren allemaal in gedachten verzonken. Wat zou zich in die hoofden afspelen? Hebben zij contact met God?

Al deze fijne mensen bekijkend, die ik al jaren ken, kreeg ik het gevoel dat God inderdaad in de meeste hoofden aanwezig was. Ik was getroffen door de gedachte dat op dit moment God met deze mensen bezig was. Eigenlijk een geweldige zaak dat God zich op deze manier vertoont, dacht ik.

Toen kreeg ik nog een inval: God laat zich op dit moment ook aan mij zien, namelijk door deze goede mensen die contact met hem hebben. Hij zei als het ware tegen mij: kijk dan toch uit je ogen, daar in die mensen daar zie je mij. Er kwam een geluksgevoel over mij. En ik beseftte dat het nog veel verder ging: God laat zich niet alleen hier zien, maar ook in mijn lieve kinderen en kleinkinderen en in alle andere goede mensen – tot en met het

kassameisje in de supermarkt dat iets ontzettend leuks en aardigs tegen me zegt. Toen kwam het idee: deze gedachte is zo bijzonder, zou dit inzicht misschien van God afkomstig zijn? Had ik zojuist een religieuze ervaring gehad?

Twijfelde u?

Ik durf het inderdaad niet met zekerheid te zeggen. Dat is zo eerochtig. Daar komen ze gemakkelijk met de meest geweldige getuigenissen. Ik ben bang dat de mensen zullen denken: die Henk Friederichs is een zweverige figuur, geen reële man.

Natuurlijk was de gedachte van een God die in goede mensen werkt niet origineel, moet ik haar al vaak gehoord hebben, er rationeel kennis van hebben genomen. Maar nu werd ik er opeens door geraakt. Het geeft een heel ander zicht op het leven als je ineens ziet dat er een hoop goede mensen zijn en je je realiseert dat dit goede van God komt.

Was uw ervaring niet indirecter dan de ervaring die u de andere kerkgangers toeschrijft?

Klopt. Daar zit iets benijdenswaardigs in: dat zij het wel klaarspelen rechtstreeks contact met God te krijgen. Toch was het ook alsof God zich even met mij had beziggehouden, mij het inzicht had gegeven dat hij in anderen aanwezig is.

Ik sta nog ver af van wat ik wil bereiken: geluk beleven aan intensiever contact met God. Daarvoor heb ik nog een lange weg te gaan. Nu heb ik gezien dat er een leuke plezierige God is, een heel andere dan die van loon en straf uit mijn jeugd. Die God straalde weinig vreugde uit. Dankzij mijn ervaring ben ik in een stroomversnelling terechtgekomen en kan ik God nu nog duidelijker gaan zien als de barmhartige die te vertrouwen is. Met zo'n God leg je veel gemakkelijker contact.

Een aantal leden is veel verder dan ik, denk ik. Toch ben ik niet de enige die moeilijk iets religieus beleeft.

We hebben eenmaal in de groep buitenleden over de eigen beleving van de stilte gesproken. Er zat een emeritus dominee bij,

de ster van de klas. Ik heb hem toen horen zeggen dat hij veel moeite had met de stilte. Gelukkig, dacht ik, ik ben niet de enige.

Aan het begin van de retraite vroeg mijn retraitebegeleidster: wat zoek je nu eigenlijk?

Ik ben op zoek naar een andere God dan die van vroeger, heb ik gezegd. Maar dag in dag uit kreeg ik weinig vat op de retraite, die ik had aangevraagd omdat ik een beetje in een dip zat – ik ben weduwnaar en voel me soms eenzaam. Het wilde maar niet lukken, ik vond geen geestelijke troost. Maar de laatste dag had ik mijn ervaring en kon ik haar zeggen: ik heb goed nieuws, ik had een doorbraak. Het lijkt wel of de kar van mijn enigszins voortsukkelend geloof door deze gebeurtenis weer vaart gekregen heeft.

Paul Harmans

Paul Harmans (50) werkt in de scheepvaart

Die ufo's kunnen de wereld van de ondergang redden

Wat hebt u meegemaakt?

Ik word al dertig jaar lang uitgelachen om mijn overtuiging dat ufo's bestaan, in 1974 voor de eerste keer. Ik werkte als zeventienjarige jongen op de 70000 tons olietanker Diloma van Shell. Toen het schip in het dok lag in Marseille stonden we met zeven man op het achterdek te wachten tot het schip heel langzaam weer te water zou zijn gelaten, dus er was alle tijd om wat om je heen te kijken. Opeens was daar boven de heuvels een helder licht te zien. Het hing roerloos in de lucht, op 1 à 2 kilometer afstand, op zo'n 150 meter hoogte, het had de grootte van een kwart van de maan en het maakte geen geluid. We deden er wat lacherig over. Maar we bleven het wel goed in de gaten houden.

Zou het een ufo zijn, of is het de planeet Venus, die wel vaker voor een ufo wordt aangezien, vroegen we ons af. De stuurman, die nog navigeerde met een sextant, sterren en planeten, sloot dat uit. En een helikopter kon het ook niet zijn, zo lang en geruisloos en zonder ook maar een enkele beweging.

Na een halfuur hing het er nog steeds. Toen zagen we opeens uit de richting van Marseille een kleiner, net zo fel lichtje aan komen vliegen. Het ging er recht op af. Toen het in de buurt van het grotere licht kwam ging het langzamer vliegen en tot onze grote verbazing versmolten de twee. Sprakeloos stonden we te kijken, totdat het met een onvoorstelbare snelheid schuin omhoog de lucht inschoot, de ruimte in. Toen we even later verslag

uit brachten aan de andere bemanningsleden, werden we hartelijk uitgelachen. Vanzelfsprekend, en zo is het doorgestaan, en zo is het nog. Ik heb inmiddels mijn levenswerk gemaakt van de ufologie, maar begin maar eens over een ufo op een verjaarspartijtje. Het is dé manier om niet serieus te worden genomen.

Geloof is tegenwoordig een privékwestie. Waarom zou u erover beginnen?

Dat wordt me inderdaad weleens kwalijk genomen. Ik heb mezelf ten doel gesteld zo veel mogelijk mensen te overtuigen. Dat komt misschien ook een beetje voort uit frustratie. Ik heb het over een van de belangrijkste fenomenen van de menselijke beschaving, en de mensen lachen erom. Stel dat er beschavingen zijn die veel en veel verder zijn dan wij, ze zouden ons kunnen helpen. Hun ruimteschepen varen bijvoorbeeld heus niet op stookolie. Zij hebben de kennis om onze planeet van de ondergang te redden.

Dikke kans dat ze dat niet uit eigen beweging doen, maar alleen als we hen daartoe uitnodigen – vergelijkbaar hoe wij tegenwoordig met nog in isolement levende indianenstammen omgaan.

Het lijkt misschien paranoïde, maar onze wereld wordt beheerst door de wereldelite die er alle belang bij heeft dat het niet zo ver komt – denk bijvoorbeeld aan de oliesector en de Amerikaanse regering. De zo noodzakelijke doorbraak moet van de – helaas nog steeds cynische – media komen.

Zijn ufo-gelovigen religieus?

Waarschijnlijk zijn de beschavingen die ons met ufo's bezoeken ook spiritueel veel verder dan wij. En waarschijnlijk zijn er manieren om met een ritueel, meditatie of langs paranormale weg contact met ze te leggen. Het zou ook heel goed kunnen dat de waarheid een onbegrijpelijke mix is van buitenaardse beschavingen, andere dimensies en het hiernamaals.

Er zitten ook donkere kanten aan – dierverminkingen, ontvoeringen door ufo's. Vijftien jaar geleden kon ik me daar nog niet goed in verdiepen. Ik heb om meer afstand te nemen de boeken

erover toen een paar jaar laten liggen. Er speelde een onbewuste angst. Een ufo zien is een ding, maar er 's nachts door van je bed gelicht worden is iets anders. Tegenwoordig hoop ik wel op een ontmoeting, de angst heeft plaatsgemaakt voor nieuwsgierigheid. Mijn vrouw en kinderen geloven wel in ufo's maar willen er verder niets over weten. Mijn ufologie beperkt zich tot de zolder en beneden praten we er bijna nooit over.

Ik houd me toch eigenlijk ook het liefst vast aan het 'moeren en boutenverhaal', hoogwaardige technologie en intelligentie die ons bezoekt. Hoe meer ik me erin verdiep, des te meer vragen het oproept. Iedere keer dat ik denk dat ik iets te weten ben gekomen, blijkt het toch weer veel ingewikkelder in elkaar te steken.

Als ik de hond uitlaat, let ik altijd op de lucht. Het zou immers zomaar kunnen dat er een ufo verschijnt. En met mooi weer ga ik 's nachts weleens in de tuin zitten kijken naar de hemel. Nooit meer iets bijzonders gezien, maar dat valt te verwachten. Als het zo gemakkelijk was, was het hele fenomeen al lang opgehelderd. Dan zit ik wat te peinzen: zouden ze daar vandaan komen?

Maria Hockers

Maria Hockers (58) is schrijfster.

Met open mond legde ik het boek neer. Ik was verbijsterd

Wat hebt u meegemaakt?

Ik zat te lezen in een boek dat al jaren in mijn boekenkast stond, van de goeroe Alexander Smit. Wat ik precies las weet ik niet meer, en ik heb de passage nooit meer kunnen terugvinden. Het moet iets zijn geweest in de trant van 'God is altijd dichtbij, maar je kijkt er gemakkelijk overheen'. Terwijl ik het las, verschoof er iets in mij. Er brak iets open. Met open mond legde ik het boek neer. Ik was verbijsterd. Ik ben naar buiten gegaan en ben langs het water gaan lopen. Opeens wist ik: ik en iedereen wandelt in God. Het was alsof de luiken opengaan en de zon in alle hevigheid naar binnen schijnt.

Ik had een uitspraak gelezen die ik in allerlei vormen ongetwijfeld al zo vaak had vernomen, maar opeens was er iets getriggerd waardoor die van een open deur tot een vreugdevolle waarheid was geworden.

Betekende dit inzicht een ommekeer in de manier waarop u in het leven stond?

Een paar maanden ervoor had ik midden in de nacht een herseninfarct gehad. Ik was scheef en ik praatte alsof ik dronken was. Op het gezicht van mijn lief las ik afwisselend ontzetting, angst en schrik. Hij hilde. Aan hem kon ik zien dat mij iets ergs was overkomen, waardoor ik ook begon te huilen en bang werd. Mijn linkerkant deed niets meer en na onderzoek

op onderzoek in het ziekenhuis volgde een lang proces van revalideren.

Deze beroerte heeft me de dood doen voelen en de broosheid van het leven. Ik was blij dat ik het overleefd had, maar ik was ontzet over wat er gebeurd was en doodsbang dat het weer zou gebeuren.

Na het inzicht 'in God' te zijn, ben ik niet meer bang geweest voor wat je out of the blue kan overkomen. Eind mei vorig jaar kreeg ik 's nachts in bed weer een beroerte. 'Laten we maar gewoon verder slapen,' heb ik tegen mijn lief gezegd. 'Er valt toch niks aan te doen.' Die nacht voelde ik de verlamming door mijn lichaam trekken, zoals ik die er later weer langzaam heb voelen uittrekken. Maar bang was ik niet. Alleen heb ik als ik autorijd weleens de gedachte: als het nu gebeurt...

Ziet u in zo'n plotselinge ramp God of lot; hoger plan of willekeur?

Eigenlijk had ik altijd met het gevoel geleefd dat er iets boven mijn hoofd hing. De gedachte dat het een voorgevoel was van de beroerte heb ik dan ook vaak gehad. Na de beroerte was het gevoel van een schaduw die voor me uitging weg.

Maar toen de partner van een andere patiënt in het revalidatiecentrum steeds uitriep: 'Het noodlot heeft toegeslagen,' dacht ik: dat vind ik niet. En toen ik bij de patiëntenvereniging steeds mensen ontmoette die zich nadat ze vijftien jaar geleden een beroerte hadden gehad nog steeds 'een getroffene' noemden, dacht ik: zo wil ik het niet. Je moet niet gaan zitten griepen en meuten. Je moet je niet opstellen als slachtoffer van het leven.

Ik hoor regelmatig mensen zeggen dat bijvoorbeeld iemand haar borstkanker aan zichzelf te danken heeft. Dat vind ik verschrikkelijk. Maar zeggen dat het willekeurig toeval is, vind ik ook lastig. Alles gebeurt gewoon: je wordt ziek, je gaat dood, en ten diepste kun je nooit weten of er een diepere bedoeling achter zit.

Ik heb wel een les gehaald uit het inzicht in God te zijn: ook al is een infarct willekeurig, dan nog leven we in God. Ik heb dankzij het doorgebroken inzicht een sterk eenheidsbewustzijn.

Sinds het infarct staan mijn man en ik elke dag vroeg op en lezen we een gebed of tekst voor, bijvoorbeeld van Meister Eckhart, Rumi of Nisargadatta Maharaj. Mijn man steekt dan een kaars aan. Zo houden we het besef van in God te zijn levend. Achteraf kan ik zeggen: dat infarct is het beste wat me ooit is overkomen.

Mirre Bots

Mirre Bots (54) is publicist.

Waken bij een stervende brengt je in een oase van rust

Wat hebt u meegemaakt?

Ik zie mezelf nog rijden, op driejarige leeftijd, op de driewieler over de dijk. De blauwe lucht boven me, overal groen om me heen, dat overweldigende gevoel van vrijheid, het opgaan in de omgeving en tegelijkertijd een beschermd gevoel. Achteraf heb ik dit moment religieus geïnterpreteerd: het was alsof ik toen geleid werd door de hand van God.

Naar zulke momenten ben ik verder altijd op zoek gebleven. Ik ben er weliswaar een hele tijd ver weg van gebleven. Mijn katholieke opvoeding bracht me er niet mee in contact. De processies en de kerkgang hadden best een mooie sfeer, maar er kleefde nog iets anders aan, iets van ‘jakkes, bah’. Ik proefde er wat schijnheiligs in.

Toen ik als twintiger ging blowen heb ik een stukje van het religieuze bewustzijn hervonden dat ik op de driewieler had ondergaan. Stoned kwam ik in een ander soort bewustzijn terecht waardoor ik in het moment was en me opgenomen voelde in het geheel. Ik was dan klaarwakker en alles viel op zijn plaats.

Ik heb op deze manier het religieuze bewustzijn herproefd, maar ik ben toch niet doorgegaan met blowen. Het was me te veel, en echt nodig heb ik het niet meer.

Ik kan nu iets religieus beleven zonder drugs, op een meer organische manier door stilte en leegte in mijn leven te scheppen. De essentie kan ik ook ervaren als ik in kerken en kloosters rondloop.

Dezelfde ervaring kon er ook gemakkelijk zijn in het hospice waar ik tweeënhalf jaar vrijwilliger ben geweest.

Hoe kan het sterven van een ander voor u als toeschouwer een religieuze beleving zijn?

Waken bij iemand die gaat sterven brengt je vaak in een oase van rust, waardoor je zelf ook in een diepere bewustzijnslaag belandt. Je bent dan volledig in het hier en nu. Het lijkt een beetje op mediteren. De tijd lijkt zich dan buiten de kamer uit te strekken, is niet meer waar de stervende en ik zich bevinden. Er heerst een soort ontzag en vrede. Ik krijg dan het gevoel dat hier iets goddelijks aanwezig is.

Af en toe kunnen stervenden de ogen openslaan en dan kijk je in een transparante blik die van heel ver komt, van iemand die niets meer heeft op te houden. Ze hebben alles losgelaten en leven in het nu. Er is geen angst, geen afweer. Eerst had ik de neiging om gauw weg te kijken, verlegen en beschaamd – wat kijkt ze, wat wil ze van me? Tot ik merkte dat dat helemaal niet hoeft. Het is alleen maar ontzettend mooi, je voelt de liefde en het vertrouwen. Zo'n stervende kijkt heel onthecht, net zoals baby's en kleine kinderen. Als ik zo'n blik ontmoet, krijg ik altijd het gevoel de essentie te raken.

Was de essentie die u op de verschillende momenten van uw leven dacht te raken steeds dezelfde?

Ja, de kern was altijd hetzelfde. Maar eerst was de beleving zuiver individueel, nu begin ik het steeds belangrijker te vinden om dit samen met anderen te beleven. Zo heb ik ook in een soefikoor gezongen dat in een kerk oefende. Heerlijk met zijn allen steeds 'Jubilate Deo' te herhalen. Dan denk ik niets, accepteer alles en iedereen, hoeft niet meer te oordelen 'wat is dat voor een maf persoon?' Tegenwoordig kan ik soms zelfs op die manier naar anderen kijken als ik bij de Hema in de rij sta. Ik kan veel meer liefde voelen voor anderen dan vroeger.

Ik ben me aan het heroriënteren op het christendom – het zijn toch mijn wortels. Een keer per maand ga ik naar een bepaalde kerk. Het is daar waarachtig, het gaat over de essentie, de priester spreekt levende taal en het ontroert me soms. Dan zingen we: ‘Niemand valt of hij valt in uw handen’, en dat vind ik prachtig. Maar zo’n complete mis beklemt me ook. Op religieus gebied voel ik me nog dakloos.

Piet Hamers

Piet Hamers (75) was docent Nederlands en communicatie op een hts.

Dan ruik ik parfums van rozen en lentemelanges

Wat hebt u meegemaakt?

Het heilig moment. Dat is een toestand die te fijn is om te kunnen beschrijven. We bereiken het eens per week tussen halftien en halftwaalf 's ochtends in ons groepje beoefenaars van de 'Course in Miracles' – cursus in wonderen – in een kleine kamer bij een van de zeven deelnemers thuis. We oefenen nu al tien jaar.

In uiterste concentratie beleef ik dan totale eenheid met alles. Ook met de anderen voel ik me verbonden in vrede, verwondering en uitstorting van liefde. Soms gaat dit gepaard met lichtverschijnselen en met het krijgen van onbeschrijflijke geursensaties – parfums van rozen en lentemelanges. Het zijn kleuren en geuren die buiten de dagelijkse werkelijkheid liggen.

Ik leid de groep en word dus geacht iets voor de groep uit te lopen, maar dat is niet altijd zo. Tijdens de bijeenkomsten heb ik altijd de ervaring dat ik geleid word. Ik zeg wat ik moet zeggen, en het verwondert me dat het er zo helder uit komt.

Kijkt u wel eens met een kritisch oog naar uw beleving?

Ik ben een ontzaglijk kritisch iemand – dat heb ik te danken aan mijn wetenschappelijke achtergrond. Na het ruiken van een geur, speur ik de locatie af om te bepalen of er geen kaars of parfum aanwezig was. Ik bekijk de dingen met kritische afstand – dit is trouwens precies wat in het cursusboek staat: blijf op je hoede.

Als ik kritisch kijk naar de dagelijkse werkelijkheid dan moet ik daar afstand van nemen. Mijn gewone blik wordt vertroebeld

door alles in welbeschouwd willekeurige tegenstellingen te willen zien. Zoals de tegenstelling rechtvaardig – onrechtvaardig. Recht of onrecht zijn persoonlijk en cultuurbepaald, ze gaan uit van oordelen. Oordelen die ons afhouden van het waarnemen van de eenheid van de diepere werkelijkheid van God.

Onrecht een subjectieve kwestie, eh... tot en met de Holocaust?

Ik kan geen oordeel vormen over het hogere doel van dat gebeuren. Het had vanuit aards perspectief weliswaar niet had mogen gebeuren omdat het niet liefdevol was. Maar het hogere doel was wél liefdevol, ten dienste van de verlossing van de mens. Ik zeg dit omdat ik leiding acht aanwezig te zijn in de totaliteit van het bestaan.

Eerst wees ik het idee van de Course af dat onze zichtbare wereld niet werkelijk is, en het bestaan van een wereld van God die wél werkelijk zou zijn. Toen is er een lang proces van uitkleden van alle visies die ik had gevolgd, een intellectueel proces van losmaking. Maar met denken alleen kom je er niet. Op een gegeven moment moet je je overgeven aan wat je intuïtie zegt. Nu accepteer ik het idee van een niet-werkelijke dagelijkse en een wel werkelijke goddelijke wereld. Eenieder registreert zijn eigen film van het dagelijks leven, maar zit er zo diep in, dat hij vergeet maar in een film te zitten.

Tijdens het heilig moment beleef ik flitsen van totaalbewustzijn, de werkelijkheid van God. Dan ben ik voorbij alle tegenstellingen, dan stap ik even uit mijn film. Ook door de dag heen probeer ik voortdurend in mijn bewustzijn het eenheidsbesef levend te houden. En op zondag doe ik dat tijdens de rooms-katholieke mis. Daar kom ik vanzelf weer in het heilig moment terecht, alleen die misplaatste schuldbekentenis verstoort deze beleving even.

Als de zichtbare wereld dan waan is, is het dan niet zaak zo lang mogelijk in het heilig moment te blijven?

In ons groepje zijn we er zo bedreven in geworden dat het praktisch iedere keer gebeurt, tot wel tweeënhalf uur lang. Maar op een

gegeven moment stoppen we de meditatie. Dan keer ik toch graag terug naar de gewone wereld waarin ik functioneer: de wereld van vrouw, kinderen, vrienden en het werk in commissies.

Wat vinden uw geliefden van de leer van de Course?

Mijn vrouw wijst haar af. Van mijn vijf kinderen is er één die er echt studie van heeft gemaakt.

Peter de Vries

Peter de Vries (54) is organisatieadviseur en werkt als vrijwilliger in museum Belvédère in Heerenveen.

Als ik me openstel, voel ik de hartslag van de oerkracht

Wat hebt u meegemaakt?

Een week geleden ben ik tijdens een wandeling door de natuur ergens gaan zitten, zoals ik dat vaak doe op mijn wandelingen op maandagochtend.

Ik zag fluitenkruid, rietkragen en door de bomen de horizon met verder weg gelegen bomen en een torenspits in een dorp. Ik hoorde vogels kwetteren in de bomen en kikkers in de sloot. Boven mijn hoofd vloog een troep van twintig ‘gakgak’ roepende ganzen over. Nadat hun geroep was weggestorven klonk er gekoekoek. Het ene geluid volgde het andere op als een niet-gecomponeerde symfonie.

Ik voelde de wind langs mijn hoofd waaien en de zon branden op mijn huid. Er hingen geuren van kruiden, bloemen en gras. Alle zintuigen werden aangesproken.

Dit leidde tot de bijzondere ervaring getuige te zijn van een krachtige oerorde die zichzelf voortdurend vernieuwt. De paardenbloem wordt een pluim en de wind verspreidt haar zaden over de omgeving zodat er volgend jaar weer paardenbloemen groeien. Zoals dat ook vorig jaar ging.

De kracht van deze oerorde is ook in mij en in iedereen aanwezig. Als ik dat besef, voel ik me verbonden met de natuur waarin ik zit. En ik besef dat alles tot de oerorde te herleiden is en

er ondergeschikt aan is. Dan voel ik me krachtig, alsof ik er door word opgeladen.

Wat is de boodschap?

Onze wereld lijkt wel maakbaar, maar we moeten ons conformeren aan de oerkracht. Dat betekent bijvoorbeeld dat we geduld moeten hebben, zoals het zaad van de paardenbloem moet wachten, omdat het pas volgend jaar zal ontkiemen. We moeten luisteren naar het ritme van de natuur en ons aanpassen.

Al verblijvend in de natuur oefen ik hierin. Dat neemt een heleboel stress weg. Ik ben veel rustiger geworden.

Vijf jaar geleden heb ik afscheid genomen van de wereld van de televisiereclame en heb ik mijn eigen advies- en opleidingsinstituut opgegeven. Ik heb daardoor meer tijd gekregen om te genieten van de oerkracht in de natuur, en er mijn gedachten over te laten gaan, me er verbonden mee te voelen.

Zit die 'oerkracht' alleen in de natuur of omvat die meer, komt hij overeen met God?

Ook in kunst zie ik er iets van terug. Kunstenaars leggen er contact mee, boren hun creatieve bron aan, ze proberen toegang te krijgen tot iets collectiefs, waar ook de muze uit put. Ik weet niet waar hun inspiratie vandaan komt, maar ik wil graag geloven dat ze uit dezelfde bron komt als de oerkracht die ik in de natuur aan het werk zie.

Ook muziek kan zo mooi zijn dat ik er meer in zie dan alleen door snaren in beweging gebrachte lucht. Ik wil geloven in het romantische idee dat het uit de oerbron komt.

Goddelijk noem ik die bron echter niet. Dat is me te klef. Ik ben op school geweest bij de broeders, zat ook bij de nonnen, ging met mijn ouders naar de mis, maar ik heb daar afstand van genomen. Ik wens me niet te laten bepalen door kerken. Ik heb ooit nog wat rondgekeken bij rozenkruisers, theosofen en antroposofen, maar meer dan eraan ruiken, wilde ik niet. Ik wil niets voorgeschreven

krijgen. Blijkbaar komt mijn weerstand daartegen tot uiting in de moeite die ik heb met het woordje God.

Religieuze mensen doen rituelen in hun poging contact te ervaren met iets wat ze aanduiden met bijvoorbeeld het woordje God. Voert u rituelen uit en ervaart u contact met de oerkracht?

Mijn gevoel van verbondenheid met de oerkracht als ik in de natuur ben is al een vorm van contact. Je moet er niet te veel voor ‘in je hoofd’ zitten, bijvoorbeeld niet hoeven nadenken over of je de salarissen van je medewerkers de volgende maand wel kunt uitbetalen.

Als ik me ervoor openstel, is het net of ik de hartslag of adem van die oerkracht kan voelen. Dat is een tof contact. Ik ben echter niet van de regendans of van welk soort ritueel ook. Dat is niet *my cup of tea*. Wel stel ik me zo veel mogelijk open, en ik weet tegenwoordig waar en wanneer je dat het best kunt doen. Zo ging ik op Kreta nog voor zonsopgang zwemmen en zag ik in het van grijs naar blauw kleurend water plotseling een enorme school sardientjes schitteren in de eerste zonnestraal. Dat ervaar ik als een cadeautje.

Een cadeau heeft een gever met een bedoeling.

Het lijken geschenken uit de hemel. Als ik me ervoor kan openstellen, dan zijn de cadeautjes daar, speciaal voor mij, zo beleef ik het. Misschien hebben ze wel de bedoeling je te stimuleren de wereld niet meer naar je hand te willen zetten.

Betty van Dam

Betty van Dam (62) geeft trainingen aan mensen die moeten leren leven met een handicap of een chronische ziekte.

Ik voelde vanaf toen grote dankbaarheid voor het leven

Wat hebt u meegemaakt?

Het is achttien jaar geleden. Ik lag op een matras en deed een bio-energetica-oefening. Plotseling ontdekte ik dat ik eigenlijk ontzettend boos was op God. Ik heb vreselijk op Hem gescholden. 'Heb je nu je zin,' raasde ik. En ik was zo kwaad dat ik in het rond begon te slaan.

Eigenlijk wilde ik balletdanseres worden. Ik was vijftien en aangenomen op de balletacademie toen ik in een jachthaven aan de Loosdrechtse plassen van een steiger afdook. Ik wist niet dat het er maar zestig centimeter diep was. Ik brak mijn nek en heb een hoge dwarslaesie. Sindsdien zit ik in een rolstoel.

Later liep mijn man weg voor een ander. Alleen vanwege mijn twee kinderen wilde ik nog doorleven. Toen mijn zoon op twaalfjarige leeftijd op weg naar school werd doodgereden stortte mijn leven compleet in.

Na zijn dood ben ik stapels boeken gaan lezen over de zin van het leven. Ik putte steun uit het geloof dat het allemaal zo moest zijn, dat het lot of God het zo had beschikt, uit liefde, en dat er reïncarnatie bestaat.

Wat maakte u dan zo boos op God, daar op dat matras?

Het was de eerste keer dat ik die boosheid over mijn leven zo bewust voelde. Is het niet verschrikkelijk oneerlijk dat de een

bijna moeiteloos door het leven gaat, terwijl een ander slag op slag krijgt? Oh, wat was ik eigenlijk boos.

Onder een vage onvrede had steeds grote woede gelegen, maar dat gevoel had ik altijd weggedrukt, en ook het geloof in voorbestemming en reïncarnatie dienden welbeschouwd dat doel, kan ik achteraf zeggen. Zo geloofde ik in reïncarnatie om niet los te hoeven laten wat me zo lief was. Ik hoopte ooit mijn zoon weer terug te zien.

Ik ging na de woedeaanval beseffen dat ik de onvrede die ik toeschreef aan mijn handicap ook zou hebben gevoeld als ik niet in een rolstoel had gezeten. Dan had ik waarschijnlijk mijn vader, moeder, kerk of weet ik wat de schuld gegeven. De boosheid luchtte op en leverde relativerende inzichten op. Sindsdien ben ik me bewust van het feit dat al deze geloven maar eigen vormgevingen zijn.

Na mijn tirade, nog op het matras gebeurde er iets mysterieus: God kwam bij mij binnen. Ik heb het jarenlang beschamend gevonden het zo te zeggen, maar het is wat ik beleefde. Vanaf toen zat hij in mijn hart. Ik voel een energie door mij stromen en een grote dankbaarheid voor het leven zoals het is, waaraan ik me moet en kan overgeven, of het nu voorbestemd is of niet, omdat ik deel uitmaak van een groter geheel.

Was deze ervaring helemaal nieuw voor u?

Ik kom uit een niet-religieus gezin. Mijn ouders spraken meestal smalend over het geloof. Maar al op heel jonge leeftijd had ik een religieus verlangen – boven mijn bed hing een bidprentje en ik ging graag met mijn oma mee naar de kerk. Toen ik in het water was gedoken en mijn nek had gebroken, lag ik onder water op de bodem, en om me heen was het prachtig groen, zulk mooi groen heb ik later nooit meer gezien. Ik hoorde orgelmuziek en er heerste een absolute rust. Als twee jongens me er niet uit hadden gehaald was dat het eind geweest. Het maakte diepe indruk op me, en ik heb er jaren niet met anderen over gepraat. Toen is het voor het eerst geweest dat ik me deel voelde van een groter geheel.

Lange tijd speelde religie geen enkele rol meer in mijn leven, leidde mijn verlangen een schemerbestaan. En ook tegenwoordig is het gevoel dat God in mij is weleens even weg. Als ik me verzet tegen de gang der dingen, verbreekt het contact. O ja, denk ik dan, ik ben het weer kwijt. Dan komt het aan op overgave, op 'Uw wil geschiede'. Zodra ik dat bedenk, is Het weer terug.

José Hoekstra

José Hoekstra (44) is huisvrouw. Ze geeft cursussen lichaamswerk en dans en doet vrijwilligerswerk.

Die zondagmiddag gaf ik een enorme schreeuw: de dood

Wat hebt u meegemaakt?

Na mijn studie ben ik op reis gegaan – op zoek, ook al wist ik niet waarnaar. Ik was atheïst, maar de Indiase heilige stad Varanasi aan de Ganges ademde een sfeer alsof de hemel er dichtbij was. Dat werd mijn thuisbasis. Op een dag in 1992 ben ik stroomafwaarts naar Bodh Gaya gereisd voor een tiendaagse Vipassana-meditatietraite. Tegen het einde daarvan begon een krachtige energie door mijn lichaam te razen, tussen stuitje en kruin. Ik schokte en trilde en ondanks de winterkou had ik het warm. Ik dacht dat ik verlicht was. Omdat ik me voor deze gedachte schaamde en niet meer wist wat ik met mijn lichaam aan moest, ben ik naar de meditatieleiding toegegaan. Ik viel op de grond, maar werd geholpen op te staan, en de energie leek me via mijn kruin te verlaten. Ik werd rustiger en ervoer gelukzaligheid.

Vanaf dat moment dacht ik: er bestaat dus toch zoiets als een God.

De dagen erna had ik 's nachts doodsangsten, maar voelde ik me overdag een soort boeddha. Terug in Varanasi ontfermden goede vrienden zich over me, en na tien dagen was ik weer normaal, alleen in totale verwarring over wat er gebeurd was.

Was u gek of verlicht geweest?

Die vraag heeft me jaren beziggehouden. Ik was in een psychose terechtgekomen. Maar vreemd genoeg wel een waar ik opeens weer vanaf was. Anderhalf jaar later kwam ik terug in Nederland wel in een echte psychose terecht – angst, waandenkbeelden, drang tot zelfmoord. Ik ben toen opgenomen, de diagnose werd gesteld en ik kreeg medicatie. Dat was een opluchting, gaf houvast. Door meditatie was ik ziek geworden, daar kon ik maar beter bij uit de buurt blijven, zei de psychiater.

Maar ik geloofde dat toch niet zo. Ik begon met lichaamswerk en ontdekte dat ik een emotionele achterstand had. Mijn ziel was niet met me meegegroeid. Dat had te maken met mijn vroegste jeugd. Mijn vader had mijn moeder al tijdens de zwangerschap in de steek gelaten. Er waren bedreigingen en schandalen. Mijn prille begin was niet veilig genoeg geweest.

Dankzij lichaamswerk begon ik weer spirituele ervaringen te krijgen die duidelijk niet van ziekelijke aard waren. Zo zat ik met mijn kat op schoot en voelde ik mijn bewustzijn zich uitbreiden, waardoor ik niet meer van de kat te scheiden was. Kort erna liep ik op straat in Amsterdam-Oost en breidde mijn bewustzijn zich uit tot iedereen. Ik voelde me niet meer afgescheiden. Het was alsof ik door een filmdoek was heengestapt in een andere dimensie. Geweldig.

Zulke ervaringen waren beslist religieus. Wel hingen ze samen met manische periodes. In zulke periodes maakte ik ook zaken mee die ik met mijn kritische verstand moest afwijzen. Dan had ik het gevoel dat ik de incarnatie was van een of ander beroemd persoon. Of zelfs van meerdere beroemde personen. Maar toen bleek dat die tegelijkertijd geleefd hadden, wist ik dat dit dus gekte moest zijn.

Een andere keer echter kreeg ik één weekeinde lang beelden door over iemand die in een kerker was gegoooid om er nooit meer uit te komen. Het was verschrikkelijk. Ik wist dat me niets anders te doen stond dan wachten op de dood. Op zondagmiddag gaf ik terwijl ik een voetenbadje nam een enorme schreeuw. Dit was

het moment van de dood, wist ik. De ‘psychose’ was plotsklaps over. Dit moet denk ik wél een beleving uit een vorig leven zijn geweest.

Psychoten dobberen rond in dezelfde zee waar mystici rondvaren. Alleen kunnen psychoten waan en werkelijkheid moeilijker scheiden en kunnen ze niet uit eigen kracht van zee af.

Bent u inmiddels in rustiger vaarwater beland?

Op internet ontdekte ik op een gegeven moment een Engelse site over kundalini, eeuwenoude hindoeïstische kennis over spirituele energie. Aan mijn eenzame weg was een einde gekomen, nu wist ik wat er was gebeurd. Tijdens de meditatie-retraite was bij mij volkomen onvoorbereid en onbegeleid de kundalini-energie wakker gemaakt. Ik had te fanatiek zitten mediteren. In plaats van mijn angsten rustig onder ogen te zien, had ik er doorheen proberen te beuken. Zoals een cobraslang uit zijn mandje omhoog gaat, zo gaat de kundalini-energie als zij ontwaakt langs de ruggenwervel omhoog. Als het goed gaat, dan gaat ze circuleren, maar bij mij was ze doorgeschoten. Mijn kundalini was ontwaakt, en ik was in de war geraakt. Nu, na jaren aan mezelf werken, heb ik mijn leven redelijk op de rails: ik ben getrouwd, heb twee kinderen, en ik ben steviger aan het worden.

Chris Doude van Troostwijk

Chris Doude van Troostwijk (44) is filosoof/theoloog en drijvende kracht achter Zinweb.

Die nacht glipten warme vachten langs mijn benen

Wat hebt u meegemaakt?

Ik ben maar een arme Barthiaanse theoloog: ik beleef niet zoveel.

Is het werkelijk?

Ik heb weleens wat beleefd wat ik religieus kan noemen als ik in de natuur was. Na een schoolfeest fietste ik eens door de bossen naar huis. Het was aardedonker en ik had geen licht op mijn fiets. Gelukkig was het volle maan. Al kijkend naar de kruinen van de bomen kon ik de weg volgen. Op de weg lette ik niet. Tot ik op een gegeven moment warme vachten langs mijn benen voelde glippen. Het bleken reeën te zijn.

Enerzijds was dit een weliswaar apart, maar vooral ook geinig en wat banaal moment, maar anderzijds kreeg ik er het gevoel door opgenomen te zijn in de natuur. Ik voelde dankbaarheid. Het was alsof ik beschermd werd. Ik had immers evengoed een fatale klap op het asfalt kunnen maken.

Een andere keer liet ik mijn hond uit in het bos terwijl het stormde. Een paar meter achter ons viel een grote boom om. Toen voelde ik er niks bij, maar de gebeurtenis achteraf overdenkend kwam er toch ook een gevoel van dankbaarheid op. Met je gezonde verstand zou je zo'n gevoel niet verwachten. Want de natuur is wreed en er heerst willekeur.

Of neem die keer dat ik 's nachts in Amsterdam opgesloten zat in een lift. We waren met veel te veel mensen die lift ingegaan en

het werd al snel benauwd. Mensen raakten in paniek en ook ik dacht dat ik misschien zou sterven. Het vreemde was dat ik dat ik helemaal niet erg vond.

Er overviel me een kalmte die ik als paniekvogel niet van mezelf kende. En waar ik later ook geen beschikking meer over had. Ook hiervoor kwam later een gevoel van dankbaarheid op. Als ik weer eens voor een heet vuur kwam te staan, dacht ik voortaan: och, de situatie kan zich altijd ten goede keren.

Bescherming van hogerhand?

Die gedachte doet mij meteen aarzelen. ‘Hogerhand’ is een rationalisering die je op een beleving plakt. Voor mij was het meer een draailuik of een verschuiving van decor: plotseling dient een andere werkelijkheid zich aan. Dat is tenminste geen engagerend beeld, zoals ‘hogerhand’ dat wel is. Dat doet een appel op je, vraagt om gedragsverandering.

Iedere gedachte aan het lot of een goddelijke ingreep die mij gered zou hebben, roept enorme theologische problemen op – waarom ik wel, maar een ander niet?

Ik spreek liever niet van een god die mij heeft gered, maar van het gevoel dat ondanks alles het leven toch door kan gaan. Achter de wolken schijnt de zon.

Moeten we deze belevingen dan wel religieus noemen?

Religieus noem ik het wel, maar godsdienstig niet. Een godsdienstige ervaring of geloofsbeleving vind ik veel waardevoller. Mijn geloof is niet gekoppeld aan het gevoel al dan niet opgenomen te zijn, aan gevoelens van dankbaarheid voor een goede afloop van een heikele situatie. Ik weet dat ik de volgende keer evengoed iets heel anders kan voelen, dat ik op zulke gevoelens uiteindelijk niet kan bouwen. Ik breng deze belevingen dan ook nauwelijks in verband met God – waarvan ik geloof dat hij wél te vertrouwen is.

Op zijn hoogst zijn ze ‘reminders’, tekens die verwijzen naar de God van de traditie. De traditie biedt op allerlei manieren –

verhalen, liederen, rituelen – een tweede werkelijkheid waar ik ieder moment binnen kan stappen. Ze gaat onafhankelijk van mij door en zit tegelijkertijd te wachten op mijn bijdrage. Deze werkelijkheid gaat wat mij betreft aan ieder subjectief religieus gevoel vooraf. En is daarom waardevoller.

Biedt traditie behalve een bouwwerk aan 'rationalisering' ook beleving?

Ooit is een goede vriend van me overleden – een verschrikkelijk drama. We stonden met zijn allen rond zijn graf en toen hief zijn vader het onzevader aan. Dat gaf troost en ruimte. Toen kon ik dat voelen via die gelovige vader die dat zo voelde. Tegenwoordig voel ik dat ook zo uit mijzelf.

Diewertje Kielman

Diewertje Kielman (37) is orthopedagoog.

Pasen leert mij dat het goede het kwaad overwint

Wat hebt u meegemaakt?

Vorig jaar heb ik op paasochtend een zelfverzonnen ritueel gedaan, zoals ik dat elk jaar doe. Voor zonsopkomst ga ik naar buiten. Aanvankelijk is het nog donker, maar langzaam wordt het licht. De vogels worden wakker, eerst hoor je er één, dan een heel koor.

Ieder jaar doe ik iets anders. Vorig jaar ben ik met een vriendin naar de Hilversumse hei gefietst en daar zijn we in het gras gaan liggen wachten tot het licht werd. Het was helder en we keken in de met sterren bezaaide oneindigheid. Het jaar daarvoor was ik in Amsterdam. Alles en iedereen sliep nog. Zelfs toen het al licht was, hing er gek genoeg nog een diepe stilte. Langzaam zag je de stad ontwaken. Je hoorde steeds meer vogels kwinkeleren, maar de straten bleven verlaten. Dan komt er een eerste, helemaal lege tram voorbij. Het jaar daarvoor was ik op het strand en heb ik toen het nog donker was een groot vuur gestookt. Toen het vuur doofde werd het licht.

Wat voor een beleving wekt dat?

Ik probeer op paasochtend 'een nieuw begin' te ervaren. Op paasochtend begint de kringloop als het ware opnieuw. Het wordt weer dag: rust maakt plaats voor activiteit. En het wordt weer lente: de natuur komt vanuit haar winterse stilstand weer op gang.

Het vuur op het strand teerde in mijn verbeelding het oude weg, maakte plaats. Het onderstreepte dat er iets afliep en dat er iets nieuws begon. Ik droeg in die tijd een kind in mijn buik en ik

kreeg daardoor extra het gevoel dat ik meedeed met de kringloop van de natuur. Heel indrukwekkend.

Wat is hier religieus aan?

Deze belevenis staat symbool voor een heel waardevol inzicht, een inzicht dat door dit ritueel te doen tot leven komt: dat ook ik steeds weer op nieuw kan beginnen, ook al is er nog zoveel gebeurd. De shit is geen eindpunt.

Het is ook net alsof je opgaat in een groot, zich steeds weer vernieuwend geheel. Erna voel ik me verkwikt. Dit ritueel geeft lucht. Ik krijg het gevoel dat ik een nieuw begin mag maken, het voelt als een gift. En tegelijk als een oproep niet te verzaken, om het nieuwe begin ook daadwerkelijk aan te grijpen.

Dat het dan Pasen is, geeft nog extra betekenis aan dit ritueel. Zoals een bloem uit een bolletje zich door de grond heen naar boven werkt, zo zie ik ook de verrijzenis van Christus. Hij overwon de dood – volgens de mythe. Dat betekent voor mij dat het leven niet eindigt maar doorgaat. De opstanding staat voor mij voor de overwinning van het goede op het slechte.

Een jaar of vijftien geleden ben ik met mijn paasritueel begonnen om het gemis aan de kerk op te vangen. Vroeger fietsten wij iedere paasmorgen naar de kerk voor het paasontbijt. Bij mooi weer stonden er trompetters buiten de kerk. Daar heb ik fijne herinneringen aan, ik miste het. Maar geloven doe ik niet meer, vandaar dat ik zelf maar iets heb verzonnen – iets meeromvattends en individuelers dan het kerkelijke christendom kan bieden.

Is het individuele voor u een voorwaarde?

Gelukkig gaat niet heel Nederland op paasochtend vroeg naar buiten. Als een collectief het doet, wordt het gemakkelijk een lege gewoonte. Mijn ritueel is zuiver individueel en dat geeft het extra zeggingskracht. Ik moet het elk jaar weer opnieuw verzinnen: wel of niet, hier of daar?

Toch kan ook juist het bovenindividuele een religieuze beleving wekken. Ik zing in een koor en maandenlang oefenden we

op zeventiende-eeuwse religieuze werken – tijdens de repetities zonder me veel aan de inhoud gelegen te laten liggen. Ik wist wel wat er stond, maar als ongelovige was ik vooral bezig met noten, intonatie en articulatie, kortom met muziek maken. Maar tijdens de uitvoering in een afgeladen kerk hoorde ik mezelf uit volle borst ‘Oh lief hart, open u gelijk een schone roos’ zingen – een Duitse tekst van Buxtehude. En ik besepte opeens de betekenis en lading die het voor de zeventiende-eeuwers gehad moet hebben. Tegelijkertijd voelde ik mijn hart ook daadwerkelijk opengaan. Ik voelde me heel concreet aangesproken door een religieus thema dat de mensheid al eeuwen aanspreekt. Steeds luider zongen we: ‘Jezus, Jezus, Jezus.’ We jubelden het uit. En ik jubelde van ganser harte mee. ‘De Heer is waarlijk opgestaan.’

Arie Vuyk

Arie Vuyk (37) is cabaretier.

Toen versoberde ik: weg tv, weg scooter, weg
kennissen

Wat hebt u meegemaakt?

Bij Krimpen aan de Lek liep ik het dijkje over naar het buitendijkse natuurgebied voor een wandeling, zoals ik die wel vaker maak.

De avond was stil en sereen. Ook de scheepswerf waar normaliter altijd herrie vandaan komt, lag er verlaten bij. Ideaal dus voor een tochtje. Maar met het naderen van het toegangshek viel me opeens een boodschap in: 'Ga niet verder. Verstoor het niet.'

Ik kon geen stap meer zetten. Deze eigenlijk niet in woorden uit te drukken boodschap kwam niet als een mokerslag, maar eerder als een roos die zich openvouwde, hij kwam zacht doch beslist, als met een fluwelen handschoen.

Het was mij toegestaan op het hek te gaan zitten en te kijken. Ik had het terrein nog nooit zo mooi gezien, in een diepe rust. Er hing iets boven het veld, alsof de natuur aan het werk was. Het was tegelijkertijd buitengewoon én heel gewoon. Ik weet niet of ik het was die openstond voor iets wat er altijd was, of dat er op dat moment iets heel bijzonders aan het plaatsvinden was. Na twintig minuten ben ik weggegaan, vond ik het genoeg. Ik ben later nooit meer op dat hek gaan zitten om te kijken of het bijzondere er weer zou zijn.

Het was genade, iets waarnaar je niet op zoek kan zijn. Ik was alleen verbaasd en dankbaar. En ik weet dat het nooit weer zal gebeuren.

Een paar jaar later heb ik nog een keer compleet onverwacht een bijzondere ervaring gehad. Ik was de Martinikirche in Emmerich binnengestapt en kwam bij drie kleine glas-in-betonraampjes terecht. Bij het aanschouwen van een ervan was het alsof er een explosie in mij plaatsvond. Ik begon meteen te huilen. Ik keek het heeel in, schouwde door een poort een andere dimensie binnen en voelde me er totaal mee versmolten.

Nog vaak ben ik teruggeweest. Er komt dan iets van die eerste beleving terug, maar vergeleken met die eerste keer, mag het geen naam hebben. Het is net als bij de zevende symfonie van Beethoven: die kun je ook maar een keer voor het eerst horen.

Heeft dit uw leven beïnvloed?

Er was geen duidelijke boodschap. Wel gaf het me oog voor een thema dat me sindsdien bezighoudt. Ik wil proberen alles wat essentieel is te verdichten tot één klein gedicht of zinnetje. Dat is nog niet gelukt, maar het gaat ook om de weg, het streven het eeuwige te vangen in een moment op zo'n manier dat het er doorheen straalt.

Zonder de ervaring in Emmerich zou ik nooit op een geloofwaardige manier het libretto voor de opera over de heilige Laurentius kunnen maken – iets waar ik nu mee bezig ben. En zonder de natuurervaring bij Krimpen aan de Lek was ik mijn leven niet gaan versoberen: weg tv, weg scooter, weg kennissen. Alles wat bijzaak is, moet weg, want bijzaken leiden me af van mijn streven tot de kern te komen.

Ik besef meer dan vroeger dat ik een instrument in handen van iets groters ben. Van wat, weet ik niet. In die zin ben ik een ietsist: iemand die op het gebied van levensbeschouwing de fundamentele onzekerheid omarmt.

De hervormde kerk van mijn opvoeding ben ik uitgestapt. Ik heb indertijd de Bijbel, de Koran en de hele reutemeteut gelezen, maar nu weet ik dat die niet kunnen tippen aan de ervaringen die ik heb gehad.

Tegenwoordig maak ik meer werk van religie dan voordat ik

mijn twee religieuze ervaringen had. De twintig kaarsen op mijn huisaltaar met daartussenin een klein theater met een miniatuur van Hildegard van Bingen staan vaak te branden als ik aan het werk ben. En als het dan stil is en het schrijven lekker gaat, dan kijk ik naar boven en dank ik.

Ik ben door de twee ervaringen dankbaarder geworden. Als ik in een vreemde stad kom voor een optreden, loop ik als dat mogelijk is altijd even een kerk binnen. Dan steek ik een kaars op en luister ik ter voorbereiding naar de stilte. En na een goede cabaretvoorstelling kijk ik omhoog en zeg ik: 'Dank u wel.'

Julie Dons

Julie Dons (92) was schilderes.

Wonderverhalen gingen altijd over anderen. Tot toen

Wat hebt u meegemaakt?

Het gebeurde veertig jaar geleden, na een lange periode van rouw en depressie vanwege de dood van mijn man. Mijn bed stond bij het raam en toen ik ontwaakte zag ik dat de hemel blauw kleurde als een gasvlam. Terwijl het nog nacht was en dus eigenlijk donker moest zijn. Ik stond op en ging voor het open raam staan.

Toen zag ik vanuit het blauw een helder licht op mij afkomen. Ik schok me een hoedje en dacht dat het een brandend vliegtuig was of dat er een meteor aankwam. Toen bleef het stilstaan, een meter of vijftig verderop, boven het huis van de buurman. Het was een pulserend, levendig licht dat een verlamme aantrekkingskracht op me had. Het ademde en danste. Het had iets heel moois. Ik stond aan de grond genageld.

Na verloop van tijd maakte ik me met moeite los om in de tuin te gaan zien of ik er daar nog beter zicht op had. Maar ik stond er net toen het fenomeen zich oploste en in het inmiddels opkomende daglicht verdween zonder een spoor achter te laten. Ik keek rond, maar er was nog geen mens op, niemand anders zal het dus gezien hebben, alleen ik. Dagen later was ik er nog steeds shaky van.

Was het een boodschap?

Wis en waarachtig, het sprak me aan. Ik dacht: als ik de enige getuige was, zou er dan een boodschap voor mij achter zitten? Maar ik zou niet weten wat.

Het liet vreemd genoeg een gelukzalig gevoel van heling en sterkmakende kracht bij mij achter. Misschien was de boodschap zoiets als: houd moed, sterkte, het beste. Het was onuitsprekelijk indrukwekkend geweest. Ik moet er daarom nog dikwijls aan denken.

Hoe verklaart u het?

Ik heb er vaak mijn hoofd over gebroken. Het móét een soort natuurverschijnsel zijn geweest. Vreemde natuurverschijnselen komen wel vaker voor, zoals de groene straal als je met zonsondergang langs de zee loopt. Dat heb ik in de jaren dat ik in Egypte woonde een paar keer gezien.

Ik dacht aan de morgenster, maar dat kon toch niet, want hij kwam op me af. Was het een stukje komeet? Of had het iets met de nabijgelegen kerncentrale te maken? Er ging van alles door me heen. Ik ben in Indië geboren en veel in de Oost geweest, en daar hoorde je veel vreemde verhalen. Maar het waren altijd verhalen over anderen, nooit eens iemand die het zelf heeft beleefd.

Ik was vanwege mijn pasgestorven man gauw geëmotioneerd. Heeft het me toen zo aangegrepen omdat ik diep ongelukkig was en op zoek naar troost?

Ik weet niet waarom het me altijd zo heeft beziggehouden. Misschien omdat het niet te verklaren is.

Was het een religieuze beleving?

Dat heb ik toen ook wel gedacht. Maar op dat moment ging er van alles door me heen. Het heeft mijn leven echter niet echt beïnvloed.

Ik ben geen stijve gelovige, ook niet in een bepaalde opvatting over deze ervaring. Ik zit ook niet iedere zondag in de kerk – alleen als ik weet dat er een dominee komt die over God praat

op een mooie en literaire manier. Al ben ik wel geïnteresseerd in theologie.

Als ik een vroom mens was geweest, was ik wel op een religieuze manier op deze ervaring ingegaan. Zoals vrome mensen ooit wonderverhalen hebben gemaakt van de oorspronkelijke belevenissen van natuurverschijnselen die aan de Bijbel ten grondslag liggen. Ze hebben al fantaserend de gebeurtenissen versierd. De verbeelding doet er een schep bovenop. Uit behoefte aan versterking van ons kleine lot op aarde.

Sommige mensen zien dat niet. Tegen hen kun je zoiets ook maar beter niet zeggen. Maar ik ben een realist. Vandaar dat ik het helemaal wonderlijk vind dat het wonderlijke mij heeft aangedaan. Ik ben nu een stuk ouder, en langzaam is de rouw gesleten. Over bleef een sterk verhaal.

Esma Choho

Esma Choho (36) is de schrijfster van het boek Moslim unlimited.

Dat zwarte braaksel was een metafoor: ik kotste van het leven

Wat hebt u meegemaakt?

Vanaf mijn achttiende lag ik soms wel een paar keer per jaar zes weken in het ziekenhuis. Ik had de ziekte van Crohn, een chronische darmaandoening.

In 1995 lag ik er weer, vier weken plat, met sondevoeding en het paardenmiddel prednison, opdat mijn darmen tot rust zouden komen. Maar zelf was ik allesbehalve rustig. Ik barstte van de ambities en ideeën en botste voortdurend tegen de beperking van mijn lichaam aan. Ik vocht overal tegen, het woord ‘acceptatie’ kende ik niet.

Ooit had ik in het boek *De zin van ziek zijn* gelezen dat darmklachten samenhangen met te veel denken en analyseren. Ik vond dat best geloofwaardig, maar leefde in een moordtempo door. Ik had op een gegeven moment wel elf vrijwilligersbaantjes, at slecht en nam geen tijd voor ontspanning. Ik wilde presteren en hield geen rekening met mijn lijf.

Ik begon zwart braaksel over te geven, en het hield maar niet op – achteraf gezien kotste ik van mijn leven, was dat braaksel een metafoor. De doktoren wilden me met spoed gaan opereren, maar de kans dat de operatie helemaal zou slagen was maar een half procent. Waarschijnlijk zou ik voortaan met een darmvervangend zakje buiten mijn lichaam moeten leven. Ik zette het als een wanhopige op een bidden: help!

Toen gebeurde er een wonder. Mijn visie op de werkelijkheid

veranderde opeens. Waar was ik mee bezig? Met me verzetten tegen de realiteit. Toen ik dat inzag, kon ik me overgeven aan de operatie. Van een zelfvergiftigend brok verzet, voelde ik me volmaakt rustig worden.

De operatie slaagde helemaal – nóg een wonder.

Heeft het uw visie op God veranderd?

Radicaal. Voor negentig procent van de moslims is God een politieman die alleen maar let op goed en fout. Ook ik was eigenlijk bang voor God. Mijn ouders dreigden net als de rest van de gemeenschap met hel en verdoemenis. Zo was ik bang God een andere naam te geven dan Allah, en durfde ik niet in het Nederlands of Berbers te bidden. Dan wordt God boos, had ik geleerd. En ik dacht dat wie bidt voor zichzelf zonder dat hij alle regels in acht neemt, zoals vijf keer per dag bidden en het houden van de vastenmaand, egoïstisch is en naar de hel gaat.

Ik ken de trauma's van het islamitische geloof zoals dat door de meeste moslims wordt geleefd van binnenuit en ik beschouw het als een wonder dat ik een heel andere kijk op God heb gekregen. Het is zoals je een beeld kan hebben van iemand die je niet kent, maar over wie je veel hebt gehoord. Nadat je hem hebt ontmoet, weet je dat hij totaal anders is dan je dacht.

God is er voor mij, Hij is niet tegen mij. God is niet ver weg, maar héél dichtbij, nog dichterbij dan je halsslagader, zegt de Koran.

Ik ben me er tegenwoordig zeer van bewust dat God groter is dan mijn denken. De erkenning dat de mens niet almachtig is, is ook een kwestie van bescheidenheid.

Heeft het wonder uw religieuze leven veranderd?

Ik ben de stilte gaan waarderen. Daarom bid ik niet graag meer in een moskee. In de moskee word ik afgeleid door geklets van de gelovigen, spelende kinderen, gerochel. Ik ben gaan mediteren, deze zomer nog in Zuid-Frankrijk, op een meditatiecursus van de

Vietnamese boeddhist Thich Nath Hanh. Bij mij thuis begeleid ik een keer per week een meditatiegroep voor moslimvrouwen.

De islam heeft weliswaar een eigen meditatieve traditie, het soefisme. De stilte in meditatie brengt mij echter tot meer zelfbewustzijn dan de meditatieve *dikr* van soefi's.

Het boeddhisme schrikt veel moslims af. Afgoderij vinden ze het, terwijl ze zouden moeten kijken naar wat deze traditie kan toevoegen aan de kunst van het leven. Alle religies, ook het atheïsme, hebben in mijn ogen waarde.

Ik heb een periode een hoofddoek gedragen, maar daar werd in de publieke opinie een politiek statement van gemaakt. Als ik dan in de spiegel keek, zag ik mezelf niet meer, maar een statement met een hoofddoek. Omdat ik dat zat werd, heb ik hem afgedaan.

Ronald Meester

Ronald Meester (43) is hoogleraar wiskunde.

We waakten bij Jezus, ik had er nog wel uren willen zitten

Wat hebt u meegemaakt?

Elke zondag maak ik de oecumenische kerkdienst bij de Leidse Studenten Ekklesia mee. Daar kijk ik naar uit. Het is het mooiste moment van de week, en de rest van de zondag is eromheen gebouwd. Tijdens zo'n kerkdienst voel ik dat de mensen iets meer willen dan het over koetjes en kalfjes hebben. Tegelijkertijd gaan we het niet hebben over wat je tijdens de dienst zoal beleeft en voelt. Dat is een publiek geheim, iets wat verborgen moet blijven. Het onder woorden brengen ervan lukt namelijk nooit, je vervalt gauw in clichés.

Ik herinner mij de dienst op paasavond van vorig jaar nog heel goed. Een volle kerk waar de spanning en spiritualiteit bijkans doorheen knetterden. Er heerste een verstilte sfeer en er was slechts gedempt licht. We waakten bij het lichaam van Jezus. Niet letterlijk natuurlijk, maar toch zag ik het lichaam bijna voor me, nog steeds hangend aan het kruis in de stilte en de kou van de nacht. We lazen teksten uit Genesis en Baruch en we zongen woedende regels over onrecht. De teksten en liederen verbonden het ontstaan van alles met het leven en de dood van Jezus, en uiteindelijk ook met ons eigen leven. Mijn gedachten dwaalden af naar het leven van Jezus. Ik kreeg tranen in mijn ogen toen ik dacht aan de drievoudige verloochening door Petrus en ik voelde mededogen met Judas de verrader en de laffe Pilatus. Aan het einde van de dienst – veel te vroeg voor mij, want ik had hier

nog uren willen zitten – werd de paaskaars aangestoken. Vanuit dit ene lichtpunt gaven we het licht aan elkaar door en na enkele minuten baadde de kerk in het licht van honderden kaarsjes. Ik realiseerde mij dat we nu allemaal met elkaar verbonden waren. Het was een ontroerende, milde gedachte. Het was tot haar kern teruggebrachte religie.

Kon u hierin God ervaren?

Jawel. Ik zing in het koor, samen met mijn vrouw en zus. Als we dan met elkaar staan te zingen, ontroert dat. Zelfs mensen met wie ik weleens een conflict heb gehad, staan mee te zingen. Dat stemt mild. Het brengt geestelijke rust.

Ik heb een drukke baan, kinderen en andere bezigheden. Ik ben boos, gelukkig, een baasje dat belangen moet verdedigen. Maar om al die zaken gaat het uiteindelijk niet. Dat besef ik in de kerk. Als ik me opgenomen voel in de mensheid om me heen. In de verbondenheid met anderen wordt God zichtbaar.

Wordt God voor u ook in andere zaken zichtbaar?

Als ik piano speel gebeurt het soms dat het spel een religieuze belevenis wordt. Dat is onafhankelijk van techniek, en het gebeurt ook weer in de interactie, nu tussen degene die speelt en het publiek. Dan gebeurt er iets. Dan kun je soms het gevoel krijgen dat de genade je toevalt, dat God zichtbaar wordt.

Ik geloof dat God in Jezus het meest zichtbaar is geworden. Als geen ander kende Jezus het leven en het leven kennen is God kennen.

Kan God dan ook in het gemeenschapsgevoel bij voetbal zichtbaar worden?

Ik ben een groot voetballiefhebber. Zondagsavonds zitten we altijd met zijn allen op de bank met het bord op schoot voor de tv naar voetbal te kijken. Ook de meiden vinden dat heerlijk. Misschien is op onze bank God dan wel zichtbaar.

Vroeger was ik de grootste atheïst die op aarde rondliep en deed ik ook in het voetbalstadion mee aan de waves. Met

terugwerkende kracht moet ik nu ik wel gelovig ben – in ieder geval niet ongelovig – erkennen dat ook in de verbondenheid daar God misschien wel voelbaar was.

Uw God kan zichtbaar en voelbaar zijn. Kan hij nog meer?

Ik geloof niet in een God die kan ingrijpen of in een God die ons eeuwig leven geeft. Ook in tijden van wanhoop heb ik nooit tot God gebeden om een andere loop van de gebeurtenissen of zelfs maar om steun. Wel zeggen we voor het eten aan tafel een gebed of spreuk op. ‘De aarde deed het bloeien, de zon deed het groeien. Lieve zon en lieve aarde, dat u ons nooit vergeet’ – een tekst afkomstig van de vrije school van de kinderen. Dat geeft het gevoel van samenzijn, is bedoeld om tot inkeer te komen, te beseffen dat we het goed hebben met elkaar. Een echte religieuze beleving dus.

Peter van den Oetelaar

Peter van den Oetelaar (58) was leerling-bloemist, medewerker postkamer, werkzaam in garagebedrijven en in de rijwielbranche, typemachine-monteur, stukadoor, elektricien, taxfreeverkoper, vliegtuigbelader, schilder en openhaardbouwer. Onlangs verschenen zijn religieuze inzichten in: Over mijn energie en de jouwe.

Op mijn derde werd ik al opgenomen: ik zag dingen

Wat hebt u meegemaakt?

Het was avond en ik voelde me niet lekker, dus ik belde mijn vriendin. 'Je moet me niet voor elk wissewasje bellen,' zei ze, en ik ben dus maar met een paar aspirines in bed gaan liggen. Twee weken later werd ik wakker in het ziekenhuis, met als enige herinnering een droom van een kennis die me riep terwijl ze aan het bidden was. Ik had al die tijd in coma gelegen. Ze dachten eerst aan koolmonoxidevergiftiging of een overdosis – je weet het maar nooit met van die loslopende kerels. Het bleek een hersenontsteking. Een kwart van mijn hersens was verwoest. Ik moest weer leren eten, lopen en zindelijk worden. Het mafste was dat ik niet meer wist waar ik was. Stond ik op de gang, dan had ik geen besef van waar mijn kamer was. Mijn oriëntatievermogen was helemaal weg. Soms kon ik daar volkomen van in paniek raken.

Tegenwoordig kan ik me weer goed redden, maar hoe ik het doe, kan ik niet uitleggen. Ik tap de informatie die ik nodig heb gewoon af van het morfogenetische veld of het collectief onderbewuste. Wat er gebeurt weet ik niet, alleen dat het werkt.

Hoe hebt u dat geleerd?

Op mijn derde zag ik al dingen, bijvoorbeeld over het huwelijk van mijn ouders. Ze werden er knettergek van en zo kwam ik op een psychiatrisch kinderdagverblijf terecht. Op mijn achtste stelde ik mijn ouders voor dat ze maar beter apart konden gaan wonen. Ik moest toen naar een kinderpsychiatrisch sanatorium. Eigenlijk was ik een te vroeg geboren nieuwtijdskind. Ik had een groot inlevingsvermogen. Ik wist precies hoe de psychiater dacht en vertelde hem wat hij wilde horen.

Ik bezocht eens een klooster en liep langs de wand met schilderijen van de lijdensweg van Jezus. Aan het einde kreeg ik een gigantische huilbui. Plotseling had ik begrepen wat er aan de hand was. Ieder mens ontmoet positieve en negatieve dingen. Accepteer je de negatieve dingen niet, dan blijven ze liggen voor anderen. Jezus had een groot stuk negativiteit dat was overgebleven geaccepteerd en daarmee getransformeerd – op energetisch niveau.

Als ik me voor de informatie die ik dus altijd al oppikte afsloot, riskeerde ik epilepsie. Ik moet me dus zoveel mogelijk openstellen voor alle informatie die uit het Veld tot me komt. Als ik dat doe, kan ik zelfs vloeiend Engels schrijven zonder dat ooit te hebben geleerd. En vandaar dat ik me, nadat het deel van mijn hersenen dat gaat over oriëntatie was afgestorven, me toch weer kan oriënteren.

Kort geleden heb ik weer een insult gehad, voor mij een gigantische waarschuwing. Meneer de neuroloog wilde me negen dagen vasthouden, maar ik ben weggelopen. Want volgens mij is het heel simpel. Nadat ik een boekje had geschreven waarin ik heb verwoord wat ik ervaar als ik me openstel, heb ik te veel op het succes ervan lopen kicken. Er zijn al 1300 exemplaren gedrukt. Ik was er een egotrip van aan het maken. De mensen komen tegenwoordig zelfs bij me met hun problemen. Maar ik moet steeds goed beseffen dat ik het ben die dankbaar moet zijn dat ik anderen mag helpen. Dat is de boodschap van het Veld, van God, van Jezus, het maakt niet uit welke naam je gebruikt.

U bent dus een gelovige?

Ik ben wel religieus, maar volgens mij geloof ik niet. Ik ben me goed bewust van de contradictie dat je op dit gebied niets kunt vastpinnen, maar dat je dat wel moet om iets te kunnen zeggen. Ik voel het, ik ervaar het, maar als ik het probeer te beschrijven verval ik in beelden. Als mensen dus soms zeggen: ik begrijp wat je bedoelt, zeg ik: je begrijpt het concept van wat ik bedoel. Maar wat ik bedoel gaat de taal voorbij.

Uiteindelijk gaat het om de ervaring. Als die voor mij werkelijk is, dan is die waar, voor mij. Je kunt me van mijn 'illusie' proberen te bevrijden, maar als dat lukt, wat heb je dan bereikt?

Piet Winkelaar

Piet Winkelaar (68) is filosoof.

Ik werd een met het water

Wat hebt u meegemaakt?

Op mijn twaalfde, in 1952, ben ik naar het seminarie gegaan. Mijn ouders waren ertegen, maar ik heb op een dag zelf bij het missiehuis aangebeld en het geregeld. Als klein jochie was ik daardoor vaak vier maanden aan een stuk niet bij mijn ouders. Alleen met Kerst, Pasen en met de grote vakantie mocht ik naar huis. Je moest er wat voor over hebben.

Vooraf Kerst was na vier weken vasten voor advent een hoogtepunt, een religieuze belevenis zelfs. Dan was de Lieve Heer nú geboren. Dit was iets wat elk jaar werkelijkheid werd. God werd opnieuw geboren, zo beleefde ik het op mijn kinderlijke manier. En dan mocht ik naar huis. *Nu zijt wellevemen*, had daarmee voor mij een bijzondere betekenis. Alle verdriet en pijn dat ik niet naar mijn ouders mocht, maakten van Kerst een hoogtepunt. Mijn liefde voor mijn ouders, die ik zo verschrikkelijk had gemist, vloeide over naar mijn liefde voor de Lieve Heer.

Ik had een roeping, was uitverkoren, tenminste, dat zei iedereen, dus geloofde ik dat. Het was uit vrije wil en ik heb er voor moeten vechten. Maar in 1968 ben ik toch uitgetreden en heb ik de kerk en het geloof opgegeven.

Hebt u met het opgeven van kerk en geloof nog weleens iets meegemaakt wat u religieus zou noemen?

In een oude kerk kan ik, terwijl ik langzaam naar het altaar loop, het gevoel krijgen dat ik gedragen wordt door de mensen die er

vroeger geleefd hebben, die gebouwd hebben aan deze kerk, die er hebben gezongen en gebeden en die altijd hebben geweten dat ze het niet voor zichzelf deden. Het zal met nostalgie voor mijn godsdienstige leven van vroeger te maken hebben.

Ook buiten de kerkelijke context heb ik religieuze belevingen gehad. Toen ik een jaar of dertig was en met mijn vrouw een flat toegewezen had gekregen in Maassluis, kwamen we erbinnen toen de zon over de vloer van de hele grote ruimte scheen. Dat was een geluksmoment, na al die tijd van voorlopig wonen. Ik ging even helemaal in de ervaring op, iets waar ik nog weleens heimwee naar heb. Tegenwoordig zouden ze zeggen dat ik uit mijn bol was gegaan.

Later heb ik ook weleens deze ervaring van eenheidsbesef, van opgaan in iets anders gehad. Ik ben een zwemmer. Na tachtig baantjes kan het gebeuren dat ik me gezwommen voel. Dan ben ik één met het water, ben ik het water.

Waarom noemt u dit religieus?

Omdat het eenheidservaringen zijn. Je overstijgt jezelf. De een heeft een eenheidservaring met water, de ander in de natuur of in het theater. Weer een ander beleeft het met God. Maar de term God is voor mij zo besmet dat ik denk dat het beter is die honderd jaar niet te gebruiken.

Mystieke of heftige eenheidservaringen heb ik nooit gehad, alleen ervaringen die milder waren. Is een religieus moment als een steen in de vijver, dan geven mystieke ervaringen golven, terwijl ik alleen maar rimpels heb gezien. Gelukkig ben ik de heftiger varianten bespaard gebleven. Dan staat je hele leven op de kop. Dit komt vaak voort uit pijn.

Het bewustzijn is talig, en ik vermoed dat er misschien andere niet-talige vormen van bewustzijn zijn. Religieuze ervaringen geven dan toegang tot een voortalig grond- of oerbewustzijn, tot het religieuze bij uitstek. Dit is een hypothese, waarin ik geloof. Misschien hebben de niet-talige dieren dus wel een veel religieuzer bewustzijn dan wij.

De eenheidsbeleving heeft niets met het verstand te maken. Van het buitentalig bewustzijn kunnen we niets weten. De wens dat wel te doen komt voort uit verlangen naar zekerheid. Ik ken dat verlangen weliswaar, maar ik ben me ervan bewust dat het eenheidsbelevingen in de weg staat. Zodra je gaat verklaren, is de ervaring verdwenen. Het hoofd ratelt de hele dag, maar de beleving van eenheid gaat daaraan vooraf, kan opkomen als je niet denkt. Als ik de trein mis en een halfuurtje moet wachten ga ik stil zitten, en probeer ik door alleen op de adem te letten het geratel in mijn hoofd stil te zetten en zo iets religieus te beleven.

Ariena dos Reis Chantre

Ariena dos Reis Chantre (28) is journalist bij het tijdschrift Voeding Nu.

Al lopende leerde ik dat ik helemaal niet hoeft te weten wat ik precies wil

Wat hebt u meegemaakt?

Vorig jaar ben ik naar Santiago de Compostela gelopen. Onderweg kom je veel mensen tegen. Allemaal gaan ze dezelfde kant op, naar een gemeenschappelijk einddoel. Leuk idee dat het al eeuwen zo gaat, dat miljoenen voor mij dezelfde weg gingen, met haar vele kerkjes.

Met het katholieke geloof heb ik niet zo veel, en na het tiende kerkje had ik ook die wel gezien. Soms kwam ik ergens binnen waar net een bizar toneelstuk bezig was, met monniken die kappen over hun hoofd hadden.

De onderlinge verbondenheid van de pelgrims maakte in het begin diepe indruk op me. Dat je je camera of telefoon ergens kan laten liggen en dat hij er nog ligt als je terugkomt. Heel fijn. Ik kom uit Amsterdam, en als ik daar in een café ben en naar de wc wil, neem ik al mijn spulletjes mee. Al heel snel was ik gewend aan de eerlijkheid en vond ik het niet meer dan normaal dat je niet op je spullen hoeft te letten.

Veel pelgrims lopen alsof ze in een race zitten om de eindstreep te halen. Ze hebben de weg opgeknipt in dagmarsen en weten precies hoeveel kilometer ze vandaag gaan lopen, hoeveel bergen ze gaan beklimmen en waar ze gaan slapen.

De andere pelgrims hebben als een spiegel voor me gewerkt. Door hen beseft ik: afzien is je eigen keuze. Ik ben driehonderd kilometer voor Santiago begonnen en heb er vier weken over

gedaan. Heel relaxed. Ik wist nooit hoeveel bergen ik moest gaan beklimmen. Ik zag het wel, nam het zoals het kwam en keek mijn reisgids expres nauwelijks in. Dus ik besloot niet te gaan voortjakkeren, maar naar mijn ongetrainde lichaam te luisteren en mijn neus achterna te lopen, in te spelen op wat er op mijn pad kwam. En ik besloot dat ik me daar niet voor behoefde te schamen.

Dit was een ontdekking?

Ik was net klaar met mijn studie journalistiek en wist niet wat te gaan doen. Ik analyseerde alles altijd helemaal kapot. Over je beroepskeuze bijvoorbeeld kun je heel lang nadenken – moet ik dan ergens gaan werken waar ze nieuwskeuzes maken die mij niet bevallen, moet ik misschien artikelen gaan schrijven die ik zelf niet interessant vind?

Dus besloot ik op reis te gaan, in mijn eentje. Het was tijd om uit de box te komen en gewoon iets te gaan doen, zonder alles in consequentie te hebben uitgedacht. Al lopende heb je veel tijd om na te denken. En dat heeft me belangrijke inzichten opgeleverd over hoe keuzes te maken.

Ik was vertrokken met het idee dat deze tocht me kon helpen uit te vinden wat ik precies wil, maar ik heb al lopende geleerd dat ik dat helemaal niet hoeft te weten. Het leven is niet zo zwaar als ik altijd had gedacht. Als je kunt openstaan voor het onverwachte dan is het leven veel bijzonderder. Dan kun je meer genieten van het leven.

Was vanaf toen genieten de zin van uw leven?

Voordat ik op reis ging was ik best een beetje zweverig. Misschien zocht ik wel Verlichting, Openbaring van het Geheim van het Leven. Ik ging te rade bij boeken over boeddhisme, hindoeïsme, islam en katholicisme. Ik verdiepte me in nieuwe spiritualiteit – aura's, chakra's reïncarnatie en positief denken. Ik was voortdurend aan het vragen, maar in plaats van antwoorden te krijgen, vermenigvuldigden de vragen zich alleen maar. Ik was daar volkomen gefrustreerd door geraakt.

Dankzij het relaxte wandelen ben ik broodnuchter uit Santiago teruggekomen. Niet dat ik helemaal ben opgehouden met het stellen van levensvragen. Ik heb er nu alleen het volste vertrouwen in dat ik op een gegeven moment antwoorden vind die bij mij passen. En dat ik ondertussen van het leven mag genieten.

Bent u tegenwoordig van God los?

Als ik geniet, voel ik 'de universele energie' of 'God' door me heen stromen. Als iets prettig of interessant is, als iemand iets zegt waar ik iets aan heb, of als ik tijdens het wandelen iets waardevols bedenkt, dan voel ik de rillingen door mijn hele lichaam. Zo beleef ik God, niet als een spectaculaire lichtstraal uit de hemel, maar in mijn dagelijks leven.

Ik heb me wel afgevraagd: komt deze rilling voort uit koude of is het God. Ik heb denk ik onderscheid leren maken. Natuurlijk kun je nog verder twijfelen of 'goddelijke rillingen' misschien alleen maar psychologische wortels hebben. Zoals je ook kunt twijfelen of al te toevallige gebeurtenissen een boodschap voor jou hebben of alleen maar nietszeggend toeval zijn. Ik heb daarover getwijfeld tot ik, vlak voordat ik naar Santiago vertrok, merkte dat mijn geloof een zeker weten was geworden. Na een toevallig gesprek waarin de mogelijkheid om naar Santiago te lopen opkwam, liep ik langs een winkel die allemaal boeken over deze tocht verkocht. Toen ik later de tv aanzette, kwam ik in een documentaire over Santiago terecht. Toen besloot ik: laat ik eens een keer dit balletje volgen. Dit is het omslagpunt geweest.

Voortaan zag ik in toeval de hand van God, synchroniciteit of, met Alice in Wonderland, een wit konijntje. Door in vertrouwen dat konijntje te volgen kan ik tegenwoordig van het leven genieten.

Nic Lijnes

Nic Lijnes (72) was boekhouder en reïncarnatietherapeut.

Na een uittreding wist ik dingen die ik niet kon weten

Wat hebt u meegemaakt?

Het was herfst en donker. Ik lag in bed. Ik was een jaar of twintig en ik was boos, wilde mijn leven niet zoals het ging. En dat nam ik God kwalijk. Het stormde behoorlijk en de wind gierde door de bomen. Dit gaf mijn woede kracht en ik trad onvrijwillig uit. Ik gierde met de wind mee de straat door. Dit was heel even fijn, totdat ik tegen de torenspits van de rooms-katholieke kerk aan het Kastanjeplein in Amsterdam werd aan gesmakt en bleef hangen. Ik was bang en wilde terug naar mijn lichaam, mijn veilige huis daar beneden, maar ik zat aan de torenspits vast en dat leek heel lang te duren. Ik weet niet meer hoe, maar ik ben weer in mijn lichaam terechtgekomen. De boodschap was duidelijk: je hebt geen reden om kwaad te zijn. Houd je geest in bedwang, blijf kalm.

Ik trad 's nachts wel vaker uit, dat was het punt niet. Maar anders hoefde ik nooit bang te zijn. Het was normaal. Zo normaal dat ik er toen ik jong was niet eens bij stilstond dat het gebeurde. 'Ik ga naar de sterren,' zei ik altijd.

Pas later werd ik me ervan bewust dat ik mijn lichaam verliet. Dan stond ik op, deed de deur van mijn kamer in het ouderlijk huis open, liep de gang door naar de keuken, schoof het raam open, ging op de vensterbank staan, en vloog weg. Later leerde ik dat dat helemaal niet hoeft. Voortaan ging ik linea recta naar waar ik wezen moest.

Ik trouwde en mijn vrouw vond het maar eng als ze me 's nachts naast zich trof en ik nauwelijks ademde. Dan had ze het gevoel dat ik er niet was.

De laatste tien jaar is het uittreden gestopt, waarom weet ik niet. Ik heb er veel van geleerd. Dankzij deze ervaringen heb ik een groot Godsvertrouwen en ben ik nooit bang geweest om dood te gaan.

Dat uittreden overkwam u. Hebt u ook activiteiten ontwikkeld om religieuze ervaringen te krijgen?

Toen mijn vrouw eens buikpijn had en ik mijn liefhebbende hand op haar buik legde, trok de pijn weg. En zo gebeurde er meer. Ik ging hypnose leren om mijn vrouw te helpen te stoppen met roken. En zodoende kwam ik met regressietherapie in aanraking, in hypnose terug naar vorige levens.

Mijn vrouw is in 1999 overleden en ik kreeg last van verlatingsangst. Dus heeft een goede vriend me onder hypnose een regressie gegeven. Het bleek dat ik in de steentijd had geleefd, als vrouw. Ik zat bij een kampvuur en was leeg in mijn hoofd. Daar zat ook iemand die met me wilde trouwen, en ik werd uitgehuwelijkt. Op de vlucht kwam ik in een moeras terecht en daar ben ik verdronken. Vandaar die angst om alleen gelaten te worden.

Bent u werkelijk uitgetreden, of droomde u het, bent u echt in vorige levens teruggeweest of zijn het fantasieën uit de krochten van uw ziel?

Ik heb mezelf nooit in of uit mijn lichaam zien gaan, maar wist achteraf weleens dingen die ik niet had kunnen weten als ik er niet was geweest. Volgens mij was het echt.

Toen mijn vrouw aan longemfyseem overleed, stond ik bij haar bed. Ze kreeg euthanasie, en het was wachten op het moment dat het echt afgelopen was. Toen zag ik haar geest aan een koord uit haar lichaam komen. Het was een soort bol die snel ronddraaide. Ik had nog nooit zoiets gezien. Toen omhelsde ze me, ik voelde haar warmte. Het koord brak en ze verdween omhoog. Weg. Dit was enorm fijn. Ook dit was volgens mij echt.

Of vorige levens waar zijn, maakt niet uit als iemand alleen om therapeutische redenen zoiets ondergaat. Maar ik ben boekhouder geweest, dus ik wil graag alles controleren. Ik ging dus experimenteren, op zoek naar bewijs voor het bestaan van leven voor en na de dood: zei iemand dingen die hij of zij niet kon weten? Een aantal keren waren dingen heel eenvoudig te controleren, maar het is waar: met roepen dat het zeker zo is, moet je terughoudend zijn. Momenteel experimenteer ik met vrijwilligers met het onder hypnose beleven van toekomstige levens.

Kevin Abdoelkariem

Kevin Abdoelkariem (25) studeert internationale betrekkingen.

Ik beseftte dat mijn ik losstaat van cultuur, religie, afkomst

Wat hebt u meegemaakt?

Waar kom ik vandaan? In Nederland ben ik een buitenlander, in het buitenland een Nederlander. In Suriname, het land van mijn ouders, voelde ik me alleen een toerist, en al kwamen mijn voor-voorouders uit India – alleen het eten en de films die we kijken herinneren er nog aan. Kortom: ik had een identiteitscrisis. Ik was op zoek naar mezelf, dus ik moest naar India, lange tijd, alleen.

India was overweldigend. Ik klom in de Himalaya's, liep door oerwouden, lag op tropische stranden en reed op een kameel door de woestijn, en voor het eerst in mijn leven werd ik steeds omgeven door mensen die er allemaal hetzelfde uitzagen als ik – bruin dus. 'You are one of us,' zeiden mensen met wie ik aan de praat raakte, en dat vond ik fantastisch.

Maar ik leerde mezelf pas echt kennen toen ik in eenzaamheid onwijs ziek werd. Ik moest het voor lief nemen, en dat lukte, en ik voelde daar dankbaarheid voor. Ik ging aan mijzelf werken. Ik was altijd een erg gestrest mannetje, en dat mannetje meldde zich bij een zware boeddhistische meditatie-training in de woestijn. Tien dagen karig eten, weinig slapen, niet praten en tien uur per dag mediteren, aan niets denken dus.

Ik werd er helemaal gek van. Ik had rugpijn en honger, was moe en wilde praten. Toen ik de leraar toefluisterde dat ik weg wilde gaan, zei die: 'Ga maar gauw, de enige voor wie je vlucht ben je zelf.'

Dat was genoeg om te blijven. Nog dezelfde middag had ik een weldadige rust gevonden. Terwijl ik de gedachteloosheid beoefende, voelde ik me helemaal thuis in mijn land van oorsprong. En toen besepte ik dat mijn ik uiteindelijk helemaal losstaat van cultuur, religie, afkomst en zelfs sekse. Om te weten te komen dat mijn oorsprong uiteindelijk helemaal niet belangrijk is, heb ik hem na moeten jagen. Ik was gelukkig.

Hoe los stond u toen van uw religieuze oorsprong?

Ik heb een islamitische achtergrond, maar de islam is niet mijn geloof. Het boeit me niet. Ik heb geen godsdienst nodig om te kunnen geloven in God. Als ik wil weten hoe ik en hoe het leven in elkaar zitten, ga ik dat zelf uitzoeken. Daar heb ik geen zogenaamd heilig boek voor nodig, geen imam of dominee. Allah of Jezus, het zal me worst wezen.

Niet dat ik ongelovig ben. Ik geloof absoluut in God. Ik weet dat hij bestaat uit eigen ervaring, uit hoe de dingen lopen. Zo was ik in Miami waar in een club mijn paspoort werd gestolen. Heel vervelend. Ik ging terug naar mijn hotel en ging in bed liggen. Toen kreeg ik een visioen. Ik zag mezelf buiten het hotel op straat lopen en mijn paspoort terugvinden. Ik ben weer opgestaan, naar buiten gegaan en jawel hoor, daar lag het. Ik ben in tranen uitgebarsten. God bestaat echt.

Misschien ga ik me nog wel eens serieuzer verdiepen in de verschillende religies. Als ik later oud ben.

Is God voor u een steun in moeilijke tijden of motiveert uw geloof in God u ook tot het doen van het goede?

Toen ik aan het eind van mijn reis in India was en me afvroeg wat ik wilde gaan doen met mijn leven, kreeg ik de ene na de andere hint. Zo zag ik op de laatste dag in India, in het straatarme Calcutta 's avonds om elf uur drie kinderen op straat zitten van tussen de drie en de zeven jaar. Geheel tegen mijn gewoonte liep ik op ze af en vroeg of ik een foto mocht maken. Het bleken heel

lieve kinderen en ze straalden. Ik kreeg een brok in mijn keel en tranen in mijn ogen.

Het was een teken van God: India heeft jou zoveel gegeven, je kunt dit land niet zo achterlaten. Jij gaat hier iets aan doen. Daarom ben ik weer gaan studeren. Ik wil mensen helpen, niet één, twee of tien, maar op de grootst mogelijke schaal.

Zonder religieuze beleving geen religie. Is het ervaren van iets goddelijks niet de kern ervan? Toch lees je er maar weinig over. Hoe zit het eigenlijk met de religieuze belevenissen van gewone mensen?

Koert van der Velde ging voor dit boek op zoek naar het directe ervaren van God in het dagelijks leven. Hij interviewde meer dan honderd mensen die een intense religieuze ervaring hebben gehad. Allen beantwoordden openhartig zijn vragen over wat ze op dat gebied hebben meegemaakt. Daarmee slechtte hij en passant het taboe dat nog altijd rust op godsbeleving.

In *Religieuze belevenissen* zijn die ervaringen verzameld. Verhalen over verbijsterende wonderen; mensen die opeens boven een landschap zweven of een intens gevoel van allesomvattende liefde ervaren. Soms juist verhalen over alledaagse gebeurtenissen die in een religieus daglicht komen te staan, zoals de hoop die in iemand opwelt elke keer als hij een bepaald lied van Huub Oosterhuis zingt. God kun je overal tegenkomen. In de kerk, maar ook in het zwembad, op de snelweg en opvallend vaak in de natuur.

Koert van der Velde studeerde godsdienstwetenschappen aan de Universiteit van Leiden. Hij werkt als religiejournalist bij dagblad *Trouw*. Eerder schreef hij *Vrienden van God* (1995) over de rol van de islam in het dagelijks leven.

foto omslag: Hugo de Wolf

9 789055 158812